

روژناما كوردستان

زمانهائى حزبا ديموكراتى كوردستان- ئيران

۱۱ كانوونا دووى- ۳ چرييا ئىكى ۱۹۴۶

قهكولينه كا ميژووى

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌كۆلینین كوردی

رۆژناما كوردستان
زمانحالی حزبا دیموكراتی
كوردستان - ئیران ۱۱ كانوونا
دووی - ۳ چریبا ئیكی ۱۹۴۶
ڤه‌كۆلینەكا میژووی

په‌رتووك

محمد عباس حمید

نشینەر

ئیکي / ۲۰۱۹

چاپ

وارهیل عبدالباقي

دیزاین و به‌رگ

دیار عه‌بدالله

۹۷۸ - ۹۹۲۲ - ۹۰۸۱ - ۸ - ۲

ISBN

D - / ۲۳۰۷ / ۱۹

ژمارا سپاردنی

© مافق چاپی یی پاراستیه بو

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌كۆلینین كوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌كۆلینین كوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0) 751 536 1550

📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho

روژناما کوردستان

زمانحالی حزیا دیموکراتی کوردستان - ئیران

۱۱ کانوونا دووی - ۳ چرییا ئیکی ۱۹۴۶

قەسکۆلینەکا میژووی

محمد عباس حمید

پیشہ کی

ہر ویشامہی کتب

هه و النامه كتيب

رۆژنامه‌گه‌ری ئێك ژ گرنه‌گه‌ری ئێدهره‌ی مێژووی ده‌یته هه‌ماری و نه‌م نه‌شێن ده‌ست ژقی ژێدهری به‌رده‌ین، چونكه ئێك ژوان ژێدهری سه‌ره‌کی یێن به‌شه‌کی زور ژ راستیا مێژووی تیدا هاتیه پاراستن رۆژنامه‌گه‌رییه، رۆژنامه كوردستان (زمانه‌لی حزبا دیموكراتی كوردستان) د مێژوویا رۆژنامه‌فانیا كوردی دا جهه‌کی دیار و ژیهه‌کی به‌رچاڤ هه‌یه، جوداهیا قی رۆژنامه‌ی نه‌وه ئێكه‌مین رۆژنامه كوردیه ل سه‌ر پارچه‌كا كوردستان یا سه‌ربه‌خو هاتیه ده‌ریخستن و به‌لاقه‌رن و تیدا باسی روودانی و ی سه‌رده‌می چ یێن ناخووی یان ده‌ره‌کی دكه‌ت، هه‌روه‌سا قی رۆژنامه‌ی شیا به‌سته‌ی نه‌ته‌وه‌یی لده‌ڤ ملله‌تی كورد ل رۆژه‌لاتا كوردستان به‌رز بكه‌ت، و د ماوی (۱۱) هه‌یقین حوكمه‌رانی كوردی شیا به‌بته خودیكا راسته‌قینه یا وی ده‌می و ژێدهره‌کی راست و دروست بو خوانده‌فانی كورد.

ئه‌ڤ په‌رتووکه، کو د بنه‌ره‌تدا نامه‌یه‌كا ماسته‌ری یه، لژی ناخونیشانی (رۆژنامه كوردستان- زمانه‌لی حزبا دیموكراتی كوردستان ئیران: ۱۱ كانوونا دووی - ۳ چرییا ئێکی ۱۹۴۶) یه، گرنه‌گه‌ری قی په‌رتووکی نه‌وه کو لایه‌نه‌کی گرنه‌گه‌ری مێژوویا كوردان یا نوی و هه‌ڤه‌رخ ئانكو مێژوویا كو‌مارا كوردستان و بارودوخین قی كو‌ماری بخوڤه‌دگه‌ریت، ل ده‌می به‌ریخودانا به‌ره‌په‌ری رۆژنامه كوردستان ره‌وشا كو‌ماری و بارودوخین ده‌ڤه‌ری لوی سه‌رده‌می ب شیوه‌یه‌کی ئاشكه‌را دیاردبن، ب ریکا قی رۆژنامه‌ی نه‌م دشین حوكمه‌رانی كو‌مارا كوردستان ب هه‌سه‌نگینن و پتر نیزیکی راستیا مێژووی ببن، چونكه رۆژنامه‌گه‌ری ب روودانی ل ده‌ڤه‌ری لژی ده‌سته‌لاته‌ریا كو‌ماریدا گه‌ریدا، دیسان ئه‌ڤ رۆژنامه ده‌رینی ژ شیوازی ژیا ناگه‌لی كورد و كار و چالاکیین وان د ماوی حوكمه‌رانی كو‌مارا كوردستان دا دكه‌ت. ئه‌ڤ رۆژنامه زمانه‌لی حزبا دیموكراتی كوردستان و

حكومهتا كوردستانى بوو، لهورا دبیته باشتريڻ ژیدمى باوهريپىكرى يى دهربرينى ژ ههلويسى كوردان دكەت و بو قەكۆلينيڻ سەردەمى حوكمرانيا كۆمارا كوردستانى و ئەق رۆژنامە دبیتە ژیدمى ژیدمى ميژوويا كوردان يا ههقچەرخ و گەلەك بابەتيڻ گرنىگ و مفادار سەبارەت پەيوەنديڻ حوكومهتا تەهرانى و كۆمارا ئازەربايجانى و ئيكەتيا سوقيهتى دگەل كۆمارا كوردستانى تيدا هاتينه پيشكىشكرن، زيدهبارى گەلەك بابەتيڻ ميژوويى و سياسى و رهوشەنبيرى... هتد، باس لى هاتينه كرن.

ل دويش پيزانينيڻ رۆژناما كوردستان بەلاقكرين و ل دويش گرنىگيا بابەتيڻ رۆژنامى، ئەق پەرتوووكە ل سەر چوار پشكان هاتە دابهشكرن: پشكا ئيكى قەكۆلين ل سەر (رۆژنامەگەريا كوردى ل رۆژهلاتى كوردستانى دناقبەرا ساليڻ ۱۹۰۸ - ۱۹۴۶) هاتيه كرن و ئەق پشكە وەك ريخوشكەرەك بو ناقەرۆكا بابەتى بوو، چونكە سالاً ۱۹۰۸ دبیتە دەستپيكا پەيدا بوونا رۆژنامەگەريى ل رۆژهلاتى كوردستانى، هەر دق پشكى دا قەكۆلين ل سەر دەرکەفتنا گوڤار و رۆژنامەيڻ كوردى ل رۆژهلاتا كوردستانى تا سالاً ۱۹۴۶ و رۆژنامەڤانيا كۆمارا كوردستانى هاتيه كرن، هەژى گوتنى يە دناقبەرا ساليڻ (۱۹۲۲ هەتا ۱۹۴۳) چ رۆژنامە و گوڤارين كوردى ل رۆژهلاتا كوردستانى نەهاتينه دهرىخستن، و هەمى ژیدمى قى چەندى د چەسپينن، چونكە (رزا شاھ پەهلەوى) چاڤليكەرى (مستەفا كەمال) ي بوو و سياسەتا وى ل رۆژهلاتا كوردستانى بكاردئينات، لهورا دى بينين ئەق ماوه ماوهيكى ڤالايە سەبارەت ميژوويا رۆژنامەگەريا كوردى ل رۆژهلاتى كوردستانى.

پشكا دووى يا پەرتوووكى ل سەر (دەرکەفتنا رۆژناما كوردستان و دەنگوباسيڻ دامەزراندنا كۆمارى) يە و ئەق پشكە ل سەر پينچ تەوهران هاتيه دابهشكرن، تەوهرى ئيكى قەكۆلين ل سەر دەرکەفتنا رۆژناما كوردستان (زمانحالى حزباً ديموكراتى كوردستان) هاتيه كرن، كو ژمارا ئيكى ل ۱۱ كانوونا دووى ۱۹۴۶ هاتە بەلاقكرن و دووماهيك ژمارە ل ۳ چرييا ئيكى ۱۹۴۶ هاتە بەلاقكرن، هەر

جوړيڼ چالاكيان ل كۆماري ئه نجام بدهن؟ ههر دقي پشكيدا فهكۆلين ل سهر ميژوويا كوردستاني ژ دهستيكي تا سالا ۱۹۲۰ هاتيه كرن، پاشان فهكۆلين ل سهر (ناقدارين كورد: زانايڼ ئايڼي و هۆزانئايڼ كورد و ميژونئيسيڼ كورد) هاتيه كرن.

دهربارهي ژيډهر و فهكۆليڼ بهري نوكه ييڼ باس ژقي بابتهتي كرين، يا گرنهگ ئهوه ئامازه بدهينه وي چهندي، كو ژمارهكا ميژونئيس و روژنامهفانان فهكۆلين ل سهر هندهك لايهنيڼ روژناما كوردستان ئه نجام دايڼه، وهك (سديق سالح) د فهكۆليڼا (روژنامهي كوردستان: زمانحالي كۆماري ديموكراتي كوردستان ۱۹۴۶- مههاباد) و (عهلي كهريمي) د فهكۆليڼا (روژنامهي "كوردستان" ي سهردهمي جمهوري كوردستان له مههاباد ۱۳۲۴- ۱۳۲۵ ي ههتاوي ۱۹۴۶) و (شادمان مهلا حهسهن) د فهكۆليڼا (روژنامهي "كوردستان" ئورگاني كۆميتهي ناوهندي حيزبي ديموكراتي كوردستاني ئيران: ليكۆليڼهوهيهكي روژنامهنوسيه)، دقي پهرتووكي دا ههمي بابتهت و راپورتين ب زمانئ فارسي ژبو مهرهما دياركرنا راستيا ميژوويي بو زمانئ كوردي هاتنه وهرگيران، و تشتئ قئ فهكۆليڼي جودا دكهت ئهوه كو نهف روژنامه ژلايي ميژوويي فه فهكۆلين ل سهر ههمي لايهنيڼ (ميژوويي و سياسي و پهيوهنديڼ كوماري ييڼ دهرهكي و لايهنيڼ ئابووري و كار و چالاكيڼ فيركرن و رهوشهنبيريئ و پشكداريا ژنيڼ كورد د كۆمارا كوردستاني دا) هاتيه ئه نجام دان، قئ روژنامئ تا چ رادهي كاريگهري ل كورديڼ دهقهريڼ لژير دهستههلاتداريا كۆماري دكر؟ و قان كوردان چاوا پيشوازي لئق روژنامئ دكرن؟ ههروهسا نهف روژنامه وهك زمانحالي حكومهتا كۆمارا كوردستاني تا چ رادهي شيا پهياما خو بگههينيت؟

گرنگي ب چهندين جوړيڼ ژيډهران هاتيه دان، ئهويڼ پهيوهنديهكا راستهوخو ب بابتهتي فه هين، دقي پهرتووكي دا ب شيوهيهكي بهرفرهه گرنهگي بكارئيڼانا روژناما كوردستان - زمانحالي حزبا ديموكراتي كوردستان (بابتهتي

قەكۆلینى) ھاتىيە دان، ھەرچەندە د شياندا نەبوو ھەمى ژمارىن قى رۆژنامى ب دەستخوقەبىنن، و ب سوپاسى قە بەريزان (رەفيق سالح و سديق سالح) خودانىن بنكەى ژين يى چاپ و بەلاقىرنى ل سلىمانىي، شيان (۸۲) ژمارىن قى رۆژنامى ب دەستقەبىنن و ئامادەبکەن ژ (۱۱۳) ژمارىن دەركەقتىن و لژير ناقى (رۆژنامەى كوردستان: مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ی ھەتاوی (۱۹۴۶) ھاتىيە بەلاقىرن، لەورا قەكۆلینا مە ل سەر قان (۸۲) ژمارىن ل بەردەست ھاتىيە ئەنجام دان.

زیدەبارى مفا وەرگرتن ژ چەندىن گوڤارا و رۆژنامەين دى وەك (گوڤارا نىشتمان، و رۆژناما نامە ھفتگى كوهستان، و گوڤارا ھاواری كورد، و گوڤارا كوردستان، و گوڤارا ھەلالە، و گوڤارا و رۆژناما ھاواری نىشتمان)، چونكە ژبلى رۆژناما (نامە ھفتگى كوهستان، و گوڤارا نىشتمان) ھەمى يين دى رۆژنامەفانيا كۆمارا كوردستان بون.

مفایەكى زور ژ چەندىن گوڤاران ھاتىيە وەرگرتن، بۆ نموونە: گوڤارا (رۆژنامەفانى و رۆژنامەنووس) ل باژيرى ھەولير دەھاتنە دەريخستن، مفایەكى زور ژ قەكۆلینىن قان ھەردوو گوڤاران ھاتىيە وەرگرتن، زیدەبارى مفا ژ چەندىن گوڤارىن دى ھاتىيە وەرگرتن، وەك: "كاروان، متين، گولان العربى، دراسات ايرانيه، دوسىي ئيران" ھەروەسا مفا ژ (رۆژناما كوردستان: ح د ك أ، يا حزبا ديموكراتى كوردستان- ئيران) ب تايبەت ژمارين ل سالىن (۱۹۹۶ و ۱۹۹۷) دەركەقتىن ھاتىيە وەرگرتن.

ب شيوەيەكى گشتى مفایەكى باش ژ پەرتووكان ژى ھاتىيە وەرگرتن، چ پەرتووكىن ئەكادىمى يين كوردى بن، يان بىرھاتىن كەسايەتى، يان پەرتووكىن وەرگيرايين بۆ زمانى عەرەبى بن، بۆ نموونە: پەرتووكا "ھىمدادى حوسين" بناقى "رۆژنامەوانى كوردى سەردەمى كۆمارى ديموكراتى كوردستان ۱۹۴۳ - ۱۹۴۷"، دقى پەرتووكى دا قەكۆلین ل سەر رۆژناما (نامە ھفتگى كوهستان) و ھەمى گوڤارا و رۆژنامەين سەردەمى حوكمرانيا كۆمارى

دەركەفتین هاتیه كرن، و پەرتووكا "جوتیار توفیق" بناقی "بیلیۆگرافیای رۆژنامەگەریی كوردی لە رۆژەلانی كوردستان و دەروەیدا"، ئەق پەرتووكة باسی هەمی گوڤار و رۆژنامەین كوردی ل رۆژەلانی كوردستان دكەت هەر ژ گوڤارا كوردستان یا سالاً ۱۹۰۸ تا گوڤارا كوردستان یا سالاً ۱۹۸۸، و پەرتووكا "عەلی كەریمی" بناقی "نیشتمان: بلاوكەرەوهی بیرى كۆمەلەى ژ.ك"، دق پەرتووکی دا گوڤارا نیشتمان ژماره (۱) هەتا ژماره (۹) لەسەر شیوی پەرتووکی بەلاقریه، لەورا مفایهکی زور ژقی پەرتووکی هاتە وەرگرتن، و پەرتووكا "مەحمود مەلا عززت" بناقی "جەمهوریەتی كوردستان: لیکۆلینەوهیهکی میژوویی و سیاسییه"، ئەق پەرتووکه باسی هۆکاری دانهزاندنا كۆماری و دەسكەفتین قی كۆماری و رووخاندنا وی و وەرگرتنا وانین ئەزموونا كۆمارا كوردستان دكەت، لەورا مفایهکی زور ژقی پەرتووکی ژى هاتە وەرگرتن، زیدەبارى چەندین پەرتووکی دین گرنه.

تا رادهیهکی مفا ژ پەرتووکی ب زمانی عەربی و یین هاتینه وەرگرتن بو زمانی عەربی ژى هاتە وەرگرتن، بو نموونه: وهك پەرتووكا "وليام ایغلتن الابن" بناقی "جمهورية مهاباد : جمهورية ۱۹۴۶ الكردیه"، و پەرتووكا "هوزان سلیمان میرخان الدوسکی" بناقی "جمهورية كوردستان ۲۲ كانون الثاني ۱۹۴۶ - ۱۷ كانون الأول ۱۹۴۶"، زیدەبارى چەندین پەرتووکی دین گرنه، فان پەرتووكان ژى گرنهیا خو ههیه، ژبەرکو گرنهیا ب شروقه کرنا روودانین كۆماری ب شیوهیهکی هویربین هاتیه دان، ب ریکا فان جوړه پەرتووكان پتر سروشتی کار و روودانین كۆمارا كوردستان ئاشکەرا دبیت، ههروهسا جهی ئامازەپیکرنی یه کو کومهکا بهلگه نامین عیراقی یین نه بهلاقری (پ. ه. د. ناظم یونس عثمان) رادهستی من کرینه، ههروهسا کومهکا گوڤارین كوردی یین پهیوهندیهکا راستهوخو ب بابەتی پەرتووکی قه گریدایی (د. هوزان سلیمان میرخان) رادهستی من کرینه، لەورا سوپاسیهکا بی پایان ئاراسته ی ههردوو دکتورین بهریز دکهین.

ل قیڙه پیدقیه ئاماژه ب چهندی تیبینیان بکهین، ئەوژی دقئ قهکۆلینی دا ناغئ (پارتی دیموکراتی کوردستان) دبیته (حزبا دیموکراتی کوردستان)، چونکه ناغئ قئ حزبی د روژناما کوردستان دا بقئ شیوهی ئاماژه پی هاتیه دان، ههروهسا ههمی روژ و ههیف و سالیئ شههسی بو روژ و ههیف و سالیئ زاینی هاتینه گوهورین، بو نمونه: ۱۳۲۵/۳/۲۵ بوویه ۱۵ حوزمیران ۱۹۴۶ ژبو ب کارئینانا قئ شیوازی د قهکۆلینی مه دا، ههروهسا دهمبارهی بهربه لاقبوونا ناقودهنگین قئ روژنامی، گهلهک گهریان ل ژیدهریئ میژوووی و روژنامهفانیا وی سهردهمی یین فارسی و بیانی هاته کرن، لی چ بابته یان تیگستهکا روژنامهفانیی دهمبارهی قئ روژنامی نههاته دیتن، ههروهسا د ناقهروکا قئ قهکۆلینی دا ناغئ خودانی راپوورتی و ناغئ راپوورتا وی هاتیه نغیسین و د پهراویزان دا نههاتیه دووباره کرن، ئەهه چهنده ژبهرسی ئەگهرا، ئیک: باراپتر شیوازی نغیسینا روژنامی بقئ شیوهییه، دوو: ژبهرکو دا ئەهه پیزانینه دووباره نهبیت، سی: ناغئ روژنامی و ژمارا وی د پهراویزان دا هاتیه داکوچ شاشی دگهل ژمارین دی چینهبیت.

سهبارت ئاستهنگین پهرتووکی.. ئیکهم ئاستهنگ ل ههههه قئ پهرتووکی ئەوژی ئاریشا وهرگیرائی بوو، چونکه گهلهک بابته و راپورتین روژناما کوردستان ب زمانی فارسی بوون، و پیدقی بوو ههمی بابته و راپورتین بقئ پهرتووکی قه گریدایی بهینه وهرگیرائن، لهورا ههمی بابته و راپورتین قئ روژنامی یین ب زمانی فارسی بو زمانی کوردی هاتنه وهرگیرائن، ههروهسا گهلهک تیگستین قئ روژنامی ب زاراقئ موکریانی و ب شیوازهکی زهحمته هاتبوون نغیسین، و ئەهه ههمی تیگسته ژی بو زاراقئ کرمانجی هاتنه وهرگیرائن، ب تنی بو ب دهستقهئینانا رامانا هویر و دروست و ژبو گههشتنا پیزانینین رهسهن بو قئ پهرتووکی.

چ خواندن و قهکۆلینین زانستی بقئ شیوهی نادهرکهفن، بتنی بهاریکاری و پشتهفانیا پسپورین شارهزا دقئ بواریدا، پیدقیه ریژ و سوپاسیین بی پایان ئاراستههی (پ. ه. د. هوگر طاهر توفیق) بکهین کو ب ئەرکی سههرهشترتیکرنا قئ

نامی رابووییه و بو ههمی وان رینما و پشتهقانی و هاندانا وی یا بهردهوام بو من د
ماوی بهرههفکرنا فی نامیدا.

ریز و سویاسیین تایبته بو (د. فاخر حسن یوسف) بو هاریکاریا وی دگهل
من ل دهمی وهرگیرانا ژیدمران ب زمانی فارسی بو زمانی کوردی، ههروهسا ریز و
سویاسی بو وان ههمی ماموستایین هاریکاری و پشتهقانی من کرین ب هه
شیوهیهکی ههبت، ب تایبته بو (پ. ه. د. ناظم یونس عثمان و د. هوزان سلیمان
میرخان).

بیگومان چ فهکۆلین د بی شاشی و کییم و کورتی نین، نهخاسمه
بابهتهکی وهک فی پهرتووکی، ژهه بهرفرههی و گرنکیا فی بابتهتی، ئەه فهرتووکه
ژی ژ کییم و کورتیا یا دوور نینه، ههچهنده زور ههولدان هاتیه کرن بو گههشتن
ب راستیان ئەهه بابته بهیته نھیسین، ل دووماهیئ هیئی دکهم ئەهه فهرتووکه
بو شاییهکی د پهرتووکهخانا کوردی دا پر بکته.

فهکۆلهه

پشکا ئیکى

رۆژنامه گهريا كوردى ل رۆژه لاتى كوردستانى دناقبهرا

سالىن ۱۹۰۸ – ۱۹۴۶

- تهومرى ئيكى: دهستپىكا رۆژنامه گهريا كوردى ل رۆژه لاتى كوردستانى ۱۹۰۸ – ۱۹۲۲.
- تهومرى دووى: رۆژنامه گهريا كوردى ل ئيرانى دناقبهرا سالىن ۱۹۴۲ – ۱۹۴۶.

هه‌و‌نا‌مه‌ی کتێب

تهوهری ئیکی

دهستیكا روژنامه گه ریا كوردی ل روژه لاتی كوردستان

۱۹۲۲ - ۱۹۰۸

سهره لدان و گه شه پیدانا روژنامه گه ریی ل روژه لاتی كوردستان ب شیوهیه كی درهنگ دهستیكر^(۱)، ته گه ریی قی چهندی دزقریت بو سیاست و زورداریا قاچارییان (۱۷۹۶ - ۱۹۲۵) و ته په سهركرنا دهقهرین كوردی و ئیرانی ب شیوهیه كی گشتی ژلایی سیاسی و ئابووری و جفاکی فه، ته قی چهندی ههستهك لدهق گشت ملله تین ئیرانی پهیداكر كو پیدقیه ئیران بو رژیما پادشایه تیا دهستووری بهیته فه گوهاستن^(۲).

ژئه نجامی فشارا خه لکی شاهی ئیرانی ب ناچاری دهستوور (ياسایا بنهرهت) قه بوول كر^(۳)، و ل سالا ۱۹۰۶ دانانا حوكمی دهستووری ل ئیرانی هاته راگه هاندن^(۴)، و ژئه نجامین قی راگه هاندنی ئازادیا روژنامه قانیی ب شیوهیه كی بهر فرمه دهر كهفت و ژماره كا زور ژ روژنامین ئازاد و ئازادبخوازان ل ته هران و ته بریز و باژیرین دی یین ئیرانی به لاق بوون^(۵).

سهره رای قی چهندی لی دهر كهفتنا روژنامه گه ریی ل روژه لاتی كوردستانی گيروبوو، ته ووژی ژیه ر بارودوخین تاییهت یین كوردستانی و كونترول

داگیرکه‌ران ل سەر کوردان بوویە ئەگەری پەیدابوونا چەندین ئاستەنگان بو
پیشکەفتنا روژنامەگەری و رموشەنبیریا کوردی^(۱).

هەر چاوان بیت ل سالاً ۱۹۰۸ مسیونەرەکی مەسیحی یی لوسەری گوڤارا
(کوردستان میشنیری - Kurdistan Missionary) ب زمانی ئینگلیزی دەریخست و
زۆریەیا وتارین فی گوڤاری ب باژیری مەهاباد و دەقەرا موکریان و روژەلاتی
کوردستانی قە تاییەت بوون، ئەق گوڤارە هەتا سالاً ۱۹۲۸ بەردەوام بوو و ژمارە (۱۰)
یا سالاً (۱۵) ل چرییا ئیکی ۱۹۲۳ هاتیە دەریخستن^(۲).

هەندەک میژوونشیس و روژنامەقان دبێژن بنچینەیا میژوویا روژنامەقانیایا
کوردی ل روژەلاتی کوردستان ب دەستی بەدرخانیاں هاتیە دانان^(۳) و
(عەبدوڵمەزاق بەدرخان)^(۴) ل سالاً ۱۹۱۲ دگەل کومەکا گەنجین کورد (گوڤارا
کوردستان) ل باژیری (ئورمیە) دەریخست^(۵) و هەولدا چاپخانەکی ژدەر قە بینیت و
ب کاری چاپکرنا روژنامی رابیت^(۶)، لی پستی (عەبدوڵمەزاق بەدرخان) ژلای
حکومەتا روسی یا قەیسەری قە هاتیە دوورکرن ئیسماعیل ئاغا شکاک (سمکو
شکاک) بەرپرسایەتیا فی روژنامی ب ستوھی خو قە گرت و دەریخستنا فی روژنامی
تا سالاً ۱۹۱۴ بەردەوام بوو^(۷)، هەروەسا ئەق روژنامە بسەر کومەلا جیھاندانی قەبوو،
ئەوا ل سالاً ۱۹۱۲ ل باکووری روژەلاتا کوردستان هاتیە دامەزراندن^(۸)، لی یا دیار
ئەوێ ژیدەرین میژووی ئەوین باس ژ فی روژنامی دکەن تووشی شاشیەکی بوون،
چونکە تا نوکە چ بەلگە ل سەر هەبوونا دەرکەفتنا روژنامەکا کوردی بشی ناھی و
ژلای سمکو شکاک و عەبدوڵمەزاق بەدرخانی نین، و تا نوکە چ ژمارین فی روژنامی
هەتا تیخستەکا بچوووک کو فی گوتنی ب هیز بکەت نین، لەورا دبیت ئەق روژنامە
هەر روژناما (کرد) بیت ئەوا ل سالاً ۱۹۲۱ ژلای سمکو شکاک قە و ل هەمان دەقەر
دەرکەفتی بیت.

بەری روودانا شەری جیھانی یی ئیکی مسیونەرین پروتستانت ب مەرەما
جھین خو ل دەقەرین کوردی موکم بکەن^(۹)، قان مسیونەران ب هاریکاریا

ریکخراوین ئەمانی ل سابلاغ (مەهاباد) گوڤاره‌کا بچووک ب ناڤی (کوردستان)^(۱۵) دەریخستن^(۱۶)، ئەڤ گوڤاره ل چاپخانه‌کا ئەرمەنی دهاته چاپکرن و تیدا وتار و فولکلوری کوردی و بیروباوەرین ئاینی مەسیحی دهاته بە‌لاڤکرن^(۱۷)، هەرۆسا (مینورسکی) دەبارە‌ی ڤی گوڤاری دبیریت: "ژمارا ئیکی یا ڤی گوڤاری لدهڤ من هەیه ئەوژی ل نیسانا سالاً ۱۹۱۴ دەرکەڤتیه"^(۱۸).

پشتی ب دووماهیک هاتنا شەری جیهانی یی ئیکی و دەستپیکرنا قوناه‌کا نوی ژ بزاقا (سمکو شکاک) و پشتی بەرفرەه‌بوونا بزاقا وی و دەستە‌لاتا وی گەهشتیه (ئورمیه) دڤیا چاپخانه‌کی پەیدا بکەت^(۱۹) و روژنامه‌کی دەریخیت، کو دەبرینی ژ بارودوخی حکومەتا وی بکەت و ئارمانجین شورەشا وی بو خەلکی روهن بکەت، بە‌ئی پیزانینین مە دەبارە‌ی ئەڤی روژنامی گەلەک کیمین^(۲۰).

تا‌که پەرتووک کو پیزانینان ل سەر روژنامه‌ڤانیا سمکوی دده‌ته مە ئەوژی پەرتووکا (محەمەدی تەمەدون)^(۲۱) یا ب ناڤی (اوضاع ایران در جنگ اول یا تاریخ رضائیه) یه، چونکه ناڤبری لوی سەردەمی خودانی پەرتووکخانه‌کا مەزن و چاپخانه‌کی بوو و دیدەڤانی روودان و بویەرین باژیری ئورمیه و دەوروبەران بوو^(۲۲)، (تەمەدون) بشی رەنگی دبیریت: "روژەکی شیخ عەبدوللا ژ کەسین تیگەهشتین سمکوی هاته دهڤ من و گوت سمکوی دڤیت روژنامه‌کی بە‌لاڤ بکەت، ئەری ب بوچوونا تە دشیان دایه روژنامه‌ک لشی باژیری یا جوان و سەرنجا نڤیسەران راکیشیت بیته دەریخستن" ... تەمەدون دبیریت "ب مخابنی ڤه پیتین چاپخانه‌یا مە گەلەک دکیمن و تیرا چاپکرن روژنامه‌کی ناکەت و دەمی شیخ عەبدوللا ئەڤ چەندە گوہ لی بووی تورەبوو و ئەزژی ترسیام و من گوتی ئەگەر لگەل کریکارین ریکخراوا خو هاریکار بین دبیت کیماسیا راستە‌کەین و روژنامی دەریخین... پشتی شیخ عەبدوللا ژ ترسین سمکو چووی، پشتی دوو یان سی روژان من هزرکری ب ناچاری من پەرتووکخانه‌کا خو دائیخست و چاپخانه‌کا خو گرت"^(۲۳)، پشتی چوونا تەمەدونی وەسا دیاربوو سمکو هەر ل سەر دەریخستنا روژنامه‌کی رژدبوو^(۲۴).

پاشان تهمهدون بهردهوامی ددهته ئاخشتنا خو و دبیریت: "ناقی چاپخانا من ژی گوهوریبوو و تابلویی چاپخانا تهمهدون را کربوو و ل شوینا وی تابلویا چاپخانا (غیرت) لیدابوو و روژنامه کا ب زمانی فارسی و کوردی به لاق کربوو و بتنی ب ناقی روژنامه هفتیانه یا کوردی لژی ناخونیشانی (روژا کورد و شهقا عهجهم) و پاشی ناقی وی بوویه روژنامه (روژا کورد) و ل دووماهی ب ناقی (کرد) دهاته چاپکرن و به لاقکرن"^(۲۵)، به لی دراستیدا چ به لگه ل سهرقی چهندی ل بهردهست نین و دبیت کو ئهفه ئیک ژ گوتنن بی بنیاد بیت کو نقیسه رین ئیرانی دهریاری سمکوی نقیسی بن، داکو وی وهک سهرهق و دهمارگیر بدهنه نیاسین^(۲۶).

هه چهنده مه چ به لگه ددهستدا نین کو ئاخشتنا محهمهد تهمهدون رهدبکهین، به لی تشتهکی ئاشکه رایه کو ژمارا ئیکی ژ روژنامه سمکوی ناقی وی (کرد) بوو نه کو (روژا کورد و شهقا عهجهم)^(۲۷)، ههروهسا عه لائه ددینی سه ججادی دهریاری قی روژنامی دبیریت: " (کورد) روژنامه یه کی کوردی و زمانی حالی (سمایل ئاغای سمکو) بووه، له (۱۹۲۱) ل شاری (ورمی) دهرچوو، ته نها سی، چوار ژماره ی لی دهرچوو، له وه دوا په کی کهوت"^(۲۸).

هه ديسان ئهف روژنامه تهمهدون باس ژی دکهت مه چ دانه یین وی نه دیتنه و بتنی روژنامه سمکو ئهوا ب ناقی (کرد) مه ل بهر دهست ههیه، له ورا دبیت تهمهدون ژ بهر مه رهم و ئارمانجه کا نه دیارکری یان ژی ژ بهر توندرووی و دژایه تیا وی دژی سمکو و نه ته وهی کورد ئهف ئاخشتنه د په رتوو کا خو دا به لاق کربیت.

ل سهری روژنامی (مه بهست پی دروشمی روژنامی یه) ئهف ئایه تا پیروز هاتبوو نقیسی " واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا "، دبن قی ئایه تی دا وینی دوو دهستین د ئیک دا وهک نیشانا ئیکه تی دروست کربوو، ل لای راستی هاتبوو نقیسی: " جهی ئیداره یا ئورمی، چاپخانه یا غیرت، بریقه به ریبا محهمهدی تورجانی^(۲۹)، گو تاران ژبو مفای کوردان و هردگریت و ههفتی جارهی دهیته چاپکرن"^(۳۰).

ل لایئ چهیی یئ روژنامئ ژئ، ب زمانئ کوردی هاتبوو نغیسین، بوهایئ روژنامئ دهستیکی دئ و مرگرن، پشکداربوونا سالانه، ل ناخو (۵۰) و ل دمرقهیی وهلاتئ (۶۰) قرانانه^(۳۱)، و ل شەش هەیشان ل ناخو (۲۷) و ل دمرقه (۳۵) قرانانه، بوهایئ هەر دانهیهکی (۵۱) شاهئ^(۳۲) نه، بهرامبهری هەر ریزهکا پرۆیاگهنده و ریکلامان ژئ (۲) قرانان و مردگريت، روژنامهکا رامیاری، ئەدهبی و نووچهیی یه، سهەر گوتارا کوردی ب فارسی دهیته و مرگیان و ژبو هه موو کوردانه^(۳۳).

ل دویف زۆریهیا ژیدمر و سهەرچاوان ددهنه دیارکرن کو روژناما کرد سیان چوار ژماره ژئ هاتینه وهشاندن و ئەف روژنامه ب دیالیکتا کرمانجیا خواروو یا موکریانئ هاتبوو نغیسین و قهبارئ روژنامئ ب (۴) لاپهران بوو و تا سالآ ۱۹۲۲ یا بهردهوام بوو^(۳۴)، ئئ پشتی بزاقا سمکو ل دهستیکا سالیئ بیستان هاتیه ژناقبرن و باژیرئ ئورمیی ژ دهست چویی ناچار بوو دهست ژ به لاقرنا قئ روژنامئ بهردهت^(۳۵).

هەر چاوان بیت سمکو ب دهریخستنا قئ روژنامئ پینگاقهکا ئهرینی ژبو ئاگههدارکرن خه لکی دهقهرئ ل سهەر حکومهتا خو هاقیت، ههروهسا پینگاقهکا گرنگ بوو د میژوو یا روژنامهقانا کوردی ل روژهلاتا کوردستانی^(۳۶)، به لکو روژناما (کرد) دبیته ئیکه م روژناما کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی نا قئ روژنامئ لسهر هاتیه دانان و وهک دهستیک بو روژنامه گه ریا کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی دهیته هژماردن.

ل سهردهمئ رزا شاه پهلهوی (۱۹۲۶ - ۱۹۴۱)^(۳۷) روژهلاتئ کوردستانی ژ هه می لایه نین سیاسی و جفاکی و ئابووری پاشکەفتی بوو^(۳۸)، ب تنئ سیاسهتا زولم و سته مکاریئ دگهل وان نه ته وهین کو فارس نه بوون بجه دئینا^(۳۹)، ژ بهر قئ چهن دئ چ روژنامه و گو قارین کوردی ئقئ ماوهی دهرنه چووینه و بو شاییهکا مهزن د میژوو یا روژنامه گه ریا کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی پهیدا کر.

پیدقیه ئامازه بدهینه وی چهن دئ کو دناقبهرا سالیئ ۱۹۲۲ ههتا ۱۹۴۳ چ روژنامه و گو قارین کوردی ل روژهلاتا کوردستانی نه هاتینه دهریخستن، و هه می

ژیدمر قی چهندی د چهسپین، چونکه رزا شاه پههلهوی چاقلیکه ری مستهفا کهمال بوو و سیاستا وی ل روژهلاتا کوردستانی بکاردئینات، لهورا دی بینین ئەف ماوه ماوهیهکی قالایه سهبارت میژوویا روژنامهگه ریا کوردی ل روژهلاتی کوردستانی.

پشتی ژناقبرنا بزاقا سمکوی ژلای زرا شاه قه^(۴۰)، روژهلاتی کوردستانی هندهک بزاقین چهکداری یین بچووک بخوقه دیتن^(۴۱)، ژوانان بزاقا (حهمه رهشید خان)^(۴۲) و راپه رینا (مهحمود خان دزلی)^(۴۳) و (جهعضه سولتان ههورامان)^(۴۴)، لی ئەف بزاق و راپه رینه ژلای لهشکه ری ئیرانی قه ب شیوهیهکی درندهیی هاتنه ژناقبرن^(۴۵).

پاشان ل سالاً ۱۹۲۸ راپه رینه کا دی ب سه رکردایه تیا (مهلا خه لیل)^(۴۶) دژی دهسته لاتا حکومه تا ناقهندی و ل بهر کرنا کولاقی پههلهوی بهریابوو^(۴۷)، لی ب توندترین شیوه ژلای هیژین حکومه تا پههلهوی قه هاته سه رکوتکر، لی دووماهییک راپه رینا گه لی کورد ل روژهلاتا کوردستانی دژی رژیم رزا شاه راپه رینا دهقرا ئاگریداغ یا بچووک بوو دنابقه را سالیین (۱۹۳۰ - ۱۹۳۱)^(۴۸)، لی ئەف راپه رینه ژی وهک یین بهری وی ب توندی ژلای لهشکه ری رزا شاه قه هاته ژناقبرن^(۴۹).

هه ر چاوان بیت پشتی ژناقبرنا قان بزاق و سه ره لدانین کوردان دماوی سالیین بیست و سیهان دا هندهک ریخراوین بچووک دیاریوون، وهک ریخراوا (کومه لا خیرخوازا کوردی) ل سالاً ۱۹۲۷ ل مه هاباد هاتیه دامه زانندن^(۵۰)، هه تا ل دووماهییا سالیین سیهان ریخراوهک ب ناقی (حزبا ئازادیکخوازا کوردستان) ل حوزهیرانا ۱۹۳۸ ب سه روکاتیا (عهزیزهندی)^(۵۱) هاته دامه زانندن^(۵۲).

تهومری دووی

روژنامه گه‌ریا کوردی ل ئیرانی دناقبه‌را سالی

۱۹۴۶ - ۱۹۴۲

به‌ریابوونا شه‌ری جیهانی بی دووی و هاتنا هی‌زین ئینگلیز و سوفیه‌ت ل ئابا ۱۹۴۱ بو ئیران^(۵۳)، هه‌روه‌سا ده‌ستبه‌ردانا رزا شاه ژ ده‌سته‌لاتی بو کوری خو (محهمه‌د رزا په‌له‌وی) (۱۹۴۱ - ۱۹۷۹)^(۵۴) چه‌ندین بارودوخ و گوه‌ورینی نو ل دویش خورا ئینان^(۵۵)، هاتنا فی بارودوخ بوویه ئه‌گه‌ری په‌یدابوونا ژینگه‌هه‌کا گونجایی بو ده‌رکه‌فتنا پارت و ره‌وتین سیاسی^(۵۶)، و دگه‌ل هاتنا محهمه‌د رزا شاه‌ی سوزدا کو ئیمناهی و یه‌کسانی بو هه‌می گه‌لین ئیرانی په‌یدابکه‌ت، دفی کەش و هه‌وایی دا ژيانا سیاسی ناخوویا ئیرانی وهراره‌کا مه‌زن بخو‌فه دیت، ژ به‌رچا‌قت‌رین سیمایی وی پیکه‌هاتنا چه‌ندین پارت و کومه‌له‌یین سیاسی بوو^(۵۷).

بفی شیوه‌ی (کومه‌له‌ی ژيانه‌وه‌ی کوردستان) (J.K) ل ۱۶ ئاب ۱۹۴۲ ل باژیری (مه‌هاباد) ژلایی کومه‌له‌کا گه‌نج و ره‌وشه‌نبیر و بازرگان و فه‌رمانبه‌ران فه‌هاته دامه‌زراندن^(۵۸) و ل ئیکه‌مین کومبوونی دا (عه‌بدولرهمان زه‌بیحی)^(۵۹) وه‌ک سکرتری کومه‌لا (J.K) هاته هه‌لبژاردن^(۶۰)، ژ ئارمانجین کومه‌لی داخو‌زا جیبه‌جیکرنا حوکمی ئوتونومی بو کوردان ل روژه‌لاتی کوردستانی بوو^(۶۱)، چونکه ئه‌ف کومه‌له ریکه‌راوه‌کا نیشتمانی و نه‌ته‌وه‌یی و دیموکراتی بوو

دماوهیهکی کورت دا ژمارهکا زۆر ژ کوردین روژههلات و باشووری کوردستانی ل دور خو کۆمکرن و پیشه بو ئەندامبوونا قی ریکخراوی بتنی کورد بوون بوو^(۱۲).

کۆمه لا (J.K) ل دویف پیدفیا وی سهردهمی هاتبوو دروستکرن، ئیک ژوان خالین دقیان جیبه جی بکهن، ئەو بوو بریکا چاپه مهنی و به لاقوکان ههستی نهته وایهتی لدهف خه لکی بهرز بکهن و وهسا تیگه هشتبوون کو ب فیڕکرن و خواندنێ دی شین جفاکی کوردهواری یی پاشکهفتی ل وی سهردهمی پیش بیخن^(۱۳)، له ورا ئەندامین کومه لا (J.K) ههول و تیکۆشان ژبو پهیدا کرنا ئامیرهکی چاپه مهنی دکرن، ههژار^(۱۴) دبیزیت: "له بیرمه جاریک بیرمان له وه ده کردهوه که چاپخانهیهکی دهستی بچووک بکپین و بیکهینه چهند بهشیکی بچووک و ههر کهسه به پیی توانا به شهکانی بکپی. کاکه رحمان که تهوسا ببوه ئەندام و دهوله مهند بوو گوتی من هه مووی ده کرم. باوه پرکه زۆرمان فرمی سکمان ده چاو گهرا، که لهو خوشیه ناهومی د بووین و له کرینی چاپخانه به شدار نابین"^(۱۵).

ژیۆ قی ئارمانجی عه بدولر رحمان زه بیحی به رهف ته بریزی فه چوو داکو گریبه سته کی دگه ل چاپخانه کی گریدهت و شیا په یوه ندی دگه ل چاپخانه کا ئه رمه نی بکهت، چونکه وی هه قالینی دگه ل ئه رمه نیان هه بوو ل وی چاپخانی کابرایه کی ئه رمه ن دۆستی وی بوو و ل (چاپخانا ئه رامنه) ده ست بکاری کر^(۱۶).

ژ ئەنجامین ههول و تیکۆشانین کۆمه لا (J.K) پشتی دامه زراندا وی ب ئیک دوو هه یشان ئیکه م به لاقووک ب ناخی (دیاری کۆمه له ی ژیکاف بو لاوانی کورد)^(۱۷) هاته به لاقکرن و به لاقووکا دووی ئه وژی ب ناخی (روژ ژمی ری کۆمه له) بوو ژ (۱۲) لاپه رین دیواری پیک هاتبوو و بو ئیکه مین جار ل ۱۲ ئاب ۱۳۲۱ به رامبه ر ۴ چرییا دووی ۱۹۴۲ ل روژهه لاتا کوردستانی هاتبوو به لاقکرن و تیدا ناخی هه ر دوازه هه یشان ب کوردی هاتبوو نفیسین^(۱۸)، ههروه سا روژ ژمی ره کا دی دناقه برا سالی ن (۱۹۴۳ - ۱۹۴۴) هاتبوو به لاقکرن و به لگه ئه وه کو کومه لا (J.K) بخو چاپکرییه ل

سەردەمی رۆژین گرنگ و سالرۆژا ۱۶ ی شوبات و ئاماژە ب رۆژا بنیادا چاپخانا (J.K) هاتیە کرن^(۶۹).

هەر ل چاپخانا (J.K) دا چەند بە لاقوکیڤ دی هاتنە چاپکرن ژوانان (دیاری مە لا محەمەدی کوئی) و (گولبژیریک ئە دیوانی حاجی قادری کوئی بلبلی نیشتمانی کورد) و (دەستە گولییکی جوان و بۆن خوۆش ئە باغی نیشتمان پەرورەری) و (عەقل و بەخت) و (گفتوگۆ و دووباز) و (کارخانە ی قەندی یا سلسلە ی مە شایخی نەقشەبەندی)، دەربارە ی دەرکەفتنا قی بە لاقوکی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۱۳ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقتی (هەوەل دەرکەوتی چاپخانە ی بوکان) بە لاقوکیە و تیدا هاتیە "روژی ۲۴ - ۱۱ - ۲۴ (۱۳ شوات ۱۹۴۶) هەوەل دەرکەوتی چاپخانە ی بوکان (سلسلە ی مشایخی نقشبندی) مان وە دەس کەوت کە بو بە مایە ی چاورونی و دلخوشی کارگەرانی ادارە ی رۆژنامە و چاپخانە ی کوردستان"^(۷۰)، هەر وە سا بە لاقوکا (ئالە کوک)^(۷۱)، قان هە می بە لاقوکان نەخشە یە کی بەرچا ق هە بوو بو هشیارکرن خە لکی و گرنگی دان ب ئە دەب و نغیسینی کوردی^(۷۲).

قان بە لاقوکان کاریگەر یە کا زۆر ل سەر بیروبو چوونین خە لکی ل دویش خو هیلان و ژبەر کی میا ژمارین قان بە لاقوکان خە لکی گە لە ک هە و لدان دکرن بە دەستە بینن و ب چاقتی ریزی تە ماشە ی قان بە لاقوکان دکرن^(۷۳).

لی ژ بەرچاقتین چالاکیین کومە لا (J.K) د لایە نی چاپە مە نی دا ئە وژی دەر یخستنا گو قارا (نیشتمان) بوو^(۷۴)، پشتی قان بە لاقوکان کومە لا (J.K) گو قارا (نیشتمان) ل ۱۳ ئە یلول ۱۹۴۳ بە لاق کر^(۷۵)، ئە ق گو قارە زمانحالی کومە لا (J.K) بوو، عە بدولرە حمان زە بیحی بەرپرس و سەرپەرشتی سەرە کی یی قی گو قاری بوو^(۷۶)، هیمن دبیژیت: "زە بیحی سەرنووسەری نیشتمان بوو و بە راستی ئە چاپ کردنی ئە و گووارە دا زە حمە تی کی شە و وریایی نیشان دا"^(۷۷)، بابە تین (نیشتمان) ژ لای نغیسەر و هۆزاننان قە بە دەستی دگە هاندنە ریکخستین کومە لی وان بو

دهستهيا نقيسه‌ران دهنارتن و دهستهيا نقيسه‌ران پشتي ناماده دكرن بو ته‌بريز دهنارتن و ل چاپخانا (خه‌ليفه‌گه‌ري ئه‌رامنه) بشيوه‌يه‌كي نهيني دهاته چاپكرن و ديسان ره‌وانه‌ي مه‌هاباد دكرن و لوييري بو ده‌قه‌رين ديين كوردستاني دهاتنه به‌لا‌فكرن^(٧٨).

لي پشتي بدهسته‌ئينا نا چاپخانه‌كا دهستي، ژلايي دهسته‌يا نا‌قه‌ندي يا (J.K) قه سي ژمارين دووماه‌يي ژماره (٧، ٨، ٩) ل هه‌يفين نيسان، ئه‌يار و حوزه‌يرانا ١٩٤٤ ل مه‌هاباد هاتنه به‌لا‌فكرن، بشي شيوه‌ي گوڤارا نيشتمان بتني نهه ژماره هاتنه وه‌شاندين^(٧٩)، لي ژمارا ئيكي ژفي گوڤاري ل سه‌ري بشي شيوه‌ي هاتيه نقيسين "بزي سه‌روك و كورد و كوردستان و هيو" و لژيري قئ ناخشتني ئايه‌ته‌كا ژقورئانا بيروز نقيسيبوو (كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله) و لژيري په‌يشا (J.K) د بازنه‌كا شازده تيشك دا هاتيه نقيسين و لژيري قان ناخشتنان، "نيشتمان گوواريكي كومه‌لايه‌تي، ئه‌ده‌بي، خوينده‌واري و مانگي كورديه هاتيه نقيسين و لژيري وان، ژماره ١ و سالي يه‌كه‌م پوش به‌ري ١٣٢٢ و جولاي ١٩٤٣ هاتيه نقيسين"^(٨٠)، هه‌روه‌سا ئه‌ف گوڤاره ب قه‌باري (١٧×٢٢) سم^(٨١) بوو.

زوربه‌يا بابه‌تين گوڤارا نيشتمان ل سه‌ر هه‌ستي نه‌ته‌وايه‌تي و هاندانا خه‌لكي بو ئيكه‌تي و براييه‌تي و خه‌بات كرن بو رزگاركرنا كه‌لي كورد ژديل و ئيخسيري و بدهسته‌ئينا ئازادي بوون وه‌ك بابه‌تي (ريك كه‌وون تا سه‌ر كه‌وون)^(٨٢)، هه‌روه‌سا گوڤارا نيشتمان ل ژماره (١) دا ئيكه‌م بابه‌ت لژيري نا‌فونيشانين (ئامانجي ايمه) بوو و تيدا هاتبوو: "ئه‌ي براي كوردي خوشه‌ويست، كومه‌له‌ي ژ. ك به‌ پيچه‌وانه‌ي هه‌مو به‌ره‌ه‌ست و قورت و چه‌له‌مه‌ييكي وه‌كو دوژمنايه‌تي خوبه‌خو، ايستا كوردستانيكي گه‌وره ريك و پيك بينيته به‌ره‌م كه هه‌مو كورديك به‌ سه‌ره‌ه‌ستي تيا‌بژيت"^(٨٣).

ئه‌ف گوڤاره زوو دهاته به‌لا‌فكرن وه‌ك (هيمن) ل سه‌ر به‌لا‌قبوونا قئ گوڤاري دبژيت "... من خوم ديومه ژماره‌ي (نيشتمان) مان به ٢٠٠ ئه‌وه‌نده‌ي

نرخه‌که‌ی کریوه. نیشتمان قهت دانیه‌یه‌کی نه ده‌ماوه" (۸۶)، له‌ورا ئەم شین بیژین هەر ژماره‌کا نیشتمان ب دهان خوانده‌قنانان دخواندن و ب سه‌دهان که‌سین نه‌خوانده‌وار گوهلپوون و بو خه‌لکی قه‌دگی‌ران (۸۵)، بئی شیوه‌ی ئەه‌ف گو‌قاره ببویه جه‌ی گرنگی دانا هەر کومبوونه‌ک و مه‌جلیسه‌یه‌کی لده‌ف هه‌می زه‌لامین ماقوول یین کوردستانی، له‌ورا (نیشتمان) ئیک ژوان گو‌قاران بوو یین کو جه‌کی مه‌زن دنا‌ف گه‌لی کورد ل روژه‌لاتی کوردستانی هی‌لای (۸۷).

گو‌قارا (نیشتمان) تا دامه‌زراندنا کو‌مارا کوردستان (۹) ژماره هاتبوون ده‌ریخستن، وه‌سا دیاره ژماره (۱۰) یا (نیشتمان) پشتی نه‌مانا کو‌ماری و هاتنا عه‌بدو‌ل‌په‌مان زه‌بیحی بو باشووری کوردستانی ل گوندی سیته‌ک ده‌ف شیخ له تیفی حه‌فید ده‌ریخست (۸۷)، ده‌ریاره‌ی ده‌رکه‌قتنا فی ژماری محه‌مه‌د شاپه‌سه‌ندی (۸۸) ده‌بیژیت "... ئەه‌لی سیته‌ک به گشتی چاکه‌یان زوره به سه‌رمانه‌وه، هەر لی‌ره بوو که له به‌هاری ۱۹۴۸ دا چاپخانه‌ی (نیشتمان) دامه‌زرا و ژماره (۱۰) ی ئەم گو‌قاره‌مان به چاپ گه‌یاند" (۸۹).

ل سه‌رده‌می شه‌ری جیهانی یی دووی و ژبه‌ر وان بارودو‌خین ل ئیران په‌یدا‌بووین روژنامه‌نقیس و ره‌وشه‌نبیرین کورد ل ته‌ه‌رانا پایته‌خت هه‌و‌ل‌دان روژنامه‌کی ده‌ریخن ده‌ریزینی ژ ره‌وش و بارودو‌خی کوردین روژه‌لاتا کوردستانی بکه‌ت و ئازار و نه‌خوشیین کورد تووشبووینی بو خه‌لکه‌کی بده‌نه دیارکرن.

ژبه‌ر زولم و سته‌مکاریا رزا شاه و ب به‌هانه‌یا سیاسه‌تا پاراستنا ئاخا ئیران و ئیک‌گرتنا گه‌لین ئیرانی زمانی کوردی بو نقیسین و خواندنی هاتبوو قه‌ده‌غه‌کرن، له‌ورا نقیسه‌ر و روژنامه‌قانیین کورد ناچاربوون په‌نایی ببه‌نه بو زمانی دووی، ئەه‌وژی زمانی فارسی بوو و به‌ره‌مه‌ین خو‌ب‌زمانی فارسی بنقیسن (۹۰).

ئیک ژوان به‌ره‌مه‌ین ب زمانی فارسی هاتیه نقیسین روژناما (نامه هفتگی کوهستان) بوو و وه‌ک روژنامه‌کا هه‌فتیانه ده‌اته به‌لا‌فکرن، نا‌فی (نامه‌ی کوهستان) ژ (کوه + ستان) پیکه‌هاتیه (کوه) ب رامانا (چیا) ده‌یت و (ستان) وه‌ک

پاشگرهکی دزمانی کوردی و فارسی دا بو (جهی) دهیته بکارئینان^(۹۱)، دکتور (ئیسماعیل ئهرده لآن)^(۹۲) ل تههران شیا ئیمتیازا روژنامهکی ژ حکومهتا ئیران و مرگريت، ئیکه ژماره ل ۲۶ شوات ۱۹۴۵ هاتیه دهریخستن، بهشی هه ره زور یی قی روژنامی ب زمانی فارسی بوو و هندهک بهرهم ب زمانی کوردی بوون^(۹۳).

ل دویف لیگهریان و پیزانینان دهیته دیارکرن کو دووماهییک ژمارا قی روژنامی ژماره (۸۴) بوو ل ریکهفتی ۳ ئادار ۱۹۴۷ هاتیه به لاقکرن، ئانکو ل سهردهمی نازادی و سهربهستیا روژنامه قانیی ل ئیران هاتیه وهشاندن^(۹۴).

روژناما (نامه هفتگی کوهستان) د لاپهری ئیکی دا ب خهتی فارسی ناخی روژنامی نخیسییه و ل لای راستی د چوار گوشهکی دا خودانی ئیمتیازا و ریقه بهری بهرپرس دکتور (ئیسماعیل ئهرده لآن) هاتیه نخیسین و ل لای چهی د چوار گوشهکی دا (ب ج حزب و دهسته یان کومهلهکی فه په یوهندی نینه) هاتیه نخیسین، پاشان لژیر ناخی کوهستان دناقبهرا دوو خهتین دریز دا (ژماره و روژ و هه یف و سال و بهایی روژنامی) هاتیه نخیسین^(۹۵)، روژناما (نامه هفتگی کوهستان) جه ماومرهکی زور ل نافخو و دهرقهی ئیرانی و دناق رهوشه نخیسین باشووری کوردستانی^(۹۶) دا هه بوون^(۹۷)، ژئه گه ری به لاقبوون و هه ژیکرنا گه لی کورد بو قی روژنامی (هه ژار) دبیژیت:

کوردە ! " کوهستان " به ناو ئه نواته	له تهنگاناندا باب و براته
کووهستان یانی: کوا ههستان له خهوه؟	بو بی ههسته باز له رووبه پرووی کهوه؟
هاواری تویه له پایته خته کهت	بو ت تهخت دهکا ریگا سهخته کهت
کووهستان ! بو کورد هومیدی و قه لا	خوا بتپاریزی له دهرد و به لا ^(۹۸)

روژناما (نامه هفتگی کوهستان) رولهکی مهزن د هشیارکرن کوردین روژه لاتا کوردستانی دا هه بوو و لاپه رین وی هه می لایه نین ژيانا سیاسی و میژووی و جفاکی یا کومه لگه هی کوردی دوی سهرده میدا بخو قه دگرت.

ژ ئه نجامين خهبات و تيكوشانا بزافا روژنامه گهري ل روژه لاتا كوردستاني گوڤارا (ئاوات) ئانكو (هيشي) هاته وهشاندن، سهبارت ب دهر كهفتنا قى گوڤارى ههر چهنده پيزانين ل سهر قى گوڤارى زور دكيمن، بتايهت بتنى ئيك ژماره ژى هاتيه چاپكرن، ئاوات ب ههول و تيكوشانين تاكه كهسى ژلايى (محهمهد شاپه سهندي) قه هاتيه به لافكرن^(٩٩)، دهر باره ي دهر كهفتنا قى گوڤارى محهمهد شاپه سهندي ديژيت " ... دواي دهر كردنى ژماره (٩،٨،٧) ي گوڤارى نيشتمان، نيازمان وابوو نيشتمان له مه هاباد چاپ بكهين، مه كينه يه كي نيو فولسكاب و ههنديك حهرفمان دهست كهوت و گوڤاستمانه وه بو مه هاباد، پيش نه وه ي دهست بكهين به چاپي ژماره يه كي نوي، زهبيحي به سهردا گيرا، پيم خوش نه بوو، چاپخانه كه بي نيش بمينيته وه، به دهر فته م زاني گوڤاريك به ناوي (ئاوات) چاپ و بلاوكه مه وه، وابوو ژماره يه كي (ئاوات) مان بلاوكرده وه، (ئاوات) بريني بوو له پارچه په خشانيني رهمزي به ناوي (براي دوورم) سهبارت به گيراني زهبيحي"^(١٠٠).

ههر چاوان بيت ژمارا ئيكي ژ گوڤارا (ئاوات) ل روژا ٢٣ چريا ئيكي ١٩٤٥ ل چاپخانا كومه لا (J.K) ل مه هاباد چاپ و به لاف بوويه، بريار وه سا بوو كه هه يقانه دوو جاران بهيته به لافكرن، به لي ژ ئيك ژماري زيده تر نه هاته به لافكرن^(١٠١) و نه قه گوڤاره ب قهباري (١٩×١٢) سم و خودان ئيمتياز و به ريرسي وي (محهمهد شاپه سهندي)^(١٠٢) بوو.

ل سهر بهرگي قى گوڤارى ل لاي سهرى نقيسى بوو (اوات) و لژير قى ناقى هاتبوو نقيسين (گوارىكي ادبي و تاريخي و كومه لايه تي كوردى يه)، پاشان ژماره ١ سالي يه ك ١ خه زه ل وهري ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبه ر ١٩٤٥، لژير قان زانياريان وينى شيخ عبدالقادر نه هري^(١٠٣) بوو و لژير وينه ي دا نه قه رسته هاتبوو نقيسين:

ريزه يان به سته بو له پيش چاوي منا گشتي هه مو

له م شه هيدانه ي كه خنكاون به صد آواته وه^(١٠٤)

ههيشا گوڤار تیدا هاتیه به لافکرن و ناڤی دهستهک یان حزب و ریکخواوا ئەڤ گوڤاره دهریخستی نه کریه و کا ئەڤ گوڤاره (وهرزانه یان ههیشانه یان ههفتیانه) یه، چ جورین فان پیژانین و زانیاریان دڤی گوڤاری دا نینن^(۱۰۹)، لهورا خواندهفان ههست دکهت گوڤارا (هاواری کورد) نه گوڤاره به لکوب تنی به لافوکه.

ژ ئەنجامی خهبات و تیکۆشانا کومه لآ (J.K) و حزبا دیموکراتی کوردستان بو دامهزاندنا چاپخانه و چاپمههنا کوردی شیان دوو چاپخانان ژ ئیکهتیا سوڤیهتی بکرن، و پشتی دامهزاندنا کۆمارا کوردستان چاپ و چاپمههنا کوردی دڤیته قوناغهکا باشتر، ههروهسا (قازی محهمهد)^(۱۱۰) بو سوود وهرگرتن ژ پهیوهندیین دۆستانه دگهل ئیکهتیا سوڤیهتی و پشتی سهردهانا دووی بو باکول ئەیلولا ۱۹۴۵ شیان چاپخانهکی دابین بکهن و دگهل چاپخانی کاغهز و کهلوپه لاین چاپی گههشتنه مههابادا پایتهخت^(۱۱۱)، دگهل گههشتنا چاپخانی بو مههاباد چاپخانا کهفن بو بوکان هاته فهگوهاستن^(۱۱۲).

دروستکرنا چاپخانا کوردستان ل مههاباد و چاپخانا بوکان ب روودانهکا ههره گرنگ د میژووویا رهوشهنبیری و سیاسی ل روژههلاتا کوردستانی دهیته هژماردن^(۱۱۳)، و سهردهمی زیرینی روژنامهگهریا کوردی ل روژههلاتا کوردستانی ژ سالآ ۱۹۴۳ دهست پیدکته تا سالآ ۱۹۴۶ ب رووخاندنا کۆمارا کوردستان ب دووماهییک دهیت، دڤی ماوهیدا روژنامهگهریا کوردی گهشهکر و چهندیین گوڤار و روژنامه هاتنه چاپ و به لافکرن^(۱۱۴).

ئیک ژوان گوڤاریین ل سهردهمی حوکمرانیا کۆمارا کوردستان هاتیه وهشاندن (گوڤارا کوردستان) بوو^(۱۱۵)، ئەڤ گوڤاره زمانحالی حزبا دیموکراتیا کوردستان - ئیران بوو و ژمارا ئیکی ل ۶ کانوونا ئیکی ۱۹۴۵ ل چاپخانا مههاباد چاپ و به لاف بویه و سهرنڤیسهری وی (سهید محهمهدی حهمیدی) بوو و (۹) ژماریین قی گوڤاری هاتینه به لافکرن^(۱۱۶)، گوڤارا کوردستان ل ژماره ئیک دا بابهتهکی بناقونیشانیین (خویندهوارانی بهرز) ئارمانجا گوڤاری بشی شیوهی ددهته دیارکرن: "

خۆمان گهلیک به خوشبهخت دهمانین، دهمانین، که به یارمهتی خودا یه کهم ژمارهی (کوردستان) تان پیشکەش ده کهین و هیوامان ههیه به دلێکی خوش لیمان وهرگرن و له حدودی دهستهلاتی خوتاندا بو بلاوکردنهوه و ژياندنو پیش خستنی ئەو گوواره یارمهتیمان بدن"^(۱۱۷).

کلێشا بهرگی گۆقاری بقی شیوهی بوو، ل ناڤهراستا بهرگی گۆقاری ناڤی (کوردوستان) و لژیڕ دا چوار گولین بچووک بوون، پاشان "بلاوکه رهوهی بیرى حزبی دیموکراتی کوردوستان: گوواریکی ئەدهبی کومه لایهتی سیاسی، ههر پازده روژ جاریک بلاوده کریتتهوه"، ئەڤ نفیسینه هه می ب چوار گوشه کا گولاً هاتبوو سنوردار کرن، پاشان دناڤهرا دوو خهتین راست دا بقی شیوهی بوو (ژماره ۱ سالی یه کهم ۱۵ سه رماومز ۱۳۲۴ ۶ دسامبر ۱۹۴۵) و لژیڕ فان زانیاریان پیڕستا هه می بابهتین گۆقاری هاتبوون نفیسین، ههروه سا لژیڕ پیڕستی دا ریژه کا گولین بچووک و لژیڕ فان گولان (مه اباد چاپخانه ی کوردوستان) هاتبوو نفیسین، دیسان ئەڤ هه می پیزانین و زانیاریه ل دور چوار گوشه یه کی هاتبوون سنوردار کرن"^(۱۱۸).

ناڤهروکا ژماره ئیک یا قی گۆقاری پتر بابهتین سیاسی و میژووی و ئەدهبی بوون، لی ههر چاوان بیت ئەڤ گۆقاره دگه ل رووخاندنا حکومه تا کو مارا کوردستان راوهستا و ئیدی چ ژماره ژى نه هاتنه به لآڤکرن"^(۱۱۹).

ههروه سا ئیک ژ کارین گرنگ و پر بایه خ یین کو مارا کوردستان ژ لایه نی رهوشه نبیری و که لتووری فه ده ریخستنا (روژناما کوردستان)^(۱۲۰) بوو وه ک به لآڤکه را هزرا حزبا دیموکرات و زمانحالی حکومه تا کوردستان ژمارا ئیک ل روژا پینج شه مب ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ هاته به لآڤکرن"^(۱۲۱).

پشتی چاپخانه ژ سوڤیه تی گه هشتی مه هاباد، چاپخانا دهستی ژ مه هاباد بو بوکان هاته فه گوه استن و لقى حزبا دیموکراتی کوردستان لقی باژیری ب هاریکاریا چهند رهوشه نبیر و ئەندامین حیزبی هزرکرن گۆقاره کا ئەدهبی بقی

چاپخانا دهستی چاپ بکهن^(۱۲۳)، لهورا گوڤارهك ب ناڤی (هه لاله) ئانكو (گول) به لاقكرن و سه رنڤيسه ری قی گوڤاری (حه سه نی قزلجی)^(۱۲۳) بوو و ئەڤ گوڤاره بتنی سی ژماره ژئی هاتنه به لاقكرن، بشی چه ندی گوڤارا هه لاله دبیته ئیکه مین به رهه می چاپکری ل بوکان^(۱۲۴).

ب هه لکه فتا دهرکه فتنا (قی گوڤاری) روژناما (کوردستان) زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکه فتی ئاگه هداریهك بشی شیوهی به لاق کره: "مزگینیکی خوش، ئەوا له پاش چند روژیکی تر له لاین لکی دیموکراتی بوکان مجله یهك به نیوی (هه لاله) که له چاترین مجله کانی دونیای ئەوروو بو ایمه یه چاپ و دهرده کهوی"^(۱۲۵).

ئەڤ گوڤاره وهك گوڤاره كا ئەدهبی و سیاسی ئیکه م ژماره ل دهستیكا هه یفا ئادار ۱۹۴۶ ب قهباری (۵،۲۲ × ۱۵) سم و (۳۰ و ۳۱) لاپهران ژ چاپخانا بوکان هاتیه به لاقكرن^(۱۲۶).

گوڤارا (هه لاله) بابته یین جوراوجور و دهوله مه ند تیدا دهاتنه به لاقكرن و په یاما حزبا دیموکراتی کوردستان و کومارا کوردستان ب ئاراسته یه كا نه ته وهی، سیاسی، ئەدهبی دگه هاند^(۱۲۷)، بهرگی ژمارا ئیکی ژ گوڤارا (هه لاله) بشی شیوهی بوو، دناڤ چوارچیوه كا سنوردارکری دا ل ناڤه راستا سه ری ناڤی (هه لاله) بوو و لژییر دا ژماره (۱) و سالی یه که م و ره شه مه ی ۱۳۲۴ هاتبوو نڤیسین و پاشان شیوی گوله کی بوو و لژییردا خه تهك هاتبوو کیشان و ل دویف دا ناڤی (چاپخانه ی بوکان) هاتبوو نڤیسین^(۱۲۸).

ئەڤ گوڤاره وهك هه می گوڤار و روژنامه یین دی دگه ل ژناقچوون و رووخاندنا کومارا کوردستان دهیته راوه ستاندن و ئیدی چ ژماره ژئی نه هاتنه به لاقكرن.

ژ چاپه مه نیین دی یین کومارا کوردستان گوڤارا (هاواری نیشتمان) بوو^(۱۲۹)، ئەڤ گوڤاره زمانحالی (ئیکه تیا لویین دیموکراتی کوردستان) بوو و بتنی

ئىك ژماره وهك گوڤار ل ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ هاتيه به لاقكرن^(۱۳۰)، پاشان ئەڤ گوڤاره بوويه روژنامه و پىنج ژماره ژى هاتنه به لاقكرن، لهورا ئەڤ هەر پىنج ژمارىن (هاوارى نىشتمان) به لگه نه كو پشتى (۴۹) روژا ژ دەرچوونا وى بشيوى گوڤار بويه روژنامه، لى نه هاتيه دياركرن ژ بهر چ ئەگه رهكى ئەڤ گوڤاره بو شيوى روژنامى هاتيه گوهورىن^(۱۳۱).

هاوارى نىشتمان گوڤاره كا ئەدهبى و سياسى و جفاكى بوو ريڤه بهرى بهرپرس و خودانى ئىمتيازاقى گوڤارى (سهديق ئەنجيرى ئازمر)^(۱۳۲) بوو، و ب قهبارى (۲۲ × ۵،۱۴) سم و ۴۰ لاپهرا ژ چاپخانا كوردستان ل مه هاباد هاتيه دهرىخستن^(۱۳۳)، عه لائهددينى سه ججادی دبىزىت: "هاوارى نىشتمان" تاقه ژماره يه كى به گوڤار و ئەوانى ترى به وینهى روژنامه، له لايهن لاوانى كوردستانه وه له (سابلاخ) له (۱۹۴۵ - ۱۹۴۶) چەند ژماره يه كى لى دەرچوو "ه"^(۱۳۴).

ل سەر بهرگى قى گوڤارى بشى شيوه هاتيه نڤيسين: "بلاوكه ره وهى بىرى بيكه تى جهوانانى ديموكرات، با سهواد بيخوينتته وه بو بى سهوادان و لژىر دا مدير مسئول: ص. انجىرى آذر، ولژىر ناقى ريڤه بهرى ل ناقه راستا بهرگى گوڤارى هاوارى نىشتمان هاتيه نڤيسين"، لژىر ناقونيشانين گوڤارى دناق چوارچيوميه كى دا "وهختايه كى ئيمه پىروز ده بين كه مليونها كومه لى زحمهت كيش به مبارزه بخوازين، له نين گه وه پيش انقلاب"، لژىر دا هيمايه كه پاشان دناق بهرا دوو هيلادا (ژماره ۱ سالى هه وه ل ۱ خاكه ليوه ۱۳۲۵ - ۲۱ مارس ۱۹۴۶) و لژىر دا (له ژىر چاوه دىرى هه يئته تى تحريره دهرده چى)^(۱۳۵).

روژناما (هاوارى نىشتمان) هەر دريژمپيدانا گوڤارا (هاوارى نىشتمان) بوو، و ئيكه م ژمارا وى ل ريكهفتى ۹ ئەيار ۱۹۴۶ هەر ل چاپخانا كوردستان ل مه هاباد ب سه ربه رشتى و ريڤه بهريا (سهديق ئەنجيرى ئازمر) هاتيه به لاقكرن^(۱۳۶).

سهبارت بابهتین روژناما (هاواری نیشتمان) گرنگی ب چاکرنا جفاکی و به لاقکرنا ههست و بیرئ نهتهوهیی و دژایهتیا داگیرکهران و گرنگی زانست و فیروونی و بریهتیا کورد و نازهربایجان، و هندهک بابهتین دی دهاته کرن^(۱۳۷).

روژناما (هاواری نیشتمان) ل ژمارا ئیک و لاپهرا ئیک دا بشی شیوهی هاتبوو نیشمین: ل لایی راستی "ارگان یهکیهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان و لژیردا ل ناقهراستی هاواری نیشتمان له لایه ن ههیهتی نوسهران وه دهردهکهوی و هیلهک ب دریزی دهاته کیشان" و ل لایی چهپی "میللهتی کورد ئیمانی بهرههبری پیشوای خوی ههیه بویه چهکی هه لگرتوووه و دای نانی ههتا حهقی خوی نهستی" و لژیردا دناقههرا دوو هیلاندا بشی شیوهی هاتیه نیشمین "ژماره ۱، سالی یهک، ۵ شهممۆ ۱۹ بانهمهر ۱۳۲۵، ۹ مه ۱۹۴۶" ^(۱۳۸)، ئی پشتی رووخاندنا کۆمارا کوردستان ئەف روژنامه ژێ وهک ههمی گوڤار و روژنامین کۆمارێ هاته راوهستاندن.

ژ بهرههمین دی یین ل سهر وی دهمی دهرکهفتین گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) ئانکو (ئاخشتین خوش دگهل زارۆکان) بوو، گرنگی قی گوڤاری ئهوه کو ئیکهمین گوڤارا زاروکایه ل میژوویا روژنامهگهریا کوردی دا تابهت بو زارۆکان هاتیه تهرخان کرن^(۱۳۹).

ژمارا ئیکی ژقی گوڤاری ل ۲۱ نیسان ۱۹۴۶ هاتیه به لاقکر^(۱۴۰)، و سی ژماره ب سهرههشتیا قادری مودهریسی^(۱۴۱)، کو ریقههبری چاپخانا کوردستان ل مههاباد و سهرههشتی گوڤاری ژێ بوو و وی بخو بهرههههکی زۆرد گوڤاری دا به لاقکریه، ههر جار ژمارهکا گوڤاری پیشکیشی کهسهکی یان شههیدهکی دکر^(۱۴۲)، ئیکهمین ژماره وهک ریزگرتن پیشکیشی (عهلی قازی) کوری (قازی محهمهد) سهروک کۆمار کر^(۱۴۳)، د ژماره ئیک ژ گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) بشی شیوی ل خواری پیشکیشکریه: "پیشکesh به: تاقه گولی هیوای کوردستان

پیشرووی منالانی کورد بوریی زانستی و هونهر آغای (علی قاضی) رولهی شیرینی حضرت پیشوای بهرزی کوردستان^(۱۴۴).

دروشمی قی گوڤاری ئهوژی خزمهتکرنا زاروکی کوردان ب ئارمانجا به لافکرنا روناکبیر و خواندهقانیی دناڤ واندای بوو^(۱۴۵)، و بهلگه ئهوژی نغیسینا: "ئهو موجهیه تهنیا بو رووناک کردنی بیری خویندهواران و مندالانی کورده"^(۱۴۶).

گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) گوڤارهکا ههیشانه بوو و قهباری قی گوڤاری ب پیوانا (۱۲ × ۲۱) سم ئانکو (A3) و ژمارا لاپهریی وی هه جار جورهکه، ژماره ئیک (۱۵) لاپهرن و ژمارا دووی (۱۴) لاپهرن و ژمارا سیی (۱۴) لاپهرن^(۱۴۷)، ههروهسا شیوی قی گوڤاری ل سهر بهرگی پیشیا گوڤاری ل لای راستی "به نیو خودای بی هاوتا" و ل لای چهپی "بژی کورد و کوردستانی مهزن" هاتبوو نغیسین، پاشان ل ناڤهراستا بهرگی گوڤاری (گروگالی مندالانی کورد) بوو و لژیردا "بیری کارگهراکی چاپخانهی کوردستان" بوو، دیسان لژیردا "ژماره ۱، سالی ۱" بوو و لژیر ههمیان ۱ بانهمهر ۱۳۲۵ هاتبوو به نغیسین^(۱۴۸).

ههچهنده د نغیسین و چیروکیی گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) ئهم چ وتارا بو زاروکان نابینن بهلکو پتر کومهلهکا وتارو چیروکیی دریزن، کو زوربهیا وان بو کهسانین مهزن ئانکو [بو دایک و باب و ماموستایان] هاتینه نغیسین نهک بو زاروکان^(۱۴۹)، لهورا دقیا بابهتین وی ب شیوهیهکی ئاسان و ساده بو زاروکان بهینه نغیسین.

ههر چاوان بیت قی گوڤاری شیایه خزمهتهکا باش پیشکیشی زاروکیی کوردان بکهت^(۱۵۰)، و پینگاقهکا دهسپیشخهر بوو بو ئهو کesh و ههواپی دیموکراتی و ئازادیی یی کو مللهتی کورد ل کومارا کوردستان تیدا ژیاين^(۱۵۱)، ههروهسا ئهقه ئیکهمین جار بوو گوڤارهکا تابهت بو زاروکان و بزمانی کوردی بکهقیته بهردهستی زاروکیی کوردان.

ههروهسا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ حوزميران ١٩٤٦ دمركهفتي، راگهاندنهك ب ناقي (بو زانين. زانست. Zanist) بهلافكريه، دقي راگهاندني دا هاتيه كو گوڤارا (زانست)، گوڤارهكا زانستي و كومهلايهتي و پهرومدهيي و ئهدهبيه، ل ههيشا تهموزا ١٩٤٦ و ههيشانه ژمارهك دمركهفتيت، ئهڤ راگهاندنه ژ نئيسهريين كوردستان داخوازديكت راپورتين ئهدهبي و زانستي و كومهلايهتي و پهرومدهيي بو (ومزارهتا رهوشهنبيري و دهفتهرا گوڤارا زانست) بهنيين دا ل گوڤارا زانست دا بهينه بهلافكرن، ديسان ل دووماهيا قي راگهاندني هاتيه "مديري مسئول و خاوهني ئيمتياز" (دلشاد رهسولي) يه^(١٥٢)، لي چ ژمارين قي گوڤاري لبهردهست نينن.

ئهو پهرتووك و قهكولينين باس ژ گوڤار و روژنامين سهردهمي كوڤارا كوردستان دكهن، دبيژن گوڤارهك ب ناقي (ئاگر)^(١٥٣) ل سالآ ١٩٤٥ يان ١٩٤٦ هاتيه بهلافكرن^(١٥٤)، لي ب داخسه چ ژيدير و سهراوه زانياريهكا گرنگ سهبارت قي گوڤاري نينن، لهورا نههاتيه دياركرن ئهڤ گوڤاره ل چ روژ و ههيف و سال و ب چهند لاپهر و قهبارهي دهرچوويه^(١٥٥).

پهراویزین پشکا ئیکۆ

- (١) ح. ماومرانی، روژنامه گهری کوردی له کوردستانی روژههلات، گوڤارا هاوار، ژماره (٥)، ئەلمانیا، ١٩٩٩، ل ٤.
- (٢) حسن الجاف، الوجیز فی تاریخ ایران : دراسة فی التاريخ السياسي منذ ظهور الدولة الصفوية إلى نهاية الدولة القاجارية، ج ٣، بغداد، ٢٠٠٥، ص ٣٥٢.
- (٣) نهوشیروان مستهفا ئەمین، بهدهم ریگاوه گوئچنین: چه‌ند لاپه‌رهیه‌ك له میژوی روژنامه‌وانی ی کوردی ١٨٩٨ - ١٩٥٨، کتیبی دوهم، بهرگی یه‌که‌م، بیروت، ٢٠١٣، ل ٢١.
- (٤) احمد عبدالکریم، الصحافة الايرانية، بغداد، ١٩٧٢، ص ١٠.
- (٥) نهوشیروان مستهفا ئەمین، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ٢١.
- (٦) عزالدین مصطفی رسول، حول الصحافة الكردية، بغداد، ١٩٧٣، ص ١٤.
- (٧) جوتیار توفیق، بیللیۆگرافیای روژنامه‌گهری کوردی له روژههلاتی کوردستان و دهرموهیدا، سلیمانی، ٢٠٠٧، ل ٩ - ١٠.
- (٨) مستهفا مه‌عروفی، باسیک سه‌باره‌ت به روژنامه‌نووسی کوردی له کوردستانی ئێران، گوڤارا کاروان، ژماره (١٢٠)، هه‌ولێر، ٢٠٠٠، ل ٦٣.
- (٩) عه‌بدوهرمازق به‌درخان کورۆ نه‌جیب پاشا نه‌قیی میر به‌درخانێ یه (١٨٠٣ - ١٨٦٨) ل ساڵا ١٨٦٤ ل باژیری سته‌مبول ژ دایک بوویه، ژبه‌ر په‌یه‌ه‌ندی‌ن وی دگه‌ل روسیا ل ساڵا ١٩١٨ ژلایی عوسمانیان قه‌ ده‌یته‌ گرتن و هه‌ر دقئ سالی‌دا ل باژیری مووسل ده‌یته‌ سی‌داره‌دان. بنی‌ره: سه‌لاح محه‌مه‌د سه‌لیم هروری، عه‌بدوهرمازق به‌درخان (١٨٦٤ - ١٩١٨) ژیان، تی‌که‌لیین سیاسی، خه‌باتا چان‌دی، سلیمانی، ٢٠٠٥، ل ١٠ - ١٤ : عبدالفتاح علي يحيى، عبدالرزاق بدرخان البوتانی : نشاطة الثقافي والسياسي، مجلة كاروان، العدد (٦٥)، هه‌ولێر، ١٩٨٨، ص ١٢٥ - ١٢٨.

- (٢١) محهمهدى تههمدون ل ئورميه خودانى چاپخانهكى بوو، نازهرهيهكى دژى سمكو و بزاقا كوردى بوو، سمكو روژنامهيا خو ب كههستهين چاپخانا وى چاپ كربوو و تههمدون و ويني روژنامى د پهرتووكا خودا بهلاق كويه. بنيره: نهوشيروان مستهفا ئەمين، سهراوهى پيشوو، ل ١٦٠.
- (٢٢) فاخر حسن گولى، سمكويى شكاك ريبهري تهفگهرا رزگاربخوازا كهلى كورد، وهركيران: شقان قاسم ههسن، دهوك، ٢٠١٢، ل ١٨٣.
- (٢٣) محمد تمدن، اوضاع ايران در جنگ اول يا تاريخ رضائيه، رضائيه - اروميه، ١٣٥٠، ص ٣٦٩ - ٣٧٢.
- (٢٤) نهوشيروان مستهفا ئەمين، كورد و ههجهه: ميژوى سياسى كوردهكانى ئيران، چ ٢، سليمانى، ٢٠٠٥، ل ٤٣٣.
- (٢٥) محمد تمدن، پشين، ص ١٧٢.
- (٢٦) فاخر ههسن گولى، سمكويى شكاك و شورهشا وى...، ل ٣٨.
- (٢٧) ههمان زيدهر، ل ٣٩.
- (٢٨) بنيره پهرتووكا وى: ميژوى نهدهبى كوردى، پياچوونهوه: سهعيد كههمى، سنه، ١٩٨٤، ل ٥٨٧.
- (٢٩) محهمهدى تورجانى: شيخ محهمهد كورى مهلا محهمهد حسين كورى مهلا هلى قزلجى يه، ل سالا ١٨٩٥ ل باژيرى مههاباد ژدايكبوويه، چهدين سالان ل زانكوى نهزهه دخوينيت و بهرهف باژيرى سليمانى دجيت، پاشان دجيت باژيرى بهغدا، پشتى ماوهيهكى دهيت و پشكداريى ل بزاقا ئيسماعيل ناغا شكاك دا كر و لدهف سمكوى دميينيت ههتا دبته ريشهبهري چاپخانا سمكو. بنيره: كهمال مهزههه نههمهد، سهراوهى پيشوو، ل ٧٩ ؛ جوتيار توفيق، سهراوهى پيشوو، ل ٨١ - ٨٢.
- (٣٠) فاخر حسن گولى، سمكويى شكاك ريبهري تهفگهرا...، ل ١٨٦.
- (٣١) قران: يهكهيا پارمى يه لسهردهمى قاجاريان و دهستپيكا سهردهمى پهلههوى بوو و پارميهكى ئاسن يى زيشى بوو ب سهنگا بيست و چوار نخود كو دكهته

- (٤٨) گرام. بو پتر پیژانینان بنیڤه: محمد معین، فرهنگ معین، ج ٢، تهران، ١٣٧٥، ص ٢٤٥٤؛ فاخر حسن گولی، سمکویی شکاک ریبه‌ری ته‌قگه‌را...، ل ١٨٦.
- (٣٢) شاهی: یه‌که‌یه‌کا پارهمی لسه‌رده‌می قاجاریان و ده‌سپیکا سه‌رده‌می په‌هله‌وی، کو به‌رام‌به‌ر دوو پارهمیان یان پینجی دیناران (بی‌ن وی چاخی) بوو و هه‌ر (١٠٠) دینار ژی به‌رام‌به‌ر بوو ب دوو شاهی یان و هه‌ر قرانه‌ک ژی به‌رام‌به‌ری بیست شاهی یان بوو. بنیڤه: محمد معین، پیشین، ج ٢، ص ٢٠١٠.
- (٣٣) فاخر حسن گولی، سمکویی شکاک ریبه‌ری ته‌قگه‌را...، ل ١٨٦؛ که‌مال مه‌زه‌ر ئه‌حمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٧٩.
- (٣٤) ع. ز و ره‌فیک سألح ئه‌حمه‌د، رابه‌ری روژنامه‌نووسی کوردی، گوڤارا روژنامه‌قانی، ژماره (١١ - ١٢)، هه‌ولیر، ل ٩٨ - ١٠٠.
- (٣٥) که‌مال مه‌زه‌ر ئه‌حمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٨٠.
- (٣٦) فاخر حه‌سه‌ن گولی، سمکویی شکاک و شوره‌شا وی...، ل ٣٨.
- (٣٧) رزا شاه په‌هله‌وی ل سالاً ١٨٧٨ ژ دایک بوویه، ل شه‌فا ٢١ شوبات ١٩٢١ ب هاریکاریا زیانه‌ددین ته‌باته‌بایی ب کو‌ده‌تاییه‌کا له‌شکه‌ری رادبیت ل ١٥ کانوونا ئیکێ ١٩٢٥ وه‌ک سه‌روکی حکومه‌تی هاته دامه‌زراندن، ژبه‌ر نیزیک بوونا وی بو ئه‌لمانیا ل ٢٥ ئاب ١٩٤١ ئیران ژلایی به‌ریتانیا و ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت فه هاته داگیرکرن، د ئه‌نجامدا رزا خان ناچارکرن ل ١٦ ئه‌یلول ١٩٤١ ده‌ست ژ پوستی خو به‌رده‌ت بو کوری خو محمه‌د رزا شاه، ل ٢٦ ته‌موز ١٩٤٤ ل جوهانسبورگ دمریت. بنیڤه: علي محافظة، ایران بین القومية الفارسية والثورة الإسلامية، بیروت، ٢٠١٣، ص ٤٥؛ عبدالوهاب الکیالی و آخرون، موسوعة السياسة، ج ٢، بیروت، ١٩٨٧، ص ٨٢٠.
- (٣٨) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، جمهوری کوردستان ٢٢ کانون الثاني ١٩٤٦ - ١٧ کانون الأول ١٩٤٦: دراسة تاريخية - سياسية، دهوک، ٢٠٠٥، ص ٢٠.
- (٣٩) فوزیه صابر محمد، ایران بین الحربین العالمیتین: تطور السياسة الداخلية ١٩١٨ - ١٩٣٩، رساله ماجستير، كلية الآداب، جامعة البصرة، ١٩٨٦، ص ٤٢٢.

- (٥٤) محمەد رزا پەهلەوی ل ساڵا ١٩١٩ ل تەهران ژ دایک بوویە، ل ساڵا ١٩٣٨ ب پلەیا (ملازم مدفعیة) ژ کولێژا لەشکەری دەرچوو و بویە سەرپەرشت ل سەر لەشکەری ئێرانی، ل ساڵا ١٩٤١ بویە شاھێ ئێران، ل ساڵا ١٩٧٩ ژ ئەنجامێ شۆرەشەکا مەزن ناچاربوو ئێران بچە بەیلێت. بو پتر پێزانینان بنێرە: "مذکرات شاه ایران المخلوع محمد رضا بهلوي"، ترجمة: مرکز دراسات الخليج العربي، البصرة، ١٩٨٠، ص ١٨ - ٣٠؛ فرح صابر، محمد رضا شاه بهلوي الدكتاتورية والتحديث، السليمانية، ٢٠١٤، ص ١٩ - ٣٧٦.
- (٥٥) طاهر خلف البكاء، التطورات الداخلية في إيران ١٩٤١ - ١٩٥١، بغداد، ٢٠٠٢، ص ٤١؛ عبدالهادي كريم سلمان، إيران في سنوات الحرب العالمية الثانية، بغداد، ١٩٨٦، ص ٦٧.
- (٥٦) حربي محمد، المصدر السابق، ص ٦٩.
- (٥٧) فوزية صابر، صفحات عن نضال الكورد في إيران ١٩٤١ - ١٩٤٦، مجلة متين، العدد (٨٦)، دهوك، ١٩٩٩، ص ١٠٣.
- (٥٨) هوزان سليمان ميرخان الدوسكي، المصدر السابق، ص ٥٩ - ٦٠.
- (٥٩) عەبدوڵپەرەحمان زەببەحی ل ساڵا ١٩٢٠ ل باژێری مەهاباد ژ دایک بوویە، دامەزرێنەرێ کومەڵا (J.K) بوو ل ساڵا ١٩٤٢ و سەرپەرشتی گوڤارا نیشتمان یا زمانحالی کومەڵی بوو، پشتی رووخاندنا کومارا کوردستان ل ساڵا ١٩٤٨ دجیت سلیمانی، پشتی رووخاندنا رژێما شاھ ل ساڵا ١٩٧٩ بەرەڤ رۆژەلاتی کوردستان دزقريت و ل ساڵا ١٩٨٠ ژلایێ حکومەتا عیراقي ڤە دەیتە گرتن و تا نوکە یی بی سەرو شوینە. بنێرە: عەلی کەریمی، ژیان و بەسەرھاتی عەبدوڵپەرەحمان زەببەحی (ماموستا عولەما)، سوید، ١٩٩٩، ل ٥٨ - ٦٣؛ رەڤیق سالح و سدیق سالح، رۆژنامە ی کوردستان: مەهاباد ١٣٢٤ - ١٣٢٥ ی هەتاوی (١٩٤٦)، سلیمانی، ٢٠٠٧، ل ١٩ - ٢٠.
- (٦٠) عەلی کەریمی، سەرچاوە ی پێشوو، ل ٧٣.
- (٦١) گوڤارا نیشتمان، ژمارە (١)، سالی یەکەم، مەهاباد، پۆشپەری ١٣٢٢ ش، ل ٢١.

- (٦٢) حامید گوهه‌ری، کۆمه‌له‌ی ژیانه‌وه‌ی کوردستان، هه‌ولێر، ٢٠٠٤، ل ٤٥ ؛ سه‌ید موحه‌مه‌دی سه‌مه‌دی، ژێ کاف چبوو ؟ چی ده‌ویست ؟ وه‌چی ئێ به‌سه‌ر هات ؟، مه‌هاباد، ١٩٨١، ل ١٢ .
- (٦٣) هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کۆماری دیموکراتی کوردستان ١٩٤٣ - ١٩٤٧، لوبنان، ٢٠٠٨، ل ٥١ .
- (٦٤) عه‌بدلرهمان کورێ مه‌لا محه‌مه‌دی بۆره، ل سالاً ١٩٢١ ژ دایک بوویه، دبیته ئه‌ندامێ (J.K) و ناڤی وی یێ نه‌ینی هه‌ژار بوو، هونه‌رمه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی یێ سه‌رده‌می کومارا کوردستان بوو، پشتی رووخاندنا کوماری به‌ره‌ف سلیمانی پشتی دچیت پاشان به‌غدا لویری ژیانه‌کا سه‌خت دبورینیت و دچیته سوریا، پشتی رووخاندنا رژیما پاشایه‌تی دزفریت عیراقی، ئێ پشتی شکه‌ستنا شوره‌شا ئه‌یلول جارها دی دزفریت بو ئیران تا سالاً ١٩٩١ دچیته به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: مامۆستا هه‌ژار، چیشتی مجبور، سنه، ١٣٩٢، ل ١٠ - ٣٢ ؛ ره‌فیق سالح و سدیق سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٢٨ .
- (٦٥) مامۆستا هه‌ژار، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٥٤ - ٥٥ .
- (٦٦) سید محمد صمدی، نگاه‌ی به‌ تاریخ مه‌هاباد، تبریز، ١٣٧٣، ص ١١٦ ؛ عه‌لی که‌ریمی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٧٣ .
- (٦٧) میژوویا به‌لاڤکرنا قی به‌لاڤوکی بدروستی نه‌هاتیه دیارکرن، ئێ یا چ گومان لسه‌ر ئین ئه‌وه پشتی دامه‌زراندنا کومه‌لا (J.K) ل ١٦ ئاب ١٩٤٢ ب ماوه‌یه‌کی کیم ئه‌ف به‌لاڤوکه هاتیه به‌لاڤکرن .
- (٦٨) سید محمد صمدی، پیشین، ص ١١٨ ؛ تاهیر حاجی میرخان، چۆنیه‌تی دامه‌زراندنی (کۆمه‌له‌ی ژ.ک) و دهرکردنی گوڤاری (نیشتمان)، گوڤارا خه‌باتی قوتابیان، ژماره (٤٠)، ٢٠٠٠، هه‌ولێر، ل ٣٣ .
- (٦٩) هیمدادی حوسین، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٥٢ .
- (٧٠) رۆژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥ ؛ هه‌ژێ گوته‌ی یه ئه‌و تیکستین ب زاراقی موکریانیا روه‌ن و ئاشکه‌را بی چ گوهورین د شه‌کولینیدا هاتینه بکارئینان، ئێ ئه‌و تیکستین ب زمانێ فارسی یان ب زاراقی موکریانیا و

- ههواراميا ب زحمهت و نهيا روھن و ئاشكەرا، ھەمى بو زاراقى بادىنى ھاتىنە
گوھورين و دقى قەكۆلينيڧا ھاتىنە بكارئىنان.
- (۷۱) نەوشىروان مستەفا ئەمىن، ھكۆمەتى كوردستان كورد لە گەمەى سۆفىتى
دا، چ ۲، سلىمانى، ۲۰۰۶، ل ۷۰؛ ھىمدادى حوسىن، ژىدمەرى بەرى، ل ۵۳.
- (۷۲) شادمان مەلا ھەسەن، رۆژنامەى "كوردستان" ئۆرگانى كۆمىتەى ناوھندى
ھىزبى ديمۆكراتى كوردستانى ئىران، گوڦار رۆژنامەنووس، ژمارە (۴)،
ھەولير، ۲۰۰۵، ل ۸۷.
- (۷۳) ھىمداد حوسىن، سەرچاوەى پيشوو، ل ۵۳.
- (۷۴) عبدالقادر دباغى، راپەرىنى "كۆمەلەى" ى ژى كاف: وەلامىك بەنامىلكەى "
ژى - كاف چ بوو ؟"، چ ۲، ب. ج، ۱۳۶۷ ش، ل ۱۶؛ كاوھ قادرى، كۆمەلەى ژ.
ك تا كۆمار، بەشى يەكەم، ھەولير، ۲۰۰۸، ل ۴۸.
- (۷۵) ھامىد گەوھەرى، سەرچاوەى پيشوو، ل ۱۱۴.
- (۷۶) ھەلى كەرىمى، نىشتەمان بلۆكەرەوھى بىرى كۆمەلەى ژ. ك، سلىمانى،
۲۰۰۸، ل ۵.
- (۷۷) بنيرە پەرتووگا وى: تارىك و روون (شىعر)، بىكەى ئەدەبى پيشەوا، ۲۰۰۱، ل ۲۱.
- (۷۸) نەوشىروان مستەفا ئەمىن، ھكۆمەتى كوردستان...، ل ۷۰.
- (۷۹) ھامىد گەوھەرى، سەرچاوەى پيشوو، ل ۱۱۴؛ دكتور جەمال نەبەز شەش
ژمارين گوڦارا نىشتەمان كومكربوون و ب ھەلكەفتنا بورىنا چل سالان بسەر
گوڦارا نىشتەمان د پەرتووگەكى دا ب ناڦى "گوڦارا نىشتەمان زمانحالى
كۆمەلەى ژىكاف و ئىديولوژى ھوردە بورژواى رۆشنىبرى ناسيۇنالىست لە
كوردستاندا" ل سالاً ۱۹۸۳ بەلأڦ كرىه. بنيرە: جەمال نەبەز، گوڦارى
نىشتەمان: تەمووزى ۱۹۴۳ - مايسى ۱۹۴۴ زمانى حالى كۆمەلەى ژىكاف و
ئىديولوژى ھوردە بورژواى رۆشنىبرى ناسيۇنالىست لە كوردستاندا، سويد،
۱۹۸۳.
- (۸۰) گوڦارا نىشتەمان: گوواريكى كۆمەلەى، ئەدەبى، خويندەوارى و مانگى
كوردىه، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، پووش پەرى ۱۳۲۲، جولای ۱۹۴۳.

- (۸۱) کەمال مەزھەر ئەحمەد، سەرچاوەی پێشوو، ل ۸۰.
- (۸۲) عەلی کەریمی، ژیان و بەسەرھاتی عەبدوڵپەرھمانی...، ل ۸۴؛ نەوشیروان مستەفا ئەمین، حکومەتی کوردستان...، ل ۷۰.
- (۸۳) گوڤارا نیشتمان، ژمارە (۱)، سالی یەكەم، مەھاباد، پۆشپەری ۱۳۲۲ ش، ل ۳.
- (۸۴) هینمن، سەرچاوەی پێشوو، ل ۲۱.
- (۸۵) عبدالقادر دباغی، سەرچاوەی پێشوو، ل ۳۷.
- (۸۶) موحەمەد حەسەن پور، دامەزراندنی کۆمەڵەی " ژ، ک " و چەند راستیەك، گوڤارا کاروان، ژمارە (۱۶۰)، هەولێر، ۲۰۰۱، ل ۱۲۴.
- (۸۷) عەلی کەریمی، نیشتمان بلاوکەرەوهی...، ل ۵ - ۶.
- (۸۸) محەمەد شاپەسەندی: محەمەد کورێ محەمەد سالح کورێ سەعید ناسناڤی وی شاپەسەندە ل سالا ۱۹۲۰ ل مەھاباد ژ دایک بوویە، پستی سالیکی ژ دامەزراندنا (J.K) بوو ئەندام و پستی گرتنا زەبیحی گوڤارا (ئاوات) ل ۲۳ چریبا ئیکێ ۱۹۴۵ ب تنی دەریخست، پستی رووخاندنا کۆماری ل گوندی (سیتەك) ل سلیمانی دگەل عەبدوڵپەرھمان زەبیحی ژمارە (۱۰) ژ گوڤارا نیشتمان دەریخستن، ل ۱۵ کانونا دووی ۲۰۰۶ دچیتە بەر دلوقانیا خودی. بنیرە: سدیق سالح، بیرمۆریەکانی محەمەد شاپەسەندی، سلیمانی، ۲۰۰۷، ل ۸۳ - ۹۲؛ هانا، مامۆستا محەمەدی شاپەسەندی: پیتچن و نووسەری رۆژنامە و گوڤارەکانی سەردەمی کۆماری کوردستان، رۆژنامە ی کوردستان، ژمارە (۲۵۷)، ۱۹۹۸، ل ۸ - ۹. (رۆژناما حزبا دیموکراتی کوردستان - ئیران) ۵.
- (۸۹) سدیق سالح، سەرچاوەی پێشوو، ل ۵۹.
- (۹۰) هیمدادی حوسین، دەروازەیهك بۆ رۆژنامەوانی کوردی - فارسی و چەند سەرە قەڵەمیك، گوڤارا کاروان، ژمارە (۱۷۰)، هەولێر، ۲۰۰۳، ل ۲۲۷.
- (۹۱) هیمدادی حوسین، رۆژنامەوانی کوردی سەردەمی کوماری...، ل ۱۲۴.
- (۹۲) ئیسماعیل ئەردەلان کورێ محەمەد خانێ ئەردەلانە ل سالا ۱۹۱۰ ل باژیری سنە ژ دایک بوویە، ل سەردەمی کۆمارا کوردستان رۆژناما کوهستان ل تەهران دەریخست و هەولدا ئاریشەین کوردا بریکین دانوستاندان چارەسەر

- بکته، ل سالاً ۱۹۸۸ دچیته بهر دلوفانیا خودی. بنیره: صدیق صالح و رفیق صالح، نامه هفتگی کوهستان، شماره (۱ - ۸۴)، (۱۷ اسفند ۱۳۲۳ - ۱۲ اسفند ۱۳۲۵)، سلیمانی، ۲۰۱۰؛ جوتیار توفیق، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۹۴ - ۹۵.
- (۹۲) جوتیار توفیق، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۲۱؛ نهوشیروان مسته‌فا ئەمین، به‌دهم ریگاوه گوئچنین...، ل ۴۸۰؛ هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی و ئەدهبیاتی نوی کوردی، سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۳۴۶.
- (۹۴) هیمدادی حوسین، ههفته‌نامه‌ی "کوهستان" و پایه‌ی له رۆژنامه‌وانی کوردیدا، گوئقاری رۆژنامه‌نووس، ژماره (۲۲)، ههولیر، ۲۰۱۰، ل ۱۵.
- (۹۵) نامه هفتگی کوهستان (روژنامه)، شماره ۱، تهران، ۷ اسفند ۱۳۲۳.
- (۹۶) روناکبیر و هونه‌رمه‌ند و نقیسه‌رین کورد ژ باشووری کوردستان به‌ره‌م و نامه بو قی رۆژنامی دهنارتن و ب وتار و بابته‌ین جوراوجور ئەف رۆژنامه دموه‌مه‌ند تردکرن.
- (۹۷) هیمداد حوسین به‌کر، ههفته‌نامه‌ی کوهستان: لاپه‌ره‌یه‌کی که‌م ناسراو له میژوو‌ی ئەدهب و رۆژنامه‌ نووسی کوردیدا، گوئقاری سه‌نته‌ری براهه‌تی، ژماره (۵)، ههولیر، ۱۹۹۸، ل ۴۴.
- (۹۸) ماجد مه‌ردوخ رۆحانی، هه‌زار بو کوردستان، چاپی نوهم، تهران، ۱۳۹۳، ص ۹.
- (۹۹) هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کوماری...، ل ۶۹.
- (۱۰۰) محه‌مه‌دی شاپه‌سه‌ند، رۆژنامه‌ی کوردستانی نوی، ژماره (۱۱۹)، ۱۹۹۴، ل ۳.
- (۱۰۱) که‌مال عه‌بدوئلاهی، سیبه‌ری ئازادی: هه‌وراز و نشیوه‌کانی میژوو‌ی خه‌باتی کومه‌له‌ی زی. کاف ۱۳۲۴ ۱۳۲۱، سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۲۷.
- (۱۰۲) ع. زوره‌فیک سالح ئەحمه‌د، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۱۱۶.
- (۱۰۳) شیخ عبدالقادر نه‌هری (۱۸۵۱ - ۱۹۲۵) کوری شیخ عبیدالله نه‌هری یه سه‌روکی سه‌ره‌لدانا کوردی ل سالاً ۱۸۸۰، ده‌می کومه‌لا (ته‌عاون و ته‌ره‌قی کورد) ل سالاً ۱۹۰۸ ل سته‌مبول هاتیه دامه‌زراندن ئەو وه‌ک سه‌روکی ئیکی یی قی کومه‌لا سیاسی و نه‌ته‌وه‌ییا کوردی هاته هه‌لبژارتن. بنیره: هوگر ظاهر توفیق، الشیخ عبدالقادر النهري ۱۸۵۱ - ۱۹۲۵ الواجهة السياسية الكردية

- الأولى في استانبول في الربع الأول من القرن العشرين، مجلة جامعة زاخو، المجلد (١)، العدد (١)، ٢٠١٣، ص ٣٥٩ - ٣٧٦.
- (١٠٤) گوڤاری اوات، ژماره (١)، سالی یهك، ١ خهزهل و مری ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبهه ١٩٤٥ ؛ د پهرتوووكا: كهمال عهبدوئلاهی، سیبههری ئازادی: ههوراز و نشیوهكانی میژووی خهباتی كوومهلهی ژئ. كاف ١٣٢٤ ١٣٢١، سلیمانی، ٢٠٠٨، ل ٢٨٩.
- (١٠٥) گوڤاری اوات، ژماره (١)، سالی یهك، ١ خهزهل و مری ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبهه ١٩٤٥ ؛ د پهرتوووكا: كهمال عهبدوئلاهی، سیبههری ئازادی: ههوراز و نشیوهكانی میژووی خهباتی كوومهلهی ژئ. كاف ١٣٢٤ ١٣٢١، سلیمانی، ٢٠٠٨، ل ٢٨.
- (١٠٦) هیمدادی حوسین، روژنامهوانیی كوردی سهردهمی كووماری...، ل ٧١ ؛ مصطفى معروفی، گوڤار و روژنامهكانی كوردستانی ئیران، روژنامهی كوردستان، ژ (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٨ - ٢٢.
- (١٠٧) كمال مظهر احمد، كشف بیبلوغرافی للجراند والمجلات الكوردية حسب تواریخ صدورها ١٨٩٨ - ١٩٧٨، ترجمة وتعليق، فيصل الدباغ، القسم الأول، مجلة گولان العربي، العدد (١١)، أربیل، ١٩٩٧، ص ٦١ ؛ فهژین، من حصاد الصحافة الكردية خلال قرنها الأول، القسم الأول، مجلة فهژین، العدد (١٠)، دهوك، ١٩٩٨، ص ١٨١ - ١٨٢.
- (١٠٨) گوڤارا هاواری كورد، ژماره (١)، رمزههری ١٣٢٤ شمسی.
- (١٠٩) هیمدادی حوسین، گوڤاری هاواری كورد له سهردهمی كووماری كوردستان (١٩٤٥)، گوڤارا نووسههری نوئ، ژماره (٢٠)، ههولیر، ٢٠٠٢، ل ٦.
- (١١٠) ل بهشی دووی ب دریزی دی باس لی هیته کرن.
- (١١١) تا قی سهردهمی ئەف چاپخانه ب باشتیرین و ریکویبکتیرین چاپخانه كوردی دهاته هژماردن، شەش تهختهین پیتا و كههستهین پیدقی و ئامیری کارهبی بو کاغهز برین و مهکینهیهکا مهزن و نوی بو چاپی و مهکینا پی و مهکینهیهکا درینی. بنیره: جههههه حوسین پوور (هیدی) "حهسههه قازی"، چوارده بهئگهنامهی حکوومهتی میلیی كوردستان له مههاباد، گوڤاری ژین، ژماره (٢)، سالی دووهم، سلیمانی، ٢٠١٠، ل ١٠٣ - ١٠٤.

- (١٢٣) هسهن كورئ مه لا عه لی كورئ مه لا هسهن كورئ مه لا عه لی كورئ مه لا محهمه دی قزلیه ل ١٩١٤ ژ دایك بوویه، ده می كومه لا (j.k) هاتیه دامه زانندن بووه نه ندام ب نا قئ نهینی (ژیر) و سه رنقیسه ر و ریشه به ری گو قارا (هه لاله) بوو، ل ١٩٨٣ ژ لایئ رژیم ئیرانی هاته گرتن و ژ نه نجامئ نه شه كه نه جده ان و نازاردانی ل سالأ ١٩٨٤ هاته شه هید كرن. بنیره: ئاسؤ لاله، حسن قزلی: سه رنوو سه ری گو قاری "هه لاله"، روژناما كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٠.
- (١٢٤) سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٦٩ ؛ حامید گوهری، پیشین، ص ١٥٥.
- (١٢٥) روژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٤.
- (١٢٦) مصطفى معروفی، گو قار و روژنامه كانی كوردستانی...، روژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٩ ؛ ع. زو ره فیک سألح نه حمه د، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١١٨ ؛ عه بدوئلا زهنگه نه، سه رجه می به ره هه مه...، ل ١٢٧.
- (١٢٧) وریا جاف، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٥٣ ؛ سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٦٩.
- (١٢٨) گو قارا هه لاله، ژماره (١)، سالی یه كه م، ره شه مه ی ١٣٢٤، بوكان.
- (١٢٩) عبدالجلیل صالح، كو مارا كوردستانی " ٢٢ كانوونا دووی سالأ ١٩٤٦"، گو قارا مه تین، ژماره (١٦٠)، خولا ٤، دهوك، ٢٠٠٧، ل ٩٨ ؛ سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٧٠.
- (١٣٠) ره فیک سألح و سدیق سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٣٣٧.
- (١٣١) هه ر پینج ژمارین (هاواری نیشتمان) ب شیوی روژنامئ دنا ق کتیبخانا تایبه ت یا خودی ژئ رازی ره شید باجه لان هاتنه دیتن و كچا وی به هار خان (٧٩) ژمارین روژناما كوردستان و (٥) ژمارین روژناما (هاواری نیشتمان) راسپاردی بنكه ی ژین كرن، د نه نجامدا مامؤستا ره فیک سألح و سدیق سألح نه ق هه ر (٥) ژمارین (هاواری نیشتمان) دگه ل روژناما كوردستان هه می پیکشه به لا قكرن. بنیره: ره فیک سألح و سدیق سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٨، ٣٣٧.
- (١٣٢) سه دیق نهنجیری نازم كورئ محهمه د ره سوله ل سالأ ١٩٢٤ ل مه هاباد ژ دایك بوویه، ئیک ژ نه ندامین چالاك یین ئیکه تیا جوانین دیموكراتیا كوردستان

- بوو، ل ١٩٦٤ دهیت دهقرا قه لادزی بو پشکداری کرن ل کونگری دووی یی حزبا دیموکراتی کوردستان، ل دهسپیکا سالاً ١٩٦٦ ب پیلانه کی دهیته کوشتن. بنیره: ئاسو لاله، صدیق انجیری آذر، روژنامه ی کوردستان، ژ (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٠ ؛ محمد توفیق ووردی، قافلة الشهداء الأکراد فی ایران و الشعوب الايرانية، بغداد، ١٩٧٢، ص ٢٩.
- (١٣٣) صدیق سألح، سهراوهی پیشوو، ل ٣١ ؛ ع. زو رهفیک سألح ئەحمەد، سهراوهی پیشوو، ل ١١٧.
- (١٣٤) بنیره پهرتووکا وی: سهراوهی پیشوو، ل ٢٨٤.
- (١٣٥) گوڤارا هاواری نیشتمان: بلاوکهرهوهی بیرى بیکهتی جهوانانی دیموکرات، ژماره (١)، سالی ههوهل، مههاباد، ١٩٤٦.
- (١٣٦) عهبدوئلا زهنگهنه، ژیدمیری بهری، ل ١٢٨ ؛ مستهفا مهعروفی، باسیک سهبارت به روژنامه نووسی...، ل ١٤٠.
- (١٣٧) روژناما هاواری نیشتمان: ارگان یه کهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان، ژماره (٢)، سالی ههوهل، ١٩٤٦، ل ٧ ؛ کهمال غه مبار، ئاومردانه وهیه کی خیرا له روژنامه نووسی مندالانی کورد، ژماره (١٥٦)، ههولیر، ٢٠٠١، ل ٣.
- (١٣٨) روژناما هاواری نیشتمان، ارگان یه کهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان، ژماره (١)، سالی یهک، ١٩٤٦، ل ١.
- (١٣٩) حه مه سألح فهراهادی، روژنامه نووسی مندالان له کوردستاندا، گوڤارا روژنامه قانی، ژماره (٢)، ههولیر، ٢٠٠٠، ل ٧٠ ؛ محه مه د بابوئی، روژنامه نووسی تاییه تمه ند، ههولیر، ٢٠١٣، ل ١١٣.
- (١٤٠) گوڤارا گروگالی مندالانی کورد: بیرى کارگه رانی چاپخانه ی کوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥. د پهرتووکا، هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی کورد و سه رهتای روژنامه نووسی په روه دهی، ههولیر، ٢٠٠٢، ل ٥٦.
- (١٤١) قادر مودهرسی ل سالاً ١٩٠٠ ل باژییری مههاباد ژ دایک بوویه، لسه رده می کومارا کوردستان ریقه بهری چاپخانه کوردستان بوو، ههروه سا ل بهه ارا ١٩٤٦ گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) دهریخست و سی ژماره ژئی هاتنه به لاکرن، ل سالاً ١٩٩٢ دجیته بهر دلوقانیا خودی. بنیره: ئازاد عوبید سألح،

- فهرههنگی رۆژنامه نووسانی کۆچ کردووی کورد، گۆقارا رۆژنامهفانی، ژماره (٣)، ههولێر، ٢٠٠٠، ل ٢١٣.
- (١٤٢) هیمدادی حوسین، گۆقاری گروگالی مندالانی کورد... ل ١٣.
- (١٤٣) سازیان تائب سالح، سهراچاوهی پێشوو، ل ١٦٩.
- (١٤٤) گۆقارا گروگالی مندالانی کورد: بیری کارگهراڤانی چاپخانهی کوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥، د پهرتووکا: هیمدادی حوسین، گۆقاری گروگالی مندالانی کورد... ل ٥٦.
- (١٤٥) ئیدریس عهبدووللا مستهفا، گروگالی مندالانی کورد: پێشهنگه گۆقاری دنیای رۆژنامهگهیری مندالان، گۆقارا رۆژنامهفانی، ژماره (١١ - ١٢)، ههولێر، ٢٠٠٣، ل ٣٤٨.
- (١٤٦) گۆقارا گروگالی مندالانی کورد: بیری کارگهراڤانی چاپخانهی کوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥، د پهرتووکا: هیمدادی حوسین، گۆقاری گروگالی مندالانی کورد... ل ٥٥.
- (١٤٧) کهمال غههبار، سهراچاوهی پێشوو، ل ٣ ؛ هیمدادی حوسین، گۆقاری گروگالی مندالانی کورد... ل ١٧.
- (١٤٨) گۆقارا گروگالی مندالانی کورد: بیری کارگهراڤانی چاپخانهی کوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥. د پهرتووکا: هیمدادی حوسین، گۆقاری گروگالی مندالانی کورد... ل ٤١.
- (١٤٩) حهمه کهریم ههورامی، ئهدهبی مندالانی کورد دواي راپههرین، ب ٢، ههولێر، ٢٠٠٧، ل ٢٤٣.
- (١٥٠) ژ لایهنیڤ سهرکهفتی بیڤ قی گۆقاری ئهوه کو بابهتین جیاواز دقئ گۆقاری دا هاتینه به لاقکرن وهک هۆزان و جوگرافیا و بیریکاری و ریزمانا کوردی و رهوشت و پهروهرده... هتد، بو پتر پیزانینان بنیره: هیمدادی حوسین، رۆژنامهوانی کوردی سهردهمی کۆماری... ل ١٢٠.
- (١٥١) ئیدریس عهبدووللا مستهفا، رۆژنامهگهیری مندالان به زمانی کوردی: لیکۆلینهوهیهکی میژووی رهخنهیی یه، ههولێر، ٢٠٠٤، ل ٧٨ ؛ کهمال غههبار، سهراچاوهی پێشوو، ل ٣.
- (١٥٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ حوزههیران ١٩٤٦، ل ٢٤٦.

(۱۵۳) د هندەك ژیدمران دا بناقی ئاگری هاتیە.

(۱۵۴) جوتیار حاجی توفیق، کتیبی: "رۆژنامەنووسی کوردی سەردەمی کۆماری

دیموکراتی کوردستان ۱۹۴۲ - ۱۹۴۷ " راستکردنەوهی هەندیك له

هەلەکانی، گوڤارا رۆژنامەنووس، ژمارە (۵)، هەولێر، ۲۰۰۵، ل ۸؛ رەفیق سالح

ئەحمەد، ئیندیكسی رۆژنامەوانی نەینیی کوردی تا ۱۴ ی تەموزی ۱۹۵۸، بەشی

یەكەم، گوڤارا رۆژنامەنووس، ژمارە (۱)، هەولێر، ۲۰۰۴، ل ۲۳۳.

(۱۵۵) جەمال خەزەدار، ئینسكلۆپیدیای رۆژنامەگەریی کوردی ۱۸۹۸ - ۲۰۱۰،

پیداچوونەوه و پوختەکردن: عەبدوڵلا زەنگەنە، هەولێر، ۲۰۱۱، ل ۵۵.

پشکا دووی

دەرکهفتنا رۆژناما کوردستان و دەنگوباسین دامەزراندنا کۆمارى

- تەومەرى ئىكى: دەرکهفتنا رۆژناما کوردستان
- تەومەرى دووی: ئارمانجا رۆژناما کوردستان
- تەومەرى سىي: دەنگشەدانا چالاکیین حزباً دیموکراتى کوردستان د
رۆژنامى دا
- تەومەرى چوارى: بلندکرنا ئالایا کوردستان و جەژنا سەربەخویى
- تەومەرى پینجى: رۆژناما کوردستان و سەرۆکى کۆمارى قازى
محەمەد

تهوهري ئيكي

دەرکەفتنا روژناما کوردستان

ئیک ژ کارین گرنگ و پر بایهخ یین کومارا کوردستان ژ لایه نی رهوشه نبیری و کهلتووری فه ده ریخستنا (روژناما کوردستان)^(۱) بوو و ههولدا نهکا سه رکهفتی بوو و بناخه بو روژنامهکا روژانه یا کوردی دانا^(۲)، روژناما کوردستان زمانحالی حزبا دیموکرات و ههروهسا زمانحالی حکومهتا کوردستان بوو، ئەم شین بیژین وهرچه رخانهکا مهزن بوو د بزاقا روژنامه گه ریی دا ل روژهه لاتا کوردستانی، چونکه ههتا وی ده می چ روژناما کوردی ب وی شیوهی و گشتگیری یی دهرنه چوو بوو و زۆریهیا لایه نی ن ژيانا سیاسی و ئابووری و رهوشه نبیری و جفاکی کوردهواریی بخوڤه بگریت و زۆریهیا هوین روژنامه گه ریا سهردهم تیدا بیت^(۳).

گرنگیا (روژناما کوردستان) دوی چهندی دایه کو باسی زۆریهیا دهنگوباس و ئاگه هدارى و بانگهوازیا کریه و وتار و چاڤیکهفتن و دانوستاندنن دگهل پیشهوا قازی محهمهد دکهت و دڤی روژنامی دا کو زمانحالی کوماری بوو دهاتنه به لافکرن، لهورا دبیته باشتین ژیدهر و سه رچاوی باوه ریپیکری بوڤه کولینن سهردهمی حوکمرانیا کومارا کوردستان^(۴)، ههروهسا ئەڤ روژنامه دبیته ژیدهرهک ژ ژیدهرین میژوویا کوردان یا ههڤچه رخ و گه لهک بابه تین گرنگ و مفادار سهبارت په یوه ندیین ئیکهتیا سوقیهت و ئازهربايجان و ئیران دگهل کومارا

كوردستان، زیدەبارى گەلەك بابەتین میژووی و سیاسى و رموشەنبیری ... هتد،
دقی رۆژنامی دا باس لی هاتیە کرن.

ژمارا ئیکى ژ (رۆژناما كوردستان) ل رۆژا پینج شەمبى ۱۳۲۴/۱۰/۲۰
بەرامبەر ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ئانكو دوازده رۆژا بەرى راگەھاندنا كومارا
كوردستان هاتە بەلاڤكرن^(۶)، و حەفتی سى ژمارە د دەرکەفتن و زۆربەیا جاران ل
رۆژین شەمبى و دووشەمب و چوارشەمب ژ چاپخانا كوردستان ل مەھاباد دەھاتە
دەریخستن^(۷).

سەبارەت دەرکەفتنا دووماھیک ژمارا رۆژناما كوردستان چ ژیدەرین راست
و بەلگەیی باومرپیكرى ل بەردەست نین^(۸)، لی ئەو ژمارین ل بەردەست دووماھیک
ژمارە ژمارا (۹۲) یە ل ۱۱ ی رمزبەرى ۱۳۲۵ ی هەتاوی بەرامبەر ۳ چرییا ئیکى ۱۹۴۶
هاتیە بەلاڤكرن، ژلایەكى دیشە ژبەر تیكچوون و ئالووژبونا بارودوخی وی سەردەمی
ب تاییەت پشتی دەستپیكرنا هیرشا لەشكەرى ئیران و گرتنا تەبریز، دبیت رۆژنامە
ل دووماھیک هەیف یان حەفتیا دووماھیکى راوەستابیت و دووماھیک ژمارە دبیت
ژمارا (۱۱۳) بیت^(۹).

سەرنقیسەرى قى رۆژنامى (سەید محەمەد حەمیدی)^(۱۰) بوو، هەر چەندە ب
شیوہیەكى رەسمى د رۆژنامى دا نەھاتیە نقیسین^(۱۱)، لی د ریپورتاژەكا رۆژنامەقانى
دا ب هەلکەفتنا جەژنا سەریەخوی و نیاسینا سەروك كۆمار ب کارگیریا رۆژنامە
و چاپخانا كوردستان د رۆژناما كوردستان دا ل ژمارا ب میژوويا ۲۵ شوات ۱۹۴۶
دەرکەفتی، بشی شیوہی بەلاڤکریه: "خیتابی سەید محەمەدی حەمیدی مدیر و
سەردەبیری رۆژنامە و گوواری كوردستان"^(۱۲).

ل دويف بابەتین د رۆژناما كوردستان دا هاتینە بەلاڤكرن دیاردبیت
نقیسەرین دیار و چالاک یین قى رۆژنامى ئەوژى (سەید محەمەدی حەمیدی و
هیمن^(۱۳) و هەژار و حەسەن قزلیجی و دلشاد رەسوولی^(۱۴) و قادر مودەریسی) بوون^(۱۵)،

ژیلی قان کەسان چەندین کەسین دی وتار و بابەتین جوراوجور دقئ روژنامی دا بە لاق دکرن.

روژناما کوردستان ل ژماره ئیک ب مانشیتئ (ئامانجی ئیمه) ئارمانجا دەریخستنا روژنامی ژلایئ نئیسهران قه بقی شیوهی ددهته دیارکرن^(۱۵)، "لهم کاتهدا که خاکی کوردستان له ههموو وهختیک زیاتر پیوستی فیداکاری کورهکانیهتی، لهم ئانهدا که ههموو نهتهوهکانی گیتی بو راکرتن، بو وهدهس هیئانی سهربهستی و ئازادی خویان وه بو وه دهس خستنی وهسائیلی پیش کهوتنی هاو نیشتمانەکانیان دتهقه لادان"^(۱۶).

لاپهرا ئیکئ یا ژماره ئیک ب پانیا (۲،۶ × ۲۳) سم و دریزاهیا وی ل ژماره (۶۵) بوو (۳۰) سم ئانکو ب قهبارئ لاپهري (A3) هاتیه دەریخستن^(۱۷)، ههروهسا شیوی روژنامی ل ژمارا ئیکئ و لاپهرا ئیک دا بقی شیوهی بوو ل ناقهراست ناقئ (کوردوستان) و ل سهري "به نیوی خودای بهرز و بی هاوتا" و لژیئر ناقونیشانی "بلاوکرارهی بیری حیزی دیموکراتی کوردستان" هاتیه نئیسین، ل چوار گوشا راستی ناقئ "کوردوستان له لایهن ههیهتهتی تهحریرییه دهردهچی"، و چوار گوشا چهپی "ئابوونمان یه کساله ۳۰۰ ریال، شەش مانگه ۱۶۰ ریال، دانهی ۱ ریال" تیدا نئیسیه، پاشان دناقبهرا دوو خهتین دریزدا ئەهف پیزانینه "ژمارهی - ۱، سالی بیکهم، پینج شه ممو ۱۳۲۴/۱۰/۲۰، ۱۱ - ژانویه ۱۹۴۶" هاتینه نئیسین^(۱۸)، ههروهسا ل دهستپیکئ ل شینا ناقئ (کوردستان) ل سهر روژنامی ناقئ (کوردوستان) هاتبوو نئیسین لی ژماره (۱۰) پیقه ناقئ وی بوویه (کوردستان)^(۱۹).

ل دهمی بهریخودانا بهریه رین روژناما کوردستان، دیاردبیت چەندین نامین پیروزبایی بو روژنامی هاتینه نئیسین و به لاقکرن، وهک ل ژمارا ب میژوو یا ۱۵ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقئ (نوسراویکی که به اداره گهیشتون، روژنامهی بهرزی کوردوستان) ژلایئ (ریشه بهری قوتابخانا کرمانجی، مبلغی) هاتیه هنارتن و تیدا بقی شیوهی پیروزبایها روژنامی دکهت: "وهدهرکهوتنو و"

بلاوکردنهوهی روژنامهی کوردوستان که له حهقیقهت دا روژی کوردستانه و تهواوی خاکی کوردمواری بهتیشکهی خوی روناک کردوه لهتهواوی نوسهرهکان و کاربهدهستهکان و آغای خاوهنی ئەو روژنامه گهورهیه تهواوی ماموستاکانی مهکتەبی کرمانجی سوپاس و تهقدیرتان لی دهکەن"^(۲۰)، و ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی، ریڤهبهری قوتابخانا خسرووی (م حبیبی) د پیروزبایهیا خودا دبێژیت: "بهدلیکی پاكو پر له احساسات وهدهرکهوتنی ئستیرهی خوش بهختی کوردان یانی روژنامهی کوردوستان کهمایهی سهربهززی وسعادهتی تهواوی کورده له لاین تهواوی معلمین مهکتەبی خسرووی موبارهک بادی و بهعهرض دهگهینم"^(۲۱)، پاشان شارهداریی مههاباد نامهکی بۆ روژنامی دهنییریت و تیدا دیاردکەت کو به لافکرنا روژناما کوردستان باشتیرین ریکه بو به لافکرنا هزرۆبیرین حزبا دیموکراتی کوردستان و نیاسینا مللهتی کورد ب دونیا یا شارستانی و ب دلهکی گهرم پیروزبایهیی ل کاربهدهستین چاپخانه و کارگیریا روژناما کوردستان دکەت"^(۲۲)، ههروهسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نافی (پی پیروزه) به لافکریه، دفی پیروزبایهیی دا سی کهسان ناما پیروزبایهیی پیشکیشی روژنامی کریه ژوان کهسان (سید عزیز حسینی، عبدالله جفائی، حسن رجیم)، حسن رجیم دبێژیت: "له ناکاو چاووم به آلاهی مقدس و روژنامهی بهرززی کوردوستان کهوت دلی بریندارم دهرمان کرا"، ههروهسا (سید عزیز حسینی) هۆزانهکی ب روژناما کوردستان پیشکیش دکەت و دبێژیت:

وه دهرکهوتنی روژنامهی کوردی

روناکی کردوه چاوی ههر فهردی^(۲۳)

ههر دهربارهی پیشکیشکرنا پیروزبایهیان بۆ روژناما کوردستان، ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نافی (پی پیروزه) به لافکریه، دفی پیروزبایهیی دا (عبدالله شیخ آغایی، رحیم سلطانیان، سید قادر ایوبیان، مجیدی کو دهرزی)، ژ به لافبوونا روژناما کوردستان پیروزبایهیین خو پیشکیش دکەن و بهرامبهر

پیروزیاییان وان رۆژنامه سوپاسیا وان دکەت^(۲۴)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (پی پیروزه، اداره موخته‌ره‌م رۆژنامه کوردستان) ژلایئ هه‌می کومه‌لا جوهییان (یهود) یین مه‌هاباد، ب تایبەت ژلایئ (خضر داود زاده) هاتیه هنارتن و د پیروزیایا خودا دبێژیت: "به‌دلیکی پر له‌شادی له‌وه دەرکەوتنی ئەو استیره‌گه‌شه که له آسمانی کوردستان وه‌دەرکەوتوووه رۆژ باشی خوم وله طرف ته‌واوی جه‌ماعت یهود مه‌هاباد مبارکبادی عرض ده‌کەین وله خودای بی هاوتا تمنا ده‌کەین که آزادی ته‌واوی خاکی کوردستان روناک بکا"^(۲۵)، ل دووماهی رۆژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (سوپاس) به‌لاڤکریه و دڤی سوپاسیی دا دیاردبیت کو (حسن دیبوکری، فاروقی محمودی، قادری لاوه‌یی) نامه‌ک بو کارگیری رۆژنامه کوردستان هنارتن و تیدا سه‌بارت بلندکرنا ئالا و سه‌ربه‌خویا کوردستانی پیروزیایی ل به‌لاڤکرنا رۆژنامه کوردستان دکەن، به‌رامبه‌ر قی پیروزیایا وان رۆژنامه کوردستان سوپاسیا وان دکەت^(۲۶)، پشتی به‌لاڤکرنا ئان پیروزیاییان ژ ژماره (۵۴) ئەوا ل میژوویا ۶ حوزه‌یران ۱۹۴۶ دەرکەفتی، ئیدی پیچ پیچه ره‌وشا کو‌مارا کوردستان دکەفتیه د بارودۆخه‌کی ئالوز و تیکچوووی، له‌ورا ژ ژمارا ناڤبری پیڤه ئیدی نامین پیروزیاییان د رۆژنامه کوردستان دا ناهینه به‌لاڤکرنا.

دەرکەفتنا رۆژنامه (کوردستان) سه‌ربه‌ره‌کا نوی بوو ل ژيانا سیاسی و ره‌وشه‌نبیری یا نه‌ته‌وه‌یی کورد ل رۆژه‌لاتا کوردستانی و بو ئیکه‌م جار بوو ل پارچه‌کا ئازاد و سه‌ربه‌خو یا کوردستانی رۆژنامه‌کا بشی شیوه‌ی ریکو پیک و به‌رده‌وام ب زمانی کوردی به‌یته به‌لاڤکرنا

تهومری دووی

ئارمانجا روژناما کوردستان

ژ ئارمانجین هه ره بهرز یین روژناما کوردستان ئارمانجا نه تهوهیی و ئیکگرتنا کوردان و نه هیلانا دووبه ره کیی و دوژمنایه تیا کوردان بوو^(۲۷)، ب ریکا قی روژنامی دهربرین ژ هزرا نه تهوهیی و پیدفیا هه بوونا ئیکگرتنه کا موکم دناقههرا کوردان دا دکر و ددایه دیارکرن کو ئه وهه می نه خوشی و کاره ساتین ب سه ری کوردان هاتین هه ر ژ ئه نجامی نه ئیکبوونا کوردان بوو.

سه رنقیسه ری روژناما کوردستان (سید محمد حه میدی) ئارمانجا روژنامی وهک زمانحالی ره سمی یی حزبا دیموکراتی کوردستان و حکومه تا کوردستان ل ژماره (۱) ئهوا ب میژوویا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی بناقونیشانی (آمانجی ایمه) ددهته دیارکرن و دبیزیت: "لهم کاته دا که خاکی کوردوستان له هه مو وهختیک زیاتر پیویستی فیداکاری کوره کانیه تی. لهو آنه دا که هه مو نه تهوه کانی گیتی بو راگرتن، بو وهدهس هینانی سه ربهستی و آزادی خویان وه بو وهدهس خستنی و سائلی پیش کهوتنی هاو نیشتمان هکانیان ده تهقه لادان. لهم وهخته دا که هه مو نه تهوه کانی عالم غهیر از سه ربهستی و گهورهیی نیشتمان هکانیان آمانجیکیان نیه و به شهو و به روژ بو گهیشتن بهم آمانجانه هه ول ددهن، ایمه خهریکی چین و آمانجمان چیه؟"^(۲۸)

ژ ئارمانجین قی روژنامی ئه وژی به لافکرنا پروپاگهندهیا دامه زراندا کومارا کوردستان بوو، وهک ل ژمارا ب میژوویا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (قهومی کورد لیاقتی ههیه) ئانکو (ئهته وهیی کورد شیان هه نه) ژلایئ (عبدالرحمن زهبیحی) قه هاتیه به لافکرنا و تیدا دیاردکته کو "گهنجین کوردین موکریان"^(۲۹) ب دامه زراندا حکومهتی لژیئر ئاموژگاریا حزبا دیموکراتی دانه دیارکرن کو کورد بو ستاندا مافین خو ئه گهر ژ نهته وهین دی زیدهتر نه بن کیمتر نین و ژ هه می لایه نانقه بو ب دهسته ئینانا مال و مولکین خو شیان هه نه، ههروهسا نهته وهیی کورد شیان هه نه کارگیریا کاروبارین وهلاتی مه بریشه بهن"^(۳۰)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (کوردستان خوراده پسکینی و به سه ره هه موو به ره له ستیک دا زال ده بیت) ژلایئ (سید محمد هه میدی) قه هاتیه به لافکرنا و تیدا دبیژیت: "ئه مه ئه فروکه ب ریکا دیموکراسی و ب ئیمان و باوه ریه کا موکم مه ئازادیا خو ب دهسته ئینا و ل سه ره رینمایین دیموکراتی حکومه تا مه یا نهته وهیی هاته دامه زراندا، دقتی بزنان ملله تی کورد گیانی ئازادیی هه یه له ورا سه ره به ستی هه لباژاردن و چ کهس و لایه ن ئیدی نه شین زنجیرین دیلی یی بکه نه ستوهی مه و تا دووماهییک دلوپا خوینی دی ئازادیا خو پاریزین"^(۳۱)، هه ره دهرباره ی قی بابه تی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئه یار ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (هاتنه وهی حضرتی پیشوای کوردستان) به لافکریه کو ل روژا ۱۰ ئه یار ۱۹۴۶ ل ده مزمیر (۶) پشتی نیفرو قازی محه مه د ژته بریز زفیری و وتارهک پیشکیشکر دقتی وتاریدا دبیژیت: ئه فرو دهوله تا ملی یا کوردستان گه لهک به یزه و ژبه ری نوکه کاربه ده ستین ئیرانی ده اتن نا قه مه و براین مه دگرتن و مه نه شیا بیژن بوچی وان دگرن و ب چ ئه گهر وان زیندان دکه ن، لی ب به روفاژی نوکه نوونه ری کورد ل ته هرائی ب سه ره به ستی داخوازا ئازادیا کوردان دکته"^(۳۲)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی لژیئر ناخونیشانیین (له م روژهدا واجباتی میلله ت چیه ؟) ژلایئ وهزاره تا تبلیغات (راگه هاندن) قه هاتیه به لافکرنا و دقتی راپورتی دا دیاردکته کو دقتی هه می

كەس بزانی ئەقرو دەولەتا ملی یا كوردستان ژ مللەت بو مللەتی هاتیە دامەزراندن و ب هەمی شیانیی خو هەولاً خوشکرنا ژیا نا هەمی تاکەکەسیی فی مللەتی ددەت و ئەقرو پینج هەیف ب سەر دامەزراندنا فی دەولەتی دەریازیوون ئەگەر پیچەك بەریخوبدەینی دی بینین ئەق كوردستانا ئازاد ژ هەمی لایەنانقە پیسکەفتنی بخۆقە دبینیت^(۳۳).

ژ ئارمانجین دی یین روژناما كوردستان ئەوژی بەرزکرنا هەستی نەتەواوەتی ل دەق خەلکی كۆماری و بیرئینانا میژوو یا كوردی بوو، لەورا دی بینین ل ژمارا ب میژوو یا ۱۱ حوزەیران ۱۹۴۶ دەركەفتی ب ناخی (سخن رانی آغای هیمن لە رادیوی كوردستان دا) ئانكو (وتارا هیمن ل رادیوی كوردستان) هاتیە بەلاقرن و تیدا دیاردكەت كو میژوو یا پر شانازیا كوردستان دیدەفانە كا نەتەوویی كورد هەتا چ رادەبەکی د ریکا ئازادی و شەرفی و سەربەرزیا خو فیداکاری کریه^(۳۴)، و گەلی كورد ژبو دەستەئینانا ئازادی و سەربەخویا خو ب گەلەك شورەش و سەرهلدانین نەتەوویی رادبون و چ جارەن دەست ژ مافین خو نەبەرداینه^(۳۵)، و بەلگە ل سەر فی چەندی كوردان میرگەه و حوكمەرانیا خو هەبون وەك میرگەها بابان و ئەردەلان و حوكمەرانیا (میر محەمەد میری سوران) ل ۱۸۱۳ و (میر بەدرخان بوتان) ل ۱۸۴۲ و بەریابوونا سەرهلدانا (شیخ عبیدالله شەمزینان) ل ۱۸۸۰^(۳۶)، هەروەسا ل روژەلاتا كوردستانی كورد ب سەرکردایەتیا (ئیسماعیل ئاغا - سەمكو) سەروکی هۆزا شكاك رابون و داخووا حوكمەرانیا دەقەرین خو كرن و د قان شورەش و بزاقان هەردەم سەرکردین كورد بو پاراستنا شەرف و ئازادیا وەلاتی كوردان خەبات دكرن^(۳۷)، لی هەر وەختەکی كورد ب شورەشی رادبون و داخووا مافین خو یین رەوا کریان دوژمنین كوردان دگوتن كورد ریگر و خوین میژ و دزو زەلام كوژن و بو تالانكرنی قان شورەشان ئەنجام ددەن^(۳۸)، لی چونكە كوردان چ ریکین راگەهاندنی نەبون هاوارین خو بگەهیننە دونیایی و هەر چەند دگوتن ئەی هاوار ئەی داد ئەز نەریگر و زەلام كوژ و تالانكەرم و چاقین من مالی چ كەسی نینە و بتنی بەرهفانیی ژ مافی خو دكەم و من دقیت ل چوار دیوارین مالا خو ب ئازادی

بژیم و بیانیان ژمالاً خو دهریخیم، لی هاوارین وان بی سوود بوون و نه دگه هشتنه چ گوهان و کەس ب هاریکاریا وان نه هات و ب ناچاری کورد دهریهدەر و مال ویران بوون، له ورا پتر پالدهر بو دوزمنان پهیدادبوو و ههول ددان قان شورهشین کوردان ژناق ببهن^(۳۹).

پشتی قه کۆلینه کا هویر و وورد دوزمنین کوردان [دهوله تین داگیرکهرا] ژ دوور چاقین خو دبرنه ئاخا کوردستانی و خو ئاماده دکرن بو داگیر کرن و پارچه کرنا کوردستانی^(۴۰)، له ورا پشتی ب دووماهییک هاتنا شهری جیهانی یی ئیکی دیسان کورد دناق هه می نه ته وهیان دا ژ ئازادی و سه ره به خویا خو بی به هر بوون^(۴۱)، هه ر چه نده پشتی قی شهری دهوله تین مه زن دانه دیارکرن کو نابیت (زولم و سته مکاری) ل دونیایی دا بمینیت و ب په یمانا سیقه ر^(۴۲) د به ندین (۶۴، ۶۳، ۶۲) یین تایبته ب کوردانقه تا راده یه کی کورد رازیکرن، لی ژیه ر به رژه وه ندین دهوله تین داگیرکه ره ئه ف مافه ژ کوردان ستاندن و کورد ژ هه می مافا بی به هر کرن^(۴۳)، و کورد که فتنه ژیر دهستی داگیرکه رین تورکیا و عیراق و ئیران و سوریا^(۴۴) و (زولم و دیکتاتوریا) قان دهوله تان لسه ر کوردان هاته سه پاندن^(۴۵).

بشی شیوهی کوردی بجه رگ و خوراگر ژلایی قان وه لاتانقه هاتنه ئه شکه نجه دان و دوورکرن و سیداره دان و تووشی کوچکرنا ب زوری و توپ بارانکرنا دوزمنان دبوون^(۴۶)، لی قان دهوله تان نه شیان ب دروستی کوردان بیخنه ژیر دهسته لاتداریین خو و هه ر ماوه کی هنده ک سه رکر دین کوردان دژی قان (زوردارین خوین میژ) دراپه رین و دژی وان شهر دکرن و داخوازا ئازادی و سه ره به خویا کوردستانی دکرن^(۴۷)، ژ نموونه یین قان سه ره لدانا وه ک سه ره لدانا شیخ مه حموود حه فید ل ۱۹۲۲ و شیخ سه عید پیران ل ۱۹۲۵ و بزاقا مه لا خه لیلی مه نگور ل ۱۹۲۹^(۴۸) و روژا ره شا شه شی ئه یلول^(۴۹) ل ۱۹۳۰ ل باژیری سلیمانی، و سه ره لدانا ئارارات ۱۹۳۰ و سه ره لدانا هوژین جه لالی و دیرسم ل ۱۹۳۸ و سه ره لدانین بارزان^(۵۰) و بزاقا حه مه ره شید خانئ بانه ل ۱۹۴۱ ل روژه لاتا کوردستانی و پاشان دامه زراندنا کومارا کوردستان ب سه رکر دایه تیا پی شه وا قازی محه مه د ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶^(۵۱)،

هەر چه‌نده گه‌له‌ك نه‌ته‌وه‌خازین كورد درێكا ئازادی و سه‌ریه‌خویا كوردستانی دا هاتنه شه‌هید كرن^(٥٢)، به‌ئێ مله‌ته‌ئێ كورد دیاركر كو بو ئازادیا خو گه‌له‌ك هه‌ول و تێكووشان كریه و دگه‌ل دوژمنین مه‌زن به‌ره‌هه‌نگاری دكر^(٥٣)، و نوكه كورد ژ دیل و ئیخسیری ئازاد بوون و چه‌ند له‌ش به‌ند ببیت ئێ هزروبیر و باوه‌ریا كوردان به‌ند نابیت و هه‌می كورد بو ئازادی و پاراستنا وه‌لاتی خو وه‌ك زنجیر ده‌ستین خو داینه ده‌ستین ئێك^(٥٤)، هه‌ر كورده‌ك نوكه بیژت ته‌ز كوردم ئێ بپرسی تو بوچی خه‌باتی دكه‌ی، دی بیژیت: "بو آزادی كوردستان"^(٥٥)، له‌ورا ئیدی (داگیركه‌ر) نه‌شین به‌ره‌نگاریا راپه‌رین و شوره‌شین ئازاد یین كوردان راوه‌ستن^(٥٦).

بشی شیوه‌ی روژناما كورستان ب ریکا نیشاندانا شوره‌ش و بزاقین كوردی هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی ل ده‌ف گه‌ئێ كورد ل كو‌مارا كوردستان به‌رزدكه‌ت.

دیسان ژ ئارمانجین دیار یین روژناما كوردستان دیاركرنا زولم و سته‌مكاریا رزا شاه هه‌مبه‌ر گه‌ئێ كورد ل روژه‌ه‌لاتا كوردستانی بوو و ل ژمارا ب میژوویا ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتی (سید محمد حمیدی) ب ناڤی (آمانجی ایمه) به‌لأفكریه و تیدا باس ژ سیاسه‌تا رزا شاه دكه‌ت و دبێژیت: "استبدادی رضا خان به‌جاریك پشتی ایمه‌ی شكانبو، پیاوه‌ نیشتمان په‌روه‌ره‌كانی كوردوستان یا كوژران یا له‌ شیراز و تاران و خوراسان دا به‌ندكرا بون"^(٥٧)، د راپورته‌كا دی ل ٢١ كانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتی ب ناڤی (ایمه‌ ده‌لین چی) ژلایێ (ح قزلجی) قه‌ هاتیه به‌لأفكرن و تیدا هاتیه كو ل سه‌رده‌می بیست سالیین رزا شاه زولم و سته‌مكاریه‌كا مه‌زن ل كوردان ده‌اته كرن و زیندانگه‌هین باژیریین ئیران ژ كوردان هاتبونه تژی كرن و زمانێ زكماکی یێ كوردان قه‌ده‌غه‌ كرابوو و نه‌ده‌هیلا كورد جلوه‌رگین خو یین نه‌ته‌وه‌یی لبه‌ریكه‌ن و به‌ره‌مه‌ین وان ژ تووتن و گه‌نم و په‌مبی و هری و هه‌ر تشته‌كی هه‌ی ب به‌هایه‌كی كیم ژوان د وهرگرتن و پشكه‌كا گه‌له‌ك كیم بو جوتیاران ده‌یلان، ل دووماهیا قی راپورتی هاتیه كو ته‌قه‌ دلویه‌كه ژ ده‌ریایی^(٥٨)، ل جه‌ه‌كی دی ژ روژنامی دیاردكه‌ت كو د چه‌ند سه‌رده‌مان دا كورد تووشی نه‌خوشی و سته‌مكاریه‌كا بی وینه‌ دبون ب تاییه‌ت پشتی رزا شاه

كوردستانى و ب ههزارههان زهلام و ژنين نامادهبويى وتارهكى پيشكيش دكهت و ديبژيت: دهمگههى حكومهتا تههرانى چ ژبههري رزا شاه و چ ل سهردهمى رزا شاه و چ ل پشتى وى نهو چهندا ب سهري كوردان كرين لگهل كهسى نهكرينه و كى گوه لينهبوييه كا ب چ فيل و نامهردانه ل سهردهمى قاجاريان دا (جعفر آغاي شكاك)^(٦٢) ل تهبريز كوشتن و كوشتنا (حمزه آغاي مهنگور)^(٦٣) و ههزارههان نموونهيى دى، و كى گوه لى نهبوييه دهمى كوردان ل ئارات شهر دگهل توركان كرين چاوا ب چ نهجواميرى لهشكهري رزا شاه پهلههوى بناق ژن و زاروكين كوردان كهفتن و جهلالى ناچاركرن دهقهريى خو بهيلن و ب ههزاران ماليى كوردان ههريىك بو دهقههركا ئيران دووركرن و زوربهيا وان بريكى قه دمرن، ههمان دهرد و نهخوشى سهري كهلباغيان ئينان و ل ومريى زقستانى ههمى دووركرن و ب سهدههان زاروكين وان ژبههري سههما و بهفر بارينى دمرن و هاتنه قركرن و سهرمايا دژوار دهست و پيىن زهلامين وان برن ههتا گههشتين باژيريى هههه دوور يىن ئيرانى و ب نهخوشترين شيوهيى لهشكههجهدانى زوربهيا وان ژناق دچون، دوست و دوژمن ديدمهقانى قان كارهسات و زولم و نهخوشيىن كوردانه^(٦٤)، پشتى رزا شاه نهف چهنده دگهل كهلى كورد كرى تهپهسهري و دهربهدهريا دژى كوردان گههشته رادهكى زور ههتا ههيقا ئاب ل سالا ١٩٤١ دهستههلاتداريا رزا شاه هاته ژناقبرن و كورد ژنجيريى ديل و ئيخسيريى رزگاربوون و دهستين خو دانه ئيك و ههستكرن كو دقيت دهرههت ژ قى دهليقى بهيته ومركرتن^(٦٥)، لهورا پشتى دامهزراندنا حزبا ديموكراتى كوردستان رابون كومارا كوردستان ل ٢٢ كانوونا دووى ١٩٤٦ ب سهركردايهتيا (قازى محهمهد) دامهزراندن.

ژ ئارمانجيين هههه بهرز يىن روژناما كوردستان نهوژى ئيىكگرنا كوردان و نهمانا دووبههههكى و راههستاندنا كوردان ههمبهه دوژمنيى وان بوو، دهريارهه قى بابههتى ل ژمارا ب ميژوويا ١٣ ئادار ١٩٤٦ دهركههقتى هوژانقانى كومارى (هيمن) راپورتهك ب ناقى (يهكههتى) ئانكو ئيىكههتى بهلاقكريه و دقى راپورتى دا دياردكهت كو جهى چارهههشى و بهدبههختيا ههمى نهخوشيان ههه دووبههههكى و نهئيكبوونا

مهيه، لهورا پیدقیه ب هه می هیزا خو بو ژناقبرنا دووبه ره کی و پهیدا کرنا ئیکه تی و برابیه تی ل سهرانسهری کوردستان ههول بدهین و بزانی کو ئیکه تی ژیدهری خوشبهختی و پیشکهفتنی یه و ئیکه تی ریبه ری گه له و دهرمانی دهردانه و بناخه یی که یفخوشیی یه و ههر ئیکه تی دشی ت مه بگه هینیت هه می ئارمانجا و بگه هنه ریزا ملله تین پیشکهفتنی⁽¹⁶⁾، ههروه سا ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ل جهژنا سهربهخویا کوردستان (محمد حسین خان سیف قاضی)⁽¹⁷⁾ وتاره کی پیشکی ش دکهت و تیدا دبیزیت: "برایین هاوخوین ب پشتهفانیا ئیکه تی و دلپاقریی کول کوردستانا ئه قرو لناق ژن و زهلام و زاروک و مهزنین مه دا هه یه داخوازدکه م بو هیز پی دان و سهرکهفتنا کومارا کوردستان گیانی خو پیشکی شی قی کوماری بکه ن"⁽¹⁸⁾، دهه مان ژماره دا ب نا قی (یه که تی ای مه ی به آرزو گه یاند) ئانکو (ئیکه تیا مه ب هه ز و قیان گه هشت) به لاقریه و تیدا دیاردکهت کو ههر ملله ته کی قیانا سهربهستی و ئیکگرتنی لادا بزانی ئه و نه ته وه ژناق دجیت و ههر ل دهستین بیانیان دا دمینیت و ب ریکهفتنی دشی ن دوژمنین خو ژناق بهن و ب ئیکه تی دشی ن برایین خو ژ هه می پیدقیان رزگار بکه ن و قه در و به های خو ب هه می دونیایی نیشان بدهن⁽¹⁹⁾.

ههر ل جهژنا سهربهخویا کوردستان (خجیجه ی مجدی)⁽²⁰⁾ وتاره کی پیشکی ش دکهت و دق و تاریدا دبیزیت: "ای خوشکه خوشه ویسته کان با ای مه ش چاو له برا خوشه ویسته کانمان بکه ن دهستی اتحاد بو یه کتر دریز بکه ن"⁽²¹⁾، ههروه سا ل ژمارا ب میژوو یا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نا قی (سهرکو تنی ملت به چیه ؟) ژلایی (سید محمد طه زاده) هاتیه به لاقرن و دیاردکهت بو سهرکهفتنا ملله تان دوو تشت پیدقیه ئیک ئیکه تی و ئیکگرتن و دوو راستی و دروستی و باومری ب خودایی ئیکانه یه، دهریاره ی ئیکه تی دبیزیت: ئیکه م پیدقی بو پیشکهفتن و بهرزکرنا ملله تان ژ هه می تشتا پیدقی تر ئیکه تی و ریکهفتنه کو مللهت ب ریکا وی گه له ک کاران ئه نجام ددهت و شیانی ن کاره کی بهرز ب ئیکه تی دهیته کرن و ئه نجام دانا ههر کاره کی مهزن پیدقی ب ئیکه تی هه یه و ههر ملله ته کی ئیکه تی

دناڤدا نهبيت شيان نينن بچووكترين ئارمانجا خو بجه بينن و بى دهستين ئيكةتيى ههر جوهره كارهكى پيشكهفتن دگهل بيت ناهيته ئه نجام دان ئانكو ئيكم ريبا كهيفخوشى و پيشكهفتنا مللهتان ئيكةتية^(٧٢)، ديسان ل ژمارا ب ميژوويا ١٨ ئادار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (نيشتمان پهروهرى) ژلايى (سيد عبدالقادر گيلانى) هاتيه به لافكرن و دبيژيت: "راگرتنو پاراستنى نيشتمان ييكةتى پيوسته و به وه سيله ييكةتى دهتوانين نيشتمانى خومان له به رامبه ر دوژمنان بپاريزين جا ئه گهر وايه وهرن له وهى زياتر دهستى برايهتى بو يه كتر دريژ كهين تا به يارمهتى خوداي بى هاوال ايمهش ئه و نيشتمانه رهنگينه و سور و جوانه چاكترا چاوهديري بكهين"^(٧٣)، ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا ١١ ئه يار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (ميلهت به چهند شتان ته رهقى دهكا) ژلايى (عبدالقادر فتاحى قاضى) هاتيه به لافكرن و تيدا دياردكهت كو سى تشت بو وه لاتی گه له ك پيدى نه ئيك ئيكةتى و دوو زانين و سى تيگوشين و كار، دهرباره ي ئيكةتيى دبيژيت: ههر ملله ته كى دگهل ئيك ئيكةتى و دهستى برايه تيى دانه دهستين ئيك دى كاروبارين وي ملله تي گه له ك پيشكهفن و ئيدى به ندى و ئيخسيري و خولامى قه بوول ناكهن، و چه ندين ساله ملله تي كورد دهستى ئيكةتى و ريكهفتنى نه دابون دهستين ئيك و هه ردهم هه قركى دگهل ئيك دكرن و هندهك ژوان ب ئاخشتين دوژمنان براى خو دكوشتن و ل چ وهختان دهستى برايه تيى نه دانه دهستين ئيك و نه دگوتن بلا ئيدى كهيفا دوژمنان بمه نه هيت^(٧٤)، ههر دهرباره ي ئيگرتنا كوردان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١٥ ئاب ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (كاربكهين و تى كوشين) ژلايى (قاسم حجازى) هاتيه به لافكرن و تيدا دبيژيت: "ل سه ر مه ئه ركه ئه م هه مى دهستى برايه تي و ئيكة تيى بده نه دهستين ئيك و ب پشته قانيا خودى و پيخه مبه ر دى كاروبارين خو زوو پيشقه بهن و هيشى دكه م دريكا پاراستنا وه لاتی دا كي ماسيى نه كهن"^(٧٥).

لى دهرباره ي هه بونا سالوخه تي دوويه ركه ي و نه ئيكبوونا كوردان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٥ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (خوينده وار به

نه خویندهواری تیگهیی: واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا) ژلایئ (سید محمد حمیدی) هاتیه به لاقکرن و تیدا دبیزیت: "ئیک ژوان بهشین کو گهلهک پیدقی یه باس لی بکهین جودابون و دووبه رهکی یه ئەوا دوژمنین مه بو بی هیزکرن و ژناقبرنا مه بکارئینان و ئەق چهنده دهاقیتنه ناق هوزین مه و رهوشتین نهحهز: دزی، جهردهیی، ریگری ل ئیکو دوو و تالانکرن و کوشتن و نهخواندهواری به لاق دکرن، و ئەق رهوشتین پیس وهسان لناق مه به لاق دکرن ههتا کرنا قان رهفتار و رهوشتان ببوویه جهئ شانازیئ و ههر هوزهکی هوزا دی ژ دهقهیین وان ددهریخستن، و دقئ ماوهیدا چهند سهده به لکو ب ههزارههان کهس دهاتنه کوشتن و جوتیارین ل دهقهری ژناق دچوون"^(۷۶)، ههر د چوارچووئی پهیدابوونا دووبه رهکیئ دناق کوردان دا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی (حسن شیرزاد) ل جهژنا سهربهخویا کوردستان ل گوندی (یهکشهوه) وتارهکی پیشکیش دکته و تیدا دیاردکته کو ههر ژ کهقندا مللهتی کورد خودانی وهلاتهکی گهلهک بهرز و بخیر و بهرهکته، لی چونکه ماوهیهکی گهلهک کهقنه ناکوکی و دووبه رهکیا ناخوئی ئەم کرینه چهند پارچین ژیک جودا و ب بورینا وهختی ههر پارچهک کهقته ژیر دهستین مللهتهکی بیانی یی زوردار، ههر چهنده چهندين جارن کورد لژیر دهستین قان بیانیان د دهرکهفتن، لی ژبهردووبه رهکیین ناخوئی نهشیان ئازادیا خو ب دهستقهبینن و راگرن"^(۷۷).

ژلایهکی دیشه روژناما کوردستان ئامازه ب وی چهندي دکته کو گهلی کورد ههردهم ل بهرامبهردوژمنان دراوهستان و چ جارن دهست ژ خهبات و بهرهنگاریئ نهبهرداینه، وهک ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ل جهژنا سهربهخویا کوردستان (قازی محهمهد) وتارهکی پیشکیش دکته و تیدا دیاردکته کو "ژ کهقندا کوردان پاشا و حوکمرانی و میرگههین سهربهخو ههبون و مللهتی کورد یی میرخاس و زیرهک ل ههمی سهردهمان ههر کهسهکی ههولدايي وهلاتی وان داگیریکته بهرسینگی وی دگرتن و بهرهقانی ژ وهلاتی خو دکرن و گهلی کورد دهستین خو ل چ فیداکاریان نهداناینه و پشتی ژناقچوونا دهستههلات و

حوکمرانیا کوردی بو ب دستشه ئینانا سه‌ریه‌خو و ئازادیی ب (ملیونه‌ها)^(۷۸) قوریانی دان، له‌ورا هه‌رده‌م دگه‌ل دوژمنان د هه‌فرکی و شه‌ران دا بوون و هه‌می جوړین نه‌خوشی و ئازاران دبوته به‌هرا گه‌لی کورد^(۷۹)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۴ حوزه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژی‌ر نا‌قونیشانیی (ازادی خومان راده‌گیرین و به‌گشت نه‌ته‌وه‌کانی ایرانی ده‌به‌خشین) ژلایی (سید محمد حمیدی) هاتیه به‌لا‌فکرین و تیدا دیاردکته کو "ل سه‌رده‌میین میژووویی دا کوردان بو ئازادیا خو گه‌له‌ک هه‌ول دان دکرین و دگه‌ل دوژمنیین مه‌زن به‌ره‌نگاری دکرین و وه‌ک دیواری ئاسن به‌رامبه‌ر داگیرکه‌ران د راوه‌ستان و هی‌زا ئازادیخواز و نیشتمان په‌رستیان خو ب دونیایی نیشان ددا و گه‌له‌ک جارن داگیرکه‌رین دژی کوردان هه‌ولددان ئازادیا کوردان نه‌هی‌لن، به‌لی کورد ل به‌رامبه‌ر وان دراوه‌ستان و هه‌ولیین وان ژنا‌ف دبرن، هه‌روه‌سا ل چ وه‌ختی کورد دریکا ئازادی و دیموکراسیه‌تی دا نه‌راوه‌ستان و هه‌رده‌م ل به‌رامبه‌ر هه‌می ئاسته‌نگان ل هه‌ر ریکو جه‌ه‌کی و ب چ ره‌نگه‌کی با ب به‌رده‌وامی به‌ره‌ه‌نگاری دکرین و د ئه‌نجامدا ب سه‌ر دوژمنیین خو زال دبون و ئه‌و شه‌همزار دکرین^(۸۰).

روژناما کوردستان گه‌له‌ک گرنگی ددایه پارچین دی ژی یین ئا‌خا کوردستانی و ئه‌ف ئه‌زموونا حوکمرانیا کوردی ل کو‌مارا کوردستان ب هی‌قی و ئومی‌دا رزگار بوونا پارچین دی ژی یین کوردستانی ل قه‌له‌م ددان^(۸۱)، له‌ورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۶ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب نا‌قی (یه‌که‌تی ایمه‌ی به‌ آرزو گه‌یاند) هاتیه به‌لا‌فکرین و د‌قی راپورتی دا هاتیه دیارکرین کو خه‌لک و مه‌زنین کوردان ژ ریکین گه‌له‌ک دوور بو نا‌قه‌ندی کوردستانی (مه‌هاباد) هاتن و هه‌می کومبوون، د‌قی کومبوونی دا ب ده‌نگه‌کی به‌رز ل پیش سه‌روکی کو‌مارا کوردستان ئیک ئیک هاوار دکه‌ن و دبیزن: "ته‌ی پیشوای محبوب هیندیک بریانی ایمه‌ له‌ ژیر ده‌ستی ظالماندا ماون ایمه‌ ده‌ جیژنو شادی داین بلام ئه‌وان له‌ژیر چه‌نگی بیگاناندا اسیرن ئه‌مر ب‌ه‌رمون هه‌تا ئه‌وانیش وه‌کو خومان آزادو شاد بکه‌ین^(۸۲)، و ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ل جه‌ژنا سه‌ریه‌خویا کوردستانی ل کارگی‌ریا روژنامه و چاپ‌خانا کوردستان (قادی مدرسی)

ریڤه‌به‌ری چا‌پ‌خانی و تاره‌کی بی‌ش‌کی‌ش دک‌هت و د وتارا خو‌دا دب‌ی‌ژیت: "ئه‌ی مه‌باد
 بزانه جی و مقام تو زور بلینده قیبله و محرابی نو ملیون کوردی، چاوی نو ملیون
 خوشک و برای کوردیش له‌تویه که ده‌فریایان بی [د هه‌وارا وان به‌یت] و له‌دیلی و
 یه‌خسیری نجاتیان بده‌ی، ئه‌ی گه‌وره گه‌وره‌کانم ایوه بزانه تاییک نفر کورد
 له‌دنیا‌دا یه‌خسیر مابی ناتوانین به‌خومان بلین کورد رزگار بوه و آزادین ئه‌ورو چاوی
 ۹ ملیون کورد له‌نگویه و دستیان بو تو در‌یژ کردوه تا رزگاریان بکه‌ین... ئه‌ی
 پیشوا‌ی محبوب له‌تو ئه‌مه‌ر له‌مه‌ پیک هینان له‌تو فرمان له‌مه گیان بازی، هه‌تا
 بو رشتنی خوینی خومان برا‌کانی دیل و یه‌خسیرمان رزگار که‌ین"^(۸۳)، هه‌ر
 ده‌باره‌ی قی‌ی بابه‌تی ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۶ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی راپورته‌ک ب نا‌قی
 (ورن تو خودا به‌راستی هه‌ول ده‌ین) هاتیه به‌لا‌ف‌کرن و تیدا دیار دک‌هت کو پشتی
 هه‌می ده‌به‌ده‌ریا و پشتی چه‌ند سه‌د سالی‌ن دیلی و ئی‌خسیری ب هاریکاریا خودایی
 مه‌زن ئه‌فرو به‌شه‌ک^(۸۴) ژ سی به‌ش‌ین کوردستانا مه‌زن نازاد بوو و دوو به‌ش‌ین^(۸۵)
 کوردستان‌ی چا‌قه‌ری نه‌ کو ب هی‌زا برای‌ن خو ل‌ژیر په‌نج‌ین داگیرکه‌ران دا
 رزگار ب‌ین^(۸۶)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ل‌ژیر
 نا‌فونیشانی‌ن (قه‌ومی کورد لیاقتی هه‌یه) ئانکو نه‌ته‌وه‌یی کورد شیان هه‌نه ژلایی
 (عبدالرحمن زیحی) فه هاتیه به‌لا‌ف‌کرن و ل دووماه‌یا وتارا خو دب‌ی‌ژیت: "دی به‌ره‌ف
 برای‌ن خو‌یی‌ن کورد فه‌ چم و ل هه‌می ده‌قه‌ری‌ن کوردستان‌ی دب‌ی‌ژم هی‌شتا باره‌کی
 گران ل سه‌ر ملی‌ن مه‌یه ئه‌وژی رزگار کرنا ده‌قه‌ری‌ن دی یه و ئه‌م بو قی کاری
 پی‌روز خه‌بات و تی‌کو‌ش‌ینی بکه‌ین و پید‌قیه هه‌ر ده‌رفه‌ته‌کا په‌یدا بوو بزوو‌ترین ده‌م
 داگیرکه‌ران ژنا‌ف ب‌ه‌ن"^(۸۷)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۴ حوزه‌یران ۱۹۴۶
 ده‌رکه‌فتی (ووردی)^(۸۸) چه‌ندین گله‌یان د روژ‌ناما کوردستان دا به‌لا‌ف دک‌هت و
 دگله‌یه‌کی دا دب‌ی‌ژیت: "به‌هیچ جوریک نابی واتی بگه‌ن که فرق هه‌یه له به‌ینی
 کوردی (سابلا‌غ، عراق، تورکیا، سوریا، روسیا، افغان، امریکا، مصر) گه‌ر بیت و
 وابزانی‌ن که‌یه‌ک له‌یه‌کی معتبر و مهم‌ترن تاما‌وین ده‌ستی ی بی‌گانه و نا‌کوکی و

دیلی بهخه مان بهرنا دا !! کورد هر کورده، غه ریبی له ناو کوردستان دانیه...
کورد هه مووی له یه ک دایکوبابن" (۸۹).

ل دووماهی راپورتا (بو آزادی هه مو تیکوشین) ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ته موز
۱۹۴۶ دهرکهفتی ژلایی (ض - اقلیدس) فه هاتی به لافکرن و دقئ راپورتی دا باس ژ
پیدقیارزگارکرنا باژیرین سنه و سه قز دکهت و دبیت: مه ژی خولامیا بیانان
و زیندانگه هین داگیرکران دیتن و نوکه مه شه ربه تا ئازادیی فه خوار و دقیت ب
دله کی پاقر بو ئازادکرنا وان ژی خه بات و تیکوشینی بکهین و دقیت وان ژی ب
کورد بزنان و ئه وژی زاروکی ئا خا پاقر یا کوردستان و دقیت ئه وژی ب ئازادی
بژین هه تا دایکا وه لاتی ژ مه رازی ببیت، له ورا پیدقیه هه می براین کوردین ئیران
لژیر فرمانا پیشه وایی مه زن (قازی محهمه د) خه بات و تیکوشانی بکهین و وان ژ
دهستین داگیرکران رزگاریکهین و بو دونیایی دیاریکهین کو کورد به ره هقن و
دشین حکومه تا خو بریشه بهین (۹۰).

زوربه یا بابهت و هزروبرین روژناما کوردستان دووپاتی ل سهر بهرزکرنا
ههستی نه ته وایه تی و ئیکگرتنا کوردان ژبو پاراستنا ئازادی و سه ربه خویا کو مارا
کوردستان دکرن، دیسان هه ولدان ب ریکا قئ روژنامی بدهنه دیارکرن کو ئه ق
سه ربه خویا کوردان ب دهستقه ئینایی نه ک ب ئاسانی هاتیه وهرگرتن به لکو پشتی
چه ندین سالیین خه باتکرن و دهربه دهری و ته په سه ری و هه ژاری و به ندایه تی کورد
رزگار بوینه، له ورا پیدقیه ئه ق دهسکه فتیه بهینه پاراستن.

تهوهری سیی

دهنگه‌دانا چالاکیین حزیا دیموکراتی کوردستان د روژنامی دا

دامه‌زراندنا حزیا دیموکراتی کوردستان خاله‌کا وهرچه‌رخانی بوو د میژوویا بزاقا نه‌ته‌وهییا گه‌لی کورد و روودانه‌کا سیاسی مه‌زن بوو ل روژه‌لاتا کوردستانی^(۹۱)، چونکه فی حزبی شیا هه‌می چین و ته‌خین جفاکی کوردی بو پشته‌فانیا خو بخوڤه گریده‌ت^(۹۲)، زیده‌باری به‌ره‌فیا بارودوخین روژه‌لاتا کوردستانی دفی ماوهیدا بو پیکئینان و دامه‌زراندنا حزبه‌کا سیاسی.

هنده‌ک ژیدمر دده‌نه دیارکرن کو حزیا دیموکراتی کوردستان ل دویش ری‌نما و ئاراسته‌کرنه‌کا راسته‌وخو ژلایئ ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی بو سهرکردین کورد هاتیه دامه‌زراندن^(۹۳)، له‌ورا (قازی محهمه‌د) ل هاقینا ۱۹۴۵ کومبونه‌کا هه‌ڤیشک دگه‌ل چه‌ندین که‌سایه‌تیین به‌رنیاس و مه‌زن ژبو دامه‌زراندنا حزیا دیموکراتی کوردستان گریدا و تیدا هه‌می لایه‌ن پالده‌ن پشکداریی دفی حزبی دا بکه‌ن، ژبه‌ر وی چه‌ندی پرانیا خه‌لکی ب گه‌رمی پیشوازی لی کرن، لوییری به‌یاننامه‌ک ژلایئ (قازی محهمه‌د) و (۱۵۰) ناقدارین کورد هاته ئیمزا کرن، تیدا هاتبوو "گه‌لی کورد نوکه دخوازیت مضای ژ وی ئازادیی وهرگریت کو ب هه‌رفینا فاشیزمی ل دونیایی دروست بووی، و پشکا خو دوان سوژان دا هه‌بیت یین د به‌لاڤوکا

(ئهاتلانتیک - Atlantic) (٩٤) دا هاتین" دقئ بهیاننامیدا هاتبوو کو کوردان بتنی ئەو مافین دەستووری دقین یین رزا شاه ژوان وەرگرتین (٩٥)، ژئەنجامین قئ کوومبونی کومه لآ (J.K) هاته ژناقبرن و ل شوینا وئ (حزبا دیموکراتی کوردستان) هاته دامه‌زراندن (٩٦).

دەربارە ی گەرنگترین بەندین بەیانناما (٩٧) حزبا دیموکراتی کوردستان وهک ئارمانجا سەرەکی یا حزبی ژقان بەندان پیک دهات (مللهتی کورد ل ئیران ئازادی و کارگیری ناخۆیی و ریشه‌برنا کاروبارین خو یین ناخۆیی بدەستە بین، وەرگرتنا حوکمی ئوتونومی ل چوارچووئی دەولەتا ئیرانی دا، ب کارئینانا زمانی کوردی بو خواندنی و ببیتە زمانەکی فەرمی ل کاروبارین کارگیری، دقیت هەمی کاربەدەستین دەولەتی ژ خەلکی دەقەری بن ئانکو کورد بن، ل سەر بناخەیی یاسایا بنەرەت ئەنجومەنی ویلایەتا کوردستان بزووترین دەم بەیتە هەلبژاردن و بەهەمی کاروبارین جفاکی و دەولەتی رابن و چاقدیری ل سەر بکەت، دامه‌زراندنا ئیکەتی و پەیوه‌ندیین برابەتی دگەل ئازەریاجان و هەمی کەم نەتەوهیین ل خەباتا کوردان دا هەقشەک، خەباتکرنا حزبی ژبو چاککرنا رهوشا جفاکی و ئابووری یا مللهتی کورد ب ریکا سوود وەرگرتن ژ ئیدەریین سروشتی یین کوردستان و گەرنگی دانا چاندنی و بازرگانی و گەشەپیدانا زانست و رهوشەنبیری و لەش ساخی، بو وئ چەندی گەلی کورد بشیت ب ئازادی دریکا پیشکەفتن و خیر و خوشییا وه‌لاتی خودا خەباتی بکەت) (٩٨).

دەربارە ی دامه‌زراندنا (حزبا دیموکراتی کوردستان) گوڤارا (کوردستان) بە لاقه‌را هزرا قئ حزبی ل ژماره ئیک راپۆرتەک ب ناڤی (حزبا دیموکراتی کوردستان) بە لاق کریه و تیدا ددەته دیارکرن کو ل ئیکی هەیشا خەزەله‌وهر ١٣٢٤ش بەرامبەر (٢٣ چرییا ئیکی ١٩٤٥) (حزبا دیموکراتی کوردستان) ل باژیری مەهاباد هاتیە دامه‌زراندن (٩٩)، و ل دووی هەیشا خەزەله‌وهر ١٣٢٤ش بەرامبەر (٢٤) چرییا ئیکی ١٩٤٥) ئیکەمین کونگری وئ هاته گریدان (١٠٠).

روژا ٢٥ ی گهلاویژ (ئهیلول) ب بونا پینجهمین سالاً دامه‌زاندنا حزبا دیموکراتا کوردستان ل دهق هه‌یوان و هه‌ساری (ئاهاهی) پیشه‌وا جه‌ژنه‌ك هاته گیران، دقئ جه‌ژنی دا هه‌می خه‌لكی پشكدارى كرن، جه‌ژن ل ده‌مژمیر (١) پشتی نی‌شرو ده‌ستپیکر و ده‌وربه‌ریڤ ئاهاهی پیشه‌وا ب ئالایا کوردستان و وینئ قازی محهمه‌د هاتبوو خه‌ملاندن، دیسان ژلایئ چه‌ند كه‌سان فه وتار و هوزان هاتنه خواندن و به‌رده‌وام بی راوه‌ستان موزیكا نه‌ته‌وهی و سرودا ملی یا کوردستان دلئ ئاماده‌بویان فی‌نك دکر و جه‌ژن ل ده‌مژمیر (١٢) ب دووماهی هات^(١٠٩)، هه‌رده‌مان ژماره‌دا سه‌ید محهمه‌د هه‌میدی وتاره‌ك بناقونیشانیڤ (مبارزی ازادی و دیموکراسی ئیمه‌ پی ده پینجه‌مین سالی خوی نا) نئیسیه و تیدا دبیزیت: "حزبا دیموکراتی کوردستان دماوه‌یه‌كى كیم دا گه‌له‌ك چاك‌سازییڤ سیاسی و ئا‌فه‌دانكرنی ئه‌نجام داینه و ده‌رگه‌هه‌كى ئومیدیئ بو پاشه‌روژا ملله‌تی كورد فه‌كریه و پینجه‌مین سالاً دامه‌زاندنا خو ددانیت"، دیسان ل دووماهیا وتاریدا دبیزیت: "جه‌ژنا پینجه‌مین سالاً پیروز ب جه‌نابی پیروزی پیشه‌وا یی مه‌زن و هه‌می براییڤ كوردیڤ روژه‌لات پیروز دكه‌م، و هه‌ر سه‌ر به‌رز بیت كومه‌ل و حزبا دیموکراتی کوردستان"^(١١٠)، مه‌ره‌م هه‌ردوو وتاران بیرهاتنا پینجئ یا دامه‌زاندنا كومه‌لا (J.K)ه^(١١١) و ئه‌فه چه‌نده به‌لگه‌یه كو (حزبا دیموکراتی کوردستان) دریزه‌پیدا نا كومه‌لا (J.K) بوو ئانكو حزب ل سه‌ر ستینیڤ كومه‌لا (J.K) هاتیه دامه‌زاندن^(١١٢).

ده‌بارهی دیاركرنا ئارمانجا حزبا دیموکراتی کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌رکه‌فتی ب ناقئ (گفتوگوی جنابی قاضی محمد پیشوای به‌رزى کوردوستان ده‌گه‌ل خاوه‌نانی روژنامه‌ی تاران) به‌لا‌فكریه و تیدا دیارده‌كته كو روژنامه‌فانیڤ ئیرانی ییڤ روژناما (ره‌بر و ایران ما) هاتنه مه‌هاباد و چه‌ندین پرسیار ئاراسته‌ی قازی محهمه‌د كرن^(١١٣)، د پرسیاره‌كى دا دبیزنه قازی محهمه‌د "تو دشئ ئارمانجا حزبا دیموکراتی کوردستان بومه دیاریکه‌ی"؟

دبهرسڤ دا قازی محهمهد گوت "بهلی ئەز دشیم ب کورتی ئارمانجا حزبا دیموکراتی کوردستان بو ههوه دیاریکهه":

مللهتی کورد ل ئیران دریڤهبرن و پیکئینانا کاروبارین دهڤهرین خو ئازاد بیت و ل سنورین دهولهتا ئیران دا ب ئازادی بژیته.

مللهتی کورد بشیت ب زمانی کوردی بخوینیت و کاروبارین نشیسینی ل کارگیرین دهولهتی یین ل دهڤهرین کوردی ب زمانی کوردی بن⁽¹¹⁴⁾.

ئهنجومهنی ئهیا لهت و ویلایهتا کوردستان وهک یاسایا بنهرهت بهیته جیبهجیکرن، و ئهڤ ئهنجومهنه ل ههمی کارین جڤاکی و دهولهتی دا چاڤدییری بکته.

فهرمانبهرین دهولهتی دڤیت ههر ژ خه لکی دهڤهری بن و ل دویڤ یاسایی دناڤهرا خه لکی ساده و خودان (مالک) دا ههماهنگی بهیتهکرن کو پاشهروژا ههردووکان بهیته دابین کرن.

حزبا دیموکراتی کوردستان ههولدهت کو مللهتین ئیران ههمی ب برایهتی و یهکسانی بژین⁽¹¹⁵⁾.

دهربارهی بهلاڤبوونا لقین (حزبا دیموکراتی کوردستان)، ل دویڤ پیزانینین روژناما کوردستان قی حزبی گهلهک لق ل دهڤهرین جوراوجور ل روژهلاتا کوردستانی ههبوون، دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۶۶ دهرکهفتی ب ناڤی (آمانجی ایمه) ژلایی (سید محمد حمیدی) هاتیه بهلاڤکرن و تیدا ددهته دیارکرن کو "حزبی دیموکرات له مهودایهکی کهمدا توانی لکی خوی لهتهواوی شارهکانی کوردستانی ایران بکاتهوه"⁽¹¹⁶⁾، ههروهسا د پرسیارین روژنامهفانین ئیرانی یین روژنامین (رهبر و ایران ما) د پرسیارهکی دا دبیزنه قازی محهمهد حزبا دیموکراتی کوردستان ل ههمی وهلاتی کوردستان لق ههنه؟

د بهرسڤ دا قازی محهمهد گوت: "حزبا دیموکراتی کوردستان ل ههمی جهان کو دهولهتا (دیکتاتور و ستهمکار) اجازه (دهستوری) داییی ب ئاشکهراییه

و ل هندەك جهین دی ب نهینی ههیه و مه پهیهوهندی دگهل هه می کوردین ئیران ههیه" (۱۱۷).

هه ر دهمبارهی به لاقبونا لقین حزبا دیموکراتی کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (گه رانه وه) هاتیه به لاقکرن و تیدا دیاردکته کو (حاجی سید محمد سیدی و مه لا محمد امین حدادی) ژبهری ماوهیه کی ژلایئ حزبا دیموکراتی کوردستان فه بو دهووبه رین ماکو و کوردین ئارات بو دانانا لقین حزبا دیموکرات و دیتنا بریه تی دناف و اندا پهیه وهندی ب وان کربون و روژا ۴ نیسان ۱۹۴۶ ب سه رکهفتیانه زفرین و دماوی سه رهدانا و اندا کوردین جه لالیان هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان کرن (۱۱۸)، ههروه سا (ابراهیم ابراهیمان) ژلایئ کومیتیه یا ناقهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان بو باره گاین حزبی یین هوزین جلالی و قره نی چوون و وان ژی ئابونه یین حزبی دان و پشتی بجه ئینانا قی کاری پی هاتینه راسپارده کرن زفرین (۱۱۹)، بشی چهندی ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان شیان ل زوربه یا باژیر و گوندین دهقه رین کوماری لقین قی حزبی دامه زرینن (۱۲۰)، ههروه سا ل ژمارا ب میژوویا ۲۱ ته موز ۱۹۴۶ دهرکهفتی نوونه ری روژناما (ره به ر) یا فارسی چاقپیکهفتنی دگهل قازی محهمه د دکته و د پرسپاره کی دا ئاراسته ی قازی محهمه د دکته و دبیزیت: "بنگه ه و به ربه لاقبونا نوکه یا حزبا دیموکراتی کوردستان هه تا کیشه دجیت" ؟

د به رسف دا قازی محهمه د گوت: "بنگه هی دهسته لاتداریا حزبه کا دناف جچاکه کی گه له ک به رفره به لاق بوی ب زحمه ت بهیته زانین، به لی دهسته لاتداریا حزبا مه ئیکسه ر کوردین دهووبه رین ماکو، شاپور، خوی، رضائیه، شنو، سندوس، سه قز و سه رده شت بخوقه دگریت و نیزیکی (۷۰۰) یان (۸۰۰) هه زار که سن شاره زایی و ریبه ری دکه ن" (۱۲۱).

دەریارەمی ئەنجام دانا کارین (حزبا دیموکراتی کوردستان) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی وتارا قازی محەمەد ل جەژنا سەرەخویا کوردستان بە لافکرێه و دقئ وتاریدا قازی محەمەد دبێژیت: "بۆ ئیکەم جار و بزووترین دەم مە دەست ب کاری کر و حزبا دیموکراتی کوردستان هاتە پیکئینان و مژوولی ب ریشەبرنا کاروبارین خەلکی بوون و ب چاقەکی هویر لگور پیدقی یین کوردان دەست بکاری کرن"^(۱۲۲)، و ئەق حزبه بویه هاریکار و پشتەفانی خەلکی کوردستان و د ماوهیهکی کیم دا ب سەرکەفتنه کا مەزن گەهشت و دژایهتیا دناق هوزان دا نههیا و ئیکهتیه کا ب هیز دناق واندا پهیدا کر^(۱۲۳)، و ب ههول و تیکۆشانین قئ حزبی چەندین خواندنگههین کچ و کوران و یین شهقی هاتنه قه کرن^(۱۲۴)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقي (حزب دیموکرات کوردستان) ژلایئ (احمد الهی) هاتیه بە لافکرن و تیدا چەندین کارین قئ حزبی ددهته دیار کرن وهك دانانا هیزا نهتهوهیا کوردستان ئانکو پیشمهه رگه و دانانا شارهوانیئ و دانانا چاپخانه کا مەزن (چاپخانا کوردستان)^(۱۲۵) و شیان ئالایا کوردستان ل ئافاهیین فهرمی یین کوماری بلند بکهن، ل دووماهیئ ددهته دیار کرن کو ئەق چەند نموونه دیاردکهن کو حزبا دیموکرات ب ئیمان و باوهرییه کا ب هیز و ب گیان و مال بو پیشکهفتنا مللهتی خو کاردکهن و ل سهر ئازادی و راگرنا ئالایا کوردستانی ئامادهنه گیان و مالی خو پیشکیش بکهن^(۱۲۶)، ههروهسا قئ حزبی شیان ژماره کا روژنامه و گوڤارین ب زمانی کوردی بە لاق بکهن^(۱۲۷).

روژناما کوردستان ئامازه ب چەندین چالاکیین حزبا دیموکراتی کوردستان دکهت وهك ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقي (ههدهیهی قورآن به جنابی پیشوا) ژلایئ (قادر مدرسی) هاتیه بە لافکرن و تیدا دهستهیا نافهندی بریاردان قورئانا پیروز وهك دیاری پیشکیشی پیشهوا قازی محەمەد بکهن و دقئ راپورتی دا دیاردکتهت کو "قورئان مهزنترین ئاخفتنا یاسایی یه و خودایی مهزن بو مروقی هنارتیه، ژبهه قئ چەندی ل سهر بریارا دهستهیا نافهندی یا

حزبا ديموكراتى كوردستان بريار هاته دان دياربيههكا تاييهت كو ببيته جهى گهاندنا عهقائيد و ههستى دهروونى يى كوردان بو پيشهوايى بهرز و سهروكى كو مارا كوردستان پيشكهش بكهين، مه باش هزركر و بومه دياربوو كو ئيك جلدى قورئانا پيروز دگهل دوو بهرمالا بكهنه ديارى و پيشهوا قازى محهمهد خهلات بكهن، حهيدمى دگهل ريزگرتههكا زور قورئانا پيروز دگهل دوو بهرمالا ل سهر ميژا پيشهوا دانا" و گوت: "له خودا دهخوازم ئهم قورئانه يار و باومى دنيا و دينت بى" (128)، پيشهوا قورئانا پيروز هه لگرت و گوت: "ئهورو بو نهتهوى كورد له قورئان عهزىز و گهورهتر نيه"، پيشهوا قورئانا پيروز قهبوول كر و دوو بهرماله وهك ديارى دانه حزبى، پاشان غنى خسروى (129) گوت: "قوربان ئهمه شتيكمان له قورئان گهورهتر نهبو كه به پيشواى بهرزى هديه بكهين ئهوا قورئانمان هديه كردى و حاضرين گيان و مالى خومان له پيناوى جهنابتا بهخت بكهين" (130).

ژ چالاكيين دى يين حزب ديموكراتى كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 18 شوات 1946 دهركهفتى ب ناڤى (جيژنى سهريهخويى له گهردى گلان) ژلايى (ههيهتهتى مديرهى حزب ديموكراتى كوردستان لكى گرديگلان) (سيد سلام نبوى، سيد عبدالله) هاتيه به لاقكرن و تيدا دياردكهت كو ب ئهگهرى جهژنا سهريهخويا كوردستانى و نياسينا جهنابى سهروك كو مارى خوشتقى يى كوردستان ل روژا 16 ريبندان (چرييا دووى) ژلايى (سيد عبدالسلام) سهروكى حزب ديموكراتى كوردستان ل لڤى گرديگلان جهژنهكا مهزن هاته سازكرن (131)، ههروهسا گهلهك جارن ئهندامين حزب ديموكراتى كوردستان ب پيشوازيا بهرپرس و مهزنيين كوردا رادبون وهك ل ژمارا ب ميژوويا 2 ئادار 1946 دهركهفتى ب ناڤى (اخبارى نيو خومان، مهلا مصطفى بارزانى) هاتيه به لاقكرن كو (مهلا مصطفى) سهركردى كورديين بارزان ل روژا 28 شوات 1946 ل دهزمير (5) پشتى نيشرو گههشته مههاباد و ل دهمى گههشتنا وى ئهندامين كوميتيهيا نافهندى پيشوازي ليكرن و (صديق حيدرى) ريوهرسمين بخيرهاتنى بجه ئينان و ههمى ئهندامين كوميتيهيا نافهندى ب (مهلا مصطفى) دانه نياسين (132)، ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا 6 نيسان 1946

دەركهفتی ب ناڤی (هاتن) هاتیە بە لافكرن و تیدا دیاردكەت كۆل رۆژا ۵ نیسان ۱۹۴۶ ھەمە رەشید خان سەرکردی بەرزئی كوردستان كو (۲۵) سالە دریکا ئازادیا كوردستان دا بەرەنگاریی دكەت و دڤی ریکی دا گەلەك زەحمەت كیشایە بەرەڤ مەھاباد هات و ل دەمی هاتنا وی ژلایی كۆمیتەیا ناڤەندی یا حزبا دیموكراتی كوردستان پیشوازی لی هاتە كرن^(۱۳۳).

هەرۆسا ژ چالاكیین دی یین (حزبا دیموكراتی كوردستان) ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەركهفتی ب ناڤی (میتینگ لە مزگەوتی سور) ئانكو (كۆمبۆون ل مزگەفتا سور) و تیدا دیاردكەت كۆل رۆژا ۱۹ كانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دەمژمیر (۸) سپیدی ل مزگەفتا سور كۆمبۆونەكا مەزن ژلایی (حزبا دیموكراتی كوردستان) هاتە گریدان و دڤی كۆمبۆونی دا كۆمیتەیا ناڤەندی یا حزبی و چەند ھەزار كەس ژ خەلكی دڤی كۆمبۆونی دا پشكاری كرن^(۱۳۴)، رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ تەموز ۱۹۴۶ دەركهفتی ب ناڤی (ھەییەتی پشكین) بە لافكریە و تیدا هاتیە كو دەستەیا حزبی د كۆمبۆونەكی دا ل رۆژا ۳ تەموز ۱۹۴۶ (شمس بۆرھانی، حاجی كاكە رحمن، حاجی مصطفى داودی، احمد علمی، نجم الدین توحیدی، محمد امین معینی) وەك دەستەیا پشكینا كارگیریین دەولەتی (فەرمانگەھین حكومی) هاتنە دیاركرن و ب ھەمی كارگیریان راگەھاندن كو ھەر وەختەكی كەسانین ناڤبری بو ییكئینانا پشكینی بچنە كارگیریان، پیدڤیە دەفتەر و ھەمی پیزانینان ل دویش رینمایین پشكینی ل بەر دەستین وان دانن، ھەرۆسا قی دەستەیی ل ھەمی پشكان مافین بەریخودانی ھەیە^(۱۳۵).

ئیک ژ داھاتیین (حزبا دیموكراتی كوردستان) ئابونین حزبی بوون، لەورا دی بینین قی حزبی گەلەك دووپاتی ل سەر وەرگرتنا فان ئابوونان دكر، و ئەڤ چەندە ب شیۆەھیهكی روھن و ئاشكەرا د رۆژناما كوردستان دا دەھیتە دیتن، دی بینین د ئاگەھداریەكی دا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دەركهفتی ژلایی كۆمیتەیا ناڤەندی یا (حزبا دیموكراتی كوردستان) هاتیە بە لافكرن و دڤی

ئاگه‌هدارىيى دا دياردكهت كو پشتى ئاگه‌هدارىيا ژماره (١٦٠٦) دووباره ب ههمى ئەندامىن ناڤه‌ندى يىن حزبى ديموكراتى (باژيرى مه‌هاباد) رادگه‌هينىن بزوتيرىن دم بو دانا پارى ئەندامه‌تيا هه‌يشين (١، ٢، ٣ يا سالا ١٩٤٦) سه‌ردهانا باره‌گايى حزبى بكه‌ن و هه‌يشانه‌يا خو بده‌ن، ئەگه‌ر نه ل دويڤ په‌يره‌وى حزبى دى رفتار دگه‌ل وان هه‌يته كرن^(١٣٦)، د ئاگه‌هدارىه‌كا ديدا ل ژمارا ب ميژوويا ٢ ته‌موز ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى ژلايى كومىته‌يا ناڤه‌ندى يا حزبى ديموكراتى كوردستان هاتيه به‌لاڤكرن و تيدا هاتيه كول دويڤ قى نڤيسينى ب ههمى برايين حزبى ديموكراتى ل باژيرى مه‌هاباد رادگه‌هينىن هه‌ر كه‌سه‌كى كارتا حزبيه‌تى وه‌رگرتى بو پركرنا هه‌يشانه‌يا خو و ئەو كه‌سين هه‌تا نوكه كارتا حزبيه‌تى نينىن بلا سه‌ردهانا كومىته‌يا ناڤخويى يا باژيرى مه‌هاباد بكه‌ن^(١٣٧)، هه‌روه‌سا بزوتيرىن دم ئەو كه‌سين كارتا حزبيه‌تى نينىن بو وه‌رگرتنا كارت و دانا هه‌يشانه‌يا خو بلا سه‌ردهانا ده‌فته‌را كومىته‌يا ناڤخويى يا مه‌هاباد بكه‌ن و هژمارا پارى خو بده‌ن^(١٣٨)، ژقى به‌روارى تا ماوى (١٠) روژين دى بى جودابون هه‌ر كه‌س هژمارا پارى خو دگه‌ل كومىته‌يا ناڤخويى ب دووماهيك نه‌ئىنيت كومىته ناچاره ل دويڤ ري‌نماين حزبى رفتارى دگه‌ل وان كه‌سان بكه‌ت^(١٣٩)، پاشان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى ب ناڤى (دانى مانگانه‌ى ئەندامه‌تى) به‌لاڤكرىه و تيدا هاتيه ژلايى كومىته‌يا ناڤه‌ندى نامه‌ك بو ههمى كارگيرىان هاتيه هنارتن كو ده‌ستوورىي بده‌نه فه‌رمانبه‌ريىن خو بزوتيرىن دم هه‌يشانه‌يا ئەندامه‌تيا حزبى ديموكراتى كوردستان ب ژميرىاريا حزبى بده‌ن و پسولا سندوقى وه‌رگرن^(١٤٠)، سه‌ره‌راى به‌لاڤكرنا قان ئاگه‌هدارىان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٥ ئەيلول ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى لژير ناڤونيشانىن (بو زانىن) ژلايى (حزبى ديموكراتى كوردستان، كومىته‌يا ناڤخويى يا مه‌هاباد) هاتيه به‌لاڤكرن و تيدا هاتيه ب ههمى خه‌لكى مه‌هاباد و ده‌وروبه‌ريىن وى رادگه‌هينىن كو هه‌ر كه‌سه‌كى پارى هه‌يشانه‌يا ئەندامه‌تيا حزبى ديموكراتى كوردستان لده‌ف مابيت، پيدڤيه ژ به‌روارى قى نڤيسينى تا (١٠) روژين دى پارى هه‌يشانه‌يا خو ب ژميرىاريا كومىته‌يا ناڤخويى

ئەنجامدا كەسىن قان ھۆزان پارىن^(۱۴۷) ئەندامەتيا خو ب كومىتەيا نافەندى پىشكىشكرن^(۱۴۸).

ژ بەرپەرىن رۆژناما كوردستان دياردبىت (حزبا ديموكراتى كوردستان) داھاتىھكى گەلەك لاواز ھەبوو، و دى بىنين ھەردەم قى رۆژنامى داخووا ھنارتنا پارىن چاپەمەنىي ژ لقين قى حزبى دكرن، وەك ل ژمارا ب ميژوويا ۱۷ كانوونا دووى ۱۹۴۶ دەرکەفتى ب ناقي (تكا) ئانكو (ھيشكرن) ژلايى كارگىريا گوڤار و رۆژناما كوردستان ھاتىھ بەلاڤكرن و تىدا ھاتىھ كو ب ھەمى خواندەقان و لقين حزب ديموكرات ھيشى دكەن ژ ھنارتنا پارىن چاپەمەنيا (گوڤار و رۆژنامە) يىن مە بو وان ھنارتىن كىماسيى نەكەن^(۱۴۹)، پاشان د داخووايەكا ديدا ل ژمارا ب ميژوويا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتى تىدا دياردكەت كو ب ھەمى براين خوشتقى ب تايىھت لقين حزب ديموكراتى كوردستان داخووا دكەين كو ئەو رۆژنامە و چاپەمەنىي دى يىن مە ھنارتىن و ھەتا نوکە پارىن وان نەھنارتىن قريكەن و داخووا دكەت ژقى وەختى زيدهتر پارىن وان گىرونەكەن و بو وان بەنيرن^(۱۵۰)، ھەروەسا د ئاگەھدارىھكى دا ل ژمارا ب ميژوويا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتى ھاتىھ دياركرن كو دقان رۆژان دا ژمارين گوڤارا كوردستان دى ھىنە چاپكرن، لەورا ژ ھەمى لقين حزب ديموكراتى كوردستان و براين كو ھەتا نوکە گوڤار بو وان چوين و پارە نەھنارتىن ئەم ھيشى دكەين پارىن ئابونەين گوڤارين مە بەنيرن، چونكە لشان دووماھىيان دى گوڤار ل سەروان ھىنە بەلاڤكرن^(۱۵۱).

زىدەبارى قان ھەمى داخووايىن ژلايى كارگىريا رۆژنامە و گوڤارا كوردستان بو (حزبا ديموكراتى كوردستان) ھاتىنە بەلاڤكرن، رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۷ نىسان ۱۹۴۶ دەرکەفتى ئاگەھدارىھكا گرنگ ژلايى دەفتەرا رۆژنامە و گوڤارا كوردستان بەلاڤ دكەت و دقى ئاگەھداريى دا بقى شيوەى ھاتىھ دياركرن، براين خوشتقى خواندەقانين بەرز ھىن دزانن كو رۆژنامە و گوڤارا كوردستان ژلايى حزب ديموكراتى كوردستان چاپ و بەلاڤ دبىت و چاپكرنا وان خەرجىھكا مەزن بخوڤەدگريت و ژىلى ئابوونين خواندەقانين وى چ

داهاتی دی نین، لهورا ژ هه می لقین (حزبا دیموکراتی کوردستان) و خواندهقانی بهرز داخوژدکهین بو وی چهندی کو روژنامه و گوڤار بشین نیڤهکا خهرجیین خو دهریخن، نهو کهسین ئابونهییین گوڤار یان روژنامه کوردستان ل سهرهه بیت بلا پارێ ئابونین خو بهنیرن و ب ناڤی خو بو روژنامی قریکهن^(۱۵۲)، ل دووماهی جارهکا دی روژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ حوزهیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی داخوژی ژ هه می لقین (حزبا دیموکراتی کوردستان) دکهت کو بزووترین دم پارێ ئابونین خو بهنیرن^(۱۵۳).

ماوی پیکهاتنا (حزبا دیموکراتی کوردستان) تا دامهزراندنا کو مارا کوردستان ل مههاباد ژلای و هختی فه ماوهیهکی گهلهک کورت بوو ئانکو نیزیکی (۳) ههیشان بوو، بهلی رهوشا سیاسی وی ده می و هشیاریا دامهزینهرین قی حزبی بوویه نهگهر کو دقې ماوی کورت دا گهلهک کارین گرنگ جیهجی بکهن و ریبهرین وی وهختی یین قی حزبی ب باومری و فیداکاری و ههولدانین بی راههستان خو بو کارین ریڤهبرنا دهستهلاتی ئاماده دکرن^(۱۵۴)، و ئان کهسان د گهلهک بواران دا شیان خزمهتهکا باش پیشکیشی گهلی کورد ل کو مارا کوردستان بکهن.

تهوهری چواری

بلندکرنا ئالای کوردستان و جهژنا سه‌ریه‌خویی

ئیک ژ روودانین هه‌ره گرنه‌گ پشتی دامه‌زراندنا (حزبا دیموکراتی کوردستان)، بلندکرنا ئالای کوردستان^(۱۵۵) بوو^(۱۵۶)، له‌ورا ژبه‌ری راگه‌هاندنا دامه‌زراندنا کومارا کوردستان ل کومبوونه‌کا جه‌ماوه‌رییا مه‌زن ل ۱۷ کانوونا ئیک ۱۹۴۵ ئالای ئیران ژ سه‌ر هه‌می فه‌رمانگه‌ه و قوتابخانین ل باژیری مه‌هاباد هاتنه‌ خوار و ئالای کوردستان هاته‌ بلندکرنا، دق‌ی روژا میژوویی دا (قازی محهمه‌د) وتاره‌ک پیشکیش کر و تیدا دیارکر کو هه‌ر ژ نوکه پیقه‌ ناوچا موکریان ژرژیمه‌ ته‌هرانی دی هیته‌ جو‌داکرنا، بقی جو‌ری ناوچا موکریان ب باژیر و باژیروک و گوندین خو‌قه‌ بووه‌ ناوچه‌یه‌کا پر بزاق و چالاکیین سیاسی و روناکبیری^(۱۵۷).

ب هه‌لکه‌فتنا بلندکرنا ئالای کوردستان ل مه‌هاباد گو‌قارا (کوردستان) ل ژمارا ب میژوویا ۳ ئادارا ۱۹۴۶ ده‌رکه‌قتی لژیر نا‌قونیشانیین (هه‌لکردنی آ‌لای مقدسی کوردوستان) نشیسه^(۱۵۸): "روژا ۲۶ سه‌رماوه‌ز"^(۱۵۹) (چرییا دووی) ته‌واوی نوینه‌ره‌کانی اهالی کوردوستان له‌ شاری مه‌هاباد کو‌بوونه‌وه‌ له‌ سه‌عات ۱۰ ی به‌یانی له‌ کانگای حزب آ‌لای کورد به‌ حضوری ده‌ هه‌زار نفر هه‌لگیرا و له‌ کاتیکدا ده‌سته‌ی موزیک مارشی ملی لی ده‌دا، و پیشوای معظمی کوردوستان جنابی قاضی محمد ووتاریکی به‌تینی له‌ بابته‌ آ‌لای مقدسی کوردوستان ایراد

فهرمو ئەو جار لە پاش نطق و خطابە و تیر هاویشتنیکی زور و بەجی هینانی مراسم و نصبی آلا لەسەر عمارتی هیئتی رئیسهی ملی کوردوستان جیژنه دوای هات^(١٦٠).

ل رۆژا ٢ ی ریبەندان ١٣٢٤ ههتاوی بهرامبهەر ٢٢ ی کانوونا دووی ١٩٤٦ ل گورەپانا چوارچرا ل باژیری مههاباد، ب ئامادهبونا زۆربهیا کادرین (حزبا دیموکراتی کوردستان) و جهماوهرهکی زۆر یین باژیر و نوونهرین ناوچا و هۆزین کوردی هەر ژ ماکو ههتا سهقز و سهردهشت^(١٦١) بو کومبوونی ل مههاباد هاتبوون گازیکن، ئاههنگا ریورهسمین راگههاندنا کومارا کوردستان دهستیپکر، پشتی بلندکرنا ئالایا کوردستان دناڤ دهست قوتانین جهماوهریدا، (قازی محهمهد) وتارهکا میژووویا گرنگ پیشکیشکر و دامهزراندنا کومارا کوردستان راگههاند^(١٦٢)، بشی ههکهفتی هۆزانقانی نهتهوهیی کورد (ههژار موکریان) سروودا نهتهوهیی یا فهرمی و تاییهت ب کومارا کوردستان ریکخست، پارچهکا فی سروودی دبیزیت:

نیشتمانم رهنگینه بهههشتی سهرزهمینه خاکم وهکو ئالاکهم رهنگ سور و سپی و شینه^(١٦٣)
نهفتم ئاوی ژیانه له سیرت و کرماشانه بابه گورگور دهزانی له موسلیشدا ههمانه^(١٦٤)

رۆژناما کوردستان گهلهک بابته و راپورتین جوراوجور ب ههکهفتا بلندکرنا ئالایا کوردستان^(١٦٥) و جهژنین سهربهخویی ل کوماری د بهریهرین خودا بهلاڤکرینه، ههچهنده فی رۆژنامی چ ئیشارهت ب بلندکرنا ئالای ل مههاباد نهکریه، لی ل ژمارا ب میژووویا ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦ دهکهفتی ب ناڤی (ههکهردنی آلا ی مقدسی کوردوستان له شاری بوکان) بهلاڤکریه و تیدا دیاردکهت کو ل دویش فهرمانا دهستهیا ناڤهندی یا (حزبا دیموکراتی کوردستان) و بریارا جهنابی (قازی محهمهد) بریارهاته دان ئالایا کوردستان ل بوکان بهیته بلندکرن و (میرزا مصطفی سلطانیان، عبدالقادر مدرسی، حسین فروهر، میرزا محمد امین شرفی، علی خسروی، محمود ولی زاده، میرزا رحیم لهشکری) و ئەندامین دهستهیا حزبا دیموکراتی کوردستان و هۆزانقانی نهتهوهیی هیمن و نوونهری دهستهیا

سهرهکی یا نهتهوهیی و محمد نانهوازاده فهرماندی لهشکهری و فهرماندی زیرهقنان و دهستهیا موزیک دگهل قاسم آغای ایلخانی زاده نوونهری کومیتیهیا ناخوویی یا (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی بوکان ب کاری هه لگرتنا ئالایا کوردستان هاتنه ئاگههدارکرن، و ل روژا چوارشه مەب ۲۵ کانوونا ئیکێ ۱۹۴۵ ئالایا کوردستان هاته بلندکرن، ههر بقی هه لکهفتی هوزانقانی کوماری (ههزار) دبیزیت:

داری آلاکه م وه کو چه قلیکه بو چاوی عه دو
هه ردلی خوشی نهوی ره بی وه بهر خه نجهر کهوی^(۱۶۶)

پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقی (به مناسه بهتی هه لکردنی آلا له نهغه ده) به لاکریه و کهسه ک ب ناقی (م. محمود) ل روژا بلندکرن ئالایی ل نهغه ده دبیزیت: "ایمرو، ایمرو که گه ورهترین و پروژترین روژه بو کورد... که له سه رهتای میژوووه کورد خوی بو بهخت کردوو،" ههروه سا ئیشارهتی ب رهنگین ئالایا کوردستان دکهت و دبیزیت: "رهنگی سورم نیشانهی جهنگاوری و نه بهزی گه لی کورده. رهنگی سپیم ده لی ملتی کوردی نه جیب گیانیکی پاک و راستی هه یه. رهنگی سهوزم هاوار ده کا خاکی کوردوستان پره له دهغل و دان، کانگای زیر و زیو... ئەهی کورد هه مو به گیانیکی خاوینه وه، و بیرمه وریکی پاک و راسته وه هه مو پیکه وه که لک له کوردستانه کهتان و مرگرن"^(۱۶۷).

ب هه لکهفتنا جهژنا سه ره به خویا کوردستان و بلندکرن ئالایا کوردستان کهسه ک ژباشووری کوردستان نامه ک ب ناقی (بو حزبی دیموکراتی کوردستان) ژلایی (تیشک) د روژناما کوردستان دا هاتیه به لاکرن و د ناما خودا دبیزیت: "به هه لکردنی آلا ی پیروزی کوردستان هیوای هه مو کوردی دونیاتان گه شان وه، هه مو چاوهری ئەو روژهین که ئەو آلا سهوز و سور و سپی یه به سه ره هه مو خاکی کوردستانی گه و ره دا بشه کیته وه" ئەف کهسه ژ کوردستانا عیرا قی پیروزیا هیا (حزبا دیموکراتی کوردستان) دکهت و دبیزیت: پیدقیه ئەم هه می ئیکگرتی بن و

بسهركهفن و سهرفهراز لى بهين⁽¹⁷⁸⁾، ههر دهربارهى بلندكرنا ئالاي كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 18 شوات 1946 دهركهفتى ب ناڤى (چقاندنى آلاى كوردستان له يهكشهوه) ژلايى (سمائل فهوروخى) هاتيه بهلاڤكرن كو ل روژا 8 شوات 1946 ژلايى (على بهك) فهرماندى لڤى (يهكشهوه) ب بهگزادين [زهلامين ژبنهمالين بهگان] فيض الله بهگى راگههاند كو ئالاي كوردستان ژ بوكان بو گوندى (يهكشهوه) دهيتته فهگوهاستن، پشتى ئالاي كوردستان ل گوندى (گول) بلندكرين ژلايى (احمد خانى فاروقيوه) بهرهڤ بوكان چون و ل دهى گههشتينه بوكان ژلايى فهرماندى لڤى بوكان (سليم آغاى ايلخانى زاده) پيشوازى ل وان هاته كرن و خهلكى باژيرى بوكان ل ههردوو لايين جادهيين بوكان راوهستابون، پاشان (حمه رشيد خان) ژ دووراتيا پازده خولهكا ژ گوندى (يهكشهوه) هات و سلاڤا لهشكهري ل ئالاي كوردستان كر و ل دهڤ ئالايى وتارهك پيشكيشى ئالايى كر و گوت: "ئهى آلاى آزادى كورد دهيميكى يهكجار دورو دريژه كهمن گياني خوم پيشكesh بهو بالا جوانهى تو كردوه و لهسهر بهرزبونهوهى تو دوچارى ئهنواعى فلاكهتو مشكلات وتال و سويرى بوم... گياني خوم بهتو پيشكesh دهكهم ههتا آخر نهفهم آمادهم بو پيك هيئانى بهرزبونهوهو پايدارى تو شهرط بى ههتا آخر ههناسهم خويناى خوم لهريى تودا بهخت بكهم"، پاشان ئالاي كوردستان بهرهڤ گوندى (آلبلاغ) برن و پشتى بلندكرنا ئالايى ل گوندى ناڤبرى بهرهڤ گوندى (يهكشهوه) چوون و ژلايى خهلكى ڤى گوندى فه پيشوازييهكا مهزن ل ئالايى هاته كرن⁽¹⁷⁹⁾.

ههر دهربارهى بلندكرنا ئالاي كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 29 نيسان 1946 دهركهفتى ب ناڤى (نطقى جهنابى قاضى محمد سهروكى حزب دموكرات شنو، 20 - 11 - 24 له بابته ههلكردنى آلا لهسهريانى دخانياتى شنو) ئانكو (ئاخشتنا جهنابى قازى محهمهد سهروكى حزب ديموكراتيا شنو ل 9 شوات 1946 دهربارهى بلندكرنا ئالايى لهسهرىانى كارگيرىا دوكيلا شنو) بهلاڤكريفه، د وتارا خودا سوپاسيا خودايى مهزن دكهت كو مللهتى كورد ژ دهستى (فارسين

خوینخور) رزگارگری و دیاردکەت کو ژبەری کورد رزگاربین بو ماوی (۹) هەیشان ئەم ب کاری تووتنی فە مژوول دبوون و ل دەمی هاتنا وەرزی زفستانی کاربەدەستین ئیرانی ب زۆری ئەم دئینانە کارگیریا دوکیلی و دەستەیا (دزیکەران) هەر ئیک ل لایەکی هیرش دکرە مە و بەرامبەر پارەیهکی گەلەک کیم تووتن ژ مە د وەرگرتن کو تیرا چ پیدقیین مە نەدکرن، لی نوکە ب هاریکاریا جەنابی قازی محەمەد ئالایا کوردستانی لسهربانی کارگیریا دوکیلا شنو دەیتە بلندکرن^(۱۷۰)، هەرۆسا ل ژمارا ب میژوویا ۸ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (آلا بەپیرهوەبردن) ئانکو (ئالا ب پیشوازی برن) بەلاڤکریه و تیدا دیاردکەت کو ل رۆژا ۶ ئەیار ۱۹۴۶ ل دەمژمیر (۶) ی ئیڤاری پیشمەرگه و زەلامین هۆزا هەرکی گەهشتنە دەفەرا (قەراخ شاری) و ئالایا کوردستانی ب پیشوازی برن و ل دەمی گەهشتینە بارهگایی حزبا دیموکراتی کوردستان (زیرو بەگ)^(۱۷۱) وتارەک پیشکیشکر و گوت: "ایمە تا آخر تنوکی خوینی خومان لێ کوردستان قارەمانانە پاریزگاری دەکەین ولەباتی ئەو آلایه کە بەایمەتان پیشکەشکردووە ایمەش آمادەین بە کومەگی خودا شاریکی گەورە کوردستان بو ایوہ بگرین و بەتەواوی چەک و مەهاتەوہ پیشکەش بەحکومتی کوردستانی بکەین"^(۱۷۲)، هەرۆسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (دەنگوباسی نیو خومان، هەلکردنی آلا لێ دبی حاجی لک) بەلاڤکریه و دیاردکەت کو ل رۆژا ۷ ئەیار ۱۹۴۶ ئالایا کوردستان ژلایی حزبا دیموکراتی کوردستان هاتبوو هەنارتن و دناڤ کەیفخوشی و دەست قوتانین بی سنوور ل گوندی (حاجی لک) کو ناڤەندی کومیتەیا شارویرانە هاتە بلندکرن^(۱۷۳)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۹ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (هەلکردنی آلا ی مقدس لێ کومیتەیا محلی گەردیگلان) بەلاڤکریه و تیدا دیاردکەت کو ل رۆژا ۳۰ ئەیار ۱۹۴۶ ب ئامادەبوونا ژمارەکا زۆر ژ مولکداران و زانا و ماقویل و جوتیار و زەحمەتکیشان کو ژمارەیا وان نیزیکی (۶۰۰) کەس بوون، ئالایا کوردستانی ژلایی جەنابی پیشەوا بو کومیتەیا ناڤبری وەک دیاری هاتە هەنارتن و پیشوازیهکا زۆر لی هاتە کرن و سرودا نەتەویمی

هاته خواندن، د هه مان دهمدا ئالا ئینان و لسه‌ریانی کومیتیه‌یا ناخوویی یا گهردیگلان بلند بوو، سه‌روکی کومیتیه‌یا ناخبری (سید کامل) ل به‌رام‌به‌ر ئالایی وتاره‌ک پیشکیشکر و تیدا گوت: "به‌خیر بی ی ئه‌ی ثمری زحمه‌ت کیشه‌کانی ریگای آزادی، به‌خیر بی ی ئه‌ی مایه‌ی سه‌ربه‌رزی نه‌ته‌وه‌ی کورد، به‌خیر بی ی ئه‌ی گوئی باغی کوردستان وچه‌قلی چاوی دوژمنان" (۱۷۴)، ل دووماهیئ روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۹ ته‌موز ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی بابه‌ته‌ک ب ناخی (بو آزادی) ژلایی (علی خسروی) به‌لا‌فکریه و تیدا دبیزیت: "که له‌پاش رشتنی خوینی هه‌زاران لاوی نیشتمان په‌روم‌ر آلا‌ی سی ره‌نگ کورد آلا‌ی خویناوی آلا‌ی سور و جوانی کورد له‌شاره‌کانی تازه گيراوی کوردستان له‌نیو دلی دایکی نیشتمان بچه‌قینی وبله‌ریته‌وه" (۱۷۵).

هه‌ر چاوان بیت ئالایا کوردستان ل هه‌می باژیر و ده‌قه‌رین ژیر ده‌سته‌ه‌لات‌داریا کو‌مارا کوردستان هاته بلند‌کرن، لی ئه‌ف ئالا بو ماوه‌یه‌کی دریز نه‌هاته به‌رزکرن به‌لکو ب تنی بو ماوی (۱۱) هه‌یقان ئالایا کوردستانی ل سه‌ر ئا‌خا کو‌ماری بلند بوو.

پشتی ۲ ی ریبه‌ندان ۱۳۲۴ - ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ و راگه‌ه‌اندنا حکومه‌تا کوردستان ل مه‌هاباد، بخی هه‌لکه‌فتنی جه‌ژن ل بو‌کان و نه‌غه‌ده و سه‌راو گوئی‌گه‌لی و باره‌گایی پیشمه‌رگه‌خانه و ده‌قه‌را گه‌ردیلان و چه‌ند جه‌ین دی ل مه‌هاباد، ل چاپخانه و کارگی‌ریا روژنامه و گو‌قارا کوردستان و ل گوندی بالانیش و ل ده‌ف کو‌مه‌لا جوه‌یین مه‌هاباد و گوندی جه‌لدیان و ساروقامیش و قوتابخانا کچین مه‌هاباد و لده‌ف گه‌لی خه‌رازیان و شارویران و شنو هاته سازکرن و ئالایا کوردستان هاته بلند‌کرن (۱۷۶).

روژناما کوردستان ل ژیر نا‌قونیشانی (جیژنی سه‌ربه‌خویی واستقلالی کوردستان یان دره‌وشینی استیره‌ی خوشبه‌ختی کوردان) ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب راپورته‌کا دریز ده‌ریاره‌ی ئاهه‌نگین سه‌ربه‌خویی ژلایی

(سید محمدی حمیدی) هاتینه به لافکرن، دقّی جهژنی دا قازی محمەد^(۱۷۷) پیشکیش دکەت و دبیزیت: "کوردستان موقعیتی جغرافیائیەکی مخصوصی هەیه کەبی پانەو و بی ئەووی نەتەو و ملتیکێ کەلەنیواندا فاصل و لیکیان بیچریتەو و کورد بە سەریەکەو و پیکەو سکونیتان تیی دا هەیه و دارای مالکیتی ملین دەویدا. بەسەرھاتو سوابقی تاریخیان یەکە و عموماً تیی دا شەریکن. خاوەنی آداب و عاداتو رسمی ملیەکی وان کە هیچ جوړە صدمە و حوادثیک نە ی توانیو ستيهک له بناغەي مليتي ئەواندا پەیدا بکا"^(۱۷۸).

هەر ل جهژنا سەریەخویا کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی، محمد حسین خان سیف قازی (ھاریکاری فەرماندی هەمی هیژا کوردستان) وتارەکی پیشکیش دکەت و دبیزیت: "ئەمن بە نوینەری لە لایەن هیژی حزبی دیموکراتی کوردستانەو پێپێروزی خوم دەگەل گیانی سەریازی و پیش مەرگەیی بەپیشگای اقدسی جنابی قازی محمد رئیسێ خوشەووستی جمهوری کوردستان و بەهەمو نەتەووی کورد رادەگەیهنم... ایمە پیش مەرگانی آزادی بو لابردنی دوژمنانی نیو خومان و هەندەران (ژ دەرڤە) لە هیچ هیژیکی سامناک ناترسین و بو هەمو گیانبازیک آمادەین... چونکو کوردستانی ئەورو زور بەهیزە... زور بەهیز...!!... هەمو دەزانن کەبو گەیشتن بەم آمانجە زور لەمیزە قوریانی بی ژمارمان داو"^(۱۷۹)، هەر لقی جهژنی (سید عبدالعزیز کوری حاجی سید عبدالله)^(۱۸۰) وتارەکی پیشکیش دکەت و تیدا پەسنا مالباتا نەهەری دکەت^(۱۸۱) و دبیزیت: "بزائن شەهیدین مالباتا نەهەری د ریکا قی ئازادی دا خووینا خو رشتنە و هاتینە شەهیدکرن و لاپەرین میژوو یا خو ب ئاقا زیرین نشیسن، پیدقیە وەک برا دەست بەدینە دەستین ئیک و بخوینن و ئیکگرتی و ئیک دل و جان فیدابن بو وی چەندی ئەق ئازادیا پشتی هەول و خەباتا هەزاران سالان مە ب دەستقەئینایی ژ دەست نەدەین و بەرقەرار و ب هیژتر بکەین"^(۱۸۲).

دەهەمان ژمارە دا (زیرو بەگ) وتارەکی پیشکیش دکەت و تیدا دبیزیت: "ئەمن بە نوینەری لە لایەن هەمو قبایلی شکاک و هەرکی مبارکبادی ئەم جیژنە

خوشه‌ویست و مه‌زنه به هه‌مو برا کوردیک به تاییه‌تی به حضوری جنابی پیشوا و کارگه‌ران و ئەندامه‌کانی کمیته‌ی مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان عرض ده‌که‌م و بلینی دهم که ته‌واوی نه‌ته‌وه‌ی شکاک و هه‌رکی آماده‌ن به‌وینه‌ی بابو باپیری خویان سه‌رومالیان له‌ریی راگرتنی سه‌ربه‌خویی کوردستاندا به‌خت بکه‌ن»^(۱۸۳).

هه‌روه‌سا روژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له گه‌ردی گلان) ژلایی ده‌سته‌یا ری‌شه‌به‌ریا (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی گ‌ردیگلان، (سید سلام نبوی، سید عبدالله) هاتیه به‌لاڤکرن و تیدا دیاردکه‌ت کو ژبه‌ر جه‌ژنا سه‌ربه‌خویا کوردستان و نیاسینا جه‌نابی سه‌روک کوماری کوردستان ل روژا ۱۶ شوات ژلایی سه‌روکی (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی گ‌ردیگلان (سید عبدالسلام) جه‌ژنه‌کا گه‌له‌ک ب ره‌وش هاته سازکرن^(۱۸۴)، و ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی و ناساندنی سه‌روک جمهوری به‌رزی کوردستان له چاپخانه و اداره‌ی روژنامه و گواری کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکه‌ت کو ل روژا ۲۵ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هه‌لکه‌فتا سه‌ربه‌خویی و نیاسینا سه‌روک کوماری کوردستان جه‌ژن هاته گی‌ران، و که‌سین بو جه‌ژنی هاتینه گازیکرن پیک ده‌اتن ژ (ئه‌ندامین کومیتیه‌یا نافه‌ندی و ده‌سته‌یا سه‌ره‌کی یا نه‌ته‌وه‌یی و کارگه‌ریی حزبا دیموکرات و نوونه‌ریی هوز و ته‌خ و چین و لقین حزبا دیموکراتی کوردستان و زانا و زه‌لامین ئایینی و مه‌زنین باژیری مه‌هاباد) هه‌می ئاماده‌بوون و پشکداری دڤی جه‌ژنی دا کرن^(۱۸۵)، هه‌ر ده‌ه‌مان جه‌ژن دا (ری‌شه‌به‌ری چاپخانه کوردستان قادری مدرس) و تاره‌ک پیشکیشکر و تیدا دبیزیت: "هه‌ر ملله‌ته‌کی ل دونیای روژه‌کا میژووویی هه‌یه و ئەو روژ ژ هه‌می روژین سالی ب مه‌زنتر دزانیت و ب شانازی ناڤی وی روژی دبه‌ت و ل لاپه‌ریی ئیکی یی میژووویا وی ملله‌تی ب پینوسی زیرین ده‌یته نشیسن، ئەو روژ روژا ده‌ستکه‌فتنا ئازادی و سه‌ربه‌خویا وی ملله‌تی یه کو ژ دیل و

ئێخسیری رزگار بن، ئەم مللەتی کورد تا ئەفرو ژقی جەژنا پیروزی بەهر بون، ئی ئەفرو ئەم ب دلەکی خوش و پرشادی دەین و جەژنی دگین" (۱۸۶).

هەر دەربارە ریورەسمین جەژنا سەربەخویا کوردستانی، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی ئە سلامت) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت کو برای خوشتی (مامند حسینی) ل گوندی (سلامەت) بە لکەفتا جەژنا سەربەخویا کوردستان جەژنەکا خوش گیرا و جوتیار و خەلکی دەوروبەرین خو کومکرن و ب وتارەکا جوان و کاریگەر کەسین ئامادەبوی بو نیشتمانیپرستی گازیکن، د هەمان ژمارە دا ب ناڤی (جیژن) هاتیه بە لاقکرن و تیدا دیاردکەت کو ل (سید آوا) ژلای (علی عزیز) ب هەلکەفتا سەربەخویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان ل روژا ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶ جەژن هاتە گیران^(۱۸۷)، هەروەسا ل ژمارا ب میژوویا ۲ ئادار دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی ئە کولێجەوه لە لاین آغای شیخ حسین) ژلای (محمدی ایوبی) هاتیه بە لاقکرن و تیدا دیاردکەت کو خەلکی دەوروبەرین دەقەرا کولێجە بو جەژنی هاتبوونە گازیکن و ل روژا سی شەمب ۲۳ شوات ل دەمژمیر (۸) سییدی ل کوچکا (شیخ حسین) کومبوون و ریورەسمین جەژنی جیبەجیکرن^(۱۸۸)، هەر دەربارە قی بابەتی ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی و ناساندنی پیشوای کوردستان لە لاین کومەلی یهودی مهاباد) بە لاقکریه و دایه دیارکرن کو ل روژا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ژلای کومەلای جوهیین مەهاباد ب هەلکەفتا سەربەخویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان جەژنەکا جوان هاتە گیران، دق جەژنی دا کەسین هاتینه گازیکن ژ ئەندامین کومیتەیا ناڤەندی و کاربەدەست و نوونەرین حزبا دیموکرات و مەزنین هەمی هۆزا ئامادەبوون و ل دەمی چونا ئامادەبویان دەستەکا دی ژ خەلکی دهاتن، بشی جوری ئەق جەژنە بو ماوی (۴۸) دەمژمیران بەردەوام بوو^(۱۸۹)، دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی و ناساندنی پیشوای کوردستان لە بالانیش) بە لاقکریه و تیدا

دیاردکەت کول روژا ۱۵ شوات ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا سەرپه‌خویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان ژلایی برایی مه‌زن (زیرو به‌گ) جه‌ژنه‌کا گه‌له‌ک مه‌زن ل گوندی (بالانیش) هاته‌گی‌ران، دق‌ی جه‌ژنی دا گه‌له‌ک که‌سین ل ده‌وربه‌رین بالانیش و ئورمیه‌پشکداربوون و چهند هه‌زار که‌س ژ جوتیار و خه‌لکی ده‌قهری تیدا ئاماده‌بوون^(۱۹۰).

هه‌ر ده‌ریاره‌ی ریوره‌سمین جه‌ژنین سەرپه‌خویا کوردستانی، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناق‌ی (جیژنی سەرپه‌ستی کوردستان له‌دی یه‌کشه‌وه) به‌لأفکریه و دایه‌دیاردکرن کول روژا دووشه‌مب ۸ شوات جه‌ژن ل گوندی یه‌کشه‌وه هاته‌گی‌ران^(۱۹۱)، دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژی‌ر ناقونیشانین (جیژنی سەرپه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان) به‌لأفکریه و تیدا دیاردکەت کول برایی خوشتی (عبدالله‌آغای قادری) به‌رسف دایه‌کول روژا ۸ شوات ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا سەرپه‌خویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان جه‌ژنه‌کا جوان ل گوندی (جلدیان) هاته‌گی‌ران و ژماره‌کا زور ژ خه‌لکین ده‌وربه‌ر ئاماده‌بوون و (مه‌لا صالح) و چهند که‌سین دی وتارین خو‌پیشکیشکرن، ئەه‌ف جه‌ژنه‌ل ده‌مژمیر (۸) سپیدی ده‌ستیپکر بوو و ل ده‌مژمیر (۵) پشتی نیضروب دووماهییک هات^(۱۹۲).

ژ به‌ریه‌رین روژناما کوردستان بومه‌دیاردبیت کول ژنین کومارا کوردستان رۆله‌کی باش د جه‌ژنین سەرپه‌خویا کوردستانی دگی‌ران، دی بینین ل ژمارا ب میژوويا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناق‌ی (جیژنی سەرپه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان له‌لایه‌ن آموژگارانی مه‌درسه‌ی کچان) به‌لأفکریه و تیدا دیاردکەت کول روژا ۱ ئادار ۱۹۴۶ ژلایی ماموستاین قوتابخانا کچان ل ده‌مژمیر (۲) پشتی نیضرو ل هولا کارگی‌ریا ره‌وشه‌نبیری جه‌ژنه‌کا جوان هاته‌گی‌ران و ژنا پیشه‌وایی کوردستان (مینا خانم)^(۱۹۳) و ژماره‌کا زور ژ ژنین ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان و هه‌می چینی‌ن باژی‌ری مه‌هاباد دق‌ی جه‌ژنی دا ئاماده‌بوون، پشتی (مینا خانم) وتارا خو‌ده‌ریاره‌ی هه‌فکاریا ژن و زه‌لامین کورد پیکشه

پیشکیشکری، چەندین ژنێن دی وتارێن خو پیشکیشکرن وهک (ویلما صیادیان (ریڤه‌به‌را قوتابخانا کچان)، عصمت قازی کچا قازی محەمه‌د، کبرای عظیمی^(۱۹۴)، سلطنت داود زاده، فریده زه‌ندی، عشرت عظیمی، ایرانی بلوری، شاه سلطان فتاحی^(۱۹۵)، هه‌روه‌سا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دەرکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له لایه‌ن یای پیشوای کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکەت کول روژا ۵ شوات ۱۹۴۶ ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا سه‌ربه‌خویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان ژلایی (مینا خانم) و ژماره‌کا زور ژ ژنێن باژیری مه‌هاباد و ماموستاین قوتابخانا کچان جه‌ژن هاته گیران، دڤی جه‌ژنی دا چەندین ژن و ماموستاین قوتابخانا کچان وتار پیشکیشکرن و ئەڤ جه‌ژنه ل دهمژمیر (۳) پشتی نیڤرو ده‌ستپیکر و ل دهمژمیر (۵) ب دووماهییک هات، ژوان ژن و ماموستاین قوتابخانا کچان یین وتار پیشکیشکرین ئەوژی (مه‌زه‌ری بله زاده و خدیجه‌ی بابا سوری) بوون^(۱۹۶).

هه‌ر دهریاره‌ی جه‌ژنێن سه‌ربه‌خویا کوردستان، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳۰ ئادار ۱۹۴۶ دەرکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی آغایانی سید علی و سید مجید حسینی) به‌لاڤکریه و دده‌ته دیارکرن کول روژا ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دهمژمیر (۳) پشتی نیڤرو ب هه‌لکه‌فتا ئازادی و سه‌ربه‌خویا کوردستان ژلایی مالباتا حسینی جه‌ژنه‌ک هاته گیران و جه‌نابی (حاجی سید بابا شیخ سیادت) و ره‌وشه‌نبیر و که‌سایه‌تیین باژیری هه‌می هاتن و (سید علی حسینی) فیداکاریا خو دریکا وه‌لاتی و گوهداریا خو بو فه‌رمانین پیشه‌وایی کوردستان دایه دیارکرن، ل دووماهیی سه‌روکی ده‌سته‌یا سه‌ره‌کی یا نه‌ته‌وه‌یی یا کوردستان (حاجی سید بابا شیخ) سوپاسیا هه‌ول و تیکۆشانین پیشه‌وا قازی محەمه‌د ژبو ب ده‌سته‌ئینانا سه‌ربه‌خویا کوردستان کر^(۱۹۷)، هه‌روه‌سا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دەرکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له فرهنگ) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکەت کول روژا ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هه‌لکه‌فتا سه‌ربه‌خویی و ئازادیا کوردستان ژلایی کارگیریا ره‌وشه‌نبیریا کوردستانه‌ جه‌ژن هاته گیران و ل

دهمزیمیر (۹) سپیدی ههمی قوتابیین کور و کچ ل بهرامبهر پیشه‌وایی کوردستان
 روونشتن و ل دهمزیمیر (۱۰) جهژن دهستییکر، و ریژه‌به‌ری قوتابخانا کوردستان
 (محمد مبلغی) ژلایی ههمی کریکارین کارگیریا ره‌وشه‌نبیری قه پیروزیاهی و
 روژباش ب جه‌نابی پیشه‌وا پیشکیشکر، هه‌روه‌سا سه‌روکی کارگیریا ره‌وشه‌نبیری
 (رشید عزیز) پشتی پیروزیاهی باس ژ چاوانیا بواری ره‌وشه‌نبیری کوردستانی و
 کی‌ماسیین وی کر و ژلایی قوتابیین قوتابخانین (گه‌لاویژ، کوردستان، سعادت،
 پروین، خسروی) سرود و هۆزان و راپورتین ب هیژ و کاریگه‌ر هاتنه خواندن، پاشان
 جه‌نابی پیشه‌وا سوپاسیا تاماده‌بوین کر و باس ژ ره‌وشا ره‌وشه‌نبیری ل ئیکه‌تیا
 سوڤیه‌تی و چاوانیا خواندن و ره‌وشا قوتابخانین وان کر و ل دهمزیمیر (۱) پشتی
 نیڤرو جهژن ب دووماهییک هات^(۱۹۸)، ده‌ریاره‌ی جهژنا سه‌ربه‌خویا کوردستانی ل
 نه‌غه‌ده (سندوس) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی
 ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی کوردستان ل نه‌غه‌ده - سندوس) به‌لاڤکریه و تیدا
 دیاردکته کو ب هه‌لکه‌فتا سه‌ربه‌خویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستانی ل روژا ۱
 شوات ۱۹۴۶ ل نه‌غه‌ده لبه‌رچاقین چهند هه‌زار که‌سان جهژنه‌کا باش هاته گی‌ران،
 دڤی جهژنی دا گه‌له‌ک ژ که‌سین بین هۆزین (مامه‌ش و قه‌ره‌پا‌باغ) پشکدار
 بوون^(۱۹۹)، ل دووماهییی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶
 ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی و هه‌لکردنی آلا له شاری شنو) به‌لاڤکریه و
 دایه دیارکرن کو ل روژا ۳۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ده‌سته‌یا شنو ههمی خه‌لکی
 ده‌روبه‌رین شنو ئاگه‌هدارکرن کو ل روژا ۱ شوات ۱۹۴۶ بو ریوره‌سمین جهژنا
 سه‌ربه‌خویا کوردستانی ل باژیری تاماده‌بن، دڤی ده‌میدا تلگرافه‌ک گه‌هشت و تیدا
 هاتبوو کو ژلایی چهن‌دین که‌سین هۆزا (زه‌رزا) ئالایی کوردستانی بو باژیری شنو
 دئین، ئیکسه‌ر ژلایی کومیتیه‌یا ناڤخویی یا شنو ههمی باژیر و گوند و ده‌قه‌رین
 ده‌روبه‌رین شنو ئاگه‌هدارکرن کو ل روژا ۳۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دهمزیمیر (۴)
 پشتی نیڤرو بو پیشوازیئا ئالایی کوردستانی تاماده‌بن، و دگه‌ل گه‌هشتنا ئالایی
 ریوره‌سمین جهژنا سه‌ربه‌خویا کوردستانی هاتنه ده‌ستییکرن^(۲۰۰).

ل قیڙه ژ بهرپه‌رین روژناما کوردستان دهیته تیپینی کرن کو جه‌ژنن
سه‌ربه‌خویا کوردستان و بلندکرنا ئالای زۆربه‌یا باژیر و گوند و ده‌قه‌رین لژیر
ده‌سته‌لاتداریا کو‌مارا کوردستان ئیک ل دویش ئیکی بخو‌قه‌دگرتن، هه‌روه‌سا
جه‌ژنن سه‌ربه‌خوی و بلندکرنا ئالای کوردستان روودانه‌کا می‌ژوووی بوو ل
ژیانا سیاسی خه‌لکی کوردستان دا، و ژبه‌ر ئه‌فه ئیکه‌مین جاربوو بشی شیوه‌ی
ئالای کوردستان ل سه‌ر پارچه‌کا ئاخا قی وه‌لاتی بلند دبیت، گه‌لی کورد ل
کو‌ماری دقان جه‌ژنان دا هه‌ست ب خو‌شی و شادیه‌کا زۆر دکرن.

تهومری پینجی

روژناما کوردستان و سهروکی کۆماری قازی محهمه

قازی محهمه کوری قازی عهلی کوری قازی ئه بولقاسمه ل سالآ ۱۹۰۰ ژ بنه ماله کا ناقداریا قازیین مه هاباد ژ دایک بوویه، ل سهردهستی بابی خو زانستین ئاینی خواندییه، ژیلی زمانی کوردی و فارسی، زمانی عهره بی ژی ب باش دزانی، پاشان خو فییری زمانی تورکی و روسی و ئینگلیزی کریه^(۲۰۱)، ل سالآ ۱۹۲۴ ل ژیی بیست و چوار سالیی دا دبیته ریقه بهری کارگیریا ئه وقاف و کاروبارین ئیسلامی ل باژییری مه هاباد، ل سالآ ۱۹۳۱ بابی وی دچیته بهر دلوقانیا خودی و ژلایی حکومه تا ئیران وهک قازیی دهقهره مه هاباد هاته دانان^(۲۰۲)، دخی ماومیدا شیا رۆله کی باش بو پیشکهفتنا لایه نی رهوشه نبیری و کاروبارین باژییری مه هاباد بگیرییت^(۲۰۳)، ل سالآ ۱۹۴۴ دبیته ئه ندای کومه لآ (J.K) و ناخی وی یی نهینی (بینایی) بوو، ههروه سا شیا رۆله کی باش د دامه زراندا حزبا دیموکراتی کوردستان دا بگیرییت و ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل گوره پانا چوارچرا ل مه هاباد دامه زراندا کۆمارا کوردستان راگه هاند و قازی محهمه دهک سهروک کۆمارهاته هه لباردن^(۲۰۴).

دهریاره ی ژیاناما قازی محهمه روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ ده رکهفتی ب ناخی (حضرتی محمد قاضی پیشوای کوردستان) ب شیویه کی وورد به لآ فکریه و تیدا دیاردکته کو "هه ر ژاروکینیا وی گیانه کی بهرز و ب هیز هه بوو، و ل سهرده می رزا شاه په هله وی هه می کاروبارین باژییری

مه‌هاباد بی‌ن سیاسی و جفاکی بری‌شه‌دبرن و کیشه و ئاریشه‌ین خه‌لکی بی‌ مایتیکرنا وی نه‌دهاتنه چاره‌سه‌رکرن، سالوخته‌ی نیشتمان‌په‌روه‌ری، مله‌ت په‌روه‌ری ل ده‌ف قازی محمه‌د هه‌بوون^(۲۰۵)، لسه‌رده‌می حوکمرانیا خو خزمه‌ته‌کا باش پیشکیشی خه‌لکی کۆمارا کوردستان کر، و پشتی ژناقبرنا کۆمارای ل ۳۱ ئادار ۱۹۴۷ ژلای حومه‌تا ئیرانی شه‌هاته سیداره‌دان.

ژ گرنگترین سالوخته‌ین هزرا قازی محمه‌د کو ل ژیان و ره‌فتارین ویدا رهنگ ددا ئه‌وژی هه‌بونا هزرا نه‌ته‌وه‌یی بوو، ئه‌گه‌ر ب ووردی به‌ری‌خوبده‌ینه وتارین قازی محمه‌د ب تایبه‌ت ئه‌وین ل جه‌ژنین سه‌ربه‌خویا کۆمارای هاتینه پیشکیشکرن دیاردبیت گه‌له‌ک باومری ب هزرا نه‌ته‌وه‌ییا کوردی و ئیک پارچه‌یا ئاخا کوردستان هه‌بوو، د به‌ره‌په‌رین روژناما کوردستان دا هه‌بوونا فی هزری ل ده‌ف قازی محمه‌د دوویات دکه‌ت وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی، قازی محمه‌د د وتارا خو‌دا هه‌ولدا مله‌ته‌ی کورد وه‌ک نه‌ته‌وه‌کا جودا بده‌ته نیاسین و دبیزیت: "کوردستان موقعیتی جغرافیاییه‌کی مخصوصی هه‌یه که‌بی پانه‌وه‌ وی ئه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌ و ملتیک که‌له‌نیویاندا فاصل ولیکیان بپه‌رته‌وه‌ کورد به سه‌ریه‌که‌وه‌ و پیکه‌وه‌ سکونیتان تی دا هه‌یه"^(۲۰۶).

هه‌روه‌سا هه‌بوونا سالوخته‌ی پیشکه‌فتن خوازی، هه‌رچه‌نده قازی محمه‌د په‌روه‌ردی بنه‌ماله‌کا ئاینی یا ناقدار بوو و هه‌ر ژ سالاً ۱۹۳۱ بی به‌رامبه‌ر قازی شه‌رعی بی مه‌هاباد بوو، به‌لی ئه‌و چه‌ندا ئه‌و ژزه‌لامه‌کی ئاینی بی ساده جودا دکر رووناکبیری و پیشکه‌فتن خوازی وی بوو^(۲۰۷)، دی بینین د روژناما کوردستان دا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ ئه‌یار ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی وتارا قازی محمه‌د ب ناقی (نطقی حضرتی پیشوای کوردستان) هاتیه به‌لا‌فکرن و دق و تاریدا دبیزیت: "سالهای ساله بو آزادی هه‌ولی دهمین پیای چابن چیدیکه به تانکو توپ و طیاره لیمان تیک مه‌دن ئه‌مه‌ش به‌شه‌رین حکمان ده به‌شه‌ریتدا هه‌یه چه ملتیک غه‌یری مه ده اسارتدا ماوه؟ چیدیکه مان قیل ئه چاویه‌وه مه‌نین، لیمان گه‌رین با ئه‌مه‌ش ته‌کانیکه به خومان بده‌ین وه دوای خویندن و صنعت که‌وین و فلاحت و کیشت

بهره‌نگاری ژ مه دکر و ژیه‌ر که‌یفخوشیا مه ته دهمده‌سه‌ریا خو قه‌بوول دکر، ژیه‌ر قی چهندی چاقین ههمی کوردان ل باکوور و باشوور و روژهلآت و روژئاقا ب ته که‌یفخوشن، له‌ورا ئەم ملله‌تی کورد مه تو ب ره‌زامه‌ندیا دلی خو ب پیشه‌وایی خو هه‌لبژارد"^(۲۱۱)، هه‌روه‌سا روژئاما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲ ته‌موز ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (جه‌نگ و سیاست) به‌لافکریه و تیدا دیاردکته کو "کورد له‌م دوایانه‌دا له‌ژیر سیاستی زانایه‌کی به‌رز جنابی قاضی محمد پیشوای به‌ریزی ایستای کوردستانه نه‌ضتی کرد ئەم ذاته که سیاستمداریکی به‌رزه میلله‌تی خوی بو پیشکه‌وتنیکی که بو کوردی رابردو بی وینه‌یه بانک کرد و له‌ژیر مسلکی دیموکراسیدا ئەم میلله‌ته‌ی خسته‌ری... وه به‌دنیای راگه‌یاند که‌میلله‌تی کورد دیموکراسی ده‌وی"^(۲۱۲)، هه‌ر ل ژمارا ب میژوويا ۹ ته‌موز ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی، (سلیمانی آزاد) هوزانه‌کی ب ناڤی (بو پیشوا) به‌لافکریه و دبیریت:

پیشه‌وای شیریینی خاکی کوردستان
مایه‌ی ژییانی گه‌ل و نیشتمان^(۲۱۳)

ل هه‌ر وه‌لآتته‌کی ل ده‌می سه‌روکی نوی یان ده‌سته‌ه‌لاتداره‌کی به‌رز پوسته‌کی مه‌زن وهردگریت، وه‌ک کاره‌کی یاسایی و ده‌ستووری پیدقیه سویند بخوت"^(۲۱۴)، روژئاما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ریوره‌سمین سویند خوارنا^(۲۱۵) قازی محهمهد ل جه‌ژنا سه‌ربه‌خویا کوردستان به‌لافکریه و تیدا دیاردکته کو "سه‌روک کومار فه‌رماندا ئەندامین کومیتیه‌یا نافه‌ندی یا حزبی قورئانا پیروز و نه‌خشی کوردستان و ئالایی کوردستانی ئاماده بکه‌ن، ئیکسه‌ر ده‌سته‌یا حزبی کومبون و دوو ب دوو ل پشت ئیک که‌فته‌ری و به‌ره‌ف باره‌گایی حزبا دیموکراتی کوردستان چون و قورئانا پیروز دگه‌ل ئالا و نه‌خشی کوردستان دگه‌ل ریزگرته‌کا مه‌زن ل سه‌رده‌ستی (مه‌لا حسین شکاک) دانا و ده‌سته‌یا حزبی ب شیوه‌کی ریکخستی ئیک ل دویف ئیکی تا گه‌ه‌شتینه پیشه‌وا، پیشه‌وا ب ده‌ستی خو پارچا قوماشی ژ سه‌ر قورئانا پیروز و نه‌خشی و

ئالایی کوردستان لادا و ریوره سمین سویند خوارنی دهستیپکر" و قازی محهمه د گوت: "ئەمن بە خودا، بە کلامی عظیمی خودا، بە نیشتمان، بە شهراهه تی ملی کورد، بە آلائی مقدسی کوردستان سویند دهخوم، که تا آخر هه ناسه ی ژیانم و رژاندنی آخر تنوکی خوینم بە گیان و بە مال لهری راگرتنی سه ربه خویی و بهرزکردنه وهی ئالایی کوردستان دا تی کوشم و نسبت به رئیسی جمهوری کوردستان و یه که تی کورد و آذربایجان مطیع و وفاداریم" (۲۱۶).

پشتی پیشهوا سویند خواری هه می پیشمه رگا و نوونه ر و ئاماده بویان ب وی سویندی سویند خوارن و ئاخشتنا وهفاداری دان، و پشتی پیشهوا به ره ق باره گایی حزبی قه چوویی دهسته دهسته نوونه رین هوز و عه شائیر و لقین حزبا دیموکراتی کوردستان و خه لکی باژیر و گوندان دچونه ده ق پیشهوا و ریوره سمین به یعی (پیروزبایی) بجه دئینان، هه ر دق ده میدا پیشمه رگه کی ره سپی ب ناقی (سه عید باوه جان) ژناق ریزین پیشمه رگا هاته دهر و ل پیش کورسیکا سه روک کو مار ب دهنگه کی بهرز گوت: "حاضریم ئەم ردینه م له ریی دفاع له نیشتمان له خوین دا شه تل که م"، ده می قازی محهمه د ئە ق دیمه نه دیتی ئیکسه ر رها قی پیشمه رگه ی ماچکر و ده ست خوشی ئی کر" (۲۱۷).

پشتی سویند خوارنا قازی محهمه د هه ر ل جه ژنا سه ربه خویا کوردستان، (سید محمد حمیدی) د روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۲۵ شوات ۱۹۴۶ دهر که قتی ئاخشتنه کی پیشکیشی قازی محهمه د دکه ت و دبیزیت: "ئه ی پیشه وایی خوشتقی مه تو ل سه ر خو کریه مه زن ئە گه ر باشیی بکه ی و عه داله تی بجه بینی ب گیان و مال دی هاریکاریا ته کهین و ئە گه ر خودی نه که ت تو قی چهندی لاده ی دی ئاموژگاریا ته کهین، مه دقیت ییت لاواز لده ق ته مه زن بن تا مافی خو وهرگرن و تو مافین وان بدمیه وان و بهیزین وان تو بی هیز بکه ی (إن شاء الله) تا مافی ژوان دوه رگری، هه ر نه ته وه کی دریکا خودی دا جیهادی نه که ت دی ژناق چن و دی خودی وان ره زیل که ت و هه ر نه ته وه کی بی ره وشتی و گهنده لی دناق واندا به لاق بوو دی خودی وانا تووشی نه خوشیان که ت، تا ده می تو دریکا خودی و

پێخه مبهری دا عه داله تی بکهی دی گوهداریا ته کهین و گوهداریکرنا ته ل سهر مه ئه رکه، خودی مه بو جیهادی بسهر بیخیت و مه ژ گهنده لی و بی رهوشتی دوور بکهت"⁽²¹⁸⁾، پێشهوا قازی محهمهد وهک بهرسف دبێژیت: "ئه گهر من خه له تیه ک د کارگیریا حکومه تی دا کر و ههر که سه کی ماف هه یه ره خنی لمن بگریت و ئه ز ب ره خنی وان گه له ک که یفخوشم"⁽²¹⁹⁾.

د گه له ک به ریه ریڤ روژناما کوردستان دا دبیین ئه ف روژنامه بو خه لکی دده ته دیار کرن کو ب هاریکاریا قازی محهمهد کورد رزگار بوینه، وهک ل ژمارا ب میژوو یا 11 شوات 1946 ده رکه قتی (سید عبدالعزیز کوری حاجی سید عبدالله) د وتارا خودا دبێژیت: دقیت ئه م بزانی ئه ف ئازادیا مه ژ ئه نجامین هه ول و تیکۆشانین جه نابی قازی محمده بوو کو شه ف و روژین خو دریکا رزگار کرنا مه دبوران د و رامانا بهن قه دانی نزان و بشان هه ولدانی خو ملله تی کورد ب دهوله تا سوقیه تی دایه نیاسین و داخوازا ئازادبونا کوردان کر"⁽²²⁰⁾، ههروه سا ل ژمارا ب میژوو یا 8 نیسان 1946 ده رکه قتی ب ناخی (جیژنی کمیته ی محلی شارویران) به لافکریه و تیدا دیارد بیت کو ل روژا 17 شوات 1946 ل گوندی (لهج) (علی شاشانی) ب هه لکه فتا فی جه زنی وتاره کی پیشکیش دکهت و تیدا دبێژیت: "ئه فرو دزانن چ روژه ؟ روژه که کو چه ندین سال بوو باب و باپیرین مه چاهه ری فی روژی بوون، لی هیضا وان بجه نه هات، ئه فرو ب هیزا ده ستین پێشه وایی بهرز جه نابی قازی محمده ب ئاسانی و بی خوین رشتن خودایی مه زن ئازادی بومه ئینا، فی که سی چه ندین ساله خوین و جه رگی خو دخوار و هه می وهختی خو دریکا فی مه ره ما پیروزدا بکار دئینا"⁽²²¹⁾، دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا 29 ئه یار 1946 ده رکه قتی بناخی (با له وه زیاتر به تاریکی دانه نیشین) ژلایی (سعید ادهمی فیض الله بیگی) هاتیه به لافکر و تیدا دیارد کهت کو قازی محهمهد شیا دووماهی ب روژا به دبه ختیا کوردان بینیت و پشتا چه مایی یا کوردان راست بکهت و چاقین خوین گریایی بین فی ملله تی سته م دیتی ب نیشان دانا نموونا رهنج و زه حمه تیا خو

و بلندکرنا ئالایی کوردستانی کو چەندین سال بوو د تاریا بەدبەختیی دا چاقین
مه پی ئەدکەفتن رهوشەن و گەش بکەت^(۲۲).

هەر چەندە ژیی کۆمارا کوردستان ژییەکی کورت بوو و قازی محەمەد
نەشیا هەمی هزرین خو جیبەجی بکەت، ئی دماوی حوکمرانیا خودا گەلەک
گرنگی ب بواری خواندن و فیڕکرنی دا و هەولدا جورە هاوسەنگیەکی دناقبەرا
زەلام و ژنن کوماری دا پەیدا بکەت، ئانکو هزرا قازی محەمەد وەک کەسەکی
پیشکەفتن خواز دقیا کارین ئەرینی و پیشکەفتی بو کۆماری دابین بکەت، و وەک
سەرکردهکی خودان شیان شیا رۆلەکی باش دریشەبرنا کاروبارین کۆمارا
کوردستان دا بگیرییت.

(1) روژناما کوردستان زمانحالی کومارا کوردستان ل مه‌ه‌باد تا سالاً ۱۹۹۱ یا قه‌شارتی بوو، پشتی قی سالی بریکا ماموستا عه‌بدوره‌قیب یوسف هاته زانین کو سهرجه‌مین ژمارین قی روژنامی ل به‌غدا لده‌ق ره‌شید باجه‌لان هاتینه پاراستن، لی (ره‌فیک سالح و سدیق سالح و عه‌لی که‌ریمی) به‌اریکاریا چهند خه‌مخورین دی ل دهرقه‌ی وه‌لات هه‌ولددان بو په‌یدا کرنا ژمارین قی روژنامی، ژوانا دکتور ئەمیری حه‌سه‌ن پوور ل سالی‌ن هه‌شتیا ژ سه‌دی رابوردوو شیان وان ژمارین کوپیکری ئەوین "نارچی روژقیلت" لده‌می خو پیشکیشی (کتیبخانا کونگریس) کربون ل ئەمریکا و (۳۰) ژماره ب مایکروفلیم بده‌ست که‌فتن، حه‌سه‌نی قازی کوپیین (۲۰ - ۲۵) ژمارا کو (ئهدموندز) دابوونی راسپاردی په‌رتوکخانا قوتابخانا SOAS کربوو، نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، وه‌ک جارها کا دی بو ساخکرنا قی روژنامی چوو بووه کتیبخانا کونگریس، لی بو وی وه‌سا دیاربوو کو ئەو ژمارین لویری هه‌می هاتینه سوتن و نه‌ماینه، ده‌ه‌مان ده‌مدا وینی (۴۰ - ۵۰) ژمارین (کوردستان) په‌یدا کربوو و بریوونه له‌ندن، ل سالاً ۱۹۹۶ ئەق ژماره دابونه عه‌لی که‌ریمی، حه‌سه‌ن و دکتور ئەمیر ژی ژمارین (کوردستان) یین لده‌ق وان دابونه عه‌لی که‌ریمی، ئەوژی پیک هاتی بوون ژ کوپین ژمارین (۱ - ۳۰، ۴۱ - ۵۰، ۵۲ - ۶۲، ۶۶ - ۷۸، ۸۵) هه‌می پیکشه (۶۵) ژماره بوون، به‌لی پشتی رووخاندنا رژیما به‌عس په‌یوه‌ندی ئاسانتر بوون و (ره‌فیک سالح و سدیق سالح و عه‌لی که‌ریمی دگه‌ل دکتور که‌مال مه‌زه‌هر) ژبو په‌یدا کرنا ژمارین قی روژنامی به‌ره‌ق خانم به‌هار خان کچا ره‌شید باجه‌لان بو به‌غدا چوون، چونکه ژمارین (کوردستان) دناق کتیبخانا بابی ویدا بون، ب مه‌ره‌ما سکانکرن و چاپکرن و به‌لا‌فکرنی بده‌ته (بنکه‌ی ژین)، دئه‌نجامدا

دبیژیت ۱۱۲ ژماره و عه‌ل‌ئه‌دین سه‌جادی دبیژیت ۱۱۳ ژماره و جه‌مال خه‌زنه‌دار
 دبیژیت ۱۱۳ ژماره و سه‌عید ناکام دبیژیت ۱۱۴ ژماره و مه‌حموود مه‌لا عیزه‌ت
 دبیژیت ۱۱۶ ژماره ژێ هاتینه به‌ل‌آف‌کرن، لێ ئەحمه‌د شه‌ریف دبیژیت ۱۱۲ ژماره
 له‌سهرده‌می کومارا کوردستان هاتبونه به‌ل‌آف‌کرن و پشتی رووخاندنا کوماری
 هه‌ردوو ژمارین (۱۱۳ و ۱۱۴) ب ده‌سخه‌ت ل ته‌بریز چاپ و به‌ل‌آف بون. بو پتر
 پیزانینان بنی‌ره: ره‌فیک س‌ال‌ح و س‌دیق س‌ال‌ح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۲ - ۱۳ ؛
 نه‌وزاد عه‌لی ئەحمه‌د، ده‌وله‌مه‌ندکردنی باب‌ه‌تی روژنامه‌گه‌ریی...، ل ۱۷۳ ؛ ع.
 ز و ره‌فیک س‌ال‌ح ئەحمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۱۸.

(۸) ره‌فیک س‌ال‌ح و س‌دیق س‌ال‌ح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۲ - ۱۳ ؛ عه‌لی که‌ریمی،
 روژنامه‌ی "کوردستان" ی سه‌رده‌می...، ل ۷۲.

(۹) سه‌ید محمه‌دی حه‌میدی چالاکترین و زۆر به‌ره‌مه‌ترین روژنامه‌نخ‌یسی
 سه‌رده‌می کومارا کوردستان بوو، کورێ عه‌بدوڵلا کورێ سه‌ید فه‌یزوڵلا
 کورێ سه‌ید شوکروڵلا ی پاساریانه، ل سال‌ا ۱۹۰۳ ل گوندی (داش‌ل‌وو‌جه) ل
 سه‌قز ژ دایک بوویه، سه‌رنخ‌یسه‌ر و ریشه‌به‌ری به‌رپرس یی روژنامه و گوڤارا
 کوردستان زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان بوو، ل ریکه‌فتی ۲۷ شوات
 ۱۹۷۹ ل باژیری سنه چویه به‌ر دلوقانیا خودی. بنی‌ره: ئەحمه‌دی شه‌ریفی،
 سه‌رنووسه‌ری روژنامه و گوڤاری کوردستان (۱۲۸۲ - ۱۳۵۸ هه‌تاوی)، گوڤارا
 روژنامه‌نووس، ژماره (۴)، هه‌ولێر، ۲۰۰۵، ل ۱۸۰ - ۱۸۳ ؛ ره‌فیک س‌ال‌ح و س‌دیق
 س‌ال‌ح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۸.

(۱۰) هیمه‌ادی حوسین، روژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کوماری...، ل ۸۲.

(۱۱) ژقی تیکستی دیاردبیت سه‌رنخ‌یسه‌ری روژنامه و گوڤارا کوردستان سه‌ید
 محمه‌د حه‌میدی بوو. بو پتر پیزانینان بنی‌ره: روژنامه کوردستان، ژماره (۱۹)،
 ۲۵ شوات ۱۹۴۶، ل ۷۳.

(١٢) هيمن: محمهد ئەمين كورئ سەيد حەسەن شەيخ الإسلام يئ موكرىيه ل
سالاً ١٩٢١ ل گوندى (لاچين) نيزيك مەهاباد ژ داىك بوويه، ل سالاً ١٩٤٢
بويه ئەندامئ كومەلا (J.K)، ل سەردەمئ حكومەتا كوما را كوردستان بويه
هۆزانفانى نەتەوهي و پشكدارى د گەلەك ئاهەنگ و هەلكەفتان دا كرىه، ل
دووماهيكاً سالين شىستا بەرهف باشوورئ كوردستانئ دەيت تا رووخاندنا رژىما
شاه ل ١٩٧٩ دزقرىت مەهاباد، ب رەزامەنديا حكومەتئ بنگەهئ (سەلاحەدين
ئەيووبئ) يئ چاپ و بەلافكرنئ ل ئورمئ دامەزراند و ل سالاً ١٩٨٥ گوفارەك ب
ناقئ (سروه) دەريخست ل ١٨ - ١٩ نيسان ١٩٨٦ ل ئورمئ دچيته بەر دلوقانیا
خودئ. بنيرە: رەفيق سالح و سديق سالح، سەرجاوهئ پيشوو، ل ٤٤؛ سەرجاوهئ
پيشوو، ژىدەريئ بەري، ل ١١٧ - ١٢١.

(١٣) دلشاد رەسوولئ: محمهد غەفورە، بخو خەلكئ مەهابادە و ل كۆيه مەزن بويه،
بەرهف مەهاباد دچيت و تىكەلى كارئ سياسى دبیت، دبیتە ئەندامئ (J.K)
لسەردەمئ حوكمرانیا كوما را كوردستان دبیتە هاريكارئ وەزيرئ فەرەهنگ،
پشتى رووخاندنا كومارئ دەيت ناوچا پشدمر ل سالاً ١٩٦٥ دەيتە كوشتن.
بنيرە: رەفيق سالح و سديق سالح، سەرجاوهئ پيشوو، ل ١٨.

(١٤) هەمان سەرجاو، ل ١٥.

(١٥) هيمدادى حوسين، رۆژنامەئ كوردستان زمانحالى كۆمارئ ديموكراتئ
كوردستان ١٩٤٦ - مەهاباد، گوفارا رۆژنامەفانى، ژمارە (٨)، هەولير، ٢٠٠٢،
ل ٣١٨.

(١٦) رۆژناما كوردستان، ژمارە (١)، كانوونا دووئ، ١٩٤٦، ل ١.

(١٧) رەفيق سالح و سديق سالح، سەرجاوهئ پيشوو، ل ١٠؛ شادمان مەلا حەسەن،
سەرجاوهئ پيشوو، ل ٩٠.

(١٨) رۆژناما كوردستان، ژمارە (١)، ١١ كانوونا دووئ، ١٩٤٦، ل ١.

(١٩) شادمان مەلا حەسەن، سەرجاوهئ پيشوو، ل ٩٠.

- (٢٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢)، ١٥ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٢.
- (٢١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٥.
- (٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٥.
- (٢٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٢٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٨.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (٢٦) مهحمود مهلا عززت، جهمهوريهتي كوردستان تويزينهوهيهكي ميژووي و سياسييه، سليمانى، ٢٠٠١، ل ٢٦٧.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (٢٧) مهحمود مهلا عززت، سهراوهي پيشوو، ل ٢٦٧.
- (٢٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (٢٩) ناوچا موكریان: دهقههركا بهرزه ژلايي باكووري قه باژيري شنو و دهریاچا ئورميه و باژيري مهراغهيه، ژلايي باشووري قه باژيري سنه، و ژلايي روزههلات قه باژيري تكاب، و ژلايي رۆژناقا قه باشووري كوردستانه و سهنتهري قی دهقهري باژيري مههاباده، بهئي باژيري وى يين دى (شنو، نهغهده، خانه (پيرانشههر)، بوكان، مياندواو، سهردهشت، بانه، سهقز)، و ژهوزين قی دهقهري (مهنگور، مامهش، گهورك، ديبوكري، بهگزاده، پيران). بنيره: ابراهيم افخمى، تاريخ فرهنگ و ادب موكریان مههاباد و سردشت واشنويه، جلد اول و دوم، بى. جا، ١٩٧٣، ص ١٠٦، ٦٩٢ - ٦٩٨؛ عهلى نهصغهرى شهميمى ههمهدانى، جوغرافياى كوردستانى ئيران، ومپرگيران: عبدالرحمن محمد امين زهبيحى، بهغدا، ١٩٨٠، ل ١٠ - ١٣.
- (٣٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٣١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤١)، ٢٩ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٨.

- (٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٧)، ١٥ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ١٩١.
- (٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٧)، ١٣ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٣٠.
- (٣٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ١١ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٢٥.
- (٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٦.
- (٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٦ ؛ رۆژناما كوردستان
ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ١١ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٢٦.
- (٣٩) هه‌مان ژماره.
- (٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٣.
- (٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (٤٢) په‌يماناسيشهر ل ١٠ ئاب ١٩٢٠ دناقبه‌را حكومه‌تا ئوسمانى و هه‌قپه‌يمانانا هاته
ئيمزاکرن، ئەف په‌يمانه ژ (١٣) پشک و (٤٣٣) به‌ندان پيک هاتبوو، به‌ندين
گرنگ بو کوردان به‌ندين (٦٤،٦٣،٦٢) بوون کو باسى دامه‌زاندنا
حكومه‌ته‌کا كوردى ئسه‌ر پشکه‌ك ژ ناخا كوردستانى دكه‌ت، ئى پاشان ل ٢٤
ته‌موز ١٩٢٣ كونگرى لوزان دناقبه‌را حكومه‌تا كه‌ماليان و هه‌قپه‌يماناندا هاته
گريدان و دقى په‌يمانيدا ب ئيکجارى باسى كوردان نه هاته کرن، بنيره:
عه‌لى ته‌ته‌ر نيرومى، كورد و ميژوو، ب ٢، دهوك، ٢٠١٠، ل ٢٠٧، ٢٢٥.
- (٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤١)، ٢٩ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٥، ١٦٨ ؛ رۆژناما
كوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (٤٤) ژبه‌رى شه‌رى جيهانى يى ئيکى كوردستان دناقبه‌را هه‌ردوو دهوله‌تين
ئيمپراتوريه‌تا ئوسمانى و دهوله‌تا قاجارى (ئيران) دهاته حوكم کرن، ئى
پشتى كومه‌لا گه‌لان ئاريشه‌يا مووسل ل ١٩٢٥ چاره‌سه‌رکرين، كورد
دناقبه‌را پينج دهوله‌تين (تورکيا، ئيران، عيراق، سوريا، روسيا سوقيه‌تى) دا هاته

دابەشكرن، له‌ورا مه‌سه‌لأ كوردی گه‌له‌ك ب زه‌مه‌تتر لیهات و تانوكه نه‌ف مه‌سه‌له یا به‌رده‌وامه. بنه‌یره: هوگر ظاهر توفیق، قومیه بلا عنوان : أسباب عدم قیام دولة كوردیه من حركة الشيخ عبیدالله النهري حتى نهاية مشكلة الموصل ۱۸۸۰ - ۱۹۲۵، أرییل، ۲۰۰۶، ص ۹ - ۱۰.

(۴۵) رۆژناما كوردستان، ژماره (۵۱)، ۲۹ ئه‌یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۶.

(۴۶) رۆژناما كوردستان، ژماره (۶۱)، ۲۳ ته‌موز ۱۹۴۶، ل ۲۴۸.

(۴۷) رۆژناما كوردستان، ژماره (۲۴)، ۱۳ ئادار ۱۹۴۶، ل ۹۳.

(۴۸) رۆژناما كوردستان، ژماره (۶۵)، ۶ ته‌موز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.

(۴۹) ل ۶ ئه‌یلول ۱۹۳۰ خه‌لكی باژیری سلیمانیه دگه‌ل قوتابیان خوپیشاندانه‌كا مه‌زن دژی هه‌لبژاردنیه ده‌سته‌یا سه‌ریه‌رشتیه و په‌یماننا ۱۹۳۰ و داخووا جیه‌جیه‌كرنا مافین كوردان نه‌نجام دان، ئی ب زووترین دم شهر و په‌كدادان دناقبه‌را خوپیشاندهران و پولیسان دا روودا، له‌ورا له‌شكه‌ری مایته‌كرن كر و كوشتاره‌كا مه‌زن به‌سه‌ری خوپیشاندهران ئینان و دئه‌نجامدا ژ خوپیشاندهران ۱۳ كه‌س هاتنه كوشتن و ۲۳ بریندار بون، ئی رۆژناما تاخی یا كوردی ل ژماره (۸۲۸) ل رۆژا ۶ ئه‌یلول ۱۹۷۱ دایه دیاركرن كو ژمارا كوشتیان ۴۵ و ژمارا برینداران ۲۰۰ كه‌س بون، قی روودانی هه‌ستیه ملله‌تی كورد هه‌ژاند له‌ورا نه‌ف رۆژه ب ناقي (رۆژا ره‌شا شه‌شی ئه‌یلول) بناقكرن، بنه‌یره: غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والأحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي ۱۹۲۱ - ۱۹۵۸، دهوك، ۲۰۰۵، ص ۴۲، ۱۱۹.

(۵۰) سه‌ره‌لدانا بارزان یا ئیكی ل ۱۸ ئادار ۱۹۳۲ ل گوندی كوركی ل رۆژه‌لأنا ناحیا میرگه‌سور دناقبه‌را شوره‌شگیریه كورد به‌سه‌ركردایه‌تیا (شیخ نه‌حمه‌د بارزانی) و له‌شكه‌ری عیراقی دا هاته روودان، و سه‌ره‌لدانا بارزان یا دووی ل ۲ چرییا ئیكی ۱۹۴۳ ب هیه‌رشكرنا (مه‌لا مسته‌فا بارزانی) بو سه‌ر بنگه‌هی پولیسان ل (شانده‌مر) و كونترول كرنا قی بنگه‌هی ده‌سته‌یه‌كر، بو زیده‌تر په‌زانیه‌نان بنه‌یره: مسعود البارزانی، البارزانی والحركة التحررية الكردية انتفاضة بارزان

الاولی (۱۹۳۱ - ۱۹۳۲)، کردستان، ۱۹۸۶، ص ۱۷؛ فهرمیدوون نووری، بزاقی

بارزانی، ههولیر، ۲۰۰۷، ل ۱۴۴.

- (۵۱) روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۶ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.
- (۵۲) روژناما کوردستان، ژماره (۸۵)، ۲۱ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۹.
- (۵۳) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳.
- (۵۴) روژناما کوردستان، ژماره (۶۷)، ۲۳ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۶۶.
- (۵۵) روژناما کوردستان، ژماره (۷۱)، ۲۸ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۸۳.
- (۵۶) روژناما کوردستان، ژماره (۶۷)، ۲۳ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۶۶.
- (۵۷) روژناما کوردستان، ژماره (۱)، ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱.
- (۵۸) روژناما کوردستان، ژماره (۶)، ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۲۱.
- (۵۹) روژناما کوردستان، ژماره (۸)، ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۳۱.
- (۶۰) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۶۱) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۱.
- (۶۲) سهروک هۆزی شکاک و برایی مهزن یی سمکو شکاک بوو، چ جارن ملکهچی حکوومهتا ئیرانی نهبوو، هندهک دهما ژ چیايان دهاته خوار و ل دۆل و نهوالین دهوروبه مال و سامانین دهوله مهندان تالان دکر و ل سهر ههژار و دهست کورتان دابهش دکر، لهورا لدهف خه لکی دهقهری یی بهرنیاس بوو ب (رابین هۆد) ی کوردان. بنیره: فاخر حسن گوئی، سمکویی شکاک ریبهری...، ل ۵۳.
- (۶۳) ههمزه ئاغای مهنگور میژوویه کا دیرین و تژی ژ بهرهنگاریبوون و تهپهسهری و زیندانکرن و ئاوارهبوونا زۆر دگهل رژیما ستهمکار یا قاجاری و عوسمانیان ههیه، وهک سهروک هۆزهکی نیشتمانپهروهرد سهرهلدانین دناقبهرا سالیین (۱۸۵۴ - ۱۸۸۰)ز دهیته نیاسین. بنیره: محهمهد حهمه باقی، راپهیرینی ههمزه اغای مهنگور له بهلگهنامهی قاجاریدا ۱۸۵۴ - ۱۸۸۰، ههولیر، ۲۰۰۲، ل ۷.
- (۶۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئهیار ۱۹۴۶، ل ۲۰۳.

- (٦٥) روژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ١ ؛ روژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠ .
- (٦٦) روژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٣ .
- (٦٧) محهمهد حسين خان سيف قاضي ل سالا ١٩١١ ل مههاباد ژ دايك بوويه و دببته كورئ مامئ قازئ محهمهد، بابئ وئ ميرزا حسن سيف قازئ ئيک ژانا و زهلامين بناق و دهنگين كوردستاني بوو، پشتئ ژناقبرنا دهستهلاتداريا رزا شاه پشكداري د بزاقا رزگاربخوازا كوردئ دا دكەت و ئيک ژ دامهزرينهريئ (پ.د.ك) بوو، ل سهردهمئ حوكمرانيا حكومهتا كوردستان دببته وهزيرئ بهرگيرئ تا گرتن و شهيدبونا وئ دگهل قازئ محهمهد ل ٣١ ئادار ١٩٤٧، بو زيدهتر پيزانينان بنيره: كريم حسامي، قافله من شهداء كردستان ايران، ترجمه : نزار محمود، بغداد، ١٩٧٣، ص ٢٧ - ٢٨ .
- (٦٨) روژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١ .
- (٦٩) ههمان ژماره، ل ٤٢ .
- (٧٠) ناموزگاريا قوتابخانا بهروانه يا كچان ل مههاباد . بنيره: روژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٤٩ .
- (٧١) ههمان ژماره .
- (٧٢) روژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٠ .
- (٧٣) روژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٦ .
- (٧٤) روژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئهيار ١٩٤٦، ل ١٨٦ - ١٨٨ .
- (٧٥) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٥ .
- (٧٦) روژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٣ .
- (٧٧) روژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٨ .
- (٧٨) زيدههئ دقئ ئاخشتئ دا ههيه، دببئ ژمارهكا مهزن ژ كوردان هاتبه كوشتن، لئ ناگههيبته قئ ژمارئ .

- (٧٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠.
- (٨٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢١٣.
- (٨١) ره‌فیک س‌ال‌ح و س‌دیق س‌ال‌ح، سه‌رچاوه‌ی پ‌یشوو، ل ٣٨.
- (٨٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٤.
- (٨٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٨٤) هه‌ر چه‌نده ژ سه‌رجه‌م هه‌می باژیر و ده‌قه‌رین رۆژه‌ه‌ل‌اتا کوردستان، کۆمارا کوردستان بتنی حوکم ل مه‌هاباد و بوکان و نه‌غه‌ده و شنۆ دکر و رووبه‌ری قان باژیران دگه‌ل رووبه‌ری هه‌می رۆژه‌ه‌ل‌اتا کوردستان ناوچه‌یه‌کا زۆر بچووکه بتایبه‌ت نه‌گه‌ر نه‌م بزاین کو باژیرین سنه و کرماشان و گه‌له‌ک ده‌قه‌رین دی یین کوردی لژیر ده‌سته‌ه‌ل‌اتداریا ئیران دا بون و ل باکووری رۆژه‌ه‌ل‌اتا کوردستان باژیرین ئورمیه و خوی نازمه‌ربایجانیان ب سه‌رکرده‌یه‌تیا پ‌یشه‌وه‌ری ده‌ست سه‌ردا گرتبون. بو زیده‌تر پ‌یزانینان بنیره: نه‌فراسیاو هه‌ورامی، رووداوه‌کانی رۆژه‌ه‌ل‌اتی کوردستان له چه‌ند به‌لگه‌نامه‌یه‌کی شوره‌میدا (١٩٤٥ - ١٩٤٧)، پ‌یشه‌کی و پ‌یداچوون، یاسین سه‌رده‌شتی، سلیمانی، ٢٠٠٦، ل ٨٨.
- (٨٥) مه‌رم پ‌ی باکوور و باشووری کوردستان یه.
- (٨٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نیسان ١٩٤٦، ل ١٣٠.
- (٨٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نیسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٨٨) محمه‌د کوری توفیقه و ناسناق‌ی وی (ووردی) یه ل سال‌ا ١٩٢٣ ل کۆیه ژدایک بوویه، ده‌می حکومه‌تا کوردستان ل مه‌هاباد هاتیه دامه‌زراندن لویری دبیه‌تیه ماموستا و گه‌له‌ک به‌ره‌مه‌ین گرنه‌گ هه‌نه، ل سال‌ا ١٩٧٥ دچیه‌تیه به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: ره‌فیک س‌ال‌ح و س‌دیق س‌ال‌ح، سه‌رچاوه‌ی پ‌یشوو، ل ٢٤.
- (٨٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢١٥.
- (٩٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٧)، ١١ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٦٦.

- (٩١) عبدالرحمن قاسم، المصدر السابق، ص ٣٠.
- (٩٢) هوزان سليمان ميرخان الدوسكى، المصدر السابق، ص ٧٩.
- (٩٣) وليام ايغلتن الابن، جمهورية مهباد: جمهورية ١٩٤٦ الكردية، ترجمة وتعليق، جرجيس فتح الله، أربيل، ٢٠١٢، ص ٩٠؛ أرجى روزفلت، جمهورية مهباد الكردية، ترجمة: ظاهر حمد طه، د.م، ١٩٨٨، ص ٢٦.
- (٩٤) به لأفوكا ئەتلانتيک: ل ١٤ ئاب ١٩٤١ سهروک فرانکلين روزفلت و ونستون تشرشل چاڤيکەفتنهک ل کهنداڤي ئەرچنتيا ل گزيرتا نيوفوندلند کرن، و ژلايى وانڤه به لأفوکا ئەتلانتيک (ميثاق الأطلسي) هاته دانان، في به لأفوکي چه ندين بنهما بخوفه دگرتن بنه رمتي ئارمانجين بهريتانيا و ويلايه تين نيگرتي بين ئەمريکي بيک دئينا، ژوان بنه مايا: دهستگرتن ب سهر بهر فرهبونا داگير کهران و دانا مافي ئەتونومي بو ملله تين بي بههر، ديسان في به لأفوکي گازی کر ههر نه ته وهکي ماف ههيه جورى حوکمرانيى بو خو هه لبريترت، و گه لهک بنه ماين دي. بو پتر پيزانينان بنيره: ه. ا. ل. فشر، تاريخ أوربا في العصر الحديث (١٧٨٩ - ١٩٥٠)، تعريب: أحمد نجيب هاشم و وديع الضبع، ط ٥، ب. م، ب. ت، ص ٦٨٦؛ رياض الصمد، العلاقات الدولية في القرن العشرين، ج ١، ط ٢، بيروت، ١٩٨٣، ص ٤١٩.
- (٩٥) ئارکيبولڊ بولوک رووزڤيلت، کومارا کوردان ل مههبادي، گوڤارا واته، ژماره (٥)، ههولير، ٢٠١٠، ل ١٣.
- (٩٦) جهليل گاداني، په نجا سال خهبات: کورته ميژوويهکي حيزبي ديموکراتي کوردستاني ئيران، ب ١، چ ٢، دهوک، ٢٠٠٨، ل ٢٤؛ ديشيد مکدول، تاريخ الأکراد الحديث، ترجمة: راج آل محمد، بيروت، ٢٠٠٤، ص ٣٧٣.
- (٩٧) سهرمراي راگهاندنا في بهياننامي لي حزبا ديموکراتي کوردستان نه شيان في بهرنامهي بيخنه د قوناغا جي به جيکرتي دا، چونکه رموشا جشاکي و ئابووري ريک بشي جورى بهرنامهي نه ددا و بيکها تيا جشاکي ل کومارا کوردستان ژلايى په يوه ندين جشاکي فه لسهر بنه ماين خوين و خزمايه تين بون و ئەڤ

به‌یاننامه دگهل (ياسایا بنه‌رمت) یا ئیران نه دهاته گونجاندن، چونکه قی به‌یاننامی کوردستان دکره دهوله‌ته‌کا جودا ژ ئیران. بنیره: موجته‌با بورزووی، بارودۆخی سیاسی کوردستان، وهرگی‌ران: نازناز محهمهد عه‌بدولقادر و هنده‌کین دی، هه‌ولیر، ۲۰۰۵، ل ۳۹۱؛ نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ۹۵.

(۹۸) جه‌لیل گادانی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۲۷ - ۲۸؛ ولیام ایغلتن الابن، المصدر

السابق، ص ۱۰۳؛ عبدالرحمن قاسملو، المصدر السابق، ص ۹۱.

(۹۹) ده‌مان ده‌ما هنده‌ک ژیدمر پشته‌قانی قی بوچوونی دکه‌ن. بنیره: غه‌نی

بلوریان، ئاله‌کۆک: به‌بۆنه‌ی په‌نجا سائه‌ی دامه‌زراندنه‌وه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران ۱۳۲۶ - ۱۳۷۶ هه‌تاوی، کۆکردنه‌وه و ئاماده‌کردنی:

حامید گه‌وه‌ری، ستۆکه‌هۆئم، ۱۹۹۷، ل ۵۸؛ که‌ریمی حسامی، له بیرمه‌وره‌یه‌کانم: له مندا‌لیه‌وه تا سالی ۱۹۵۷، سوید، ۱۹۸۶، ل ۱۰۶.

(۱۰۰) گوشارا کوردستان، ژماره (۱)، سالی یه‌که‌م، مه‌باد، ۶ کانونی یه‌که‌م، ۱۹۴۵،

ل ۱۱؛ سه‌بارت دامه‌زراندنا قی حزبی چه‌ندین راو بوچوونین جیاواز هه‌نه هنده‌ک ژیدمر دده‌نه دیارکرن کو حزبا دیموکراتی کوردستان ل ئه‌یلولا

۱۹۴۵ هاتیه دامه‌زراندن. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۱۰؛

آرچی روزفلت، المصدر السابق، ص ۲۶؛ ئی مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت دبیژیت: "کونگری دامه‌زراندنا قی حزبی ل ۱۵ ئاب ۱۹۴۵ هاتیه به‌ستن و نوونه‌رین ده‌قهر و باژیرین ئازادکری و مه‌هاباد تیدا ئاماده‌بون. بنیره: مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت،

جه‌مه‌وره‌یه‌تی کوردستان...، ل ۱۰۲.

(۱۰۱) مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت، جه‌مه‌وره‌یه‌تی کوردستان...، ل ۱۰۳؛ نه‌وشیروان مسته‌فا

ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ۹۵.

(۱۰۲) ئەندامین لیژنا نافه‌ندی یا حزبی پیک ده‌اتن: ژ (حاجی بابه شیخ، محهمهد

حسه‌ین سه‌یف قازی، مه‌ناف که‌ریمی، سه‌ید محهمهد ئەیوبیان،

عەبدوڵپەرەحمەنی ئیلخانی زاده، ئیسماعیل ئیلخانی زاده، ئەحمەدی ئیلاهی، خەلیل خوسرەوی، کەریم ئەحمەدیان، حاجی مستەفا داودی، محەمەد ئەمین موعینی، مەلا حسەین مەجدی، مەحمود وەلی زاده، محەمەد رەسوولی (دلشاد)، محەمەد ئەمین شرفی، عەبدوڵپەرەحمەنی زەبیحی). بنیەرە: مەحمود مەلا عەزەت، جەمهوریەتی کوردستان...، ل ١٠٣؛ جەلیل گادانی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣١.

(١٠٣) تیکستی بەرنامی (حزبا دیموکراتی کوردستان) پستی کونگری ئیکی راستەوخۆ ب زمانی کوردی ل مەهاباد هاته چاپکرن، هەرۆسا بو تیکستی بەرنامە ی ب زمانی عەرەبی بنیەرە: عبدالستار طاهر شریف، المصدر السابق، ص ٢٣٦ - ٢٣٨.

(١٠٤) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ٧٨.

(١٠٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.

(١٠٦) محەمەد نانه‌وازاده کورێ میرزا عەبدوڵلا یه، ل ١٩٤١ بوویه ئەندامی (حزبا ئازادیخوازی کوردستان)، ژبه‌ری دامەزراندنا حکومه‌تا کوردستان نانه‌وازاده ئیک ژ دامەزرینه‌ر و ئەندامین چالاک یین کومه‌لا (j.k) بوو، پستی دامەزراندنا کومارا کوردستان بوویه فەرماندی هیژا ناڤه‌ندی یا کوردستان، ل رۆژا ١٦ تهموز ١٩٤٦ دناڤ فروکه‌یه‌کا شه‌ری یا له‌شکه‌ری ئیرانی دا لسه‌ر ده‌ڤه‌را (که‌لیخان) که‌فت و نانه‌وازاده تیدا هاته سوتن. بنیەرە: کریم حسامی، المصدر السابق، ص ١٨ - ١٩؛ رەفیع سالح و سدیق سالح، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٦ - ٢٧.

(١٠٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٧.

(١٠٨) سدیق سالح، رۆژنامه‌ی "کوردستان" مەهاباد، ١٣٢٤ - ١٣٢٥ (١٩٤٦)، گوڤارا رۆژنامه‌نووس، ژماره (١١)، هه‌ولیه‌ر، ٢٠٠٧، ل ٨٣.

(١٠٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٩)، ٢٤ تهموز ١٩٤٦، ل ٣١٣.

- (١١٠) هه‌مان ژماره، ل ٣١٣، ٣١٦.
- (١١١) کومه‌لا (J.K) ل ١٦ ئاب ١٩٤٢ ل باژیری مه‌هاباد هاتیه دامه‌زراندن.
- (١١٢) جه‌لیل گادانی، سه‌رچاوه‌ی پی‌شوو، ل ٢٤ - ٢٥ ؛ هوزان سلیمان میرخان
الدوسکی، المصدر السابق، ص ٧٩.
- (١١٣) روژنامه کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (١١٤) هه‌مان ژماره، ل ٤.
- (١١٥) روژنامه کوردستان، ژماره (٢)، ١٣ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٦.
- (١١٦) روژنامه کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (١١٧) روژنامه کوردستان، ژماره (٢)، ١٣ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢.
- (١١٨) روژنامه کوردستان، ژماره (١٩)، ١٥ نیسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١١٩) روژنامه کوردستان، ژماره (٥٢)، ٢ حوزمه‌یران ١٩٤٦، ل ٢١١.
- (١٢٠) روژنامه کوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ حوزمه‌یران ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (١٢١) روژنامه کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٧٤.
- (١٢٢) روژنامه کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١.
- (١٢٣) روژنامه کوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٣١.
- (١٢٤) روژنامه کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١.
- (١٢٥) روژنامه کوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٢٦) روژنامه کوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٢٧) روژنامه کوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نیسان ١٩٤٦، ل ١٢٩.
- (١٢٨) روژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (١٢٩) چه‌ندین وتار و راپورتین گرنگ و پر بایه‌خ د روژنامه کوردستان دا به‌لا‌ف
کرینه.
- (١٣٠) روژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (١٣١) روژنامه کوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.

- (١٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٤.
- (١٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢.
- (١٣٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (١٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٤ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٩.
- (١٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٩.
- (١٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٤ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٠.
- (١٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٦)، ٩ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٤.
- (١٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٧)، ١١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٧.
- (١٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٧.
- (١٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨٥)، ٥ ئيلول ١٩٤٦، ل ٣٢٠.
- (١٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥١.
- (١٤٣) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان ژنن ماموستا بين هاريكارى پيشكيشكرين.
بنپره: پاشبهندى ژماره (٢).
- (١٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٩)، ٣٠ ئادار ١٩٤٦، ل ١٢٠.
- (١٤٥) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان كهسين هاريكارى پيشكيشكرين. بنپره:
پاشبهندى ژماره (٣).
- (١٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١٤٧) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان كهسين هاريكارى پيشكيشكرين. بنپره:
پاشبهندى ژماره (٤).
- (١٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٢)، ٢ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢١١ - ٢١٢.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ١٥.
- (١٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٧ ؛ رۆژناما كوردستان،
ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٤.

- (١٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (١٥٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٩.
- (١٥٤) جهليل گاداني، سهراوهي پيشوو، ل ٣١.
- (١٥٥) ئالايي كوردستان نيكه مين جار ژلايي كومه لا (جفاكي يا كوردي) ل ستمبول ل سالا ١٩٢٠ هاته دروستكرن، رهنكي سوور لسهري نيشانا خويانا شههيدان (پيشمه رگا) يه كو دريكا سهريه خويا كوردستان دا هاتيه رشتن و رهنكي سپي ل نيغه كا ئالايي نيشانا ناشتيخوازا كه ئي كورده و رهنكي كهسك لخواري نيشانا ئاخا كوردستان كو وه لاته كي كهسك و ب بيت و بهر كهته، ههروه سا ب راما نا ژياني ژي دهيت و دوو دهستين گوله گهنم و گوله جهه نيشانا بهرهمي ژياري و خوارنا وه لاتي يه و د هه مان ده مدا ل كه لتووري گه لين دي گوله گهنم نيشانا ناشتي يي يه و ل نا فه راس تا ئالايي روژا نازادي يه كو دروشمي ديرين و پيروزي زمه ده شتية و سهري پينوسي نيشانا ره شه نبيري و فيربون و زانستي يه . بنيره: قدري جميل باشا (زنار سلوبي)، مسأله كردستان : ٦٠ عاماً من النضال المسلح للشعب الكردي ضد العبودية، تنقيح وتقديم : عزالدين مصطفى رسول، ط٢، بيروت، ١٩٩٧، ص ١٩٠ - ١٩١ ؛ ئارام محه مه د غه ريب و كا كشار ئوره مار، سهراوهي پيشوو، ل ١١.
- (١٥٦) سمايلي ماملئ، سهراوهي پيشوو، ل ٨٧.
- (١٥٧) محمد بهالدين مه لا صاحب (ماموستا دانا)، پيشهوا قازي محمد و كو ماري مه هاباد، چ ٢، سليماني، ٢٠١٢، ل ٢٥ ؛ مه حمود مه لا عززه ت، جه مه هوريه تي كوردستان...، ل ١٢٩ - ١٣٠.
- (١٥٨) نهوشيروان مسته فا ئه مين، حكومه تي كوردستان...، ل ٩٦.
- (١٥٩) ل ٢٦ سهرماومز ئانكو ١٥ كانوونا دووي ١٩٤٥ د هه فته ناما كوهستان دا بناقي كيشا مه هاباد هاتيه و دبئيت: "حه فتيا چوويي جه ند دهنگو باسپن جودا جودا گه شتن كو ل مه هاباد روودانه كا نه چا فه ريكري هاتبوو روودان و بويه نه گه ري كوشتنا پينج كه سان ژ زي ره قانان". بنيره: كوهستان (روزنامه)،

زێرو بەگ بەرههێری عێراقی رهقی، پشتی هاتنا ههقههیمانان بو ئێران ل ١٩٤١ بهرههێری ئێران هه هات و ل دولا براندوز نیزیکی سنورین عێراقی جهی خو گرت، پشتی (قازی محهمهد) سهروكاتیا كوئارا كوردستان كری زێرو بهگ كره (بیشهنگ - نهقیب)، پشتی رووخاندنا كوئاری دگهل (مهلا مستهفا) بهرههێری ئیكهتیا سوقیهتی چوو. بنیره: ودیع جویده، الحركه القومیة الكردية نشأتها وتطورها، ترجمة : مجموعة من المترجمين، إشراف و تدقيق : غازي برو، أربیل، ٢٠١٣، ص ٥٩٨.

- (١٧٢) روژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٤.
- (١٧٣) روژناما كوردستان، ژماره (٤٧)، ١٥ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩١.
- (١٧٤) روژناما كوردستان، ژماره (٥٥)، ٩ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٢٣ - ٢٢٤.
- (١٧٥) روژناما كوردستان، ژماره (٦٦)، ٩ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٣.
- (١٧٦) سدیق سألح، روژنامهی "كوردستان" مههاباد...، ل ٧٩.
- (١٧٧) دقئ جهژنی دا قازی محهمهد ههولدا مللهتی كورد وهك نه ته وهكا جودا بدهته نیاسین. بنیره: ئه یوب ئه یوب زاده، له ژیکافه وه بو كوئار: میژوونوسی حیزیی له ژیر تیشکی رهخنده دا، ههولیر، ٢٠١٤، ل ٣١٠.
- (١٧٨) روژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠.
- (١٧٩) روژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١.
- (١٨٠) سهید عبدالعزیز كوری حاجی سهید عهبدوئلا كوری شیخ عهبدوئقادر كوری شیخ عوبهیدوئلائی شه مزینی یه. بنیره: محهمهد حه مه باقی، بیرمه وریه كانی سهید عه زیزی شه مزینی (زینده گی من)، سلیمانی، ٢٠١١، ل ٢٧.
- (١٨١) ل ژمارا ب میژوویا ١٧ ئادار ١٩٤٦ دهر كهفتی وتارا (سید عبدالعزیز) بناقی (تبریکی خانه دانی نه هری) هاتیه به لافكرن و تیدا باس ژ شه هید و قوریانیین مالباتا نه هری دكهت. بنیره: روژناما كوردستان، ژماره (٢٥)، ١٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٤.

- (١٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٢.
- (١٨٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٧ ؛ ل رۆژا راگههاندنا كومارا كوردستان و بلندكرنا ئالايي ئانكو ل ٢٢ كانوونا دووي ١٩٤٦ و ل پيش چاقيين چهندين ههزاران ژ كهسيين پشكدار دقي ئاههنگا نهتهومي و ل پيش چاقيين سهروك هۆز و مهزنيين كوردا، زيرو بهگي ههركي د وتارا خودا بو پيروزباھيا كووماري، هيرشهكا نه چافهريكري و توند كره سهر مالباتا نههري ب گشتي و حاجي سهيد عهبدوئلا بابي سهيد عبدالعزيز بتاييهتي. بو پتر پيزانيان دهربارهي وتارا زيرو بهگي ههركي. بنييره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨١.
- (١٨٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.
- (١٨٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٥.
- (١٨٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (١٨٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٨٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٢.
- (١٨٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٥.
- (١٩٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٠.
- (١٩١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٦.
- (١٩٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٥)، ١٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٢.
- (١٩٣) خانما كورد مينا قازي ل سالا ١٩٠٨ ل بازييري مههاباد ژدايك بوويه، ل ژيي ١٩ سالايدا دگهل قازي محهمهد ژيانا ههقزينيي پيك ئينايه و ٧ كچ و كورهك ههبوون، ل سالا ١٩٨٨ دچيته بهر دلوقانيا خودي و لگورستانا بازييري مههاباد هاته فهشارتن. بنييره: كاكشار ئورهمار، "ههقهيشين ب دايبكا كورد مينا قازي ره خه مخورا بندهستي و ههژاريا كهلي كورد"، هاقيبون (كوفار)، ژماره (١٠)، پشكا ئيكي، بهرلين، ٢٠٠٢ ؛ ل ١٩٩، ٢٠٤ ؛ ئارام محهمهد غهريب و

کاکشار ئوره مار، میژووی کۆماری کوردستان له وینهدا، سلیمانی، ۲۰۱۳،

ل ۸۸.

- (۱۹۴) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۲۵ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۹۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۸)، ۲۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۴.
- (۱۹۶) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۲۹ - ۱۳۰.
- (۱۹۷) روژناما کوردستان، ژماره (۲۹)، ۳۰ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۲۰.
- (۱۹۸) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۱.
- (۱۹۹) روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۲.
- (۲۰۰) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۰.
- (۲۰۱) یاسین خالد حهسهن، خویندنه وهیه کی میژووی فیکر و کهسایه تی پیشهوا قازی محهمهد، پهرتووکا [یادی ۶۰ ساله ی شهیدبوونی پیشهوا و هاوریانی]، پیداجوونه وه: قادر وریا، ب. ج، ۲۰۰۷، ل ۲۵.
- (۲۰۲) حامید گهوه ری، ژیانی سیاسی و کۆمه لایه تی پیشهوا قازی محهمهد و کاریگه ری له سه ر هه قالانی و چه ند به لگه نامه یه ک، پهرتووکا [یادی ۶۰ ساله ی شهیدبوونی پیشهوا و هاوریانی]، پیداجوونه وه: قادر وریا، ب. ج، ۲۰۰۷، ل ۸۱.
- (۲۰۳) خه لیلی فه تاحی قازی، کورته میژووی بنه ماله ی قازی له ویلیه تی موکری، ومرگیرو ئاماده کار، حه سه نی قازی، هه ولیر، ۲۰۰۹، ل ۹۱.
- (۲۰۴) مه محموود مه لا عیززه ت، قازی محهمهد له ناو پروناکی میژوودا، گو قارا مامۆستای کورد، ژماره (۲۴ و ۲۵)، سوید، زستان و به هاری ۱۹۹۵، ل ۲۵ - ۲۷.
- (۲۰۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۱.
- (۲۰۶) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۲۰۷) یاسین خالد حهسهن، خویندنه وهیه کی میژووی فیکر و کهسایه تی...، ل ۳۴.
- (۲۰۸) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۳.

- (٢٠٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥١)، ٢٩ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٥، ٢٠٨.
- (٢١٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢)، ١٥ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ١٢.
- (٢١١) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٣.
- (٢١٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٣)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٤.
- (٢١٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٦)، ٩ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٦٣.
- (٢١٤) محمد بهالدين مه‌لا صاحب (مامۆستا دانا)، سه‌رچاوه‌ى پيشوو، ل ٣٣.
- (٢١٥) ل ٢٢ كانوونا دووئ ١٩٤٦ قازى محهمه‌د د ماوئ راگه‌هاندنا كومارا كوردستان د كومبوونه‌كا مه‌زن ل هه‌مبه‌ر به‌رپرس و ئاماده‌بويان سويند خوار. بنه‌يره: سويندى قازى محهمه‌د له كاتى ديارىكرانى به‌سه‌ر كووماردا، په‌رتووكا [يادى ٦٠ سا‌ئه‌ى شه‌هيدبوونى پيشه‌وا و هاوريياني]، ل ١٥٠ ؛ مه‌حمود مه‌لا عزه‌ت، پيشه‌وا له سه‌رده‌مى سه‌رۆك كووماردا، گوڤارا رابوون، ژماره (٢)، سويد، ١٩٩١، ل ٥٦.
- (٢١٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٣.
- (٢١٧) هه‌مان ژماره.
- (٢١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوبات ١٩٤٦، ل ٧٦ ؛ ده‌يته تيبينى كرن سه‌يد محهمه‌د هه‌ميدى ئەه‌ف ئاخشته ژوتارا خه‌ليفى ئيكى يى موسلمانا (أبو بكر الصديق) (رض) وه‌رگرتيه. بو پتر پيزانينان بنه‌يره: ابن هشام، السيرة النبوية، تحقيق : مصطفى الشقا و آخرون، ط٢، مجلد الثانى، ج٤، القاهرة، ١٩٥٥، ص ٦٦١ ؛ هاشم يحيى الملاح، الوسيط في السيرة النبوية والخلافة الراشدة، الموصل، ٢٠٠٥، ص ٣٣٦.
- (٢١٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢١٥.
- (٢٢٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٢.
- (٢٢١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٦.
- (٢٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥١)، ٢٩ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٦.

پشکا سیی

هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ په یوهندیین

دهره کی یین کۆمارى

- تهوهرى ئیکى: په یوهندیین کۆمارا کوردستان دگهل حکومهتا تههرانى
- تهوهرى دووی: په یوهندیین کۆمارا کوردستان دگهل حکومهتا نازهربایجانى
- تهوهرى سیی: هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ ئیکهتیا سوقیهتى
- تهوهرى چوارى: هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ بهریتانیا و ئەمریکا

تەوهرى ئىكى

پەيوەندىيىن كۆمارا كوردستان دگەل حكومەتا تەهرانى

ھەر چەندە كۆمارا كوردستان خۆ وەك كۆمارەكا حوكمدار د چوارچووڤى حكومەتا تەهرانى دا دھژمارت، و گەلەك ھەولدان بۆ چاككرن و خۆشكرنا پەيوەندىيان دناقبەرا ھەردوو لايەناندا ھاتنە ئەنجام دان، لى بزووترين دەم ھەفركى و پىكدادان دناقبەرا كۆمارى و دەستھەلاتداريا نافەندى دا پەيدابوون^(۱)، پشتى راگەھاندنا كۆمارا كوردستانى چەندىن جارن دانوستاندن دناقبەرا نوونەرىن كورد و حكومەتا تەهرانى ژبو چارەسەركرنا كىشا كوردى ھاتنە ئەنجام دان، لى ھەمى دانوستاندن بى ئەنجام ب دووماھىك دەھاتن^(۲).

أ - دياركرنا كەسىن خائىن و پەيوەندىيا وان دگەل حكومەتا تەهرانى:

ژ بەرپەرىن روژناما كوردستان ئەوین باس ژ ھەلوپىستى حكومەتا تەهرانى ھەمبەر كۆمارى دگەن، دياردبىت بەردەوام پەيوەندىيىن حكومەتا تەهرانى دگەل كۆمارى پەيوەندىيىن ئالوز و تىكچوووى بوون^(۳) و بەردەوام حكومەتا تەهرانى سىياسەتا (فرق تسد) ھەمبەر كوردان بكاردئىيات و ھەولدا ھندەك ژ سەرۆك ھوزىن كوردى دژى ھندەكىن دى بۆ لايى خۆ بكىشىت، زىدەبارى پەيوەندىيىن نەيىنى

دگهل سهرکردین لهشکهری ل کۆمارى ب مهرما وى چهندی بگههنه ریزین حکومهتا تههرانى و ببيته نهگهرى لاوازکرنه هیزین کۆمارى.

ديارکرنه ههولدانين حکومهتا تههرانى بو پهيداکرنه دووبههرهکى و ههفرکیان د کۆمارا کوردستانى دا بههرا خود بهرپهريين روژناما کوردستان دا ههبوو، دى بينين ل جهژنا سهربهخويا کۆمارى قازى محهمهد هوشداريى ژسياسهتا حکومهتا تههرانى ههمبر هوزين کوردى ددهته گهلى کورد، لهورا روژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٦ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتى وتارا قازى محهمهد سهبارت سياسهتا حکومهتا تههرانى ههمبر کوردان دايه ديارکرن، کو حکومهتا تههرانى هوزين کوردى پالدهت، داكو دژى ئيکو دوو راوهستن و ئاگرى دووبههرهکيى دناق کوردان دا چانديه ههتا بووييه نهگهرى دوورکرنه برايان ژ ئيکو دوو و ب ههر هوکارهکى ههبا ناکوکى و دووبههرهکى دناق هوز و تيرين کوردى دا دچاندن، ههروهسا دبيژيت: "بهرمايين قان كهسين قى دووبههرهکيا دناقبهرا مهدا پهيدا دکهن هيشتا ماینه چ ل ناقخو يان ژ دهرقه بيت" (٤).

د ههمان جهژنى دا (محهمهد حسين خان سهيف قازى) وتارهکى پيشکيش دکهت و تيدا ناقين دوازه کهسان نهوين دگهل حکومهتا تههرانى دژى کۆمارى کارکرين وهك کهسين خيانهتکارين وهلاتى ب قى جورى پيشکيشکرينه:

عهلى عهلى يار: لسهردهمى رزا شاه پههلهوى شارهدارى مههاباد بوو و دگهل سهرههنگ (عقيد) ههسن نهرفه (٥) فهرمانا کوشتنا ههمى برايین ههورامان و مهريوان دان و نهف کهسه ژپشتهقانيين وان بوو.

رهحيمى وهستا عزهت جيره بجورى و عهلى يار پيزانينين نهينى دگهل نهرفه دا دگوهورين و نوکه ژى قى خراپيا مهزن دکهن و دهنگوباسان دناقبهرا خودا دگوهورن.

غه‌فووړ مه‌حمووديان كو ئيک بوو ژ (فاشيستين ملله‌تي ئيراني) و هزرا
خو د وي چهندي دا دکر ب ريکين جوداجودا کيشه و جوداهيي بيخته دناقه‌را
کوردان دا.

حه‌مزه عه‌لي ماوه چيش ژ پشته‌قاني مه‌حمووديان يه.

مه‌لا ره‌حمانی سه‌رنجداغی ئه‌وژی ژ پشته‌قاني مه‌حمووديان يه و هه‌ر ژ
ريياز و هزروبرين كه‌سين خائينه و پشته‌قاني دووبه‌ره‌کيا دناقه‌را کوردان بوو و
هه‌می پيزانين و ده‌نگوباس بو کاربه‌دهستين ئيراني د هنارتن.

محهمه‌د عه‌باسی ئه‌ف كه‌سه بو به‌رژه‌وه‌نديا خو يا كه‌سايه‌تي كاردکر و
د چ جورين خيانه‌ت و فيلبازيان دا كيماسي نه‌کره.

عه‌لي نوده‌ری و عبدالله بايز ئاغا تا ئه‌فرو نه ئاماده‌نه چ هاريكاريي بکه‌ن و بو
كارين خيانه‌ت و فيلبازيي ده‌سته‌يه‌ك دروست كړيوون.

بايز ئاغا و كاك الله ئاغای گهورك ژ كه‌سايه‌تیین خودان سروشتي
دووړوی بوون و بو ژناقه‌رنا هه‌می برايین خو كاري دووړويي دکرن و نوکه لبه‌ر
چاقين هه‌می كه‌سانه.

قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش كو زه‌لامه‌كي مه‌زن و دنيا ديتيه و سته‌مكاري ل
سه‌رده‌مي (ديكتاتور) رزا شاه و هه‌می ئازار و نه‌خوشيین كوردان ب چاقين خو
ديتيه و به‌روفازي چاقه‌ري و هزرکرنا هوژا (زيره‌ك) يا مامه‌ش د تيکه‌ليا قي جه‌ژنا
نه‌ته‌وه‌ميا پيروژدا خو قه‌ه‌يلايه. (دبيت ئه‌و گه‌هشتبته كه‌سين خائين).

محهمه‌د فاروقی جاسوس و پشته‌قاني كه‌سانين ملله‌ت فروشه و هه‌رده‌م
مژوولي وه‌لاتفروشي يه.

ل دووماه‌يي (محهمه‌د حسين خان) دبيژيت: "قان كه‌سان بو هه‌وه دده‌مه
نياسين و فيلبازيين وان بو هه‌وه د راگه‌هينم، و هه‌ر چه‌نده پيشه‌وا قازي محهمه‌د ب
ريکين ناشتیی ره‌فتاري دگه‌ل خه‌لکي دکه‌ت و چاقی خو ل قان كه‌سان دگریت،
لي هه‌ر گاقه‌کا دادگه‌ه هاته دانان دي ئه‌ف كه‌سانه گه‌هنه سزايين خو"⁽¹⁾.

هەر دهرباره‌ی دیارکرنا کهسین خائین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دمرکهفتی، هندهک کهسین خائین دیاردکهت، دبیژیت: "کو نوکه دناڤ کوردان دا هندهک کهس هه‌نه هەر خزمه‌تی بو فارسان دکه‌ن و ب ئاشکه‌راییی ملله‌تی کورد دفروشن، ژوانان (سه‌ودای عه‌لی ئاغای ئەمیر ئەسه‌ده‌ده دگه‌ل له‌شکه‌ری ئیرانی هه‌می (کورد دفروشتن) و مه‌لا عه‌بدو لپه‌رحمان سرنجداغی و محهمه‌د فاروقی و حه‌مزه‌لی قاوچی و هنده‌کین دی (جاسووس و ملله‌ت فروشن)، و قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش و محهمه‌د عه‌باسی و عه‌لی خانی مه‌نگور و عبدالله ئاغای مه‌نگور و چه‌ند کهسین دی ب ئاشکه‌راییی بو جوداهی و پارچه پارچه کرنا کوردان هه‌ول و تیکۆشانی دکه‌ن)"^(۷).

هه‌روه‌سا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی ناقین چه‌ندین کهسین دی دئینیت، ئەوین دژی به‌رژه‌وه‌ندی کۆماری په‌یوه‌ندی دگه‌ل حکومه‌تا ته‌هرانی هه‌ین، و روژناما کوردستان دقئ ژماری دا دیاردکهت، کو هندهک کهس هه‌نه هه‌تا نوکه هه‌قپشکین دزیکه‌رانن، ژوان کهسان (قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش) قی کهسی ب تلگرافی ده‌نگوباس بو ده‌وله‌تا ئیرانی ده‌نارتن، و ژبه‌رقی کاری ب ناسناقی (شه‌ریف) هاتبوو نیاسین، قی کهسی وه‌لات و ملله‌تی خو یی کورد د فروت، ئەڤ کهسی خائین ل سه‌رده‌می حوکمرانیا ئیران ل مه‌هاباد ده‌ست ب کریارین وه‌لات‌فروشی و ملله‌ت‌فروشیی کر. هه‌روه‌سا ده‌می حوکمداریا مه‌هاباد کهفتیه دده‌ستین ویدا ئیکه‌م کاری کری (۳۰) سووار هنارتن مالا (ره‌سولی یاھوی) و پارهیه‌کی زور ب زوری ژیی ستاندن و ئەو زیندان ژی کر، و چه‌ند کهسین ئازادبخوازل دویف بریارا ته‌بریز و ده‌ستووریا رزائیه (ئورمیه) بو موکم کرنا جه‌ین خو رژدبون کو وان ئازادبخوازان بگرن و بو ده‌وله‌تا (دیکتاتوریا) ئیرانی قه‌گوه‌یزن، ژوان کهسان (محهمه‌دی مه‌ولودی و سه‌یید محهمه‌د سه‌یید) و چه‌ند کهسین دی بوون بو بجه‌ئینانا قی کاری (۱۰۰) کهس ژ کولان و جاده‌یان به‌لاڤ کربوون، لی چونکه خودایی مه‌زن نه‌قیا کورد بینه ره‌زیلین ده‌ستی وان (دیکتاتوران) ئەڤ کاره بسه‌ر نه‌گرت، بشی جوری (قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش) ئەوی ناسناقی وی (شه‌ریف) ب

هیشیا خو نه گه هشت و ب تایبته مام عهزیز ئه میر عه شایری کوری قهره نی ئاغای مامهش دقان کاران دا ژ بابی خو کیمتر نه بوو و هه قالین قان نیشتمانفروشان ژوانان: ئیک عه لی خانی نوذهری یی دووی بایزی عهزیز ئاغای گهورک یی سیی عبدالله ئاغای مهنگوره، دیسان ژ خائین مهزن عه لی یاره کو دبیرنی ئه میر ئه سعهدی، ئه ف خائینه هیشتا کو مارا کوردستانی نه هاتبوو دامه زراندن فی که سی خیانهت دکر، و نوکه حکومه تا کوردستان یا بهرقه راره و ئه ف خائینه نوکه ل تههرانی دگهل سه رکردی لهشکهری ژنرال ئه رفهع ژبو تیكدانا بناخه یی حکومه تا کوردان نه راوه ستایه، ههروه سا ژ هاریکار و پشته قانین عه لی یار رحمه تی شافیعیه ژی ب شیویه کی مهزن هاریکاریا فی خائینی دکهت، ژ که سین دی یین خائین ئه وژی (کاکه الله ئاغای گهورک) ل سه قز و مه هاباد نه راوه ستا و هیرش بره سه ر رزائییه (ئورمییه) و ته بریز و سنه و کرماشان^(۸). پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی بناقی (چه ند نه فهر خائن زیندانی کران) به لاقکریه و تیدا دیاردکتهت کو ل روژا ۱۰ ئادار ۱۹۴۶ هه ر ئیک ژ (بایز عزیز ئاغا و کاک الله ئاغای گه وورگ و حمه گورگه زه لامی بایز ئاغای) ب تاوانا سیخوریی (جاسوس) هاتنه تاوانبار کرن و وان به روفاژی بهرژه وه ندیا کورد و کوردستان کارد کرن، له ورا هاتنه زیندان کرن^(۹).

هه ر دهریاره ی دیار کرنا که سین خائین ل کو ماری، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ حوزه ییران ۱۹۴۶ دهرکهفتی، دهنگوباسه ک ب ناقی (اخباری نیو خومان) به لاقکریه و تیدا دیار کریه کو "ل دویف دهنگوباسه کا گه هشتی مه عه لی یار و سیف الله خان ئه رده لان) دگهل سه رهه ننگ (عقید) پزشکیان به ره ف سه قز فه هاتینه، خیانه تا قان خائینان ل وه لاتی ژ که سی ناهیته فه شارتن و د وی روژا حکومه تا ملی یا کوردستان هاتیه راگه هاندن قان که فنه په رستان چ وهخت ژ سه ریچی و به رهه نگاریا دگهل حکومه تا ملی نه راوه ستانه و ل دویف خه یالا خو مژوولی تیكدانا حکومه تا ب هیزا کوردستانی نه، و کریارین قان نیشتمانفروشان ژبلی ژناقبرن و هه تکبرنا خو بو حکومه تا ب هیزا کوردستانی چ کاریگه رییه کا دی

نینه، هەر چەندە چەندین جارێ لیبورین ژلایێ حکومهتا کوردستانی قه هاتیه دەرکرن، لی ئەق کەسانە هەر دەست ژ کریارین خو بەرنادەن و قان چەند کەسان دقین ئەو بژین و هەمی نەتەوهیی ستهمدیتی کورد ژناق بچیت"^(۱۰).

دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی، هەلوستی قازی محەمەدی ژ کەسین خیانهتکار ددەته دیارکرن دەمی دبیژیت: "ئەقرو حکومهتا کوردستانی گەلەک بەیزه و ئەو کەسین دقین دگەل دوژمنین کوردان ببنه ئیک کوردستان دشیب ب شیوهیهکی باش وان چارەسەر بکەت. و قازی محەمەد دوویات دکەت کول دویف شیانین خو ریکین ناشتی دگەل وان بکاربینیت، لی ئەگەر چ چاره نەمان حکومهتا کوردستانی بەیزا خو سەرین وان ل ئەردی ددەت"^(۱۱).

ب - دانوستاندنن محەمەد حسین خانی و قازی محەمەدی دگەل حکومهتا تەهرانی:

روژناما کوردستان باس ژ سەرەدانا محەمەد حسین خان سەیف قازی و قازی محەمەدی بو تەهران کریه، لی نه ب شیوهیهکی وورد بەلکو بتنی ئەق سەرەدانه ب شیوی دەنگوباس پیشکیش کرینه، لەورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ سەرەدانا (محەمەد حسین خان) وهک وهزیری جەنگ و نوونەری کومارا کوردستان بو تەهرانی کریه، کول روژا ۸ ئەیار ۱۹۴۶ ل تەبریزی دگەل نوونەری نازەریایجانی کول پیکهاتی بوون ژ (پیشهومری سەرۆکی حکومهتا جەماوەرییا نازەریایجان و سەرۆکی دەستەیا نوونەران) و صادق پادگان و دکتور جهان شاهاو و ئیبراهیمی و دیلمقانی و چوارده کەسین دی پیکدهاتن، دەمی سەرەدانا تەهرانی کرین و ژلایێ جیگری سەرۆک وهزیری ئیران مظفر فیروز و سەرۆکی شارەوانیان سەرتهپ (عمید) صفاری ژلایێ حکومهتا ئیرانی قه پیشوازی لشی شاندى کرن. و نوونەری حکومهتا تەهران ژ راویژکاری دەولەتی محەمەد وهلی میرزا، فرما فرمائیان، لنگرانی، ئەپیکچیان و وهزیری پیشه و هونەری مورخ

الدوله سپهر و جيگري سهرۆك وهزيران مظفر فيروز پيكداهاتن، بقی شیوهی دانوستاندن دناقبهرا ههردوو لایه‌ناندا ده‌ستپيكرن^(۱۲).

سه‌بارهت شاندی كوردی ل ۱۶ ئه‌يار ۱۹۴۶ محهمه‌د حسين خان گه‌هسته مه‌هابادی و ب گهرمی ژلایي خه‌لكی فه هاته پيشوازيكرن^(۱۳)، و د كومبوونه‌كا جه‌ماوه‌ری ل ۲۱ ئه‌يار ۱۹۴۶ محهمه‌د حسين خان ئامازه ب هه‌لويسيته نه‌رينی یی حكومه‌تا ته‌هرانی دقان دانوستاندانان دا دكه‌ت و ب توندی هيرشی دكه‌ته سهر به‌پرسین ل ته‌هرانی و دبیریت: "ته‌هران بناخه‌یی فساد و گه‌نده‌لیی یه و به‌پرسین ل ته‌هران هه‌ولده‌ن راستیا ب به‌روفاژی بده‌نه دیاركرن"، دیسان دیاردكه‌ت شاندی ئازمربایجان - كوردستان (۳۳) به‌ند (ماده) پيشكيشی حكومه‌تا ته‌هرانی كرن، لی پشته بورینا چه‌ندین روژان ژ دانوستاندنیی به‌رده‌وام حكومه‌تا ته‌هران ب به‌هانه‌یا یاسایا بنه‌ره‌تا ئیرانی چه‌رماه‌ندی ل سهر قان به‌ندان نیشان نه‌دان، له‌ورا محهمه‌د حسين خان دبیریت: "من ژنيزیک فه دیت و نه‌ز لی ئاگه‌هدار بووم، كو یاسایا بنه‌ره‌ت ل دویف ده‌ریرینا حكومه‌تا ته‌هرانی ژبی به‌هركرنا مافیین ملله‌تان و گریدانا ده‌ست و پیین وان پیک ده‌یت"^(۱۴).

سه‌بارهت بوچوونا محهمه‌د حسين خان بو قه‌وام السلطنه^(۱۵) دبیریت: "كه‌سایه‌تیا قه‌وام السلطنه كه‌سه‌کی هاریكاره و تا راده‌یه‌کی رازیبوونا خو ل سهر (۱۴) به‌ندان دیاركریه"^(۱۶)، لی دقی ماوه‌یدا هنده‌ك نه‌رازیبوون ل ئازمربایجان هاتنه روودان، له‌ورا ل دویف فه‌رمانا پيشه‌وه‌ری شاندی ئازمربایجان - كوردستان ژ ته‌هرانی زقرین و ئه‌ف سه‌ره‌دانه بی وهرگرتنا چه‌ ئه‌نجامان ب دووماهیک هات"^(۱۷).

ژ لایه‌کی دیقه پشته گه‌هسته‌تا ده‌نگوباسین گریدانا ریکه‌فتناما (ته‌بریز - ته‌هران) قازی محهمه‌د ل هه‌یشا ئاب سه‌ره‌دانا ته‌هرانی دكه‌ت و دگه‌ل قه‌وام السلطنه دانوستاندن ده‌ریریه هه‌بوونا حوكمداریه‌كا ئوتونومی یا نوی ژ

سنورین سوڤیهتی تا خالا دکهڤیته دناڤهرا سنه و کرماشان دا ئه نجام دان^(۱۸)، لی قهوام السلطنه چ گرنگی ب ئاخشتنا قازی محهمهد نه دا.

دهمی شاندى كوردی ل تههرانی قازی محهمهدی دوو جارن چاڤیڤیکهفتن دگه ل سهروك وهزیر قهوام السلطنه و چه ندين جارن دگه ل مظفر فیروز جیگری سیاسی یی سهروك وهزیرانی و (رهزم ئارا)^(۱۹) سهركردی گشتی یی هیزین ئیرانی ئه نجام دا^(۲۰)، د سهره دانا تههرانی دا قازی محهمهد دبیتیت: "من گه لهك دانوستاندن دگه ل قهوام السلطنه كر و وی دیتنه كا هاریكار هه مبه ر كوردان هه یه، و دقان دانوستاندنان دا قهوام باسی روئی ملله تی كورد كر، كو ملله ته كی جهی ریزگرتنی یه و ئاماده یه ژبو ئازادی و دیموكراتی قوربانان بدهت، و ل تههرانی قهوام السلطنه داخوازی ژ قازی محهمهدی كر ناڤی حزبا دیموكراتی كوردستان بگوهورن و بكه ن حزبا دیموكراتی ئیران، چونكه قهوام ئه ق حزبه دامه زراند بوو، لی قازی محهمهد داخوازی وی ره تکر، پاشان قهوام گوت ئه م پشته قانیا پیشكه فتنا دیموكراتی ل كوردستانی پهیدا بووی دكه ن و هیڤیا من ئه وه دیموكراتی ل هه می ئیرانی به لاق ببیت"^(۲۱). ههروه سا روژناما (رهه به ر) یا فارسی پرسیار ژ قازی محهمهد كر كو وان ب پیزانینین ل دور دانوستاندنین ل تههرانی رووداین ئاگه هدار بكه ت، قازی محهمهد د به رسقا خودا گوت: "ئه ز دوو جارن دگه ل سهروك وهزیری كومبووم و دقان چاڤیڤیکهفتنان دا دیتنا سهروك وهزیری گه لهك ئه رینی و باش بوو، لی ئه و چه ندا بوویه ئاستهنگ و دانوستاندنین مه پاش ئیخستین نه خوشیا قهوام السلطنه بوو، و داخوآزا من ئه وه بزووترین ده م ساخ ببیت و دانوستاندنین مه ب خوشی و د بهرژه وهندی و مفایئ ئازادیی دا ب دووماهیك بهین"^(۲۲).

بڤی شیوهی پشتی بورینا (۲۲) روژان ل تههرانی قازی محهمهد ل ۱۸ ته موز ۱۹۴۶ بی وهرگرتنا چ ئه نجامان به ره ق مه هاباد زقری^(۲۳)، لڤیره دهیته پیشبینی کرن پشتی قازی محهمهد ژ تههرانی زقری و ژ هه لویستی قهوام السلطنه و بهرپرسین حكومه تا تههرانی بی هیڤی بووی، د وتاره كی دا ئایه تا "كتب عليكم القتال وهو

كره لکم و عسی آن تکرهوا شیئا وهو خیر لکم... "بۆ گه‌لی کورد ل کۆمارا کوردستان خواند و گوت کو "هه‌می دزانن چ جارن ملله‌تی کورد دریکا ئازادیی دا سه‌ری خۆ بۆ دوژمنی نه‌ دانا، و باس ژ زیره‌کی و میرخواسیا مه‌لا مسته‌فا و هۆزا بارزانی کر کا چه‌وا دسه‌ران دا ب جه‌رگ و میرخواسی دژی دوژمنان شه‌ری دکهن و دا دیارکرن، کو ئیدی ئەم ناچنه ژیر ده‌ستین داگیرکه‌ر و نه‌ دادپه‌روه‌ران، و کوردان ژیلی مافیین خۆ چ تشت ژ خه‌لکی نه‌قییت"^(۲۴)، دقئ ماوه‌یدا کۆمارا کوردستان که‌فته د ره‌وشه‌کا مه‌ترسیدا، له‌ورا قازی محه‌مه‌د گۆمان د وی چه‌ندی دا هه‌بوو پشتی فه‌کیشانا هیژین سوقیه‌تی ژ ئیرانی ئیکسه‌ر به‌رپرسیین حکومه‌تا ته‌هرانی دی هه‌ولده‌ن هه‌ردوو کۆمارین ساقا ژناق ببه‌ن و ب ریکا خواندنا قئ وتاری ئەف راستیه بۆ گه‌لی کورد ل کۆمارا کوردستان ئاشکه‌را کر.

ج – ده‌نگوباسین چه‌په‌رین شه‌ری:

ده‌نگوباسین چه‌په‌رین شه‌ری جه‌ه‌کی دیار د به‌رپه‌رین رۆژناما کوردستان دا هه‌بوون، و هه‌ر ل ده‌می ئەنجامدانا دانوستاندنان دناقه‌ه‌را قازی محه‌مه‌د و حکومه‌تا ته‌هرانی دا له‌شکه‌ری ئیرانی هیژین خۆ دژی کۆمارا کوردستان ئاماده‌ دکر، له‌ورا دبیین رۆژناما کوردستان گرنگیه‌کا مه‌زن ب روودانین چه‌په‌رین شه‌ری ددا و قئ رۆژنامی هه‌می لشینین له‌شکه‌ری ئیرانی ب شیوه‌یه‌کی وورد به‌لاکفرینه، ل دویش قان روودانین شه‌ری رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱ ئەیار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی باس ژ شه‌ری (قاراوا)^(۲۵) دکه‌ت و ده‌نگوباسه‌ک به‌لاکفریه کو ل دویش ده‌نگوباسین ژ گوره‌پانا شه‌ری سه‌قز که‌هشتین ل رۆژا دووشه‌مبی ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ هیژین ئیرانی هیژینی ده‌قه‌رین کوردستانی کرن و ل دویش به‌یانا ژماره (۱) یا له‌شکه‌ری هیژا کوردستانی ده‌ته‌ دیارکرن کو زیانین مه‌زن ل دوژمنی داینه، و (۴۰) سه‌رباز ئیخسیرکرن و (۱۲۰) سه‌رباز کوشتن و (۳۰۰) تشه‌نگ که‌فتنه ده‌ستی پێشمه‌رگه‌ی دگه‌ل (۳) ره‌شاشین سقک و (۳) ره‌شاشین گران و (۴) ئامیرین ته‌له‌فونین بی تیل، ژیلی قان ده‌سکه‌فتیان ژماره‌کا زۆر ژ که‌لوپه‌لان

كهفتنه ددهستی هیزین كوردستانی و دوژمن ب ناچاری قه خو قهكیشا^(٢٦)، دقئ شهريدا لهشكهرئ ئيران ب سهركرديهتيا سهركردي لهشكهرئ (كسري) بوو و دگهل سوپايهكئ (٦٠٠) كهسين سوواره شهردكرن^(٢٧)، ئئ ل دويڤ پيزانينين روژنامئ دقئ شهريدا (١٥٠٠) سهرباز ژ هيزين ئيراني بهرامبهر (٢٠٠) شهرفانان ژ هيزين كومارئ شهردكرن^(٢٨)، ههر چاوان بيت سهركهفتنا هيزين كوردستاني دلگهرمي و كهيفخوشي و وورهيهكا مهزن و بهرز بو هيزين كومارئ ب دهستقهئينا^(٢٩).

ديسان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ ئهيار ١٩٤٦ دمركهفتئ، دهنگوباسين هيرشا لهشكهرئ ئيراني بو سهر هيزين كوردستاني بهلاقكريه و تيدا دياركر كو ل دهقرا سهردهشت لهشكهرئ ئيراني دگهل كومهلهك ژ خهلكئ بانه^(٣٠) هيرش كرنه سهر هيزين (حهسن ئاغاي ههناوه و زيروبهگ) و مهزنيان وان، ئئ ژئهجمائ بهرهفانيكرئ دوژمن ب شيويهكئ گران شكهست و زيانين مهزن ب وان كهفتن، ژوان زيانان (٣٠) كهس وهك ئيخسير هاتنه گرتن و دوو ئاغا و دوو خولامين وان هاتنه كوشتن و (١٤) تقهنگ و (٤) دهمانچه و ئييك دووربين و شهش ههسپ وهك دهسكهفت هيزا كوردي ب دهستقه ئينان و هيزين ئيراني ب ناچاري هاتنه قهكيشان^(٣١).

ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا ٢٧ ئهيار ١٩٤٦ دمركهفتئ، روژناما كوردستان دهنگوباسهك لژير نافونيشانين (دهنگوباسي له جبههئ سهردهشت) بهلاقكريه، و تيدا دياركريه كو ل شهقا چوارشه مبي هيزين ئيراني ل گركين نيزيكي سهردهشت، كو پوستا كوردستان ل ويئرئ يه، هيرشهكئ دئينن و جهئ پوستئ دورپيچ دكهن، ههروهسا قئ هيزئ هيرش كره سهر هوژا (ب جهرك) يا كهورك كو (كاك الله ئاغا) سهروكئ قئ هوژئ يه، پشتئ شهركئ زور (٤٤) سهرباز ژ هيزا ئيراني دهينه كوشتن و نيزيكي (٢٠) سهربازين دي بريندار دبن و ئهق هيزه ب دژواري شكهستن، بهرامبهر ژ هيزا كوردستان (٥) كهس بريندار دبن و سهعيد بهگ و سين ئاغا گياني خو ژ دهست دان و هاتنه (شههيد كرن)^(٣٢)، روژناما كوردستان ل ژمارا ب

میژوویا ٦ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتی باس ژ (کاک الله ئاغا) وهک کهسهکی خائین دکهت، لی لشی ره وهک سهرکردهکی بهرهقانی ژ کوماری کری باس لی هاتیه کرن، دبیت دقئ ماوهیدا نهف کهسه گههشتبیتته ریژین کوماری و پشکداری د شهڕین دژی هیژین ئیرانی دا کربیت.

پشتی هیژین کوردی ل ٢٩ نیسان ١٩٤٦ ل شهڕی (قاراوا) سهرکهفتن بسهر لهشکهڕی ئیرانی دا ئیناین، بنگهههکی هیژین ئیرانی ل دهقهره سهقز دورپیچ کرن، لهورا دگهل گههشتنا ژنرال رهم ئارا بو دهقهره سهقز ل دهستیپیکا ههیشا حوزهریران ههولدا دانوستاندنان دگهل نوونهڕین کورد ب مهره ما گههشتنا خوارن و نازوقهه ی بو هیژین ئیرانی لشی بنگههه ئه نجام بدهت^(٣٣).

دگهل ئه نجامدانا ئان دانوستاندنان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٤ حوزهریران ١٩٤٦ دهرکهفتی روودانی ئان دانوستاندنان د راپورتهکی دا ب ناقئ (نوبه رهکانی کوردستان و تاران له سهقز) ژلایی ئیبراهیم صلاح، (ئیک ژ نوونهڕین کوردستان ل شاندى دانوستاندنان دگهل رهم ئارا بوو) هاتیه به لافکرن، دقئ راپورتهیدا هاتیه باس کرن کو ل روژا ئیک شه مبی دهستهیا نوونهڕین حکومهتا کوردستان گههشتنه سهقز، ل لایی روژناقا ژنرال رهم ئارا دگهل سی کهسین نوونهڕین نازهربایجان بوون، نهوژی (جودهت وهزیری کار، عه لی زاده نوونهڕی جهنابی پیشه وهری، ئاذر بادگان فه رمانداری مراغه ژ تههران) به رهق سهقز هاتن و ب شهق به رهق مالاً راگر همایونی چون و لویری کومبوون هاته نه نجام دان^(٣٤)، دقئ کومبوونی دا دانوستاندن نیزیکی سی ده مژمیر و نیشان هاته فه کیشان^(٣٥).

روژناما کوردستان نه نجامین قئ کومبوونی د پینج خالان دا دیارکرینه:

ئه فسه ر عزهت عبدهعزیز^(٣٦) د ئاخشتنا خودا باس ژ دوستایهتی و برایهتیا کورد و نازهربایجانیان کر و دبیزیت: "دیاره برایین فارس مهره مه کا باش هه نه، لهورا سهرکرده رهم ئارا بو نه نجام دانا دانوستاندنان ژ تههرانی به رهق سهقز هاتیه و

ئەم ھەز دكەن ل سەر بئەرەتی براهەتی و لیك تیگەهشتنی دگەل براین فارس دانوستاندان بکەن و ئەم کورد و ئازەربایجانی و فارس ببنە سئ برا".

ژلای خوەفە رمزم ئارا گوت: "چونکە ماوهییەکە دووبارە دانوستاندن دناقبەرا حکومەتا تەهران و نوونەرین ئازەربایجان و کوردستان دا دەستپیکریە و جوهر لیکتیگەهشتن چیبوو، ئەورا مە بضر دیت ئەف کومبوونە بەیتە دانان و ئەم کارەکی وەسان بکەن ل هەمی گورەپانین شەری هیمنی و ئارامی بەرقەرار بیت".

ئەفسەر عزەت عبدلعەزیز د بەرسقا خودا گوت: "هاتنا مە بو قیرە بو دیارکنا وی چەندی یە کو ل شەری قاراوا ئیکەم جار هەوە هیرش کرە سەر هیزین مە، و ئەفە بەلگەیه کو لەشکەری ئیرانی هیرش دکەتە سەر کوردان، دیسان ژ ئیخسیرین خو ل مەهاباد و تەبریز پرسیار بکەن دا بو هەوە دیاربیت کو لەشکەری ئیرانی هیرش دەسپیکریە"، لی سەرتیپ هەمیونی گوت: "من هیزەک بو باکووری سەقز هەنارت بە لی ئەو چوونە ناخا مەهاباد"، ئەفسەر عزەت عبدلعەزیز د بەرسقی دا گوت: "چ جیاوازی دناقبەرا سەقز و مەهاباد دا نینە و هەردوو ناخا کوردستان و کورد ل کیری بن ئەم وان ب کورد دزانن". چونکە سەرتیپ هەمیونی چ بەلگە دەستدا نەبوون نەچاربوو ژ کومبوونی دەرکەفت و ئیدی نەهات، و ل دووماهیی سەرکرەدە رمزم ئارای دانپیدان کر و گوت "مە هیزەک بو سەقز هەنارتبوو داکو هیرش بکەنە سەر هیزین کوردستان"، و هەروەک دق کومبوونا فەرمی دا دیاربوو ئەف هیرشە ژ ئەنجامی بریارەکا خەلەت یا لەشکەری ئیرانی بوو.

پشتی ئەنجام دانا دانوستاندان هەردوو لایەن ل سەر وی چەندی ریکەفتن تا ب دووماهییک ئینانا دانوستاندین بەردەوام چ لایەکی ماف نینە بچنە پیش و دقیت هەر کەس ل چ جەهی بن لویری راوەستن، دیسان چ لایەنی ماف نینە گوللەیان بەردەن، لقیڕە رمزم ئارا داخوازکر هیزا کوردستانی چوار هەزار یاردهیان ژ دەوروبەرین سەقز بەیتە دوورکرن و سئ هەزار یاردهیان ژ سەر جادەیا دناقبەرا بانە

و سهقز بو لایئ خواری قهكیشن تا هیزین ئیرانی بشین ب ئازادی ئازوقهه ی بو هیزین ل بانه و میرهدی رهوانه بکهن.

ل خالاً پینجئ ئیبراهیم صلاح دبئیثیت: "بو ماوی (۳۸) ده مژمیران ئەم ل سهقزی بوون و چه نندین جاران فه رماندی هیزین ئیران هاوارا خو دگه هاندنه مه کو ل ده قهرا میرهدی شه ره وهرن نه هیلن، و هیزا کوردستان جادهیا دنا قبهرا سهقزو سنه کونترول کرینه، پاشان دبئیثیت: ئەم رادبوون ب پاراستنا هیزین ئیرانی و مه نه دهیلان هیزین کوردستانی وان گولله باران بکهن و هه ردهم هیزین کوردی ئاماده بوون ده ربین مه زن ل هیزین ئیرانی بدن" (۳۷).

ل قیره دهیته پیشبینی کرن ئەق دانوستاندنه ب تنی د بهرژمه وندیا لهشکه ری ئیرانی دا بوون و مه رجین قی ریکه فتنامی ب تنی ژلایئ لهشکه ری ئیرانی قه هاتبوون دانان، لی هیزین کوردی چ مفا ژقی ریکه فتنامی نه دیتن و ب تنی بوو ئەگه ری موکم کرنا چه په رین ئیرانی ل ده قه ری.

سه ره رای ئەنجام دانا دانوستاندنان دنا قبهرا لهشکه ری ئیرانی و هیزین کو مارا کوردستان دا، لی هیزین ئیرانی ب شیوهیه کی به رده وام هیرش و ده سترییژی دکرنه سه ر هیزین کوردی، ئەق کریارین ژلایئ هیزین ئیرانی قه هاتینه ئەنجام دان ب شیوهیه کی ره ون و ئاشکه را د روژناما کوردستان دا باس لی هاتینه کرن، دی بینین ل ژمارا ب میژوو یا ۶ حوزه پیران ۱۹۴۶ ده رکه قتی دنا ق دهنگوباسین نا قخوی دا هاتیه به لافکرن کو هیزا کوردستانی لژی ره سه رکه ردایه تیا (محهمه د حسین هه رکی) ل چیا یی (نه صر ئاباد) ل پشت باژی ری سه قز بوون ده می هیزین ئیرانی ده ور به رین وان گرتین و گه له ک ژوان ئیخسیر کرین، لی پشتی شه ره کی زور چوار سه ربازین ئیرانی بریندار بوون و ئیک ژی هاته کوشتن و د ئەنجامدا دوو هه سپ و تشه نگین وان د جهدا مان، هه ر دقئ روژی دا شه ش زی ره قان و کورده ک ژ هوزا (نه پا قژ) یا تیه کو (۳۸) کو ب پارمی هاتبوونه کرین ل سه رده ستی هیزه کا کوردستانی ل ژیه فه رمانده یا (نورکو) دا هاتنه کوشتن (۳۹).

دقی دەمیدا ل لایهکی نوونهڕین کوردستان و ئازەریایجان و تەهران ل تەبریز کوم دبوون و مژوولی گریدانا پەیمانەکی بوون و ژلایهکی دیشە لەشکەری ئیرانی ب هەمی هیزا خۆفە هیرش دکره سەر دەقەرین کوردی، ئەق راستیه د رۆژناما کوردستان دا ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ئاشکەراییی دیاردبیت، دەمی راپۆرتەك ب ناقی (قابل توجهی ئاغای قوام السلطنه و ئازادی خویان، دیسان پەلاماری مرتجعین) بەلاقکریه و تیدا هاتیه کو ل دویش دەنگوباسین ژ گورەپانا شەری گەهشتین بو جارا چەندی یه ل رۆژا ۱۵ حوزەیران ۱۹۴۶ هیژین ئیرانی ل چەپەری سەقز ب پیادهیین ریکخستی و تانک و توپانقە هیرشەکا سەخت بو هیژین کوردستان ئینان و هیژین کوردستانی هەمبەر قی دەستدریژی بەرهقانی کرن، و پشتی شەرهکی زۆر دژوار هیژین ئیرانی تووشی کوشتن و زیانەکا مەزن بوون، دق شەریدا رۆژناما کوردستان زیانین لەشکەری ئیرانی بقی شیوی ل خواری دایه دیارکرن:

۱. نیزیکی هەزار کەسان هاتنه کوشتن و بریندار کرن.
۲. تیکشکاندنا دوو تانکان.
۳. تیکشکاندن و سوتاندنا دوو فروکەیان.
۴. ریزهکا زۆر ژ تەهنگ و فیشەك و رهشاشین گران کەفتنه دەستی هیژین

کوردستانی دا^(۴۰).

لی زیانین هیژین کوردستانی ب تنی یازده کەس بریندار بوون^(۴۱)، نەوهکەهقیا زیانین هەردوو لایەنان ژ ئەنجامی وی چەندی بوو کو ل دەستپیکي هیژین ئیرانی هیرش کره سەر هیژین کوردی، لەورا ژمارهکا زۆر ژ هیژین ئیرانی هاتنه کوشتن و بریندار کرن^(۴۲).

ل دووماهیا قی راپورتی دا هاتیه کو "هەمی دنیا دزانیت ماوی سی هەیشایه هیژین کوردستان ل دەوروبەرین سەردەشت و بانه و سەقز بو پاراستنا سنووری جیگیر بووینه و دق ماومیدا تا ئەقرو بچووکتترین دەستدریژی ژلای

قى شەرى دكەت و دبىژىت: " ئەگەرى روودانا قى شەرى ئەو مەن ب رىكا تلگرافەكى فەرمان دابوو كو رىكا بو مىرەدى و بانە و سەردەشت قەكەن داكو خوارن بو سەربازىن ئىرانى ل وان بنگەهين لى بچىت، نزانم ئەق تلگرافە درەنگ گەهشتبوو يان باش نەهاتبوو دروستكرن و ژنرال رەزم ئارا ل سەقز تلگراف بو قەوام السلطنە ھنارتبوو و ئەو ب بابەتى گرتنا رىكى ئاگەھدار كرىوو و قەوام السلطنە دەستورى داىى ب ھىزا خو رىكى قەكەن، و د ئەنجامدا نىزىكى (۳) ھەزار سەربازو ب (۸) توپ و دوو فروكە و دوو تانك ھىرشى دكەن سەر گرى مامەشا، ل وىرى فەرماندى پوستى بەرسقى بو سەركردى خو مستەفا خوشناو ھنارت كو ھىزا دوژمنى ھىرش كرىه، و چارە چىه؟ د بەرسف دا مستەفا خوشناوى فەرماندا وان تا دوژمن نەھىتە ناڤ سەنگەرىن ھىزىن كوردى دەست ب تەقەيى (شەرى) نەكەن، و ئىكسەر مستەفا خوشناو و دگەل ھەقائىن خو دبنە (۳۹) كەس تا ھىزىن ئىرانى گەھشتىنە دناڤ سەنگەرىن وان دەست ب گوللەبارانكرنى دكەن و ژمارەك ژوان كوشتن و پىنجى ھەزار فىشەك ب دەستقەئىنان" (۴۹).

زىدەبارى قان پىزانىنان روژناما كوردستان ل ژمارا ب مېژوويا ۹ تەموز ۱۹۴۶ دەرکەفتى، راپورتەك ژلايى عەبدولرەحمان عەلى (ژ پىشمەرگىن پشكدارى د شەرى مامەشا دا كرى) ب ناڤى (شەرى مامەشا ۳ ھەزار سەرباز ھەشت توپ، دوو تەيارە دو تانك بەرامبەر بە سىو نو بارزانى) بەلاڤكرىه، دقى راپورتى دا پىزانىن روهن و وورد سەبارەت روودانىن قى شەرى پىشكىش كرىنە و داىه دياركرن كو "ل روژا ۱۶ حوزەيران ۱۹۴۶ لەشكەرى ئىرانى ژ بنگەھى سەقز ب سەركردايەتيا ژنرال حاجى عەلى (رەزم ئارا) ل دەمژمىر دووى شەقى دەست ب گوللەبارانكرنا ھىزىن مە پىن دەوروبەرىن باژىرى كرن ب مەرەما وى چەندى ئەو بنگەھىن مە دامەزراندىن ل سەر رىكا سەقز و بانە داگىربكەن، و خوارن و ئازوقەى بگەھىننە لەشكەرى ئىرانى ئەوى ل مىرەدى و بانە و سەردەشت جىگىر بووى، ئەق شەرە بو ماوى دوازە دەمژمىران بەردەوام بوو و ئەق ھىزا مەزن يا لەشكەرى ئىرانى ھەمى شىانين خو د مەزاختن، لى ھىزا مە ژ (۳۹) تەھنگچىين بارزانى ب سەركردايەتيا مستەفا خوشناو پىك دەاتن،

هەر چه‌نده هیزین بارزانیان گه‌له‌ك چه‌ك لده‌ق وان نه‌ما بوون، لی سهربازین ئیرانی بیست سندوقین فیشه‌كان بجه هیلان و ل سه‌نگه‌رین ده‌ستیکی ئەق چه‌كه كه‌فته ده‌ستی هیزین بارزانیان" (۴۰). پشتی ماوه‌یه‌کی كیم هیزین ئیرانی دووباره هیرشی دكه‌ن، لئیره نیزیکی (۳۰) پيشمه‌رگه ژ هیزین سه‌ركرده (میرحاج ئەحمهد) (۴۱) وه‌ك هاریکاری بو هیزین كوردی به‌ره‌ق جهی شه‌ری قه‌ هاتن و شه‌ره‌کی دژوار ده‌یته روودان و ژماره‌كا زور ژ هیزین ئیرانی ده‌ینه كوشتن و ئیخسیركرن، پاشان هیزین ئیرانی بو جارا سیی هیرشی دكه‌ن لی ژ ئەنجامی به‌ره‌نگاریا دژوار یا پيشمه‌رگین كورد ناچاربوون گری مامه‌شا بجه بهیلن و ژ سهربازین وان نیزیکی (۵۰۰) كه‌سان هاته‌نه كوشتن و نیزیکی (۲۵۰) كه‌س بریندار دبن و دوو تانك و دوو فروكه تيكشكان و هاته‌نه سوتن (۴۲).

قازی محهمهد د وتارا شه‌ری مامه‌شا دا دبیزیت: "ل ناوچا چومیشرا ل گوندی خه‌یدروه و ل ده‌قرا میره‌دیشرا هیزین ئیرانی هیرش كرنه سه‌ر هیزین كوردستانی و هەر چه‌نده ل چه‌په‌ری خه‌یدروه پيشمه‌رگین مه‌ كیم بوون و پاشقه زفرین، به‌لی سوارین (ئه‌حمهد خانی فاروقی) ل هه‌وارا وان هاتن و د ئەنجامدا ل هه‌ردوو چه‌په‌ران دوژمنی چه‌ندین تقه‌نگ و فیشه‌ك بجه هیلان و ژماره‌یه‌ك كوشتی دان و ب ناچاری ژ شه‌ری قه‌كیشان، لی ل چه‌په‌ری (میره‌دی) (ئه‌حمهد ئاغا شقویف) هاته‌ شه‌هید كرن" (۴۳).

ل شه‌ری مامه‌شا مسته‌فا خوشناوی دوو تانك ژناقبرن و شوفیره‌کی وان كوشت و ئەو بخو دبیزیت: "من بتنی بیست گولله بین تانك شكینان ل تانكان دا"، دق شه‌ریدا هیزین بارزانیان قاره‌مانیه‌كا بی وینه ئەنجام دان و قازی محهمهد دبیزیت "ئه‌و شه‌ری هوزا بارزانیان كری د میژوویدا وینه‌ی وی نینه و دگه‌ل میرخاسیا (روسته‌م و ئەسفندیار) ناهیه‌ته به‌راورده‌كرن" (۴۴)، سه‌باره‌ت زیانین هیزین ئیرانی مسته‌فا خوشناو دبیزیت: "من ب چاقین خو نیزیکی (۵۰۰) سهربازین كوشتی دیتن و خوین وه‌ك جوکی ده‌اته رشتن و دوو تانك هاتبوونه تیک شكاندن و شوفیره‌ك هاتبوو كوشتن"، دیسان نیزیکی (۲۵۰) سهربازین ئیرانی ئیخسیر بوون،

لێ چونکه دقێ شهريدا هيژين كوردی كييم بوون نهشيان هه می ئيخسيران كونترول بکهن و بگرن و بي هژمار تشهنگ و فيشهك كهفته ددهستی هيژين كوردی دا⁽⁵⁶⁾.

سهبارت زيائين هيژين بارزانيان (11) كهس بريندار بوون⁽⁵⁷⁾، و سهركرده (خوشهوی خهليل)⁽⁵⁷⁾ شههيد بوو، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 27 حوزميران 1946 دهركهفتی، وتارهك لژير ناقونيشانين (قارمان خوشهوی خهليل مزوری) به لاككريه، دقێ وتاری دا هاتيه دياركرن كو ل روژا 15 حوزميران 1946 دا هيژين ئيرانی ل سهقز هيرش كرنه سهه هيژين كوردستان و خوشهوی خهليل دقێ چهپهريدا جيگير بوو، و دگهل هاتنا هيژين ئيران بو ناڤ سهنگهريين هيژين كوردستان خوشهوی خهليل دهستووری دا پيشمهركا كو ژ (40) كهسان پيك دهاتن بهرامبهه (500) كهسان، و شهركی زور سهخت و دژوار هاته روودان و پشتی هاتنا سی ههويين لهشكهری هيژين ئيران ب تهمامی هاتنه شكاندن. ههه دقێ روژيدا خوشهوی خهليل دگهل (10) پيشمهركا بريندار بوون، لهورا ئيكسهه رهوانهوی بوكان كرن و ل دويف فهرمانا قازی محهمهد، خوشهوی خهليل رهوانهوی تهبريز كرن، ل تهبريز ل نهخوشخانا سوفيهتی پشتی بورينا چوار روژان خوشهوی خهليل گيانی خوژ دهست دا⁽⁵⁸⁾.

ژ نهجامی شههيدبوونا خوشهوی خهليل، هوزانقان (هيمن) هوزانهك ب ناڤی (خونچهی خوينين) د روژناما كوردستان دا به لاڤ كرو گوت:

شهو هات، تاریکی پهيدا بوو كهه كهه دلی دا گرتم ورده ورده خهكهوا به دهستی دوژمن كوژرا وون له سهه نيشتمان شههيد كرا وون⁽⁵⁹⁾

ژ كهسانين دی يين چالاک و دقې ماوهييدا شههيد بووين سهههنگ (محهمهد نانهوازاده) بوو، شههيدبوونا قی سههركردهی بو شاييهكا ديار ل كووماری لدويف خورا هيللا، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 18 ته موز 1946 دهركهفتی سههه خوشی ل مالباتا نانهوازاده دكهت و دبيژيت: " ب دلهکی پر خهه و ب

چاقه‌کی پر رووندك شه‌هیدبوونا سه‌رکردی می‌رخواس و فیداکار جیگری سهره‌هنگ (محهمه‌د نانه‌وازاده) ب خوانده‌قنانان رادگه‌هینن، بو ههمی براین کورد ب تایبته مالباتا نانه‌وازاده سه‌ر سه‌لامه‌تی لئ دکه‌ین^(۱۰)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۲۱ تهموز ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی، راپورته‌ك ب ناڤی (سه‌ر پولی دو محمدي نانه‌وازاده شهیدی ریگای نیشتمان)، ژلایی سه‌رنقیسه‌ری روژنامی (سه‌ید محهمه‌دی حهمیدی) قه هاته به‌لأق‌کرن، دڤی راپورتی دا ئامازه ب شه‌هیدبوونا (محهمه‌د نانه‌وازاده) دایه ده‌می دبیزیت: "ئیک ژقوربانی و شه‌هیدین د ریکا نیشتمان دا هاتیه شه‌هید کرن پودپولکونیک [جیگری سهره‌هنگ] محهمه‌د نانه‌وازاده‌یه، و مرنا وی بووییه ته‌گه‌ری خه‌مناکیا هر کورده‌کی دلسۆز^(۱۱)، ده‌مان راپورت دا ل دووماهیا نقیسینی ب ناڤی (چلونه‌تی شه‌هیدبوونی نانه‌وازاده) باس ژ چاوانیا شه‌هیدبوونا نانه‌وازاده دکه‌ت کو نانه‌وازاده نیزیکی هه‌یقه‌کی یه ژلایی ومزاره‌تا هیزا کوردستانی قه هاتبوو راسپارده‌کرن ل سه‌قز بمینیت و ئازوقه و خوارنی بو وان سه‌ربازین ئیرانی یین ل بانه و سه‌رده‌شت دا جیگیر و ژلایی هیزا کوردستان قه هاتیه دوورپیچ کرن ببه‌ت و وی چاقدییری ل سه‌ر قی کاری دکر، ل روژا ۱۵ تهموز ۱۹۴۶ دگه‌ل سه‌روکی زیره‌قانی نا‌قه‌ندا مه‌هاباد (حامیدی مازووحی) کو ته‌وژی ل سه‌قز بوو ده‌ستووریی ده‌تی دگه‌ل ژماره‌ك ئوتومبیلین هه‌لگرین خوارنی بو سه‌ربازان ببه‌ن و به‌ره‌ق بانه و سه‌رده‌شت بچن، ده‌می دگه‌هیته بانه ل وییری ل سپیده‌هیا روژا سی شه‌مبی ۱۶ تهموز ۱۹۴۶ ل باژییری بانه ب مه‌رما قه‌گه‌راندا وی بو سه‌قز ل فروکی سووار بوو^(۱۲)، پشتی ماوه‌یه‌کی کورت ده‌می فروکه نیزیکی باژییری بانه بووی ل لوتکه‌یا به‌رز ب ناڤی (که‌لیخان) که‌فت^(۱۳)، دڤی روودانی دا فروکه‌قانی شیا خو رزگاریکه‌ت، لئ دگه‌ل که‌فتنا فروکی محهمه‌د نانه‌وازاده دگه‌ل فروکی پیکشه سوتن^(۱۴).

زۆربه‌یا ژیدمران ئامازه ب شه‌هیدبوونا (محهمه‌د نانه‌وازاده) دکه‌ن و دبیزن مرنا وی ب پیلانه‌کا دارشتی ژلایی حکومه‌تا ته‌هرانی قه هاتبوو ته‌نجام دان، له‌ورا (عه‌قید به‌کر حه‌ویزی)^(۱۵) نامه‌کا سه‌ره‌خوشیی بو پیشه‌وا قازی محهمه‌د هنارت و

تیدا دبیریت "زور به تأسفهوه خبری شهادتی گهنجی بهقیمهت (سهریولی ۲) محمد نانوازادهمان وهرگرت" (۱۶).

ژ ئهنجامی شههیدبوونا محهمهه نانهوازاده، هوزانغان (قانع) (۱۷) هوزانهك بناقی (شینی قانع بو قارهمانی كوچ كروو نانهوازاده) د روژناما كوردستان دا به لآفكریه و دبیریت:

قارهمانی كورد زادهی كوردستان نانهوازاده شیرینی نیشتمان
بو ئازادی كورد به مهربانی گیانی شیرینی كرد به قوریانی (۱۸)

دماوی ئان شهیرین سهخت و دژوار گهلهك جاران سهركردین هیژین كوردستان ژلایی كوماری ئه دهاتنه خه لآتكرن، و د روژناما كوردستان دا دهاته به لآفكرن، لهورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ ئه یار ۱۹۴۶ دهرکهفتی، به لآفوكهك بناقی (اعطای دهرجه) به لآفكریه و تیدا هاتیه دیاركرن كو "ژ ئهنجامی خه مخوری و فیداكرن بو پاراستنا ئازادی و نیشتمان ل سهرداخوازی ژنرال مستهفا بارزانی و ب بریارا پیشهوایی ئه و برایین خوشتشی و بهرزیین بارزانی بغان پلهیان هاتنه خه لآتكرن: (عزمت عهبدلعهزیز، میرحاج ئهحمهه، مستهفا خوشناو، بهكر عهبدلكهریم ب پلهیا پودپولكونیک ئانكو (جیگری سهرههنگ) ههروهسا نوری ئهحمهه طه، خیرالله عهبدلكهریم، جهلال ئهمین مهحمود ب پلهیا مایوری ئانكو (سهرگورد - مولازم) و عهبدولرهمان طیب مفتی و محهمهه مهحمود) ب پلهیا كاپیتان ئانكو (پیشههنگ - نقیب) ژلایی وهزیری بهرزیی هیژا كوردستان ب ئهگهری کاری وان یی بهرزو پر شانازی هاتنه خه لآتكرن و ب وهرگرتنا قی پلهیی هاتنه ئاگههداركرن" (۱۹).

دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته موز ۱۹۴۶ دهرکهفتی، دهنگوباسهك لژیر ناقی (اخباری وهلات) به لآفكریه و تیدا دیاركریه كو بهرامبهروی کاری میرخاس و مهردانه برایین (جیگری سهرههنگ مستهفا خوشناو و جیگری سهرههنگ میرحاج، بهكر عهبدلكهریم مایور، نوری شیردل) ب هزرا خویا وورد ب هژمارهكا

کیم شیان هیژین دوژمنی تیک بدەن و ب ناسناقی قارەمانین کوردستان هاتنه نیاسین، لەهۆرا ژلایئ (وەزارەتا تەبلیغاتا کوردستان) قە سوپاسی و ریزگرتن پیشکیشی قان سەرکردان کرن، هەرەوسا بو هەر ئیک ژوان دەستەکی جلوبەرگان دگەل هەمی پیدقیین وان هاتنه خەلاتکرن^(۷۰)، هەرەوسا ل ژمارا ب میژوويا ۹ تەموز ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (دەنگ و باسی نیو خومان، اعطای پایەیی سەروانی) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت کو ژئەنجامی فیداکاریا (محمدی قادری) ل شەری ۱۴ حوزەیران ۱۹۴۶ ل چەپەری دگەل برایین بارزانی چەسپاندی ژلایئ جەنابی وەزیری هیژب پلەیا سەروانی (نقیب) هاتە بەرزکرن^(۷۱).

هەرەوسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۱ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (کومەگ)^(۷۲) تانکو هاریکاری بە لاقکریه و دقی ژماریدا و چەندین ژمارین ل دویشدا هاتین ناقی (۶۹) کەسان ئەوین هاریکاری بو پیشمەرگین ل چەپەری شەری پیشکیشکرین ب ریکا روژنامی دیاردکەت^(۷۳).

سەرەرای قان سەرکەفتین هیژین کوردستانی بەستقەئینان، لی بەریابوونا قان شەران بوو ئەگەری شەهیدکرن و ژ دەست دانا ژمارەکا سەرکردە و هیژین کوماری، لی پشتی قەکیشانا هیژین سوقیهت ژئیران و ژناشیرنا کوژمارا نازەریباجان ژلایئ لەشکەری ئیرانی قە، جوړه مەترسی ل دەق خەلکی کوژمارا کوردستان پەیدا کر، ل دەستپیکي قازی محەمەد هەولدا بەرەنگاریا لەشکەری ئیرانی بکەت، لی پشتی بو وی دیاریووی کو کوژماری ئەو هیژا پیدقی نەماییه بەرەنگاریی بکەت، ب تاییهت پشتی هەندەک هۆزین کوردی دگەل حکومەتی ریکەفتین و چاقەری بوون بگەهەنە مەهابادی و دەست ب تالان و کوشتاران بکەن، لەهۆرا قازی محەمەد ناچاربوو دانوستاندنەن دگەل راگر هەمایونی و ژنرال رەزم نارا بکەت کو خەلکی مەهاباد ریکی نادەن هۆزین خائین بەینە دناق مەهاباد دا، و بو پاراستنا خەلکی مەهاباد و دەقەری قازی محەمەد ناچاربوو پیشوازیی ل لەشکەری ئیرانی بکەت و ریکی بەدەتی بەینە دناق باژیری مەهاباد دا.

بشان ملهه تین زوللیکری دکهنین^(۷۶)، لی پشتی سالاً ۱۹۴۱ دهزگههین (گهندهل و فاشیستا) رزا شاه ژناقچوو و هیقیهک کهته دلێ خه لکی ئیرانی ب گشتی و کورد و نازهرییان ب تایبهتی ئهوین پتر ژ هه می نهتهوهین ئیرانی تووشی نهخوشی و نهشکه نهجه و نازاران دبون، لهورا ئهف دهلیقه ب دهرهت زانین و نازادیا خو راگههاندن^(۷۷)، و ب هاریکاریا برایهتیا کورد و نازهرییان ئیکگرتنهکا موکم دناقبهرا ههردوو نهتهوهیاندان هاته بهستن^(۷۸).

ههروهسا د جهژنهکا سهربهخویی دا (زیرو بهگ) وتارهکی پیشکیش دکهت و د وتارا وی ئهوا د روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ هاتیه بهلاقکرن و تیدا باسی برایهتیا کورد و نازهرییان دکهت ده می دبیریت: "ئیمه که ئههلی کوردستان و نازهریایجان فهقهت ده می وهتهنی خومان زور چاک رابگرین وهله ریگای وهتهنی خومان به مردن حاضر بین و خوینی خومان له سنوری وهلاتمان بریزین وه نازادی خومان نهدهینه بیگانان"^(۷۹).

دهربارهی ههلوپستی قازی محهمهد ژ نازهرییان ب شیوهیهکی بهرهوام ل سه ر ئیکگرتنا کوردی - نازهریایجانی یی رژد بوو، ههتا ل ده می سویند خوارنا وی ل جهژنا سهربهخویا کوردستانی قازی محهمهدی پیدقیا پاراستن و ئیکگرتنا کوردی - نازهریایجانی دوویات کر و دسویند خوارنا خودا دبیریت: "نسبت به رئیس جمهور کوردستان و یه کهتی کورد و آذربایجان مطیع و وفاداریم"^(۸۰)، دیسان قازی محهمهدی پشکداری د ریوره سمین فهکرنا رادیویا حکومهتا نازهریایجانی ل ۶ شوات ۱۹۴۶ کر و بشی هه لکهفتی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئه یار ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (کردنهوهی ایستاسیونی رادیوی حکومتی ملی آذربایجان) وتارا قازی محهمهد پیشکیش دکهت و تیدا دبیریت: "نوکه په خشی رادیویا حکومهتا مللی یا نازهریایجان ب شیوهیهکی فهرمی دهیته فهکرن، ژنیقهکا دلێ پیروزیا هیا گشت ملههتی میرخاس و نازادیخواز یی نازهریایجانی دکهم، هیقیه من ئهوه روژ ب روژ ئیکهتی و دوستایهتیا فان ههردوو ملههتین میرخاس بو دهستقه ئینانا نازادیی موکم تر و بهیتر بیت و لژی سیهرا ئیکهتی و برایهتی و

دهستقهئینانا ئازادی و راگرتن و پاراستنا وی پیکشه ههول بدهین، و دهه می جورین هاریکاری و پشتهقانی ئیکو دوو دا کیماسیی نهکهین" (۸۱).

ل روژا دووشه مەب ۹ شوات ۱۹۴۶ رادیویا ئازەربایجان باسی ئیکگرتنا کورد و ئازەربایجان دکەت و دبیزیت: "دقیت هەمی دونیا بزانیته مللهتی کورد و ئازەربایجانی ئیک گیان و ئیک دن، و تا ئیک کەس ژقان هەردوو مللهتان مابیت دەست ژ دەستی ئیکو دوو بەرنادەن، دقیت دونیا پێشکەفتی بزانیته دهه ملیون کەسین زیرهک و میرخاس ئامادەنه تا دووماهیەک دلویا خوینا خو دریکا ئازادیی دا بریزن، ئەم مللهتی ئازەربایجانی مە پالپشتیهکا مەزن بو کوردان هەیه، چونکه ئەوژی هەر وهک مە بەش خواری و بەدبەخت و زۆرداریا دەستی فاشیستان دیتنه، ئەوژی وهک مە تهنیین ئاڤا ئازادیی نه و میژوویا قی مللهتی ل ئیران و تورکیا و عیراق دیدەقانی قی چەندی یه". و ل دووماهیە قی وتاری دبیزیت: "ئەه براین خوشتی یین ئازەربایجانی، کورد هەمی ئامادەنه دهه می کاران دا دگەل ههوه بن، چونکه دزانن مە هەردوو نهتهوهیان زولما داگیرکەران دیتیه و ئارمانجا هەردوو نهتهوهیان ب دەستقهئینانا ئازادیی یه" (۸۲).

دامەزراندنا کومارا کوردستان جوهره دلگرانی لدهق ئازەریان پهیدا کر، چونکه ئازەریان دقیان کورد بسەر کومارا ئازەربایجانی قه بن و کوردان ب تنی ل بازیری مەهاباد حوکمی ئوتونومی هەبیت (۸۳)، لهورا جهعفر پیشهوهری داخوازا سەرهدانا قازی محەمهەد بو تەبریز کر (۸۴)، لئیره پیشهوهری دیارکر کو هیشتا کورد نه ئامادەنه بو دەستقهئینانا حوکمی ئوتونومی و یا باش ئەوه ئەنجومه نهکی نیشتمانی یی کوردی بهیته دانان و کوردان پینج کورسیک ل ئەنجومه نی نیشتمانی یی ئازەربایجانی دا هەبن (۸۵)، لی قازی محەمهەد ئەق پیشنیا رهتکر و ناچار بوو هەلووستی کومارا ئازەربایجانی ب شیوهیهکی ئاشکەرا بو گەلی کورد بدهته دیارکر و ب ئاشکەرایی باسی سەرپهخویا کوردستانی بکەت (۸۶).

روژناما كوردستان ههلوپستی قازی محهمهد دژی پيشنيارا جهعهفر
 پيشهوهري ل ژمارا ب ميژوويا ۱ نيسان ۱۹۴۶ دهركهفتی ددهته دياركرن دهمی قازی
 محهمهد د وتارهکی دا ئاماژه ل سهر فی مژاری دکهت و دبيژیت: "... دفی روژا
 سهربهخویی دا پیدفیه ئەم ههمی کارین خو جیبهجی بکهن، ل دهستیکی مه
 داخوازا حوکمی ئوتونومی ل چوارچووئی سنورین ئیران دا کر و ئەز دوو جاران
 ژلایئ حکومهتا ئازهربایجانی بو تهبریز هاتمه گازیكرن و پيشنياركرن كو
 كوردستان ببیته پارچهك ژ حکومهتا ئازهربایجان یا سهربهخو، لی من پيشنيارا وان
 رهتكر، چونكه ئەفه چوار سالن مللهتی كورد ل ئیرانی حوكمرانیا خو دکهن، و
 ئەم داخوازا سهربهخویا ههمی ئاخا كوردستانی دکهین، ئەز گهلهك ژ پيشنيارا
 وان دلگران بووم و دقیت ههمی دونیا بزانیته كوردان شیانیین سهربهخویا خو
 ههنه" (۸۷).

دهبارهی خالیین گریدانا پهیمانا دوستایهتی دناقبهرا حکومهتا
 كوردستان و ئازهربایجان دا، دی بینین روژناما كوردستان ب شیوهیهکی روهن باس
 لیكریه، لی ل دهستیکی پیدفیه ئەگهرین گریدانا فی پهیمانی بدهینه دياركرن،
 كو ئیکهمین قهیران ل كوردستان پهیدابوی ئەگهری وی حکومهتا ئازهربایجان
 بو (۸۸)، چونكه بهشهکی زور ژ ئاخا كوردستان ژلایئ جوگرافیا سیاسی فه ب
 ئازهربایجانا روژئاقا دهاته نیاسین، ئەف چهنده بوویه ئەگهر كو تورکین ئازهری
 پارچهك ژ ئاخا كوردستانی ب بهشهك ژ ئاخا خو بزانی (۸۹)، ب تايبهت باژیری ئورمیه
 چونكه زوربهیا ئاکنجیین وی ئازهری بوون و پشکهکا مهزن ژ كوردان ژی لویری
 ههبوون، لهورا لشی باژیری گهلهك شهر و پیکدادان دناقبهرا كورد و ئازهرییان دا
 هاتنه روودان ب تايبهت ل باشووری ئورمیه و روژئاقا مراغه (۹۰)، ههروهسا ل باژیری
 خوی کومهلهکا كوردان هیرش کرنه سهر هیژین ئازهربایجانی، و ژبو
 چارهسهركرنا فی ئاریشهیی لیژنهکا كوردی - ئازهربایجانی هاته پیکئینان (۹۱)،
 ههروهسا ههفرکیا كوردی - ئازهری بوویه جهی نهئارامیا سهركردین
 سوقیهت (۹۲)، و ژبهه پيشبینیكرنا ریبهرین حکومهتا ئازهربایجان و كوردستان ههمبر

مهترسیا هاتنا هیرشهکا لهشکهری ژلایئ حکومهتا مهركهزی فه، ههولدان پهیوهندیین خوړیک بخهن و د تهنگافیان دا پشتهفانیا ئیکو دوو بکهن^(۹۳)، ب تایهت ب ههول و بزاقیئ نوونهریئ سوفیهتی ل دهقهری پهیمانا دوستایهتی و ئیکهتیئ دناقههرا حکومهتا کوردستان و نازمربایجان ل تهبریزهاته گریدان^(۹۴).

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئهیار ۱۹۴۶ دهركهفتی دهنگوباسیئ بهستنا پهیمانکهی دناقههرا کوردستان و نازمربایجان دا بهلاکفریه و تیدا دیاردکتهت کو پهیمانکه کا دوو لایهنی یا سیاسی و ئابووری دناقههرا دوو کومارین کوردستان و نازمربایجان د (۷) بهنداندا هاتیه بهستن^(۹۵) و ل ژمارا ب میژوویا ۸ ئهیار ۱۹۴۶ دهركهفتی پهیمانا ههردوو حکومهتیئ کوردستان و نازمربایجان ب ناقی (متنی پهیمانیک که لهنیوان حکومتی ملی کوردستان و نازمربایجان دا بهستراوه) بهلاکفریه، ل دهستیپیکا وی هاتیه: ژبهركو مللهتی نازمربایجان و کوردستان ههمی وهختان د قازانج و زیانان دا پیکشه ههفشک بوون و د ههمان رهوشدا تا نوکه بدهستیئ داگیرکهران ژناق دچن و ئەف ههردوو مللهته ب ههمان شیوه زولم ل وان هاتیه کرن، مللهتی نازمربایجان بو رزگارکرنا ههمی ئاکنجیئ ئیرانی لژیئر ستهمکاری و دیکتاتوریهتی دا ههول ددهت، ههروهسا مللهتی کوردی دریکا نازادیئ دا فیداکاریهکا زور پیشکیش کریه و قوربانیئ بی هژمار داینه، بهلی گهندهلی و کارین خرابیئ سیاسی یئ داگیرکهران بوونه ئەگهر و بهرههست بو نهگهشتنا فان ههردوو مللهتان ب هیشی و ئومیدیئ خو، ههتا شهری جیهانی یئ دووی دهستیپیکری ئەف ههردوو مللهته رابوونه سهرخو و بو ژناقبرنا (فاشیست و دیکتاتوریهتی) مل ب ملین ئیک بهرهنگاری کرن و ئالایئ راستی و دیموکراسی و نازادیئ بلند کرن، ژبهرفی چهندی ئەف ههردوو مللهته بریانه نه بتنی بو موکم کرنا نازادیا خو بهلکو بو دامهزاندنا نازادیئ ل سهرانسهری ئیرانی بو ههروهختهکی دهستیئ ئیکو دوو دگرتن^(۹۶).

لهورا ژبهرفی چهندی ل ۲۳ نیسان ۱۹۴۶ ل دهژمیئ (۵) ی ئیشاری ل باژیری تهبریز ل ئاقاهیی نهنجومهنی ملی یا نازمربایجان ب ئامادهبوونا سهرانین حکومهتا

مللی یا کوردستان و سهرانی حکومهتا ملی یا نازهربایجان ئەڤ پهیمانە هاتە
گریدان^(۹۷).

روژناما کوردستان ناڤین شاندی حکومهتا کوردستان یین پشکداری د
بهستنا ڤی پهیمانی دا کرین بڤی شیوهی ئینایه خوار، (سەرۆکی حکومهتا ملی یا
کوردستان قازی محهمەد، سەید عبدالله گیلانی ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا
حزبا دیموکراتی کوردستان، عمر خان شەریفی ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا
حزبا دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی ھۆزا شکاک، محهمەد حوسین سیف قازی
وہزیری ھیزا حکومهتا ملی یا کوردستان، رەشید بەگی جہانگیری ئەندامی
کۆمیتەیا ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی ھۆزا ھەرکی،
زیرو بەگی بہادوری ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان،
نوونہری کوردین شنو قازی محهمەد خضری)^(۹۸).

ب ھەمان شیوہ روژناما کوردستان ناڤین شاندی حکومهتا نازهربایجان یین
پشکداری د بہستنا ڤی پهیمانی دا کرین بڤی شیوہی ئینایه خوار، (سەرۆکی
ئەنجومەنی ملی یا نازهربایجان حاجی میرزا عەلی شەبستری، سەرۆک و ہزیری
حکومهتا ملی یا نازهربایجان جەعفەر پێشەوہری، ھاریکاری سەرۆکی کۆمیتەیا
ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی نازهربایجان بادگان، و ہزیری ناڤخویا نازهربایجان
دوکتور سلام اللہ جاوید، و ہزیری رەوشەنبیری نازهربایجان محهمەد بی ریا)^(۹۹).

ب مەرہما بہیزکرن و موکم کرنا دوستایەتیا دناڤہرا نازهربایجان و
مللەتی کوردستان دا و بو بلندکرنا ھەڤالینی و دوستایەتیا زیدەتر دناڤہرا
ھەردوو مللەتان دا ئانکو (کورد و نازەری)، ئەڤ بریارین ل خوارئ ھاتنە قەبوول کرن
و ھەردوو لایەن د پاشەرۆژی دا دی ڤان بریارین ل خوارئ جیبەجی کەن:

ل وان جھین پیدڤی ھەردوو حکومەتین کوردستان و نازهربایجان نوونہرین
ئیکو دوو لیک بگھورن.

ل ئازەربایجان ئەو دەقەرین ئاکنجیین وی کورد بن کارین کارگیری
یین دەولەتی دی بدهستی کوردان بن، ههروهسا ل کوردستان ژى ئەو دەقەرین بەشی
زۆر ئاکنجیین ئازەربایجانی بن دی کارگیری وی ژلایى بەپرسین حکومهتا ملی
یا ئازەربایجان قە هیته بریقه برن.

بۆ چارهسەرکنا کیشهین ئابووری دناقهبهرا ههردوو مللهتان دا
کومسیونهکا پیکهاتی ژ ههردوو حکومهتا بهیته دامهزاندن، و بریارین قی
کومسیونى ب ههولین ههردوو حکومهتا بهینه جیبهجى کرن.

ل دەمین پیدقی دا هاریکاریین لهشکهری دناقهبهرا حکومهتا ملی یا
ئازەربایجان و کوردستان دا بهینه پیشکیش کرن، و دقیت ئەو لایهنى پیدقی بشان
هاریکاریان لایهنى دی هاریکاریین لهشکهری پیشکیشی وی بکەت.

ههردەمهکی پیدقی بوو دگهل حکومهتا تههرانی دانوستاندن بهینه
کرن، دقیت ب رهمهاندیا ههردوو حکومهتین ملی یین ئازەربایجان و کوردستان
بیت.

پیدقیه حکومهتا ملی یا ئازەربایجان بو وان کوردین دناق ناخا
ئازەربایجان دا دژین ل دویف شیانین خو ههول بو پیشکەفتنا زمان و گرنگی پیدانا
رهمهانبیریا نهتهوهیا وان بدهت، ههروهسا حکومهتا ملی یا کوردان ژى بو وان
ئازەربایجانیین ل ناخا کوردستانى دا دژین بو پیشکەفتنا زمان و رهمهانبیریا
نهتهوهیا وان ل دویف شیانین خو ههول بدهت.

ههردەمهکی بو تیکدانا دوستایهتیا میژوویی یا نهتهوهی ئازەربایجان و
کوردان و ژناقبرنا برایهتی و دیموکراسیا نهتهوهی و ئیکگرتنا وان ههول بدهت،
ههردوولا ب ئیک دەست دی وان تاوانباران سزا دەن^(۱).

روژناما کوردستان ناقتین وان کهسین پشکداری د ئیمزاکرنا قی پهیمانی
دا کرین ل دووماهیى دووباره ئینایه خوار، لی ب تنی ناقتی نوونهری کوردی شنو
(قازی محهمەد خضری) نه ئینایه.

هەر چاوان بیت روژناما کوردستان ئیکه مین ژیدمه بهی شیوهی پیزانینین گرنه دهرارهی پهیمانا نازهربایجان - کوردستان پیشکیش کرینه، و ئیمزاکرنا قی پهیمانی نیشانا هشیاریا سیاسی یا ههردوو ریبه رین کوردستان و نازهربایجان بوو و ههستکرنا وان ب بهرژه وهندی و چاره نشیسی هه قشک، لهورا پهیمانا نازهربایجان - کوردستان به لگه یه کا گرنه میژووی یه بو په یوهندی و دوستایه تیا دناقهه را فان ههردوو نه ته وه یاندا.

لی ژلایه کی دیشه نا قی هنده ک ژ نه دمامین دهسته یا نوونه رین کورد وه ک نه دمامین کو میده یا نا قهندی ب سه روک عه شیرمه هاتبوون نشیسن، وه ک قازی محمه د خضری ب نوونه ری کوردین شنو هاتیه، نه ق چهنده چ ب مه رهم بیت یان نه ژ نا قه روکا په یمان و که سایه تیین کورد کی م دکته، چونکه نه ق که سانه ب نا قین دهسته یا نوونه رین که لی کورد ئانکو ل پیش هه می کوردستانی قه ئیمزا کرن، د هه مان ده مدا لایه نی نازهربایجانی نه وژی هه ر ئیک ژ هوزه ک و باژیر یان ده قه ره کی بون، لی نا قین وان بهی شیوهی نه هاتینه نشیسن^(۱۰۱).

سه ره رای ئیمزاکرنا قی پهیمانی لی چ مفا نه هاته وه رگرتن و ههردوو لایه نان نه شیان بنچینه یا حکومه تیین خو پی به یز بکه ن^(۱۰۲)، لی گریدانا وی ده نگه دانه کا نه رینی لده ق که لی کورد ل کو مارا کوردستان په یداکر، و ب هه لکه فتنا ئیکه تیا کورد و نازهربیایان هوزانقانی کورد (هیمن) هوزانه کی پیشکیش دکته و نه ق هوزانه د روژناما کوردستان دا هاتیه به لاق کرن و دبیزیت:

لاوی ئازای کوردی ههروه ک نیره شی ری کاتی جهنگه
 گهنجی نازهربایجانی وه ک پلنگی تی ژ جهنگه
 کورد و نازهربایجانی ههردوو داویان رهوایه
 هه ربژین و پایه داربن یا ره بی نه و دو برایه^(۱۰۳)

ژ وتارین روژناما کوردستان دیاردبیت کو قازی محهمەدی باوەریه‌کا مەزن ب گریډانا قی پەیمانی هەبوو و وی وهسان هەست دکر کو حکومەتا نازەربایجان ئەو سوزین داینه کوردان دی ب تەمامی جیبه‌جی کەن، لەورا پشتی زفرینا قازی محهمەد ژ تەبریز روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی وتارا قازی محهمەدی سەبارەت قی سەرمدانی بە لاق کر، قازی محهمەد دبیریت: "ئەقرو ئیکەتیا کوردان دگەل نەتەوهیی میرخاس و فیداکاری نازەربایجانی گەلەک بەیژە، و دەمی ئەز ل تەبریز مە ئاگەه ژ هەمی کاران هەبوو، ئەوژی وەک مە بەرەهەقن چاوا ئەم بو فیداکاری دریکا وان دا ئامادەنە ئەوژی دریکا مەدا بو فیداکاری ئامادەنە و ئەم هەردوو مللەت مژوولی چەسپاندنا ئازادی ل سەرانسەری ئیرانی نە" (۱۰۴)، هەروەسا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی هاتیە کو پیشەوا قازی محهمەد فەرماندا هەمی پیشمەرگە و ئەفسەرین هیزا کوردستان کو: "پیدقیە هیزین کوردستان ریژی ل ئەفسەر و خودان پلەیین لەشکەری بین نازەربایجان بگرن" (۱۰۵)، ئانکو چاوا ریژ ل ئەفسەر و خودان پلەیین لەشکەری بین کوردستان دەیتە گرتن، هەمان رەفتار دگەل وان ژی بەیتە کرن.

لی یا گرنگ ئەو بوو دەمی هەندەک ژ کوردان ل دەورو بەرین باژیری ئورمیە دەستدیریژی ل سەر هەندەک نازەربایجانیان کرین، لەورا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳۰ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی وتارا قازی محهمەد ل دەمی سەرمدانا وی بو ئورمیە بە لاق کر و تیدا قازی محهمەد دبیریت: "هون بخو دزانن نازەربایجانی برا و پشت و پشتەقانی مەنە، دقان روژان دا من گوھ لیبوییه ل دەورو بەرین ئورمیە هەندەک ژ کوردان دەستدیریژی ل هەندەک براین نازەربایجانی کرینە و پیکدادان دناقبەرا هەردوو لایەناندا هاتینە روودان، ئەقە کارەکی ئیکجار خرابە، و نابیت دەستدیریژی ل مافین چ تاکە کەسین نازەری یان کورد بەیتە کرن و ل دویش پەیمانانا دناقبەرا کورد و نازەربایجان خیانەت ل کەسی نازەربایجانی خیانەتە ل کەسی کورد، ئەز نزانم مەرەما وان ژقان جوهره کارین نە حەز چیه؟ و بوچی قی چەندی دگەن؟" (۱۰۶).

ل قیڤه دیاردبیت قازی محهمهد گهلهك بهرهقانی ژ مافین ئازهربیان دکر و پیگیری ب بهندیڤ پهیمانا ئازهربایجان- کوردستان دکر و ئەف پهیمانە وهک سۆزهکا مهزن دزانی.

ژ لایهکی دیشه گریڤانا پهیمانا کوردستان- ئازهربایجان دهنگشه دانهکا مهزن ل سهر ئاستی نیڤدهولهتی بخوڤه دیت، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۳ حوزمیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی، راپورتهك لژیڤ نافونیشانیڤ (ههلهستانی کوردستان له دواي مسئلهي اعراب و يهود دوههه مسئلهي مهمي روژههلاتی ناوهراسته) بهلافکریه، روژناما کوردستان ئەف وتاره ژ روژناما (ئیران ما) وهرگریه و قی روژنامی ژ گوڤارا (ایکونومست - Economist) ئەوا ل لهندن دهرکهفتیت وهرگریه، و تیدا هاتیه "حکومتیکی میلی کورد بهرسمی لهباکووری روژ آوای ایران دامهزراوه وپهیمانیکی نظامی دهگهله حکومتی ملی آذربایجان بستوه سهروک و مزیری ئەم حکومته ایستا دهگهله هیئتی نوینهرانی آذربایجان له تارانە و له دهووبهیری استقلال آذربایجان و کوردستان دهگهله سهروکهکانی حکومتی مرکزی گفتوگویی دهگهله"^(۱۰۷)، ههروهسا رادیویا قاهیره دهنگوباسهك بهلافکریه و تیدا هاتیه دیارکرن کو "ئیکهتیا دهولهتا ئازهربایجان و دهولهتا کوردستان ل جیهانا سیاسی دا کاریگهریهکا گهلهك مهزن کریه، ههر چهنده ئەف ئیکهتیه کوردستانا ئازهربایجانی بخوڤه دگریت، لی ئیک ملیون کوردین ل تورکیا و ۳۰۰ ههزار کوردین عیراق و ۲۵۰ ههزار کوردین سوریا بخوڤه ناگریت، به لی قی ئیکهتیی کاریگهریهکا مهزن کریه"^(۱۰۸).

به لی دهربارهی مژارا دانوستاندنا ئازهربایجانیان دگهله حکومتا نافهندی، حکومتا ئازهربایجانی سۆزین خو دگهله کو مارا کوردستان بجه نه ئینان^(۱۰۹)، و شاندهکی حکومتا نافهندی ب سهروکاتیا جیگری سهروک و مزیران (مظفر فیروز)^(۱۱۰) بو ئەنجام دانا دانوستاندنان دگهله حکومتا ئازهربایجان گههشته تهبریز، ئەف دانوستاندنه نهك ب تنی بی رهزامهندی حکومتا کوردستان بوو، به لکو بهروفاژی پهیمانا کوردستان- ئازهربایجان بوو^(۱۱۱)، چونکه بهندی (۵) ژ پهیمانی

دگوت "ههردهمهکی پیدقی بوو دگهل حکومهتا تههران دانوستاندن بهینه کرن، دقیت ب رهمهندیا ههردوو حکومهتین ملی یین نازمربایجان و کوردستان بیت".

بشی شیوهی ل ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ پهیمانەك دناقبهرا نوونهرین حکومهتا تههران و حکومهتا نازمربایجان دا ب ئیمزاکرنا مظفر فیروز و جهعفر پیشهوهری هاته بهستن، دقئ پهیمانیدا زۆربهیا پیشنیارین نازمربایجان هاتنه پهسهند کرن^(۱۱۲)، ئی دههمان دهما چ دانوستاندن نه ژلایئ حکومهتا تههران فه و نه ژلایئ حکومهتا نازمربایجان فه دگهل کومارا کوردستان نه هاتنه نهنجام دان.

سهبارت گریدانا قئ پهیمانی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ تهروز ۱۹۴۶ دهرکهفتی وتارهك بناقونیشانی (متنی موافقتنامهی نمایندانی دولت و نازمربایجان) بهلاشکریه، تیدا هاتیه پشتی چهندين دانوستاندنان دناقبهرا نوونهرین دهولتهئ^(۱۱۳) و نازمربایجاندا هاتینه کرن چهندين بهند دقئ پهیمانی دا نهوا ل ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ هاتیه گریدان دناقبهرا ههردوو لایهناندا هاتنه پهسهندکرن، روژناما کوردستان (۱۵) بهندین قئ پهیمانی بهلاشکرینه، ئی گرنگترین بهند و خالا ب کوردان فه گریدایی بهندی (۱۳) بوو، دقئ بهندی دا هاتیه کول دویف رهمهندیا حکومهتا تههرانی کوردین نازمربایجان ژبهندی قئ پهیمانی مضایی وهرگرن و تا پولا (۵) سهرمتایی ب زمانی خو بخوینن^(۱۱۴).

تیبینی: نهو کیمه نهتهوهیین ل نازمربایجان دا ههین وهك نهرمهنی و ناشووری ماف ههنه تا پولا (۵) ئی ب زمانی خو بخوینن^(۱۱۵).

پشتی ئیمزاکرنا قئ پهیمانی مظفر فیروز و جهعفر پیشهوهری ههردوو پیكشه ل رادیویئ رهمهندیا خو ژقئ پهیمانی دهریرین کو ب شیوهیهکی سهرکهفتی و ناشتیانه کیشهیا نازمربایجان هاته چارهسهرکرن، و ل ۱۴ حوزمیران ۱۹۴۶ نهف پهیمانە ژلایئ نهنجومهنی نازمربایجانی فه هاته پهسهندکرن و ل دویف قئ پهیمانی نهنجومهنی نازمربایجان بو نهنجومهنی پاریزگهان هاته گوهورین^(۱۱۶)، ههروهسا نازمیریان سنورین خو دگهل ئیران دیارکرن و ژ دوو

پاریزگه‌هان پیک دهات نازمربایجانا رۆژه‌لآت ناقه‌ندی وی ته‌بریز و نازمربایجانا رۆژئاقا ناقه‌ندی وی ئورمیه بوو، لی چ سنوور بو کۆمارا کوردستان نه‌هاتنه دانان^(۱۱۷).

بشی شیوه‌ی داخوازی و ته‌ماعکاریین نازمربایجان ب ئاشکه‌راییی دیاریوون، و ل دویف قی په‌یمانێ کوردستان بوو پشکه‌ک ژ نازمربایجانێ و ژ خودان کۆماره‌کا سه‌ربه‌خو که‌فته دناق ریژین کی‌مه نه‌ته‌وه‌میاندا وه‌ک ئه‌رمه‌ن و ئاشوریان، لی یا خرابتر ئه‌بوو کو دقی ماوه‌یدا کوردان چ ریکیین چاره‌سه‌ریی نه‌بوون، هه‌روه‌سا سه‌رکرده و به‌رپرسیین کۆمارا کوردستان چ هه‌لویستیین نه‌رازیبوونی دیارنه‌کرن، به‌لکو هه‌ولدان خو دگه‌ل قی ره‌وشی بگونجینن.

گونجاندا به‌رپرسیین کۆمارا کوردستان دگه‌ل قی بارودۆخی نوی ژ به‌ریه‌ریین رۆژناما کوردستان ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را دیاردبیت، چونکه پشتی گری‌دانا قی ریکه‌فتنامی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ حوزمه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی، وتاره‌ک ب ناقی (حلی اختلافات له نیوان نوینه‌رانی تاران و نازمربایجان) به‌لآفکریه، و دده‌ته دیارکرن "که اختلافات له نیوان حکومه‌تی تاران و آذربایجان دا له (۱۵) ماده‌ دا حل کرا"^(۱۱۸).

دیسان رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ حوزمه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی، ده‌نگوباسیین چه‌فتی به‌لآفکرینه، و تیدا هاتیه کو پشتی راگه‌هاندنا قی ریکه‌فتنامی حکومه‌تا ته‌هرانی ره‌زامه‌ندی خو ل سه‌ر حوکمرانیا نازمربایجان ده‌ریری و ئه‌نجومه‌نی ئه‌یاله‌ت و ویلایه‌تان به‌یته هه‌لبژاردن، و نازمربایجان ئه‌نجومه‌نی خویی مه‌زن (په‌رله‌مان) هه‌بیت و ئه‌و بخو سه‌روکی خو دامه‌زرینن، و ل دویف قی ریکه‌فتنامی حکومه‌تا نازمربایجان له‌شکه‌ری نه‌ته‌وه‌می یی خو هه‌بیت، به‌لی ب ناقی ئیمناهی و ئاسایشی بو پاراستنا ناقه‌خویی به‌یته نیاسین^(۱۱۹).

کۆمارا کوردستان چ دژایه‌تی و نه‌رازیبون هه‌مبه‌ر ریکه‌فتناما ته‌هران -

نازمربایجان نه‌بوون، دی بینین رۆژناما کوردستان ل به‌شی دووی ژقان ده‌نگوباسان

لژیئر ناڤی (مسئله‌ی کورد) به‌لافکره‌ی کوردی به‌رامبه‌ر سیاسه‌تا دونیایی تشته‌کی بترسه، ژهر قی خالی پیشه‌وا قازی محهمه‌د ب سیاسه‌تا خو یا شاره‌زایانه مژارا کوردستانا ئیران ب مژارا ئازمربایجان فه گریدا، و دبئییت: "گریدانا قی په‌یمانئ ژبو به‌رژه‌وه‌ندیا گه‌لی کورده، و هه‌ردوو ملله‌تین کورد و ئازمیری لژیئر سته‌مکاریا رزا شاه دا بوون، له‌ورا پیشه‌وا قازی محهمه‌د بفر زانی کو مژارا کوردی ب مژارا ئازمربایجانفه گریده‌ت، و ئەگەر ل ئیران یاسایا بنه‌رمت به‌یته جیبه‌جیکرن رامانا وی ئەوه زمانی کوردی ل کرماشان و سنه ژێ ده‌یته خواندن، و ئەنجومه‌نی ئەیه‌اله‌ت و ویلایه‌تان ب شیوه‌یه‌کی دیموکراسی ژلایی ملله‌تی فه ده‌یته هه‌لبژاردن و ئەم بخۆ سه‌روکی خو دامه‌زرینن" (۱۲۰).

دیشان ده‌مان ده‌نگوباس دا روژناما کوردستان پیشکیش کریه کو ریکه‌فتنما ته‌هران - ئازمربایجان نه‌ب تنی ملله‌تی ئازمربایجان بخو‌فه‌دگریت، به‌لکو کوردان و هه‌تا ئهرمه‌ن و ئاشوری ژێ تیدا پشکدارن، له‌ورا دقیت هه‌می کورد قان روژان ب روژین شادی ببینن و بقی ده‌نگوباسی که‌یفخوش بن (۱۲۱).

بقی شیوه‌ی سه‌رده‌می وهرچه‌رخان و گوهورینی ل کو‌مارا کوردستان ده‌ستپیکر کو به‌ره‌می فیلبازیا ته‌هرانی و ده‌ستبه‌ردانا ئیکه‌تیا سو‌قیه‌تی ژ کوردان و په‌یمان شکاندا ئازمربایجان بوو، و ژبو ده‌سکه‌فتنا ته‌ماعکاریین وان کورد که‌فتنه ناڤ دوژمن و نه‌حه‌زان دا، له‌ورا ب ناچاری بی ده‌نگومان پاشقه زقرین، چونکه ل دویش قی بارودوخی نوی دقیا کورد خو بگونجینن، و پشتی گریدانا قی ریکه‌فتنمای ئیدی ناڤی کو‌مارا کوردستان و سه‌روک کو‌مار و سه‌ربه‌خویا کوردان کی‌متر ده‌اته بکارئینان، چونکه ئەڤ ناڤه دگه‌ل گورانکاریین نوی نه‌ده‌هاتنه گونجاندن (۱۲۲).

ل ده‌می به‌ریخودانا روژناما کوردستان ئەڤ راستیه ب ئاشکه‌راییی دیاردبیت، و ئیدی به‌رپرسیین کوماری قان ناڤا کی‌م بکاردئینن و هه‌ول دهن خو دگه‌ل بارودوخی نوی بگونجینن و پتر باسی وان بابته و لایه‌نان بکه‌ن یین په‌یه‌وه‌ندی ب

ئیران و ئیکهتیا ئیران فه ههین^(۱۲۳)، دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ تهموز ۱۹۴۶ دمرکهفتی، پیشهوا قازی محهمه د وتارهکا خودا باس ژ گریدانا ریکهفتناما تههران- نازمربایجان دکهت و دبیزیت: "د بهندی سیزدی ژفی ریکهفتنامی دا ل دویف رهمه ندى دهولهتی ئەو کوردین ل نازمربایجان ئاکنجی دشین مفایى ژفی ریکهفتنامی بکهن و ل دویف بهندی سیی دشین تا پولاً پینجی سهرهتایی ب زمانى خو بخوینن"، دیسان دبیزیت: "دقی بهندی دا بریار ل سهر راستی و هه بونا مه کریه و مه ژى دقتی ههمی کوردستان مفایى ژفی بهندی وهرگرن و بزووترین دم ب دهستی کوردان نازادی ل سهرانسهری ئیرانى بهرقه راریت و ههمی برا مفایى ژفی چهندی وهرگرن"^(۱۲۴)، لئیره قازی محهمه د بخو جوره بی ئومییدی لدهف پهیدادبیت، لهورا ناچاروو ههول بدهت خو دکهل قى بارودوخى نوی بگونجینیت.

خالهکا دی یا ههره گرنگ ئەوه کو ژ دهستهیا نوونه رین نازمربایجان بو تههران ب سهروکاتیا جهعفر پیشهوهری کو ژ (۶) کهسان پیک دهاتن (۵) کهس نازمیری بوون لی ب تنی ئیک کورد بوو ئەوژی (محهمه د حوسین سهیفی قازی) بوو، لئیره بی دهسته لاتی سهرکردایهتیا کورد ب شیوهیهکی ئاشکهرا دیاردبیت و کورد کهفتنه د چوارچووئی نازمربایجان دا^(۱۲۵)، ههروهسا دقان دانوستاندانان دا پله و پوستی (محهمه د حوسین) نههاتیه نفیسین، لی دهه مان دهمدا پله و پوستین ههر پینج نوونه رین نازمربایجانى هاتبوون نفیسین، ئەفه ژى پیلانهکا دی بوو دژی کوردان و نازمیریان ئەف کهسی کورد دکهل خو برن بتنی دا بهرپرسین ئیرانى بزنان کیشهیا کوردان د چوارچووئی نازمربایجان دا دهیته چاره سهرکرن^(۱۲۶).

لی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ تهموز ۱۹۴۶ دهنگوباسهک لئیر ناخی (بانگ هیشتن بو تاران) به لافکریه، و تیدا هاتیه دیارکرن کو ل دویف داخوایا سهروک وهریری ئیران (قهوام السلطنه) کومسیونهکا (۵) کهسی ب سهروکاتیا سهروکی ئەنجومهنی ئەیهالهتا نازمربایجان (شبستری بو تهمامکرنا

ریکهفتنما تههران - نازمربایجان هاته بیکنیان و ل دهمزیر دهی سپیدی پاریزگه ری نازمربایجان دکتور سلام الله جاوید و جیگری سهروکی نهجومه نی نهیاله تی صادق پادگان، و ژنرال پهناهیان، و ژنرال گبیری) ب ترومبیلی بهره ق تههران بریکهفتن^(۱۳۷). و وهک تیبینی کرن دقئ دهنگوباسی دا ب ئیکجاری ناقئ چ نوونه ری کوردان نه هاته باس کرن، ئانکو ئیدی مژارا کوردان هاته پشت گوھ ئیخستن.

ل قیره دهیته تیبینی کرن کو مارا نازمربایجان دهست ژ سوژا خو دگهل کوردان بهردا، بهلکو چه ندین جاران د دانوستاندین دگهل حکومه تا تههران ههولددان ناوچین کوردستانی ژی بکه نه ژیر دهسته لاتداریا نازمربایجانیا نه، و ژ ریکهفتنما تههران- نازمربایجان دیاریوو کورد وهک کیمه نه ته وهین ل نازمربایجان دژین هژماردن، لی سه ره رای قئ چه ندی ئەم چ راپورت یان وتاران د روژنما کوردستان دا نابینین کو تیدا بهرپرسین کو ماری گله ییه ک یان نه رازیبوونه ک دژی کو مارا نازمربایجان دیارکرین، لی بهروقاژی بهردهوام قازی محهمه د و بهرپرسین کو ماری ههول ددان دگهل بارودوخی نوی یی پشتی گریدانا قئ ریکهفتنما ی بگونجن.

تەوهرى سىي

هەلويستى رۆژناما كوردستان ژئيكهتيا سوقيهتى

بارودوخين شهري جيهانى يى دووى بوو ئەگەر كو هەر ژ دەستپيكي دەستهلاندارييين سوقيهت هەولبدەن پەيوەنديين موكم دگەل سەرۆك ھۆزين كوردان ل رۆژھەلاتا كوردستان گريدەن، ژبو قى مەرەمى دەستهلاندارييين سوقيهت داخوازي بو (۳۰) سەرۆك ھۆزين كورد ل مەھاباد بو سەرەدانا باژيري باكو ھنارتن، و ل ۲۵ چرييا دووى ۱۹۴۱ شاندى كوردان گەھشتە باژيري باكو^(۱۲۸).

دقى سەرەدانى دا دەستهلاندارييين سوقيهتى رەفتارەكا جوان دگەل سەرۆك ھۆزين كورد كرن، و ل دەمى چاقيپكەفتن دگەل سەرۆك ھەزيري كومارا نازەربايجانا سوقيهت (جەعفەر باقروڤ)^(۱۲۹) كرين، دقى كومبوونى دا بابەتى ھەقالينيا سوقيهتى ھەمبەر كوردان و گوھورينا بەرژەوونديين كورد و نازەربايجانى ھاتە كرن، لى يا گرنگ ئەو بوو ھندەك داخوازيين كوردان ھاتنە پيشكيشكرن ژوانان ئەو چەكين كوردان ژ ئەنجامى داگيركرنا سوقيهت بو باكوورى ئيران ب دەستھە ئينايين بو كوردان بمينيت، لى بەرسفا سوقيهتى ل سەر قى داخوازيى نەيا روھن و ئاشكەرا بوو^(۱۳۰).

بو جارا دووى ل پايزا ۱۹۴۵ شاندهكى كوردى ب سەرۆكاتيا قازى محەمەد ب مەرەما چاقيپكەفتن دگەل جەعفەر باقروڤ ھاتنە گازيكرن^(۱۳۱)، و باقروڤى: گوت"ل دويڤ بنەماييين ئيكهتيا سوقيهت ھەر مللەتەكى ماف ل

دیارکرنا چاره‌نقیسی خو یی نه‌ته‌وهیی دا هه‌یه، و کورد ئیک ژ ملله‌تین ئیرانی نه دقیت کوردان د پاشه‌روژی دا ئەف مافه هه‌بیت^(۱۳۲)، ئشیره گرنگیا سوڤیه‌تی ب کوردان پتر لی‌هات، چونکه ل دویف په‌یماننا سی قولی^(۱۳۳) یا سالاً ۱۹۴۲ پستی ب دووماهییک هاتنا شه‌ری جیهانی یی دووی ب شه‌ش هه‌یقان دقیا له‌شکه‌ری سوڤیه‌تی ژ باکووری ئیران ده‌رکه‌فن^(۱۳۴)، ئانکو ل ۲ ئادارا ۱۹۴۶ له‌شکه‌ری سوڤیه‌تی وه‌لاتی ئیران بجه به‌یلیت، لی سوڤیه‌ت چ پویته بشی په‌یمانئ نه‌کرن^(۱۳۵)، و ل کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هاریکاری و پشته‌فانیا سوڤیه‌تی کومارا ئازمه‌ربایجان ب سه‌رکردایه‌تیا جه‌عفر پیشه‌وه‌ری هاته دامه‌زراندن، و ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ قازی محهمه‌د دامه‌زراندنا کومارا کوردستان راگه‌هاند. لی خالا گرنگ ئە‌ه‌بوو ده‌می حکومه‌تا ته‌هرانی دانا ئیمتیا‌زاتین په‌ترولی ل باکووری ئیران بو ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ره‌تکرین^(۱۳۶)، ئەف هوکاره بوو ئە‌گه‌ر ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی پتر خو نیزیکی کوردان بکه‌ت^(۱۳۷)، و ب مه‌ره‌ما ناچارکرنا حکومه‌تا ته‌هرانی بو دانا ئیمتیا‌زاتین په‌ترولی^(۱۳۸) بو ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت کورد وه‌ک کارتا فشاری دژی حکومه‌تا ته‌هرانی هاتنه بکارئینان.

هه‌روه‌سا ده‌سته‌ه‌لاتدارین سوڤیه‌ت ل باژیری مه‌هاباد ئە‌نجومه‌نه‌ک ب ناڤی (ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیری یی کوردستانی- سوڤیه‌تی) دامه‌زراندن^(۱۳۹)، قی ئە‌نجومه‌نی کاریگه‌ریه‌کا سیاسی یا مه‌زن ل سه‌ر چالاکیین سوڤیه‌ت ل ناڤ کوردان دا هه‌بوو^(۱۴۰).

ب هه‌لکه‌فتنا بورینا ساله‌کی ل سه‌ر دامه‌زراندنا ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیریا مه‌هاباد روژناما کوردستان ل میژوویا ۱۹ ئە‌یلول ۱۹۴۶ راپورته‌ک لژی‌ر ناڤونیشانیین (سال تی وهرسوورا) به‌لاڤکریه، دقئ راپورتی دا دایه دیارکرن کو ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیریا سوڤیه‌ت ل گه‌له‌ک ده‌قه‌رین ئیران هاتینه دامه‌زراندن و ئەف ئە‌نجومه‌نه ده‌رگه‌هی زانست و شارستانیه‌تی یه، ساله‌ک یان زیده‌تره ئە‌نجومه‌نی پی‌کشه‌ه گریدانا فه‌ره‌نگا ئیران و سوڤیه‌ت لقئ کوردستان ل باژیری مه‌هاباد هاتیه دامه‌زراندن، د ماوی قی سالی دا کورد ب نیاسینا ره‌وشه‌نبیریا سوڤیه‌تی و نیاسینا

ئەدەبىياتا خۆ پەيوەندىيەكا باش دگەل نەتەوهيىن سوقىيەت پەيداكرىنە، ديسان ب رىكا قى رهوشەنبىرىي جيهان تيگەھاند كو كورد وەك دۆژمىن وان دگوتن هوڤ و نە تيگەھشتى نىن، بەلكو چەند چەرخە كورد ب رىكا زانايىن خۆ خزمەتى دگەن^(۱۴۱).

رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۷ كانوونا دووى ۱۹۴۶ دەرکەفتى د وتارەكى دا ب ناڤى (ئەوه عەدالەت بوو) كو ژلايى عەبدولرەحمان ئىمامى قە ھاتبوو نڤيسين داىە دياركرن كو گەلى كورد ژ زانست و خواندەوارىي و ھەمى پىدڤيىن مروڤايەتيى بى بەھر بون، بەلى دمولەتا دادومر و بناڤو دەنگا دونيايى، ئانكو ئىكەتيا جەماوهرىن سوقىيەت بو پشتهڤانيا نەتەوهيىن كرىكار و ھەژار و بەرھەلستى زالم و ستەمكاران دبوو، گەلەك لاو و گەنج بو پاراستنا مافىن مروڤايەتيى ب كوشتن دان و ستەمكار ژناقبرن و بو دونيايى دياركر كو نەتەوهيىن بچووك و كرىكار ل دويف ياسايا ديموكراتى و بەلاڤوكا (ئەتلانتىك) مافى ژيانى ل جيهانى دا ھەيە، ئەم نەتەوى كورد ب پشتهڤانيا خودى و پيشەوايى بەرزى لەشكەرى سوور ل دويف قى بەلاڤوكى مە ريشەبرنا حوكمرانىا خۆ ب دەستشە ئىنا^(۱۴۲).

ل ميژوويا ۲۶ كانوونا دووى ۱۹۴۶ رۆژناما كوردستان راپورتەكا عەلى خسروى^(۱۴۳) ب ناڤى (كورد ئازادى دەوى) بەلاڤكرىيە و تىدا داىە دياركرن كو دمولەتىن ديموكراسى (ئىكەتيا سوقىيەت) د ماوى حەفت سالان دا گەلەك زيان داينە^(۱۴۴) و مالىن وان ھاتىنە ويرانكرن و كور و باب ھاتىنە كوشتن، دقى ماوھيدا ل لاىەكى خويىنا خو درشتن و ل لاىەكى دى بەلاڤوكا ئەتلانتىك و (يالتا - Yalta)^(۱۴۵) ددانان، و بو مللەتىن بچووك راگەھاندن كو خويىنا مە يا ھاتى رشتن بو شىن بوونا تووقى ئازادى و رزگاريا ھەوھيە، و ل دووماھيى ھەر ھون دى ژقى خوشيا ژيانى مضى وەرگرن، ژبەر قى چەندى ھەمى مللەتىن بچووك ئەويىن لژىر زولما داگىرکەران دا دنالاندن ئومىدەوار و دلخوش دبون و چاڤەرى ژ ناڤچوونا دىكتاتورىيەت و نىزىكبوونا رۆژا رزگارىي بوون^(۱۴۶).

هەر دهربارەى قى بە لاقوکی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ٦ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتى راپۆرتەك ب ناڤى (مولوتوف. برنس. بوين) ^(١٤٧) بە لاقکریه و تیدا هاوارا خو دگههینته دهولهتین مهزن و دبیزیت: "ئەى وهزیرین رووس و ئەمیریکا و ئینگلیز، ئەى ئەو کەسین دقین جیهانا پاشهروژی ل سەر عهدهالەت و ئازادى و یهکسانى دانن، هەمى مروقی جیهانى ب دلەکی پهریشان و ب چاقهکی پرژ گریان، ئومیدەوارن بە لاقوکا ئەتلانتیک و سانفرانسیسکو ^(١٤٨) بهیتە جیه جیکرن و مروق ب مافی جانفیدای و زهحمەتیا هفت سالی خۆ بگههیت" ^(١٤٩)، د هەمان ژمارەدا رۆژناما کوردستان دایه دیارکرن کو گەلی کورد ب دونیایى نیشان دا ئەو بخۆ دشین کارگیریا خو بکەن، و بەرامبەر بە لاقوکا ئەتلانتیک هەر ملله تهکی بشیت کارگیریا خو بکەت مافی ئازادی هیه و نابیت بیانی حوکمی ل وان بکەن ^(١٥٠).

هەر وهسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ١١ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتى باس ژ سیاسەتا سوقیهت و ئیران دکەت، چونکه دقى ماوهیدا په یوه ندىن ئیکهتیا سوقیهت و ئیران د ئالوز بوون، له ورا شاندهکی حکومهتا تههرانى ب سهروکاتیا (قهوام السلطنه) ههولدان سهردهانا موسکو بکەن، گەلی کورد ل کومارا کوردستان ههست ب مهترسیا قى سهردانى ل سەر کوردان کر، له ورا رۆژناما کوردستان وهک بهرسف بو قى سهردانى دهه مان ژماره دا باسى بە لاقوکا ئەتلانتیک دکەت و دبیزیت: ئەم ب ناڤى مهدهنیهتی دبیزن و دنقیسن کو سی دهولهتین روس و ئینگلیز و ئەمیریکا پیکشه بە لاقوکا ئەتلانتیک بهستن و قان هەر سی دهولهتان ئەمانى و پشتهقانیان وان ژناقبرن و ئەو نهتهوهیین لژیر زولم و ستهمکاریا داگیرکهران رزگارکرن، لی ئەگەر ئەق دهولهتین مهزن ژ سوزا خو پاشقه زفرین نه دبهرژمهوندىا مللهتین بچووک دایه ^(١٥١).

هۆزانقان (ههژار موکریانى) د رۆژناما کوردستان دا راپۆرتەکا جوان ب ناڤى (له کویى بهسته مهوه) بە لاقکریه و ب خوشبینى ههست ب راستى و دروستیا سۆزین سوقیهت هه مبهر گەلی کورد دکەت کو دهمی دهولهتین هه قههیمانان

پهیمانانە ئەتلانتیک نئیسین، ھندەك ژ دەولەتین داگیرکەر ھزر دکر ن ئەف پەیمانە ۋەك چیروکا ھەزار سالیە و پیک ناھیت، لی وان نزانین چ کەس ب (فیل و درەوان) بسەردا ناچیت وان نزانین دونیا یا ئەفرو دونیا یا دیموکراسی و راستی یە، نزانین دەولەتەکا ۋەك سوقیەت ھەیە (درەو) د ئارمانجا ویدا نینە و ھەر سۆزەکا دا دقیت بەیتە بچە ئینان^(۱۵۲).

ھەر دەربارە ی پەیمانانە ئەتلانتیک روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۲۷ ئادار ۱۹۴۶ دمرکەفتی راپورتەك ب ناھی (کورد و پەیمانانە ئەتلانتیک) ھاتیە بەلا فکرن، دق راپورتی دا ھاتیە کو "قی پەیمانانە ھەمی مللەتین بچوو ک و مەزن بین سەر ئەردی ب بنەمای ئازادیی دلخۆشکرن و ئان مللەتان باومری بقی پەیمانانە ئینان و پشتراست بوون، بەلی ھەمی مللەت و دەولەت چاقری قی پەیمانانە بەیتە بچە ئینان، مللەتی کورد ژ ئیکە ژوان مللەتین ئاوارەیی دەستی داگیرکەرانە، بەھمی هیزا خو خەبات و تیکۆشانان دکەت بو بچە ئینان پەیمانانە ئەتلانتیک، چونکە قی پەیمانانە ریک بو ھەمی مللەتان قەکر چ بین مەزن یان بچوو ک بەرەف ریکا ئازادیی بچن"، ژبەر باومریا موکم بقی پەیمانانە ل دووماھیا قی راپورتی ھاتیە کو "پەیمانانە ئەتلانتیک نە ب تنی نئیسین ل سەر کاغەزی یە، بەکو پەیمانەکا ل بەرامبەر ھەمی مللەتان دەیتە جیبەجیکرن و دی گەھیتە مللەتی کورد یی خودان میژوو و ئەرد و زمان و ئەدەبیاتی نەتەویمی"^(۱۵۳).

ل دەمی بەریخودانا قی روژنامی ب ئاشکەرا دیاردبیت کو سەرانی کورد ل کو مارا کوردستان ھەست دکر ن کو ئەو ب ھاریکاری و پشتەقانی سوقیەت رزگار بوینە، ل گەلەك لاپەرین روژناما کوردستان ئەف ھەستە دەیتە دیتن، ل ژمارا ب میژوو یا ۲۹ ئەیار ۱۹۴۶ دمرکەفتی ھاتیە دیارکرن کو "کورد دزانن رابوونا وان بەاندانا روسان بوو^(۱۵۴)، و ب فەرمانا ئیک ژ زەلامین گورەپانا عەدالەتی و دوستی مروقایەتی ژنرال ستالین (۱۹۲۸ - ۱۹۵۳) کورد ژزیندانا دیلی ھاتنە دەر، و ریک ل ھەمبەر وان قەبوو"^(۱۵۵)، دیسان د گەلەك ژمارا دا ل دووماھیا وتاراندا رستەیا "بژی ستالین و بژی لەشکەری سوور" یان "بژی پشتەقانی مللەتین لاواز (ستالین)" و ددانە

ئەفسەرە ژ نوونەرین ئەنجومەنی بلند یی ئیکەتیا سوقیەت ل ئەرمەنستانى بوو، ل سالاً ۱۹۴۱ رەوانەى گورەپانا شەرى ببوو، هەر ل رۆژین دەستیکی ژ شەرى رەوشتەکی بەرز و بلند نیشان دا، سەرەنگ سیامەندوف پشکداری د پاراستنا موسکو دا کر، ل ۱۹۴۴ د هیرشەکا سەرکەفتی دا سیامەندوف شیا (۴۴۷) ئەفسەر و سەربازین ئەمانی ب دیل بگریت، و د چالاکیەکا جەنگی دا دگەل سەربازین خو (۱۱) هیرشین ئەمانیان تیک شکاندن، د شەرەکی دا وی ب تنی (۱۳) ئەفسەر و سەربازین ئەمانی ژناقبرن، ژبەر زیرەکی و میرخاسیا وی ل سەر فەرمانا دەستەیا سەرۆکاتیا بلند یا ئیکەتیا سوقیەت، سیامەندوف ب ناسناقى قارەمانى ئیکەتیا جەماوەرین سوقیەت هاتە بناقکرن^(۱۷۱).

رۆژنامەنقیسەک باسى (سەمەند سیامەندوف) دکەت و دبیزیت: "ل سەر جادەى ل باژیری ئیریقان چاقین من ب ئەفسەرەکی جوان کەفت، ناچاربووم خو لی نیزیک بکەم، هەتا بزەنم ئەقە چ کەسە، دەمی ئەز نیزیک بوویم من دیت سینگی پان یی قى زەلامى ژ نیشان و هیماين لینین و ستالین تژیە، ژ بەژن و کەلەخى وی دیاربوو کەسەکی کویستانی (چیاىی) یە، ژ مویین رەش و ناڤ چاقین پان و دەڤ و چاقین وی دیاربوو کورده، دەمی من ژ دەوروبەران پرسیار کری بو من دیاربوو ئەڤ زەلامى بەرز نەقیى نەتەوی کورده"^(۱۷۲).

ژبەر زیرەکی و میرخاسیا (سەمەند سیامەندوف) د نامەیهکی دا کو (ژنرال لفتنان کوسوف) و (ژنرال ئەستیومین) بو بابى سەمەند نقیسى بوو و تیدا هاتبوو: "کورى تە سەرەنگ ۲ سیامەندوف، ل شەرى دژی ئەمانیان ب ئەفسەرەکی زیرەک و گیانفیدایى وەلاتى سوقیەت هاتە نیاسین، کورى تە ب سەلامەتى، کارى خو یی جەنگی ئەنجام دا، و بى کیمەک رەحمى ب دوژمنین خوینمیژ دا ببەت سەربازین وان ژناقبرن، سەرەنگ سیامەندوف ل نەخوشتین و بەیژترین چرکەین شەرى دا وی بخو کارگیریا شەرى دکر و کومەلین سەربازان بریڤەدبرن، ب پلانین خو یین جەنگی دەربەکا مەزن و گران ل دوژمنان دا و هیزا وان یا میکانیزی (هیزین سووار) ژناقبر و پیروزی سەربازین مە مسوگەر کر"^(۱۷۳).

ل دووماهیئ ئەف هەردوو ژنراله دبێژنه بابی سەمەند: " تو (رهفیک سیامەندوف) تو بابی کورەکی زیرەک و میرخاسی و تە ئەو وەك قارەمانەکی ئیکەتیا سوڤیەت مەزن کرێه، ئەم سوپاسیا تە دکەین، و ژنیڤه کا دلی سەلامەتی و سەرکەفتنی ژ خودایی مەزن داخواز دکەین" (١٧٤).

هەرۆسا مرنا لنین جەهەکی باش د روژناما کوردستان دا هەبوو و ب بورینا ٢٢ سالان ل سەر مرنا وی د چەندی لاپەران دا باس ژ ژیاننامە و مرن و هەلووستی کۆمارا کوردستان ژ مرنا لنین دایه دیارکرن (١٧٥)، ل وی دەمی روژنامە و گوڤار و رادیوی ل زۆریهیا دەڤه رین جیهانی دەنگوباسین مرنا لنین بە لاف دکرن (١٧٦)، رادیویا کوردستان دەنگوباسەك دەریاره ی بورینا بیست و دوو سالان ل سەر مرنا لنین بە لاف کرێه و دبێژیت: "هاوە لاتی و کریکار و زەحمەتکیشان، رهفیک ایڤانوفیچ لنین چوو بهر دلوقانیا خودی" (١٧٧)، هەرۆسا روونشتنه کا به هیداری ژ لای کۆمارا کوردستان ڤه هاته دانان و روژناما کوردستان ل ژمارا میژوو یا ٢٠ ئەیار ١٩٤٦ دەرکەفتی راپورتهك لژیر ناڤونیشانی (مجلسی تذکر و عزاداری له لایه ن حکومه تی کوردستان) به لاف کرێه و ددهته دیارکرن کو پشتی پینجی سالان ژ خەبات و تیکۆشانا د ریکا نازادی دا میخائیل ایڤانوفیچ لنین سەرۆکی بهری یی دەستیا بلند (الهیئة العلیا) یی ئیکەتیا جەماوەرین سوڤیەت یا سوسیالیستی ل ژیی (٧١) سالیدا ل ٢١ کانوونا دووی ١٩٢٤ ل دەمژمیر (٢٠:٥) پشتی نیڤرو ژ دونیایی چوو و بشی هەلکەفتی ل ١٤ و ١٥ ئادار ١٩٤٦ ئەنجومه نی بیرئینان و به هیداری ژ لای حکومه تا کوردستان ڤه هاته دانان و ئالایی کوردستان ژ سەر ئاڤاهیین هەمی فەرمانگه هین کوردستان هاته خوار (١٧٨)، ئەم ملله تی کورد ب مرنا میخائیل لنین سەرەخوشیی ل ملله تی زیرەك و میرخاسی ئیکەتیا سوڤیەت ب تاییهت ژنرال ستالین دکەن (١٧٩).

ژوان راپورتین د روژناما کوردستان دا سەبارەت مرنا لنین هاتینه بە لاف کرن دیاردبیت قی روژنامی بو خەلکی ددایه دیارکرن کو کورد ب هاریکاری و پشته ڤانیا لنین سەر به خویا خو ب دەستڤه ئینایه وەك د راپورتا (الوداع ئەی لینی عظیم...)

ل دهستیکی دبیریت "بخیر بچی ئەی ئیک ژریه‌رین (۲۰۰) ملیون کهسین دهوله‌تا سوقیه‌ت و هه‌زاره‌هان ملیون ئازادبخواز و کریکار و رهنجبه‌رین هه‌می دونیایی، بخیر بچی ئەی دوستی ملله‌تان و دوژمنی داگیرکه‌ر و که‌قنه‌ په‌رستان"، ل دووماهیا فی راپورتی دایه دیارکرن کو "کورد ب وهرگرتنا ئازادیا خو دهینداری لینی نه، د ده‌مه‌کی دا سه‌روک کۆماری دهوله‌تا سوقیه‌ت بو شکاندنا دهوله‌تین داگیرکه‌ر و فاشیست کاریگه‌ریه‌کا مه‌زن هه‌بوو، ئەگه‌ر ئەمانیا و ئیتالیا دق جهنگی دا سه‌رکه‌فتبان، بی گۆمان ئەم نه‌دبووینه خودانی مافی خۆ ل ژيانا دیموکراسیی دا، و هه‌ر ئەم دا ل زولم و سه‌رشوری دا بین، له‌ورا لنین ژیلی وی چهندی کو خزمه‌تا ملله‌تی سوقیه‌ت کر، خزمه‌تا کوردان ژێ کریه، هه‌روه‌ک خزمه‌تا هه‌می ملله‌تین ئازادبخوازین دونیایی کری" (۱۸۰).

بشی شیوه‌ی ئەق هه‌سته دبیته پالده‌ری وی چهندی کو حکومه‌تا کوردستان ئالایی خۆ بینیته خوار و وه‌زاره‌تا تبلیغات هه‌ستی ملله‌تی کورد هه‌مبه‌ر مرنا لنین ب ریکا رادیو و روژنامین خۆ دیاریکه‌ت (۱۸۱).

تهومری چواری

هه لویستی روژناما کوردستان ژ بهریتانیا و ئەمریکا

روژناما کوردستان ژ ژماره (۱) تا ژماره (۶۷) ب چ شیوهیا باس ژ بهریتانیا و ویلایه تیئ ئیکگرتی یین ئەمریکی نه کریه، لی پشتی بهریتانیا و ئەمریکا په یوه ندیین بهیز دگه ل ئیران گریداین و فشارین مهزن ل ئیکه تیا سوفیه ت ب مه ره ما چولکرنا هیزین سوفیه تی ژ ناخا ئیران کرین، دی بینین روژناما کوردستان ژ ژماره (۶۷) پیقه دژایه تی و ره خنه گرتنه کا بهرچا ل بهریتانیا و ویلایه تیئ ئیکگرتی یین ئەمریکی دکه ت.

روژناما کوردستان زور ب کیمی باس ژ هه لویستی بهریتانیا و ئەمریکا هه مبه ر کو مارا کوردستان کریه و ئەق روژنامه بتنی د سی یان چوار وتاران دا ب دژایه تیه کا توند باس ژ فان هه ردوو وه لاتان دکه ت، لی دهه مان ده مدا ب په سنه کا مه زن باس ژ ئیکه تیا سوفیه ت کریه، دی بینین ل ژمارا ب میژوو یا ۱۸ ته موز ۱۹۴۶ ده رکه قتی د راپورته کا ب ناقی (جولانه وه ی گیتی له حفته یه کدا) باس ژ هه لویستی بهریتانیا و ئەمریکا هه مبه ر نه ته وه و داگیرگه هین ژیر ده سته لاتداریا بهریتانیا دا دکه ت و دبیزیت: "ژوان هیزین مه زن یین دونیایی پشته قانیا نه ته وه مین بچووک کرین ئیکه تیا سوفیه ته، و ژ هه می لایه نانقه هه ولدده ت هاریکاریا ملله تیئ بی هیز بکه ت و بهرنگاریا هیزین که قنه په رست [مه ره م پی بهریتانیا و ئەمریکایه] ئەوین دبه نه ئەگه ری پاشکه فتنا ملله تان دکه ن، چونکه ل ئەندونسیا و هندستان و

مسر و گهلهك وه لاتیڤن دی تا نوکه لژیڤ دهستیڤن داگیرکهران دا دنالیڤن"، ههر دقئ و تارئ دا رۆژناما کوردستان ئاماژه ب ههبوونا ئیکهتیا سوفیهت ل ئیران دکهت و دبیزیت: "ژ هندهك کهسین نه تیگههشتی پرسیار بکهی بوچی ئیکهتیا سوفیهت دقیت دهستهه لاتاریا بهریتانیا و ئەمریکا ل ئیران بشکینیت، ئەم ههمی دزانن ئەق ههردوو دهولهته دگهه کهفنه په رستیڤن ئیرانئ ریگهفتی نه کو ئیران بکهنه که لایهکی بۆ بجه ئینانا ئارمانجین پیس یین کهفنه په رستان، و دقئ بیاقی دا چه ندين جارن کارین نارهوا هه مبهه ر ئیکهتیا سوفیهت ئەنجام داینه، له ورا ئیکهتیا سوفیهت بۆ پاراستنا وه لاتیڤن خو نه قیت دهولهتا ئیران کو هه قسنوری وی یه بیته پی یاریک ددهستیڤن بیاناندا، به لکو ئیکهتیا سوفیهت دقیت سه ره بهستی و ئازادی ل ئیران دا به رقه رار بیته" (۱۸۲).

ههر دقئ راپورتئ دا هاتیه دیارکرن کو ئەمریکا و بهریتانیا په یوه نديڤن خو دگهه ل ئیران به یز دکهن و دقین ئیران دانوستاندنان دگهه ل ئیکهتیا سوفیهت ببریته و پاشان مژارا ئیران و چولکرنا هیژین سوفیهتی ژ ئاڅا ئیرانئ بیخنه بهر ئەنجومه نئ ئاسایشئ (۱۸۳)، به لئ سه ره وک وه زیڤ ئیران (قهوام السلطنه) نیشان ددهت کو یا باشتر ئەوه مژارا ئیران بریکین دانوستاندنان دگهه ل ئیکهتیا سوفیهت جیبه جئ بکهن و پیدقیه ئیکهتیا سوفیهت دانوستاندنان ل سه ر قئ بابتهی بکهت، چونکه به رژه وه نديا ئیکهتیا سوفیهت ب ئازادیا ئیران فه گریڤداییه و ئیران ژ دهستیڤن بیانان دوور بکهت (۱۸۴).

ههر د چوارچوو قئ دژایهتیا رۆژناما کوردستان هه مبهه ر ئەمریکا (۱۸۵) ل ژمارا ب میژوو یا ۱۱ ئاب ۱۹۴۶ ده رکه قتی راپورتهك ب ناقئ (امریکا مخالفی اصلاحاته) به لآقکریه، دقئ راپورتئ دا باس ژ دژایهتیا ئەمریکا دژی وان چاکسازیی ل ژاپون دهینه کرن دکهت ئەوژی رۆژناما (موسکو - Moscow Journal) به لآقکریه کو ل دویش نشیسینا رۆژناما نیویورک پوست (New York Post) دبیزیت: "کو نوونه ریڤن ئیکهتیا سوفیهت ل باژیڤی توکیو هه ولددهن چاکسازئ بهینه ئەنجام دان"، لئ رۆژناما (شیکاگو ساند - Chicago Sand) دبیزیت: "نوونه ریڤ ئەمریکا (ئه جسن -

Achison) تورەیی و رق ژ ئەنجومەنی ریکەفتی یی هەقپەیمانان ل ژاپون وەرگرتیە و وی ناکوکی دگەل نوونەری ئیکەتیا سوقیەت ژنرال (دیانکو) هەیه، لەورا دیاردبیت کو ئەمریکا چ پویتەهی ب ئەنجام دانا چاکسازیا ل ژاپون نادەت" (۱۸۶).

لژیر نافونیشانیین (امریکا لەبینی دوو شەر و صلح دا، ولسن. روزفلت. ترومن) ئانکو ئەمریکا دناقبەرا دوو شەر و ئاشتی دا ل سەردەمی هەرسی سەرۆکی ئەمریکا (وودرو ویلسون - W. Wilson) (۱۹۱۳ - ۱۹۲۱) و (فرانکلین روزفلت F.R. Roosevelt - ۱۹۳۳ - ۱۹۴۵) و (هاری ترومان - H. Truman) (۱۹۴۵ - ۱۹۵۳) دا، روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئاب ۱۹۴۶ دەرکەفتی دیارکریە کو ل سەردەمی (سەرۆک کوماری ئەمریکا) سەرۆک ویلسون، چوارده خال راگەهاندن و دقان خالاندا ئازادی و کەیفخوشیا مللەتان هەبوو، ئی ئەف سوز و پەیمانە زۆر ب زەحمەت بوون هەمی بەینە بجە ئینان، د هەمان دەمدا ل پاریس (سەرۆک وەزیری فەرەنسا) (کلیمەنسو - Clemenceau) (۱۸۷) و (سەرۆک وەزیری بەریتانی) (لوید جورج Lloyd George - ۱۸۸) ل سەر لەشین مرووفان دەقەرین جیهانی دابەش دکرن، هەر چەندە ویلسون هاوار دکر چوارده خالین وی بە لاقکریین بجە بینن، ئی خالین وی ژلایئ بەریتانیا و فەرەنسا قە پاشگوھقە هاقیئن، ل دووماهیئ سەرۆک وەزیری ئەفریقیا باشووری (ژنرال سمتس) (۱۸۹) بو چارەسەرکرنای کیشئ پینشیار کر کو پەیقا داگیرکەر ب پەیقا ئینتەداب (۱۹۰) بگوهورن، و شیا کلیمەنسو و لوید جورج و پاشان ویلسون ژی رازی بکەت، و ددەتە دیارکرن کو هندەک وەلات د شارستانی دا گەلەک پاشکەفتی نە و تا دگەنە ئاستئ شیانین ریقەبرنی پیدقیە ژلایئ دەولەتەکا مەزنقە چاقدیری ل وان بەیتە کرن (۱۹۱).

د هەمان راپورت دا روژناما کوردستان باس ژ هەلوستی (ترومان) سەرۆکی ئەمریکا دکەت کو بەری ئەمریکا پشکداریئ د شەری جیهانی یی دووی دا بکەت سەرۆکی بەری یی ئەمریکا (روزفلت) سوزەک ژ بەریتانیا وەرگرت کو بە لاقوکا ئەتلانتیک و بریارین کونگری تەهران (۱۹۲) و یالنا بەینە جیبەجیکرن، ئی بداخقە (روزفلت) دمريت و (ترومان) هات و سەرۆکاتیا ئەمریکا وەرگرت، ئی

ترومان دەست ژ هاریکاری و پشتهفانیا ئازادیخوازان هه لگرت و چوو دناڤ ریزین داگیرکهران دا و بوو بهرهنهنگاری ههمی ئازادیخوازان، ل دووماهیا فی راپورتی دا هاتیه "ئه ی جهنابی (ترومان) ئه ی دریزهپیدانی جورج واشنتون و ئیبراهام لنکولن و ویلسون و روزڤلت ئهڤ ریکا ته گرتیه بهر ژیلی کو سه رناگریت، و ناڤودهنگین وهلاتی ته ژی دشوینیت" (۱۹۳).

دگهل دیاربوونا نیشانی بهریابوونا (شهری سارد) دناڤهرا ویلایهتین ئیکگرتی یین ئه مریکی و ئیکهتیا سوڤیهت دا، روژناما کوردستان راپورتهک ب ناڤی (رادیوی لندن و دونیایی خودا) هندهک دهنگوباسین ژلایی رادیویا له ندهن فه هاتیه په خشکرن د بهرپه رهکی خودا به لاقکریه و ل ژمارا ب میژوویا ۱۶ حوزهیران ۱۹۴۶ ده رکهفتی ددهته دیارکرن کو ل دویف قهیرانا سیاسی نوکه ل سه رانسهری جیهانی دناڤهرا دهولهتین مهزن دا پهیدابوو، دشین بیژن ئهڤ رهوشا نوکه گه لهک ژ رهوشا سه ردهمی شهری مهترسیدارتره، چونکه ل شهقا ۱ حوزهیران ۱۹۴۶ دهنگوباسهک ژ رادیویا له ندهن لدور (فه رمانا وهرگرتنا سه ریا زین لهشکه ری یین بهریتانی) به لاقکریه، و ددهته دیارکرن بهریتانیا هه تا دووماهییک قوناغ دی پشتهفانیی ل نه ته وهیین ئیکگرتی کهت، لی بریارا وهرگرتنا سه ریا ز و خوبه خشان دبیاڤی لهشکه ری دا ل وهلاتی بهریتانیا لگهل رهوشا نوکه یا جیهانی و لگهل وان کونفرانسین ل سه ر ئاستین وهزیران دهیته گیان و ههروهسا لگهل هه بوونا ریکخراوا نه ته وهیین ئیکگرتی و لگهل وی په سنا ژ ئاشتی و باسی ئاقه دانیی دهیته کرن ناگونجیت، دشین بیژن ئهڤ بریاره ئاشتیا جیهانی ژی تووشی مهترسیی دکهت و پینگافه که بو شهرهکی دی، چونکه ئهڤ کاره دی بیته نه گهر کو وهلاتین دی ژی ب هه مان پروسه یی رابن (۱۹۴).

و ل دویف فی دهنگوباسی نه گهر شهری جیهانی یی سیی بهیته روودان ئه مریکا دشیت مضای ژ یاسایا باج و کریان (۱۹۵) (ئه وه دهینین داینه ئه وروپا) وهرگریت، و بشی ریکی دشیت پشکهک ژ ئه وروپا و دهولهتین روژهه لاتا ناڤین نیزیکی خو بکهت و فان وهلاتان بیخته ژیر کاریگه ریا سیاسه تا خو و دهسته لاتاداریا

بازرگانیا ئەمەریکا لگەلەك دەقەرەن دشییت سەرکەفتنی بینیت و کونترولی ل سەر قان دەقەرەن بکەت، لی ئەگەر ئەمەریکا ئەق پلانه دارشت دی تووشی بەرەهەنگاریەکا دژوار ژلایی بەریتانیا قە بیت، چونکە بەرژمەوهندیین بەریتانی ل داگیرگەهین وی ل رۆژەلاتا ناقرەاست دی بیتە ئەگەر پیکدادانەکا دژوار دناقبرەرا ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی و بەریتانیا دا بەیتە روودان، بەلکو ژناقبرنا دەستەلاتداری و بەرژمەوهندیا ژیدەرین بەریتانی ل سەرانسەری ئاسیا و ئەفریقا و پارچەك ژ ئەوروپا تووشی گەفکرەکا هەتا هەتایی ژلایی ئەمەریکا قە دبن، ل دویش قان دەنگوباسین رادیویا لەندن بەلاقکرین هاتیە دیارکرن کو بەریتانیا ژیو پاراستنا دەستەلاتداری و سیاسەتا داگیرگەهین خو ناچاردبیت ل دژی دوستی خو یی ئیک رەنگ (ئەمەریکا) هەقپەیمانین حکومی گریدەت، ل دووماهیا قی وتاری رۆژناما کوردستان دخوازیت کو ئەق جورئ بەرنامە و دەنگوباسین ب ریکا رادیویا لەندن بەلاق دبن کاریگەریەکا خراب ل سەر سیاسەتا جیهانی نەکەت کو ببیتە ئەگەری روودانا شەری جیهانی یی سی^(۱۹۶).

هەر چاوان بیت بەریتانیا و ئەمەریکا رژدبون مژارا کوردی دگەل دەستەلاتدارین حکومەتا تەهران بەیتە چارەسەرکرن و بەریتانیا هەردەم سیاسەتا بی لایەنیی دگەل کوردان بکاردئینات، دیسان ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی دژی پارچەکرنا ئیران بوو و هەولدا ئیرانی ژ ئیکەتیا سوقیەتی دوور بکەت و پاراستنی ل سەر سنورین ئیرانی بکەت، بشی شیوەی بەریتانیا و ئەمەریکا پششەقانی قەوام السلطنە بو ژناقبرنا کومارا کوردستان دکەن^(۱۹۷).

ژبەر قان ئەگەرەن د رۆژناما کوردستان دا ب شیوەیەکی روھن و ئاشکەرا هەلوستی دژایەتی هەمبەر بەریتانیا و ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی دیار دبوو، و ژبەر هەفرکیا قان وەلاتان دگەل ئیکەتیا سوقیەت بەرپرسین کوماری بریکا قی رۆژنامی کو زمانحالی کوماری بوو هەولدان ئیکەتیا سوقیەت رازی بکەن، لەورا چەندین وتار و بابەتین هەقدژی بەریتانیا و ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی بەلاق دکرن.

ژلایهکی دیشه روژناما کوردستان چ ئاماژه و ههلوئیستی ئەمریکا و
به‌ریتانیا دهربارهی کۆمارا کوردستان لوی سه‌رده‌میدا دیارنه‌کریه، له‌ورا ل دویف
پێزانینێن قی روژنامی ئەم نه‌شێن هه‌لوئیستی قان هه‌ردوو ده‌وله‌تین مه‌زن هه‌مبه‌ر
کۆماری بده‌نه دیارکرن.

- (۱) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ۱۳۸.
- (۲) برهان ابابکر یاسین، کوردستان فی سیاسة القوی العظمی ۱۹۴۱ - ۱۹۴۷، ترجمه: هوراس، دهوک، ۲۰۰۲، ص ۱۴۷ - ۱۴۸.
- (۳) زیدهباری چاندنا دووبه ره کیی دناقبهرا هوزین کوماری ژلای حکومه تا تههرانی فه، حکومه تا تههرانی ئابلوقه یه کا ئابووری یا توند ل سهر کوماری سهپاند بوو و بوویه نه گهر که لوپه لین چاندنی و تووتنا کوماری تووشی کاریگه رییه کا مهزن بییت، لی چونکه نهف بابتهه پتر ب لایه نی ئابووری فه گریدایه، لهورا مه بضر دیت نهف بابتهه ل بهشی چواری، تهومری ئیکئی باس لی بهیته کرن.
- (۴) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۵) حهسن نهرفهع کورا میرزا رزا خان ناقدار ب (ارفع الدوله) دناقبهرا سالیین (۱۸۹۵ - ۱۹۸۶) دژیا و ههر ژدهستییکا ژيانا خوه کهفته د گورهیا سیاسه تی دا و ب دریژیا ژيانا خوه چهندين پله و پایه د حکومه تیین جودا جودایین ئیرانی دا هه بوون ژ وان بهریرسیاره تیا سه ره له شکه ری ئیرانی دناقبهرا سالیین (۱۹۴۴ - ۱۹۴۶). بنیره: باقر عاقلی، شرح حال رجال سیاسی ونظامی معاصر ایران، جلد اول، تهران، نشر گفتار با همکاری نشر علم، ۱۳۸۰ ه. ش، ص ۸۱.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱، ۴۴.
- (۷) روژناما کوردستان، ژماره (۸)، ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۳۱.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۱۸)، ۲۳ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۹.
- (۹) روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۳.
- (۱۰) روژناما کوردستان، ژماره (۵۴)، ۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۹.
- (۱۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۴)، ۶ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۷۸.

- (١٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٠)، ٢٧ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠١.
- (١٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٩)، ٢٣ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ١٩٩.
- (١٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٠)، ٢٧ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٢.
- (١٥) ئەحمەد قه‌وام ناقدار ب قه‌وام السلطنه، كورێ میرزا ئیبراهیم موعته‌مه‌دولسه‌لته‌نه، لساڵ ١٨٧٣ز هاتیه‌ سه‌ر دونیایی، ئەو خودانی چه‌ندی‌ن پایه و پله‌یی‌ن سیاسی و له‌شكه‌ریی‌ن ئیرانی بوو ژ وان پله‌یا سه‌رۆك وه‌زیریا ل ساڵ ١٩٢١ز، ناقب‌ری ل ساڵ ١٩٥٥ دژی‌ هه‌شتی و دوو سالی‌ دا چویه‌ به‌ر دلوقانیا خودی. بنی‌ره: جعفر مه‌دی نیا، زندگی سیاسی قوام السلطنه، تهران، ١٣٧٨ش، ص ٢٧٦.
- (١٦) قه‌وام السلطنه شاره‌زاییه‌كا مه‌زن ل دانوستاندن‌ین سیاسی دا هه‌بوو، و ژبو رازی‌کرنا شان‌دی ئازمه‌ریایجان - كوردستان رازی‌بوونا خو لسه‌ر چاره‌ به‌ندا دیار‌کر، ئی‌هه‌ز و داخوازی‌ین وی دگه‌ل ئارمانج‌ین كورد و ئازمه‌ریایجان‌یان نه‌دهاته گونجاندن و کیشا ئازمه‌ریایجان - كوردستان راوه‌ستایی ما، له‌ورا بی‌چه‌ بارودۆخ‌ین هه‌ردوو کۆمارا که‌فته‌ به‌ر مه‌ترسی‌ی. بنی‌ره: قوام السلطنه، موهاکه‌مه‌کردنه‌که‌ی پیشه‌وا قازی مه‌مه‌د له‌ یاداشته‌کانی قوام السلطنه‌ دا، وه‌رگی‌ران: موکری، چ ٤، هه‌ولێر، ٢٠٠٧، ل ٦٨ - ٦٩.
- (١٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٠)، ٢٧ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٢.
- (١٨) ديفيد مكدول، المصدر السابق، ص ٣٧٧ - ٣٧٨.
- (١٩) حاجی‌ عه‌لی‌ ره‌زم‌ ئارا ل ساڵ ١٩٠١ ژدایک بوویه، خودانی چه‌ندی‌ن پله‌یی‌ن سیاسی و له‌شكه‌ری‌ بوو، ژ هه‌موویان گرنگتر سه‌رۆك وه‌زیریا ئیرانی پشتی (عه‌لی‌ مه‌نسور) و به‌ری (حسین‌ عه‌لا) ل ساڵ ١٩٥٠، هه‌ر ده‌هه‌مان سالد ل مزگه‌فتا شاه‌ ل ته‌هران هاته‌ تیروور‌کرن و کوشتن. بو پتر بی‌زانی‌نان بنی‌ره: محمد ترکه‌مان، اسرار قتل رزم‌ آرا، تهران، ١٣٧٠ش، ص ٩٦.

(٢٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢٠ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢٧٤؛ هه‌می دانوستاندن و هاتووچووینی قازی محهمه‌د بتنی بو داخوازکرنا سه‌ره‌تاییتترین مافی مروقابه‌تی بوو، (خواندن و فی‌رکرن) ب زمانی کوردی بیت و خه‌لکی کوردستان ب ده‌ستین خو کومه‌لگه‌هی کورده‌ه‌واریی بریقه‌به‌ه‌ن و ئیدی سه‌ریاز و هی‌زین حکومه‌تا ته‌هران چاره‌نقیسی خه‌لکی کورد نه‌که‌نه ده‌ستین خو ب کوشتن وزیندانکرن و دیکتاتوریه‌تی کوردستانی نه‌که‌نه گوره‌پانا خو، ئی حکومه‌تا ته‌هران چ وختی ئاماده‌نه‌بوو و ب تنی وخت دبوراندن و ل چاقه‌ری بوون هی‌رشێ بکه‌نه سه‌ر کوردستان، له‌ورا میژوو شاهیده کو پیشه‌وا قازی محهمه‌د ژبلی به‌رگریی چ تشتی دوور ژ هه‌ز و فیانا نه‌ته‌وی خو زیده‌تر نیشان نه‌دایه. بنیره: سمایی ماملی، کۆماری دیموکراتی کوردستان 11 مانگ و 20 رۆژ به‌خته‌وه‌ریی، کۆتایی و تراژیدیای کۆمار 1946 - 1947، سلیمانی، ٢٠١٣، ل ١٨٢.

(٢١) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٧.

(٢٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢٠ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢٧٤.

(٢٣) هه‌مان ژماره.

(٢٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٥ - ٢٨٦.

(٢٥) شه‌ری قاراوا ل گوندی قاراوا ب دووراتیا (15) کیلومه‌تران ژ باکووری باژیری سه‌قز هاته روویدان. بنیره: ناظم یونس عثمان، البارزانیون و جمهوریة کوردستان: دراسة في ضوء الوثائق العراقية غير المنشورة، مجلة جامعة دهوك، المجلد (١٣)، العدد (١)، دهوك، ٢٠١٠، ص ٢١٣.

(٢٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٢)، ١ ئه‌یار ١٩٤٦، ل ١٧٠.

(٢٧) قوام السلطنة، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٦٨ - ٦٩.

(٢٨) رۆژناما کوردستان، ژماره، (٤٤)، ١٩ ئه‌یلول ١٩٤٦، ل ١٧٧؛ له‌شکه‌ری ئیران ژ هه‌می کومه‌ل و هی‌زین کوماری پتر هه‌ز بو بارزانیان دکرن، چونکه هوزا بارزان چه‌ن‌دین سال بون دژی هی‌زین ئوسمانی و له‌شکه‌ری عیراقی خه‌بات و

تیکوشان دکران و شارهزاییه کا مهزن د شهزین چیاپی دا هه بون، و شیان هه بون بو ماوهیه کی زور دناق سهنگه ران دا خو بی دهنگ و بی چ لشین بهیلن، ههتا دوژمن دکهفته بهر سینگیان وان ئیدی دهست ب گوله بارانکرنا وان دکران و هیزین دوژمن تهراو بهرا دبون، بشی شیوهی ب ئاسانی و ب کیتمترین زیان شیان هیزین ئیرانی بشکینن. بنیره: قوام السلطنه، سهراوهی پیشوو، ل ۶۹.

(۲۹) پشتی روودانا شهری قاراوا ل ۲۰ ئه یار ۱۹۴۶ هیزه کا بارزانیان هیرش کرنه سهر هیزه کا گهروک یا لهشکه ری ئیرانی ب سهر کردایه تیا پیشهنگ (خوسرهوی) ژ کوردین سنه بوو، دقئ هیرشی دا پیشهنگ (خوسرهوی) دگهل دوو سهربازا هاتنه کوشتن، بشی جوری لهشکه ری ئیرانی ب ئیکجاری وورهیا خو ژ دهست دا. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۵۳.

(۳۰) ژبهری هیزین ئیرانی هیرشی بکهنه سهر دهقه ره کا کومارا کوردستان ب شیوهیه کی نهینی په یوهندی دگهل هوزین ئاکنجی ل دهقه ری دکران و ل دهمین پیدقی شیان مضایی ژفان هوزین کوردی وهرگرن.

(۳۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۹)، ۲۳ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۰.

(۳۲) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۴؛ پشتی فان شکه ستین بهردموام و دویف ئیک یین لهشکه ری ئیرانی و بوییه ئه گهر هیزین ئیرانی ب ئیکجاری وورهیا خو ژ دهست بدهن، ل دهسپیکا حوزهیران لهشکه ری ئیرانی یی نوی ل دهقه را سهقر جیگیر بون، ئهف لهشکه ره بسهر کردایه تیا سهروک ئه رکانی لهشکه ری ئیرانی حاجی عهلی (ژنرال رهزم ئارا) بوو، لشی دهقه ری سی گوردان (افواج) و نیزیکی (۵۰۰۰) سهرباز لژیر فهرمانا قی سهر کرده ی بون و دگهل چه ندين فروکه و توپخانه و تانکین کهفن پشته قانی لی دکران. بنیره: قوام السلطنه، سهراوهی پیشوو، ل ۶۷.

(۳۳) هه مان سهراوه، ل ۶۸.

(۳۴) نوونه رین کورد ژ (عزمت عهبدولعهزیز و رائد ئیبراهیم صلاح و سهروک ئه رکانی کوردی جه عفه ر کهریمی ژ دیبوکرین مه هاباد) پیک دهاتن.

بنییره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۵۷؛ قوام السلطنه، سهرچاوهی پیشوو، ل ۷۳.

(۳۵) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳.

(۳۶) عزمت کوری حاجی عهبدلعهزیزه ل سالاً ۱۹۱۲ ژدایک بووه، ب پلهیا (پیشرهو - رائد) ئەفسەر بوو و ل سالاً ۱۹۳۹ دجیته ناڤ حزبا (هیوا) و ل سالین ۱۹۴۳ - ۱۹۴۵ پهیوهندی ب شورهشا بارزان دکهت، پاشان دجیته کومارا کوردستان و پشتی رووخاندنا کوماری ل ۱۹ حوزمیران ۱۹۴۷ ژلایئ حکومهتا عیراقی قه دهیته سیدارهدان. بنییره: محهمهده حهمه باقی، سهرچاوهی پیشوو، ل ۳۸.

(۳۷) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳، ۲۱۶.

(۳۸) تیلهکو هۆزهکا رموادیانه ل دهقهرا موکریان. بنییره: روژناما کوردستان، ژماره (۲۲)، ۴ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۷.

(۳۹) روژناما کوردستان، ژماره (۵۴)، ۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۹.

(۴۰) ههمان ژماره.

(۴۱) دبیت جوهره زیدههیهک دقئ دهنگوباسی دا ههبیت، چونکه چ راستی دوی چهندی دا نینه نیزیکی ههزار کهس ژ لایهنهکی شهركهر بهینه کوشتن بهرامبهر یازده کهسان ژ لایهنی دی، یان ژی دبیت ئەگهري به لافکرنا قی ژماره ی ئەوبیت دا وورمیا هیژین کوماری بهرز بکته.

(۴۲) روژناما کوردستان، ژماره (۶۰)، ۲۰ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۱.

(۴۳) ههمان ژماره، ل ۲۴۱ - ۲۴۲.

(۴۴) گوندی مامهشا ب دووراتیا (۱۰) کیلومهتران ژ روژناڤایی باژیری سهقز دووره، ل سپیدههیا ۱۵ حوزمیران ۱۹۴۶ شهركه دژوار نیزیکی ههژده دهمژمیران دناقبهرا هیژین ئیرانی و هیژین کوماری دا هاته روودان. بو پتر پیزانینان بنییره: کهیوان نازاد ئەنومر، سهرچاوهی پیشوو، ل ۱۵۷.

(٤٥) ل سالاً ١٩١٢ ژ دایک بوویه و ل ١٩٣٠ دبیته ماموستا و پاشان دچیته کولیزا سهربازی و بووه ئەفسەر، ل سالاً ١٩٣٩ دچیته ناڤ حزبا (هیوا) و ژ ئەندامین دیار یین شوره‌شا بارزان بوو و پشکداری د هیزا کومارا کوردستان دا دکهت، پشتی رووخاندنا کوماری ل ١٩ حوزەیران ١٩٤٧ ژلایێ حکومهتا عیراقی قه دهیته سیداره‌دان. بنیره: محهمەد حەمە باقی، سەرچاوهی پیشوو، ل ٣٩.

(٤٦) روژناما کوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزەیران ١٩٤٦، ل ٢٤٤؛ دقئ شەهیدیا چەندین سەربازین ئیرانی وهک ئیخسیر هاتنه گرتن و فەرماندی هیزا وان بناقی (پیشه‌نگ خوسرموی) هاته کوشتن و ئەف هیزه ب ناچاری به‌رهف سه‌قز زقپین. بنیره: عه‌قید به‌کر عه‌بدوڵکه‌ریم حه‌ویزی، گه‌شتیک به‌ کوماری مه‌هاباد دا: بیرمه‌ریه‌کانم له‌ روژه‌لاتی کوردستاندا ١٩٤٤ - ١٩٤٧، چ ٢، مه‌ولیر، ٢٠٠١، ل ٥٦.

(٤٧) روژناما کوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزەیران ١٩٤٦، ل ٢٤٤.

(٤٨) هه‌مان ژماره، ل ٢٤٢؛ دقان دانوستاندان دا ریکه‌فتنامه‌ک دناقبه‌را قازی محهمەد و رمزم ئارا د چوار خالان دا هاته ئیمزاکرن ئەوژی: ١- هیزین کوردستان ده‌ستور بده‌نه هیزین ئیران خوارن و ئازوقه‌ی بو هیزین دورپیچ کری ل بانه و سه‌رده‌شت بگه‌هینن. ٢- ب چ شیومیان ده‌وله‌تی مافی هنارتنا چه‌کی یان گهورینا سهربازان نینه، و بتنی مافی قه‌گه‌هاستنا نه‌خوش و برینداران هه‌یه. ٣- هه‌ر ده‌سته‌یه‌کا نیزامی کو هه‌لگرین خوارن و جلوبه‌رگا بیت، پشتی چاقدیری و کونترولکرنا وان ژلایێ هیزین پیشمه‌رگه‌ی قه، دقیت نوینه‌ری حکومه‌تا کوردستان دکه‌لدا بیت. ٤- ئەگه‌ر له‌شکه‌ری ئیران به‌روفازی قان خال و به‌ندا ئشین بکه‌ت، دی هیزا پیشمه‌رگه‌ به‌رگیری کت و ناهیلیت که‌لوپه‌ل بگه‌هه‌نه هیزین دورپیچ کری. بنیره: سمایی ماملی، سەرچاوهی پیشوو، ل ١٩٦؛ حه‌سه‌نی دانیشفه‌ر

"هيوور"، بارزانی له ویژدانی روژهه لاتی کوردستاندا، بهرگی یه کهم، ههولیر،
۲۰۰۳، ل ۹۱ - ۹۲.

(۴۹) روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۹ - ۲۵۰.

(۵۰) روژناما کوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ ته موز ۱۹۴۶، ل ۲۶۲.

(۵۱) میرحاج نهحمه ل سالاً ۱۹۱۱ ژ دایک بوویه ل ۱۹۳۶ وهک نهفسهر ژ کولیرا
لهشکه ری ل بهغدا دهرچوو، ژ سه رکردین حزبا (هیوا) بوو و پشکداری د شورهشا
بارزان و کومارا کوردستان دا کریه، دگهل مستهفا بارزانی دچیته ئیکهتیا
سوقیهت و ل ۱۴ ته موز ۱۹۵۸ بو عیراق دزقریت، ل ۹ چرییا دووی ۱۹۸۸ ل بهغدا
دچیته بهر دلوقانیا خودی. بنیره: محمهده حه مه باقی، سه رچاوهی پیشوو،
ل ۴۰.

(۵۲) روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۵۰.

(۵۳) هه مان ژماره.

(۵۴) هه مان ژماره.

(۵۵) روژناما کوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ ته موز ۱۹۴۶، ل ۲۶۲.

(۵۶) هه مان ژماره.

(۵۷) خوشهوی خهلیل کوری خهلیل خوشهوی یه سه روک هوزی مزوری ل سالاً ۱۹۲۸
ل دهقرا مزوری ژ دایک بوویه، ل سالاً ۱۹۴۵ پشکداری د شورهشا بارزان یا دووی
دا کریه و پشتی ژناقبرنا شورهشا بارزان دگهل هوزا بارزان بهرهف ئاخا
روژهه لاتی کوردستان چوو، خوشهوی خهلیل ژلایئ مه لا مستهفا فه وهک
فه رماندی لهشکه ری بهرهف سه قز هاته هنارتن و لوییری دژی لهشکه ری ئیرانی شهر
کر، لدهمی روودانا شهرئ مامهشا ل ۱۵ حوزهیران ۱۹۴۶ ب دژواری بریندار دبیت
و بو نه خوشخانا سوقیهتی ل ته بریز دهیته رهوانه کرن، ئی پشتی بورینا چهند
روژا دچیته بهر دلوقانیا خودی. بنیره: روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷
حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۹ - ۲۵۰.

- (٥٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٤٩.
- (٥٩) هه‌مان ژماره، ل ٢٥٠.
- (٦٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٨)، ١٨ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٢.
- (٦١) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٣.
- (٦٢) هه‌مان ژماره.
- (٦٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٨٣.
- (٦٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٥.
- (٦٥) به‌کر عه‌بدلکه‌ریم چه‌ویزی ل سالآ ١٩١٤ ژ دایک بوویه، ل ١٩٣٥ ب پله‌یا مولازمی دووی ژ کولیژا له‌شکه‌ری دهرچوویه ل ١٩٣٩ دگه‌هیه‌ پارتا (هیوا) و پشکداری د شوره‌شا بارزان ١٩٤٣ - ١٩٤٥ دا کریه، ل دویف داخوازا بارزانی دچیه مه‌هاباد، پشتی رووخاندنا کوماری دزفریت کویسنجه‌ق، ل ١٩٦١ پشکداری د شوره‌شا ئه‌یلول دا کریه ل ١٣ کانوونا ئیکی ١٩٩٩ دچیه به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: کریم شاره‌زا، العسکری المناضل الثائر العقید بکر عبدالکریم الحویزی ١٩١٤ - ١٩٩٩، مجلة گولان العربي، العدد (٦٤)، هه‌ولیر، ٢٠٠١، ص ١٣٥ - ١٣٦.
- (٦٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٦ ؛ و ده‌مان ده‌مدا گو‌مانا خو به‌رامبه‌ر فی روودانی دیاردکه‌ت و دبیزته پیشه‌وا قازی محمه‌د، محمه‌د نانه‌وازاده ژلایی دوژمنی فه هاتیه شه‌هیدکرن و داخوازی ژئی دکه‌ت ریکی بده‌تی داکو تولا وی فه‌که‌ت. بنیره: عه‌قید به‌کر عه‌بدولکه‌ریم چه‌ویزی، ژیدهری به‌ری، ل ٥٦ - ٥٧.
- (٦٧) محمه‌د کوری شیخ عبدالقادر ل ٥ ئه‌یلول ١٨٩٨ ژ دایک بووه، ماوی خو بخواندنا هوژان و بابه‌تین ئه‌ده‌بی فه دبوراند، ئسه‌رده‌می حوکمرانیا کومارا کوردستان به‌ره‌ف مه‌هاباد ده‌یت و بو ریقه‌برنا کارین په‌روه‌ردی هاته راسپارده‌کرن، ژبه‌ر هزرروبیرین وی یین نه‌ته‌وه‌یی چه‌ندین جارا ژلایی

دهسه لآتدارين عيراق و ئيراق فه دهيتته زيندانكرن، ل ۷ ئهيار ۱۹۶۵ دچيته بهر
دلوقانيا خودئى. بنيره: بورهان قانع، ديوانى قانع: شاعيري چهوساوهكاني

كوردستان ۱۸۹۸ - ۱۹۶۵، چ ۴، سليمانى، ۲۰۰۱، ل ۴ - ۵.

(۶۸) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۹)، ۲۱ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۷۵.

(۶۹) رۇژناما كوردستان، ژماره (۵۱)، ۲۹ ئهيار ۱۹۴۶، ل ۲۰۶.

(۷۰) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۹.

(۷۱) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۶۱.

(۷۲) بو دياركرنا ناقيين وان كهسيين هاريكاري پيشكيشي پيشمهريگين ل چهپهريين

شهرى كرين. بنيره: پاشبهندي ژماره (۵ و ۶).

(۷۳) رۇژناما كوردستان، ژماره (۵۶)، ۱۱ حوزميران ۱۹۴۶، ل ۲۲۸.

(۷۴) جهعفر پيشهوهري ناقي وى جواد زاده خلخالى يه ل سالآ ۱۸۹۲ ل تهبريز ژ

دايك بوويه، بهاريكاريائيكهتيا سوقيهت حزبا ديموكراتي نازمربايجان و پاشان

حكومهتا نازمربايجان پيكنئينان، پشتي فهكيشانا سوقيهت ژ باكوورى ئيران

پيشهوهري بهرهف نازمربايجانا سوقيهت دچيت و ل سالآ ۱۹۴۷ ب روودانا ترومبيلئى

كيانئى خو ژ دهست دا. بنيره: فهحمهد باوهري، عيراق ئيران له جوار چيوهئى

بهيوهندي نيوان ولآته زلهيزهكاندا و كاريگهري لهسهر دوزى كورد (۱۹۴۳

- ۱۹۴۵)، گوڤارا دوسئى ئيران، ژماره (۱۵)، سليمانى، ئهيلوئى ۲۰۰۹، ل ۶۰؛

د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم

۹۰، ص ۱۶۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۲ كانون الأول

۱۹۴۵.

(۷۵) امل عباس جبر البحراني، الاذربيجانيون و دورهم السياسي في ايران ۱۹۰۵ -

۱۹۴۶، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ۱۹۹۷، ص ۱۱۳.

(۷۶) رۇژناما كوردستان، ژماره (۹)، ۲ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۳.

(۷۷) رۇژناما كوردستان، ژماره (۴۷)، ۲۵ نيسان ۱۹۴۶، ل ۱۸۹.

(۷۸) رۇژناما كوردستان، ژماره (۹)، ۲ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۳.

- (٧٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٥.
- (٨٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٣.
- (٨١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئهيار ١٩٤٦، ل ١٧٧ ؛ ههر چهنده ل ٦ شوات ١٩٤٦ قازى محهمهد پشكدارى د ريوهرسمين فهكرنا راديويا حكومهتا ئازمربايجان دا كر، لى رۆژناما كوردستان ئهف دهنگوباسه ل ٦ ئهيار ١٩٤٦ بهلافكر، لغيره دياردبيت پشتى پهيوهنديين كومارا كوردستان و ئازمربايجان بهيزترو موكمتر بوين، ژنيكا رۆژنامى ئهف دهنگوباسه بهلافكر.
- (٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئهيار ١٩٤٦، ل ١٨٥.
- (٨٣) برهان ابابكر ياسين، المصدر السابق، ص ١٤٩.
- (٨٤) مصدر نفسه ؛ د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٥٣، الوثيقة رقم ٧١، ص ١٢٨، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ١٠ كانون الثاني ١٩٤٦.
- (٨٥) برهان ابابكر ياسين، المصدر السابق، ص ١٤٩.
- (٨٦) مهحمود مهلا عزهت، با بوچوونه شيواو و ههلهكان راست بكهينهوه، گوڤارا گزينگ، ژماره (١٤)، سويد، زستانى ١٩٩٧، ل ٣٦.
- (٨٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٠)، ١ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٢.
- (٨٨) كريس كوچيرا، كورد له سهدهى نۆزده ويستههدا، وهرگيران: حهمه كهريم عارف، ج ٦، ههولير، ٢٠١١، ل ٢٢٦.
- (٨٩) مامهند رۆژههلات، پهيوهندييهكانى كورد - ئازمربايجان: ههرهشهكان، دهرهتهكان، گوڤارا دؤسي ئيران، ژماره (٥)، سليمانى، شوباتى ٢٠٠٧، ل ٢٧.
- (٩٠) د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٥٣، الوثيقة رقم ٧٧، ص ١٣٩، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ٢١ كانون الثاني ١٩٤٦.

- (٩١) د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٩٣، الوثيقة رقم ٢١٠، ص ٢٦٢، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ٤ آب ١٩٤٦.
- (٩٢) عثمان علي، الحركة الكردية المعاصرة: دراسة تاريخية وثائقية ١٨٣٣ - ١٩٤٦، ط ٣، اربيل، ٢٠١١، ص ٧٩٨.
- (٩٣) روژناما كوردستان، ح. د. ك. ا.، ژماره (٢٣٣)، ١٩٩٦، ل ١٦.
- (٩٤) بيرهوهري دوو روژنامه نووسي ئيراني له مهر كۆماری كوردستان (١٩٤٦)، ومهريان: نهوهري سوئتانی، گوڤارا گزینگ، ژماره (٢٤)، سوید، هاوینی ١٩٩٩، ل ٢١.
- (٩٥) روژناما كوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٦.
- (٩٦) روژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (٩٧) هه مان ژماره.
- (٩٨) روژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (٩٩) هه مان ژماره.
- (١٠٠) روژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (١٠١) ئافراسیاو هه ورامی، په یوه ندییه كانی كوردستان و ئازمربایجان و هه ره سهینانی هه ردوولا له سالی ١٩٤٦ (له به ئگه و سه رچاوه كاندا)، سلیمانی، ٢٠٠٨، ل ٢٧٤ - ٢٧٥.
- (١٠٢) روژنامه ی كوردستان، ح. د. ك. ا.، ژماره (٢٣٣)، ١٩٩٦، ل ١٧.
- (١٠٣) روژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩٦.
- (١٠٤) روژناما كوردستان، ژماره (٤٧)، ١٥ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩١.
- (١٠٥) روژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٣٩.
- (١٠٦) روژناما كوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨٧.
- (١٠٧) روژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٧٩.
- (١٠٨) روژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩٣.

- (١٠٩) هوزان سليمان ميرخان الدوسكى، المصدر السابق، ص ١٥٦.
- (١١٠) مظفر فيروز سهرنقىسهري رۆژناما (رعد امروز) يا سياسى يه و نيك ژ ئەندامين پارتا راست (پارتا نه ته وهى) دهيتته هژماردن، دبیتته وهزيرى كار ل وهزارتا قهوام السلطنه يا دووى ل ئابا ١٩٤٦، و د هه مان دهمدا جيگرى سهروك وهزيران بوو، لدهمى گريدانا ريكه فتناما ته هيران - ئازمربايجان دبیتته نوونهري حكومه تا ته هيران. بنيره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٧ ؛ د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٩٣، الوثيقة رقم ٢٢٧، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ٥ آب ١٩٤٦.
- (١١١) مه حمود مه لا عززت، با بوچوونه شيواو و هه له كان...، ل ٣٨.
- (١١٢) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٩٩.
- (١١٣) مه رهم پى دهوله تا ئيرانه (حكومه تا ته هيران).
- (١١٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٥٣ - ٢٥٤.
- (١١٥) هه مان ژماره.
- (١١٦) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٩٩.
- (١١٧) ئافراسياو ههورامى، رووداو هه كانى رۆژه له لاتى كوردستان...، ل ٩٣.
- (١١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٧.
- (١١٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٤١.
- (١٢٠) هه مان ژماره.
- (١٢١) هه مان ژماره.
- (١٢٢) مه حمود مه لا عززت، با بوچوونه شيواو و هه له كان...، ل ٣٨.
- (١٢٣) هه مان سه رچاو.
- (١٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٤٩.
- (١٢٥) ئافراسياو ههورامى، رووداو هه كانى رۆژه له لاتى كوردستان...، ل ٩٠.
- (١٢٦) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٢٥٧.

- (١٢٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٩)، ٢٩ تهموز ١٩٤٦، ل ٣١٣.
- (١٢٨) نزار أيوب حسن الكولى، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٣٩ - ١٩٤٧، أربيل، ٢٠٠٩، ص ٢٠٢.
- (١٢٩) جەعفەر بابا یۆفیج باقرۆڤ ل باژیری (كوبه) سەر ب پارێزگهها (باكو) ژ دایك بویه، لسهردهمی ستالینی ئەندامی لیژنا مهركهزی یا حزبا شیوعی یا سوقیهتی بوو، دبیته سهروك وهزیری كومارا نازمربایجانا سوقیهتی، لسهردهمی حوكمرانیا خو یا دریز ژمارهكا زۆر ژ خهلكی ب بههانهین جوراوجور گرتن و كوشتن و مال و ئهردین وان تالان دكر، ژبهه تاونین وی ل نیسانا ١٩٥٦ هاته سیدارهه دان. بنیره: میهضان محمد حسین رشید البامرنی، سیاسة الاتحاد السوفیتی تجاه الحركة القومية الكوردية التحررية في كوردستان الجنوبية (١٩٤٥ - ١٩٦٨)، أربیل، ٢٠٠٨، ص ١٣٠؛ سدیق سألح، بیرمهوهیه كانی محهمهد... ل ٣٩.
- (١٣٠) ویلسون ناثنیل هاول، الكورد و الاتحاد السوفیتی، ترجمة: ضیاء الدین المرعب، مراجعة: فؤاد حمه خورشید و فائزة رشید جمعة، بغداد، ٢٠٠٦، ص ٣٢٧؛ ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ٤٥ - ٤٦.
- (١٣١) برهان ابابكر یاسین، المصدر السابق، ص ١٤٠.
- (١٣٢) فاضل رسول، كردستان و السیاسة السوفیتية في الشرق الأوسط، ترجمة: غسان نعسان، مراجعة: ماموستا جعفر، سلیمانیة، ٢٠٠٨، ص ٢٠٣.
- (١٣٣) ئەڤ پهیمانە دناڤههرا ئیکهتیا سوقیهت و بهریتانیا و ئیران دا هاته گریدان و ل ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٢ ژلای ئههجومهئی ئیرانیقه هاته پهسهندکرن، ژ گرنگترین بهندی وئ، پیدقیه پستی بدوووماهیك هاتنا شهری جیهانی یی دووی ب شهس ههیشان هیزین ئیکهتیا سوقیهت و بهریتانیا ئاخا ئیران چوول بکهن. بنیره: نزار أيوب حسن الكولى، المصدر السابق، ص ١٢٦ - ١٢٨.

- (١٣٤) هند ظاهر خلف البكاء، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٤١ - ١٩٥١، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ٢٠٠٥، ص ٣٧.
- (١٣٥) ادور سابلييه، ايران مستودع البارود (اسرار الثورة الاسلامية)، ترجمة: عزالدين محمود السراج، بغداد، ١٩٨٣، ص ٢٤٣.
- (١٣٦) ناظم يونس الزاوي، التاريخ السياسي لأمتيازات النفط في ايران ١٩٠١ - ١٩٥١، أطروحة دكتوراه، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ١٩٩٩، ص ١٥٢ - ١٥٣؛ جورج لنشوفسكي، الشرق الأوسط في الشؤون العالمية، ترجمة: جعفر خياط، مراجعة: محمود حسين الأمين و ابراهيم احمد السامرائي، بغداد، ١٩٦٤، ص ٢٤٦.
- (١٣٧) ويلسون ناينيل، المصدر السابق، ص ٣٢٩.
- (١٣٨) بو پتر پيزانينان دهربارهي وهرگرتنا ئيمتيازاتين په تروئى ل ئيران. بنيړه: ناظم يونس الزاوي، المصدر السابق، ص ١٥١ - ٢٠٧.
- (١٣٩) ياسين برهان الدين، حقائق عن سياسة القوى العظمى تجاه جمهورية كوردستان الشعبية، ترجمة: ياسين سردشتي، مجلة متين، العدد (١٠٤)، دهوك، ٢٠٠٠، ص ١٤٦.
- (١٤٠) فاضل رسول، المصدر السابق، ص ١٩٧.
- (١٤١) روژناما كوردستان، ژماره (٨٨)، ١٩، ئهيلول ١٩٤٦، ل ٣٢٥ - ٣٢٨.
- (١٤٢) روژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانونا دووى، ١٩٤٦، ل ١٦.
- (١٤٣) عهلى خسروى: ئيك ژبازرگانين دموله مهند يين باژيرى مههاباد بوو، دبيتته ئەندامى كوميتهيا مهركهزى يا حزبا ديموكراتى كوردستان، مروقهكى زانا و پيشكهفتن خواز بوو، رموشه نبيرو وهلات پاريزهكى خوين كهرمى بزاقا نهته وهيا كوردى يه، نهه وتارد روژناما كوردستان دا به لاق كرينه. بنيړه: ئەفراسياو ههورامى، مستهفا بارزانى: له هه نديك به لگه نامه و دوكيوميئتى سوقيه تيدا ١٩٤٥ - ١٩٥٨، ههولير، ٢٠٠٢، ل ١٦٧.

(١٤٤) رۆژناما کوردستان لدیف به لگه نامه یں روسی زیانی ن ئیکه تیا سوقیه ت د شه ری جیهانی یی دووی دا بقی شیوه ی دیاردکته: سوتاندنا (٧٠) هه زار گوند و (١٧١٠) باژیران و خراپکرنا (٣١٦٥٠) کارگه ها، دگه ل نیژیکی (١٠٠) هه زار ویستگه هی ن نامیران و (٢٧٨٣) کلێسه و (٨٧٠٠٠) جه ی ن بازرگانی و (٤) ملیون خانی ن کرێکاران ژلایی هی زین ئەمانی قه هاتنه خراپکرن، دگه ل ژناقبرنا ب ملیونه ها گیانه وه ری ن وه ک مهر و هه سپ و به راز و ماهین و خراپکرنا ری کین شه مه نده فه ر و قوتابخانه و نه خوشخانه و سوتنا چالکین په ترو لی و دگه ل گه له ک زیانی ن دی. بو پتر پی زانیان بنیره: رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٥)، ٩ حوزمهیران ١٩٤٦، ل ٢٢٢.

(١٤٥) یالته: ئەف کونگره ل ٤ - ١١ شوات ١٩٤٥ دناقبه را هه رسی سه روکا (روزقلته، تشرشل، ستالین) ل یالته هاته گریدان، دقئ کونگره یدا چه ندین مه سه لین گرنه هاتنه باس کرن ژوان: مه سه لا ری کخراوا (نه ته وه ی ن ئیکگرته) و مه سه لا ئەمانی و مه سه لا پولونی و مه سه لا شه ری ل رۆژه لاتا دوور. بنیره: ه. ١. ل. فشر، المصدر السابق، ص ٧١٩؛ ریاض الصمد، المصدر السابق، ص ٤٣٤ - ٤٣٥.

(١٤٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی، ١٩٤٦، ل ٢٥.

(١٤٧) هه رسی وه زی رین ژده رقه یی ن ئیکه تیا سوقیه ت و ئەمیریکا و ئینگلیز بوون.

(١٤٨) سان فرانسیسکو: ئەف کونگره دناقبه را ١٥ نیسان تا ٢٦ حوزمهیران ١٩٤٥ ل باژیری سان فرانسیسکو یی ئەمیریکی هاته گریدان، ل ده سپیکئ دقئ کونگره یدا نوینه ری ن (٤٦) دهوله تان ئاماده بوون، ژبو به ری خودانا بارودوخین پشتی شه ری جیهانی یی دووی و پیشنیاری ن کونگری (دومبارتون ئوکس) ئەوی ژلایی هه ر چار دهوله تی ن مه زنه (ویلایه تی ن ئیکگرته)، ئیکه تیا سوقیه ت، به ریتانیا، چین) ل سالآ ١٩٤٤ هاتیه دانان، ل دووماهیئ هه می لایه ن رازیبون

- ئسەر پيكنينا دەستەپەكا نيف دەولەتى يا نوى جهى كومه لا گەلان بگريت.
- بنپره: عبدالوهاب الكيالي و آخرون، المصدر السابق، ج ٣، ص ١١٢.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات، ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٥٠) هه مان ژماره، ل ٤٤.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات، ١٩٤٦، ل ٥١ - ٥٢.
- (١٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار، ١٩٤٦، ل ٨٩.
- (١٥٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار، ١٩٤٦، ل ١١٣.
- (١٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٩ ئه يار، ١٩٤٦، ل ٢٤٢.
- (١٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات، ١٩٤٦، ل ٤٩.
- (١٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار، ١٩٤٦، ل ١١٤ ؛ رۆژناما كوردستان،
ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار، ١٩٤٦، ل ٩٥.
- (١٥٧) جهليل گادانى، با نه بيته دروى پاش مردوو، ب. ج، ٢٠٠٠، ل ١٧٦.
- (١٥٨) سمائى ماملى، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٦٩.
- (١٥٩) هه ر چه نده په خشى قى ئاميرى راديوئى ژ مه هاباد زيده تر نه دچوو ئانكو ده نكي
راديويا كوردستان نه د گه هشته ده قهرين دى يين رۆژه لاتا كوردستانى.
- (١٦٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه يار، ١٩٤٦، ل ١٧٣.
- (١٦١) هه مان ژماره، ل ١٧٥ ؛ زيده بارى هه رتتا قوتابيين كورد بو باكو ب مه ره ما
خواندنا زانياريين له شكه رى ل زانينگه هين سوقيه ت. بنپره: جوناثان راندل،
أمة في شقاق : دروب كردستان كما سلكتها، ترجمة : فادي حمود، ط ٢،
بيروت، ١٩٩٩، ص ١٧١ ؛ وليام ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٤٤.
- (١٦٢) دلشاد ره سولى: ناقى وى محهمه د غه فوره، د بنه رت دا خه لكى مه هاباده و ل
كويه مه زن بوييه و هه ر ئويرى خوانديه، پاشان دچيته مه هاباد و تيكه ئى
كارى سياسى دبیت، دبیته ئه ندامى كومه لا (J.K)، ئسه رده مى حوكمرانيا
حكومه تا كوردستان دبیته هاريكارى وه زاره تا ره وشه نبيري، پشتى رووخاندنا

الخارجية ١٩٤١ - ١٩٧٣ : دراسة في السياسة الخارجية للدول السائرة صوب
التحديث، ترجمة : علي حسين فياض و عبدالمجيد حميد جودي، جامعة
البصرة، ١٩٨٤، ص ١٥٠.

(١٨٤) رؤژناما كوردستان، ژماره (٦٨)، ١٨ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٩ - ٢٧٠.

(١٨٥) هر دگهل دامه زانندا كومارا كوردستان ئه مريكا هه لويسته كى هه قدژ
دگهل كومارى بكاردئينات، ومه رگرتنا فى هه لويستى ژلايى ئه مريكاهه بو
چهندين ئه گهران دزقريت ئه ووژى ئه مريكا هزردهكر كومارا كوردستان
ئالافه كه ددهستين سوقيهت دا و ژبهه په يوه نديين موكم بين دناقبهه كومارا
كوردستان و ئيكهتيا سوقيهت دا، بتاييهت دقى ماوهيدا ئيكهتيا سوقيهت
مهزنترين هه فكرى ئه مريكا بوو ل دهقهري، ديسان پارچه كرنا ئيران نه د
بهرزه وهنديا ئه مريكا دابوو و داخازيئ گه لى كورد ل كومارا كوردستان
دگهل بهرزه وهنديا ئه مريكا نه دهاتنه گونجاندن. بنيژه: ماريانا خاروداكي،
الكرد والسيساهه الخارجيه الاميركيه : العلاقات الدوليه فى الشرق الاوسط
منذ ١٩٤٥، ترجمه : خليل الجيوسى، اربيل، ٢٠١١، ص ٢٦٨ ؛ آزاد محمد سعيد،
كوردستان فى استراتيجيه القوى الكبرى (القرن العشرون وما بعد)، اطروحه
دكتوراه، كلية القانون والسيساهه، جامعه صلاح الدين، ٢٠١٠، ص ١٠٩.

(١٨٦) رؤژناما كوردستان، ژماره (٧٥)، ١١ ئاب ١٩٤٦، ل ٢٩٧.

(١٨٧) جورج كليمه نسو (١٨٤١ - ١٩٢٩) : كه سايه تيه كا سيسى به، دناقبهه
ساليئ (١٩٠٦ - ١٩٠٩) و (١٩١٧ - ١٩١٩) دببته سهروك ومه زيرى فه ره نسا، د
كونگرى ناشتئ ل پارييس وهك نوينه ري فه ره نسا پشكدارى كر و شيا روله كى
بهرز دقى كونگرهيدا بگيريت. بنيژه: عبدالوهاب الكيالى، ماجد نعمة وآخرون،
المصدر السابق، ج ٥، ط ٢، ص ١٣٨.

(١٨٨) لويد جورج (١٨٦٣ - ١٩٤١) : كورى دووى يى وليهم جورج ل سالا ١٩١٥ هه تا
١٩١٦ دببته ومه زيرى كوگه هين چه كى ل بهريتانيا و دناقبهه ساليئ ١٩١٦ -
١٩٢٢ بويه سهروك ومه زيرى بهريتانيا، د كونگرى ناشتئ ل پارييس وهك نوينه ري
بهريتانيا پشكدارى كر و شيا روله كى بهرز دقى كونگرهيدا بگيريت. بنيژه:

Robert Eccleshall and Graham Walker , BIOGRAPHICAL DICTIONARY OF BRITISH PRIME MINISTERS , London , 1998 , P 252 - 261.

(١٨٩) ژنرال سمتس: كهسايهتيهكا لهشكهرى و زهلامهكى بهرنياس ل باشوورئ
ئهفريقيا بوو ل سالآ ١٨٧٠ ل باشوورئ ئهفريقيا ژ داىك بووه، ل زانكويا
كامبرج ياسا خوانديه، پشتى دويماهيك هاتنا شهري جيهانى يئ ئيكي وهك
نوينهري باشوورئ ئهفريقيا ل لهندن وتارهك دا و تيدا هزرا پهيدا بوونا ئينتداب
دمريخست وهك بهرسقهك بو راگههاندنا سهروكي ئهمرىكى وودرو ويلسون و
چارده خالين دياركرنا مافى چارهنفيسا نهتهوان بو نههيلانا داگيركرن و
داگيرگهان، دگهل دهستپيكرنا شهري جيهانى يئ دووى دبته سهروك
وهزيرئ باشوورئ ئهفريقيا و ل سالآ ١٩٤١ ناسناقى مارشال ومركرت، ل سالآ
١٩٥٠ دمريت. بنيره: عبدالوهاب الكيالى، ماجد نعمة و آخرون، المصدر السابق،
ج ١، ج ٣، ص ٢٣٨، ٣٤٢.

(١٩٠) ئينتداب: شيوهك ژ شيوين داگيركرنى يه و دمركهفتنا فى سيستمى بو
كونگرئ ناشتئى ل پاريس ١٩١٩ دزفريت كو ئهف سيستمه لسهر مللهتين نه
ئهووروى بتاييهت ئهو مللهتين لژير دهسلاتداريا ئوسمانيان بهيته بجه ئينان،
ب بههانهيا وئ چهندي كو ئهف مللهته نهشين كاروبارين خو بين سياسى
بريشهبن و بيدقى بهاريكاريا دهولهتين مهزنن. بنيره: عبدالوهاب الكيالى،
ماجد نعمة و آخرون، المصدر السابق، ج ١، ص ٣٤٢.

(١٩١) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٦.

(١٩٢) ئهف كونگره دناقبهرا ٢٨ چرييا دووى تا ١ كانوونا ئيكي ١٩٤٣ ب ئامادبوونا
ستالين وتشرشل و روزقلت ل تههران هاته گريدان، دقى كونگرهيدا
دانوستاندن ل دورقهكرنا چهپهركا شهري دژى ئهلمانيا و ههقهيمانين وئ ل
روژناقا ئهووروا هاته كرن. بنيره: نزار ايوب حسن الكولى، المصدر السابق، ص
١٦٨ - ١٦٩.

(١٩٣) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٦.

(١٩٤) روژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ١٦ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٣.

(١٩٥) ياسايا دان و وەرگرتنا كرىي (الإعارة والتأجير): ناقي بريارهكي يه كول

ئادارا ١٩٤١ ژلايي كونگرسيي ئه مريكي ب سهروكاتيا روزفلت هاته ئيمزاکرن،
دقي برياريدا هاتبوو كو ويلايه تيي ئيگرتي چهك و هه مي پيدقيين شهري
پيشكيشي بهريتانيا و هه قه يمانين وي بكهت، لي ويلايه تيي ئيگرتي پشكداريي
د شهري جيهاني يي دووي دا نه كهت، ههروهسا پيدقيه پشتي ب دووماهيك
هاتنا شهري بهايي قان هاريكاريان ل ويلايه تيي ئيگرتي بزقريت. بنيه:

عبدالوهاب الكيالي و آخرون، المصدر السابق، ج ١، ١٩٩٠، ص ٢١٢.

(١٩٦) روژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ١٦ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢٣٣.

(١٩٧) سميرة عبدالرزاق عبدالله العاني، العلاقات الايرانية - البريطانية ١٩٣٩ -

١٩٥١، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩٧، ص ٢٢٥ ؛ عبدالمجيد

عبدالحميد العاني، سياسة الولايات المتحدة الأمريكية تجاه ايران ١٩٤١ -

١٩٤٧، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩١، ص ٢٦٥.

پشکا چواری

روژناما کوردستان و کار و چالاکیین ئابووری و رموشه‌نبیری و نافخوئی

- تهومری ئیکى: ئابووریا کومارا کوردستان د به‌ریه‌رین روژنامی دا
- تهومری دووی: بواری فی‌رکرنی و رموشه‌نبیری کوردی یا گشتی
- تهومری سیی: حزیا دیموکراتیا ژنین کوردستان
- تهومری چواری: میژوویا کوردستان و ناقدارین کورد

دگهل دامه‌زاندنا کۆمارا کوردستان حکومه‌تا ته‌هرانی ب هه‌می ریکا هه‌ولدا دورپێچه‌کا ئابووری بیخته سه‌ر ده‌قه‌رین کۆماری^(۶)، ئەه‌ف دورپێچه‌ ئابووری ب شیوه‌یه‌کی روهن و ئاشکه‌را د روژناما کوردستان دا باس لی هاتیه‌ کرن و ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی قازی محهمه‌د ل جه‌ژنا شرکه‌تا ته‌ره‌قی یا کوردستان باس ژفی دورپێچه‌ ئابووری دکه‌ت و دبێژیت "ئه‌ه‌ف هیرشا دوژمنان هیرشه‌کا ئابووریه‌ و مژوول دبن بقی ریکی کوده‌تایی د ئیخته‌ دناف ملله‌تی وه‌ک مژارا تووتن کو ده‌وله‌تا ئیرانی مژوول بو ب ریکین دووبه‌ره‌کیی دناف ملله‌تی کوردان دا پیک بینیت، له‌ورا پیدفیه‌ ئەه‌م ریکه‌کا ئابووری بو خو‌ ببین" ^(۷) ژبو چاره‌سه‌رکنا فی کیشی و بو پرکنا گهنجینا حکومه‌تا کوماری، قازی محهمه‌دی هزر د دامه‌زاندنا کومپانیه‌کی ل مه‌هاباد دا کر^(۸) و د وتارا خودا دبێژیت: "دقیت شرکه‌تا ته‌ره‌قی به‌یته‌ به‌رفره‌ه‌ کرن، و په‌یوه‌ندیین بازرگانی ل هه‌می کوردستان دا به‌رقه‌رار ببیت و حکومه‌تا کوردستان پیداوایستیین وی زۆرن، دقیت بارودوخی خو‌ وه‌ک دونیا یا ئەه‌قرو بگوهوریت بو نمونه‌ ره‌وشه‌نبیری و کشتوکالی و هه‌بوونا کارگه‌هان ئانکو دقیت به‌رفره‌هی د پیشکه‌فتنی دا هه‌بیت و ژبو فی ئارمانجی هه‌می هه‌ول و تیکۆشانی بکه‌ن"^(۹).

هه‌رچه‌نده‌ شرکه‌تا ته‌ره‌قی کوردستان ل کۆماری هاته‌ دامه‌زاندن و تا راده‌یه‌کی ژيانا ئابووری پیشکه‌فت لی فی کومپانیی نه‌شیا هه‌می پیداوایستیین خه‌لکی دابین بکه‌ت و ژبو ده‌ریازکنا قه‌یرانا دارایی حکومه‌تا کوردستان هه‌ولدا ده‌ینیین ده‌ره‌کی وه‌رگرت^(۱۰)، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئەیار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی باس ژ چوونا قازی محهمه‌د بو ته‌بریز دکه‌ت و دیاردکه‌ت کو "ماوه‌یه‌که‌ قازی محهمه‌د بو گریدانا په‌یماننه‌کا سیاسی و ئابووری دگهل حکومه‌تا ئازمربایجان به‌ره‌ف ته‌بریز چوو بوو"^(۱۱)، د ئەنجامی فی سه‌ره‌دانی حکومه‌تا کوردستان (۲۰۰۰) تومهن ژ حکومه‌تا ئازمربایجان ده‌ین کرن، لی وه‌رگرتنا فی کوزمی پاره‌ی ژی نه‌شیا پیداوایستیین کۆماری ژ موچه‌ییین فه‌رمانبه‌ران و موچه‌ و مه‌زاختنی (۱۲) هه‌زار پیشمه‌رگین کۆماری دابین بکه‌ن^(۱۳).

ب - تووتن:

ل دەمی کۆمارا کوردستان هاتیە دامەزراندن داھاتی سەرەکی و مەزن یی ئابووریا کۆمارى ل سەر چاندنی بوو، و ب تایبەت چاندن و بەرھەمی تووتنی وەك ئیکەمین بەرھەمی سەرەکی بوو ھاومردەنیا کۆمارى دەھاتە ھژماردن^(۱۲)، لەورا دی بینین ل سەردەمی حوکمرانیا کۆمارى ب کۆژمی (۸۰۰۰۰۰) دۆلاران کۆمارا کوردستان شیا تووتنی ھاوردەى ئیکەتیا سوقیەت بکەت^(۱۳) ئانکو فروتتا تووتنا کۆمارى بوو دەرفە دبوویە ئەگەری ب ھیزکرنا پیگەھین ئابووریا کۆمارى.

ژ بەریخودانا بەرپەرین روژناما کوردستان دی بینین گەلەك بابەت و ئاگەھداری سەبارەت گرنگیا تووتن و ئابووریا کۆمارى هاتیە بەلاڤکر، چونکە داھاتی سەرەکی یی کۆمارى ژ تووتنی دەھات، لەورا ل ژمارا ب میژوويا ۲ حوزەیران ۱۹۴۶ دەركەفتی باس ژ بازرگانی و چاوانیا چاندنا شتلا تووتن بوو جوتیاران دکەت، دیسان دەھتە دیارکرن کو ئیکەمین بازرگانیا کۆمارا کوردستان تووتن بوو و چەندی سالی جوتیارى کورد ل دەقەرین کۆمارى و بەشەکا زور ژ ناخا کوردستانى باشترین جورین تووتنی د چاندن، لەورا تووتنا فان دەقەران گەلەك یا بناقودەنگە^(۱۴).

دیاردبیت حکومەتا کوردستان تووتن وەك داھاتەکی سەرەکی ددیت لەورا گرنگیەکا تایبەت ب بەرھەمین تووتنی ددان، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۷ ئاب ۱۹۴۶ دەركەفتی د ئاگەھداریا ژمارە (۱۹۸) ل ریکەفتی ۱۲ ئاب ۱۹۴۶ رادگەھینت کو "ل دویش بریارا کومیتەیا ناڤەندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان ب ھەمی خودانی تووتنی ئەوین ھەز ھەین تووتنا خو بو ئازەریایجان بار بکەن رادگەھینت خودانی تووتنی تووتنا خو بو جەى دوخانیات (کارگیريا تووتنا مەھاباد) ئامادە بکەن و نرخى تووتنی دی بشی شیوہی بیت"^(۱۵):

• تووتنا پلە ئیک (قوتایی - نیف قوتایی - بەلگ) ھەر کیلویەك ب چوارریالا یە.

- تووتنا پله دوو (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب سى ریا لا یه.
- تووتنا پله سى (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب دوو ریا لا یه.
- تووتنا پله چوار (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب ئیک ریا لی یه^(۱۶).

دیسان حکومهتا کوردستان ههولدا تووتن ب قاچاخى ژ دهقهريڻ کۆمارى نه دهرکهفت و د ئاگههدارىهكى دا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۸ ئەيار ۱۹۴۶ دهرکهفتى تيدا هاتيه ديارکرن کو "ل دويڤ بريارا کۆمارا کوردستان ب ههمى مللهتى خوشتقى يى کورد رادگههينن هەر کهسهك بى ئاگههداريا حکومهتا کوردستان تووتن يان ترياك ب قاچاخى بۆ دهقهريڻ حکومهتا ئازهرىايجان ببهت و ئەگەر مالى وى هاته گرتن، ئەو کهسى خودانى مالى دى تاوانا ياسايى دهت و دى سزا ژى ژى گريت"^(۱۷).

ژ لايهكى ديشه چونکه حکومهتا تههران دورپيچهکا ئابوورى دانابوو سهر کۆمارى رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۶ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتى ئاگههداريا ژماره (۲۰۱۸) ل ريکهفتى ۳ ئادار ۱۹۴۶ ب ناڤى (ئاگادارى له بابته توتن) بهلافكريه و تيدا هاتيه کو "ژلايى (۱۰۰) کهسان ژ برايڻ مهن و ئاکنجيين باژيرى مههاباد ياداشتنامهك بۆ پيشهوا قازى محهمهد نشيسين و نشيسينا قى ياداشتنامى ژبهر ئەگهرى نهگههشتنا پارى تووتن و نهفروتنا وى و ژبهر دهست تهنگيا خهلكى يه، لهورا ناچاربون ياداشتنامهكا نهرازيبونى پيشكىشى قازى محهمهد بکهن"، لى رۆژناما کوردستان بهرسقا فان کهسان ددهت و دبيژيت: سهردهان و هاتن و چوونين قازى محهمهد بۆ چارهسههرکرنا کيشا نهفروتنا تووتنى يه و بۆ قى مههمى گهلهك دانوستاندن هاتينه ئەنجام دان^(۱۸).

پشتى قازى محهمهد ههولداى ريکهكى بۆ فروتتا تووتنا کۆمارى ببينيت، (محهمهد ئەمین شرفى) هنارته تهبريز داکو ب ريکا (صمدوف)^(۱۹) پهيوهنديى دگهل ئيکهتيا سوڤيهت بکهت و تووتنا کوردى پيشكىشى فروتنى بکهت^(۲۰)، د

ئەنجامدا ئىكەتيا سوقىيەت تووتن بەرامبەر ھندەك كەلپەلپن روسى ژ كۆمارى كرىن^(۲۱)، و ژ ئەنجامى قى بازىرگانىي رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۸ ئادار ۱۹۴۶ دەركەفتى ئاگەھدارىيەك سەبارەت كرينا كەلپەلپن روسى بەلاڤكرىيە و تيدا داخواز ژ بازىرگان و قوماش فروش و كەسىن پەيوەندىدار دكەت كو "ل دويش بريارا دەستەيا ريشەبەريا شرکەتا تەرەقى كوردستان بو دەستەئىنانا مفايى بو خەلكى ھەر ژقى ميژووويي پيشە لقي شرکەتا کوتالى (قوماش) روسى ل بوكان ب نوونەرايەتيا عەبدوللا بەرامى ھاتىيە دانان و ل دويش بريارين شرکەتى دەيتە فروتن، ھيشى دكەن بو وەرگرتنا پشكا کوتالى ل لقي شرکەتى ل بوكان ئامادەبن دا دناڤبەرا واندا دابەش بکەن"، ديسان ژقى ئاگەھداريى دياردبىت كو نوونەرى شرکەتى ل لقي بوكان (عەبدوللا بەرامى) بوو^(۲۲).

ج- گومرك:

ژ گرنگرتين داھاتىين كۆمارى ئەوژى گومرك و مالىيات (باج) بون، سەبارەت گومركا رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەركەفتى د ئاگەھدارىيەكى دا ھاتىيە كو "ل دويش بريارا كومىتەيا ناڤەندى، ب ھەمى خەلكى كوردستانى رادگەھىنين ھەر كەلپەل و پەرتال (بضاعە) ژ دەرقەي كوردستان بەيت و كومىتەيا ناڤەندى پى ئاگەھداربىت دى كارگىريا گومركا كوردستان مافى دەولەتى ژى وەرگريت و ھەر پەرتالەكى ژ دەرقەي كۆمارى ھاتى و ل دەڤ بازىرگانان بىت، پيدڤىيە بزوووترين دەم كارگىريا گومركا پى ئاگەھدار بکەن، چونكە ئەگەر پەرتالين دەركى بى مورا گومركا بەينە ديتن، ل دويش بريارين گومركا كوردستان دى ئەو پەرتالە ھينە دەستەسەركرن"^(۲۳).

ديسان رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۴ نيسان ۱۹۴۶ دەركەفتى، د ئاگەھدارىيەكى دا ھاتىيە كو "ل سەر بريارا كومىتەيا ناڤەندى يا حزبى ديموكراتى كوردستان دەولەتا كوردستان بەرچاڤ وەرگرتىيە كو تووتنا پلە (۱)

بریاره هەر کیلو ب (۲) تومەنان بیت و تووتنا پله (۲) بریاره هەر کیلو ب (۱۴) قرانان بهیته کرین، ئەو کەسین تووتنا خو ژیلی دەولهتا کوردستان ب فروشن و ببهنه ژ دەرڤه (۵۰٪) نرخێ تووتنا خو ب ناڤێ مافین گومرکی ژ فروشکەری وەردگریته، ژ بە لافکرنا قی ئاگەهداریی دیاردبیت کو سەرۆکی دوخانیه‌ی (کارگیڕیا تووتنا مه‌هاباد) (فتاحی قاضی) بوو^(۲۴).

هەر دەرپاره‌ی وەرگریته گومرکی ژ لایێ حکومه‌تا کوردستان قه‌ ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی دیاردبیت کو ئاگەهداریا ژماره (۱۷۳) ل ریکه‌فتی ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ هاتیه‌ بە لافکرنا و تیدا دیاردکەت کو"ب هه‌می مولکداریین گوندان رادگه‌هینن هەر ژ ریکه‌فتی بە لافکرنا قی ئاگەهداریی تا ئیک هه‌فتیا دی هەر کەسه‌کی شه‌کر هه‌بیت پیدقیه‌ بو کارگیڕیا گومرکا ببه‌ت، لی هەر کەسه‌کی به‌روفاژی قی ده‌ستوری ره‌فتاری بکەت، ل دویف بریاران دی ره‌فتارین یاسایی دگه‌ل هه‌یته‌ کرن"، ژ بە لافکرنا قی ئاگەهداریی دیاردبیت کو سەرۆکی کارگیڕیا هه‌می گومرکین کوردستان کەسه‌ک ب ناڤێ (فه‌می) بوو^(۲۵).

د- دژایه‌تیا گه‌نده‌لیی ل کوماری:

دوان بارودووخین ئابووری یین ب زه‌حمه‌ت و کومارا کوردستان تیرا دبووری، قازی محهمه‌د و به‌رپرسین کوماری ژبو پهبیدا کرنا پینگاڤه‌کا به‌ره‌فانیی ژ خه‌لکی ساده و هه‌ژارو ژبو جیبه‌جیکرنا دادپه‌روه‌رییا جفاکی بریاردان هەر کەسه‌ک به‌رتیل و ره‌شوی بده‌ت یان وەرگریته سزایا سیداره‌دانی ل سهر وان کەسان به‌یته جیبه‌جیکرنا، دی بینین روژناما کوردستان د گه‌له‌ک ژماران دا ئاماژه‌ ب دەرکەفتنا قی یاسایی کریه، وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی، د ئاگەهداریه‌کی دا هاتیه‌ بە لافکرنا کو "ل دویف قی نشیسینی ل سهر بریارا کومیتیه‌یا ناڤه‌ندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان ب هه‌می فه‌رمانبه‌رین حکومه‌تا کوردستان و ملله‌تی رادگه‌هینن^(۲۶)"، هەر کەس ل هەر پوست و کاره‌کی

بیت و ب چ ناقان تومهنهك يان چهند تومهنان بو ريشهبرنا كارهكى (چ ياسايى شهرعى و هتد) بهرتيل و رهشوه بدهت يان ومركريت^(٢٧)، پشتى ئاگههداربونا فى كارى ئهو كهسه ب خائينى مللهت و وهلاتى دهيتته نياسين و بريارا سزادانا وان كهسان ژ (١٠) سال زيندانكرن تا كوشتن [سيداوهدان] دهيتته جيبهجيكرن^(٢٨)، ئهف ئاگههداربه و بهلافكرنا فى بريارى ژلايى كوميتتيا نافهندى يا حزبا ديموكراتى كوردستان فه دهاته بهلافكرن^(٢٩).

هـ - ماليات (باج):

هه ژ گرنگترين داهاتيىن كومارا كوردستان ئهوژى ماليات (باج) بون، روژناما كوردستان ب شيويهكى هوير و ئاشكهرا باس ژ دامهزراندنا دهسته و ليژنهيين ومركرتنا باجا و بريارين گريدايى ب ومركرتنا باجى و گرنگيا سهپاندنا باجى ل سهر خهلكى بو كومارى كريبه و ژبهرفان باجان پشكهكا مهزن ژ گهنجينا كومارا كوردستان پر دكر، لهورا دى بينين پشكهكا مهزن ژ بهريهريين روژناما كوردستان بو دهنگوباسين مالياتا هاتينه تهرخان كرن.

دهربارهى دامهزراندنا دهستهيا (ههيئت) ماليات روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٠ كانوونا دووى ١٩٤٦ دهركهفتى، ب ناقى (دهنگوباسى ولات) بهلافكريه كو ل دويف فهرانا حزبا ديموكراتى كوردستان ل روژا ١٠ كانوونا دووى ١٩٤٦ دهستهكا ماليات ژبو دهستنيشانكرنا باجين داهاتيى خهلكى هاته بيكئيانان و دهست بكارى كرن و دهستهيا ماليات ژفان كهسين ل خواري بيك دهيت:

ناهيئنه نامين دهستهيا ماليات	ژماره
حاجى داودى	١
حاجى شير بهگى	٢
حاجى مطلب يوسفى	٣
قادر مدرسى	٤
سعيد يوسفى	٥

ههروهسا د ئاگههداريا ژماره (٢٢٦) ل ١٦ كانوونا دووی ١٩٤٦ هاتیه کو "ب هه می مولکدار و بازرگان و خودان کارین باژییری مههاباد رادگههینن هه ر ژ نوکه هه کهسهکی کارتا باجی یا داهاتی وی دگهل ئه و چهندا ژلای کومسیونا مالیات فه بو هاتیه دهستنیشانکرن ئیکسه ر باجا خو بو سندوقا مالیات فه گوهیزیت و ئه گه ر وی کهسی باجا خو گیروکر دی سزایا گیروبوئی ل سهر وی کهسی هیته سهپاندن، لهورا ژ کهسین باجی ددهن هیقی دکهین بو ئینانا باجی چ کیماسیئ نه کهن"^(٣٢).

ژ پیزانینین گرنگ یین روژناما کوردستان به لاقکرین ئه وژی دامه زراندا کومسیونا دووی یا مالیاته، ل ژمارا ب میژوویا ١٦ شوات ١٩٤٦ دهرکه قتی روژناما کوردستان بابه تهک ب ناقی (مالیات) به لاقکریه و تیدا هاتیه کو "ل سهر بریارا جه نابی سه روکی کوماری بو گه هشتنا باجا دوو سالان بزووترین دهم کومسیونا مالیات هاته پیکئینان، و دهستهک ژ چه ندین کهسین راست و پاقر و بو ناقهندی باژییری مههاباد هه لبراردن، ب ئاماده بوونا قازی محهمه د کهسین مولکدار و سه روک هوزین دهوروبه رین مههاباد پیشنیار ب جه نابی سه روک کومار پیشکیشکرن و هیقیان وان ئه وبوو کو بزووترین دهم قازی محهمه د بریار بدهت و باجین وان کوم بکه ن هه ر ژبه ر قی چه ندی کومسیونا دووی یا مالیات هاته پیکئینان و هه ر ئیک ژ هوزا نوونه رین خو ب کومسیونی دایه نیاسین و دهست بکاری کرن"^(٣٣).

دقی کومبوونی دا چاوانیا ریقه برنا کارین کومسیونی ژلای ئه ندامه کی کومسیونی فه هاته پیشکیشکرن و تیدا چه ندین خال روهن و ئاشکه را کرن، دقان خالان دا هاتیه دیارکرن کو:

١. پیدقیه هه می کهسین باجی ددهن ل دهم ژمیرا دهستنیشانکری ل کومسیونی ئاماده بن و بی گیروبون دهست بکاری بکه ن.
٢. بو هزرکرنا چه ندایه تیا داهاتی سالانه هه می ئه ندام بی گیروبون ریکه فتنی ل سهر وی ریژا باجی بدهن.

٣. لاپه‌ری باجی ب ریکا سه‌ریه‌رشتی باجان بو هه‌می که‌سان ده‌نی‌ریت و بی گ‌یروبوون ئیمزا دکهن و ئەو باج بو مه‌هاباد به‌یته فه‌گوه‌استن.
٤. کارک‌رنا کوم‌سیونی گه‌له‌ک ب رژی بیت بو نموونه دماوی حه‌فتیا بوریدا گه‌ره‌کا (شارویران هۆزا مه‌نگور و هۆزا پیران) ب دووماهیک هاتن.
٥. نوونه‌ر وه‌سان دیاردکهن کو ئەو باجا هاتیه دانان کی‌مه و ئەم هه‌ر ئیک ئاماده‌نه ژیلی قی باجی هاریکاریا گیان و نه‌ته‌وه‌یی ب ده‌وله‌تا کوردستانا خو بکه‌ین، چونکه ئەو باجا ئەم دمه‌ین هه‌ر ئەم بو خو دمه‌ین و بو زاروکی‌ن مه و پیشمه‌رگین مه خه‌رج دبیت، ژه‌ر قی چه‌ندی هه‌زده‌کهن باجا ده‌وله‌تا کوردستان ب جوره‌کی وه‌سان به‌یته ریکخستن بو ب هیزک‌رنا هیز و دانانا پیگه‌هه‌کی ره‌وشه‌نبیری و هه‌می کارین حکومه‌تی ژمادیاتا دابین بکه‌ت و ئەف حکومه‌ته پیدقی چ تشتی نه‌بیت^(٣٤).

گه‌له‌ک جاران ئەو که‌سین باجین خو ددان گ‌یروودکرن، له‌ورا روژناما کوردستان چه‌ندین ئاگه‌هداری ب ئارمانجا گه‌هشتنا باجی ل وه‌ختی ده‌ستنیشانکری و نه گ‌یروبوونا وی وه‌ک هوشداری به‌لا‌فکریه، ل ژمارا ب میژوویا ٢٣ شوات ١٩٤٦ دمه‌رکه‌فتی، تیدا هاتیه کو "ب هه‌می مولکدار و که‌سین ده‌وربه‌ری‌ن باژیران و بازرگان و خودان کارین مه‌هاباد بو جارا سی و ان ئاگه‌هداردکه‌ین کو هه‌ر ژ میژوویا و مرگرتنا کارتا ده‌ستنیشانک‌رنا باجا داهاتی و ان، پیدقیه بزووترین دم باجا خو پیشکیشی سندوقا مالیات بکه‌ن و ئەگه‌ر دانا باجین خو زیده‌تر گ‌یرووبکه‌ن، به‌رامبه‌ر قی گ‌یروبوونی دی کارگی‌ریا دارایی سزایی ل سه‌ر وان سه‌پینیت، له‌ورا هیقی دکه‌ین باج زوو به‌ینه دان"^(٣٥).

سه‌ره‌رای به‌لا‌فکرنا قی ئاگه‌هداریی لی یا دیار ئەوه کو که‌سانین باج ددان پیگیری بشان ئاگه‌هداریان نه‌دکرن، له‌ورا دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٥ ئادار ١٩٤٦ دمه‌رکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کا دیدا دیاردکته کو

دكەت كو باجین خو بی گىروبوون پیشكیشی سندوقا مالیات دكرن، وهك ل ژمارا ب میژوويا ٦ ئەيار ١٩٤٦ دمرکهفتی، روژناما كوردستان سوپاسنامهكى بو (عهلى خانى حیدرى) به لاق دكەت و دقئ سوپاسنامئ دا هاتیه دیاركرن كو "هەرچهنده كومسیونا مالیات هاتیه دامهزراندن و ب داخفه ئەفه چهند ههیشه ههمى كهس ب دانا باجئ ئاگههداریوینه، ئی تا نوكه چ باج نهگههشتینه سندوقئ، به ئی (عهلى خانى حیدرى) خودائئ گوندئ (حاجیالی كهند) داهاتیئ مولكى خو یئ سالأ بورى بو كومسیونا مالیات هنارتبوو و ب پهسهندكرنا كومسیونئ داهاتیئ سالیئ (١٩٤٥ و ١٩٤٦) بی كیم و كاسى وهك خو ل دویش بریارین كومسیونئ پیشكیشكر و قى كهسى ئیكسهربئ كو فهرومانبهریئ دهولتهئ داخوازا باجا وى بكهن رابوو باجا دوو سالیئ خو كاش ب سندوقا داراییا كوردستان پیشكیشكر، ژبهه قى كارى كارگیريا داراییا كوردستان سوپاسیان ئاراستهئ قى كهسى نیشتمانپهروهر و خوین پاقر دكەت و هیثیا مه ئەوه ئەو كهسین تا نوكه باجین خو نه داین چاقل پینگاڤین قى كهسى بكهن" (٣٨).

گه لهك جارن ئەگهر ئەو كهسین مالیاتئ ددهن پارین كاش لدهق نهبون، حكومهتا كوردستان ل شوینا پارهی بهرهمئ وى كهسئ خودان كار وهك شهكر یان ههر بهرهمهكى ههبا ل شوینا پارهی بو باجئ د وهرگرتن، روژناما كوردستان ئامازه بقی جورئ باجئ داییه و ل ژمارا ب میژوويا ١٠ نیسان ١٩٤٦ دمرکهفتی، روژنامئ د ئاگههداریهكى دا به لاقكریه كو "ل دویش بریارا ژماره (١٤٧) كومیتهیا نافهندی یا حزبا دیموكراتی كوردستان بو وان كهسین پارئ كاش نهبن كو باجا خو پئ بدهن دشین پسولهكا فهرمى [حواله رسمیه] پیشكیشی كارگهها شهكری یا میانداوا بكهن و كارگیريا دارایی دئ ل شوینا باجئ ژئ قهبوول كهت" (٣٩)، قیجا ئەم ههمى كهسین خودان كار و خهلكئ رادگههینن ههر كهسهكى باج ل سههههبت بو دانا حسابا خو بلا سهههردانا كارگیريا دارایی بكهن" (٤٠).

زیدەبارى قان داھاتیان کۆمارا کوردستان پالپشتى ل سەر بیشکرنا بەرپرسین کۆمارى و سەرۆک ھۆزین کوردی و ھژمارەکا خەلکى کۆمارى دکر، قان لایەنان گەلەک جارەن ھەک ھاریکاری و پشتمەقانیکن ل کۆمارى پارە بیشکیش دکر^(٤١)، ژوان کەسان ھەک (حاجى بابە شیخ و غەنى خوسرەوى) و چەندین کەسین دى د روژناما کوردستان دا باس لى ھاتیە کرن^(٤٢).

ھەر چاوان بیت بارى ئابوورى یى کۆمارا کوردستان زۆر لاواز بوو، چونکە ژبلى بەرھەمى تووتنى کۆمارى چ بەرھەمىن کشتوکالى یین بەرچاڤ و کاریگەر بو ژیان و پیداووستین خوارنى یین روژانە نەبوون، ھەرھەسا چ کارگەھ و بانکین بو ھاریکاری و پشتمەقانىا خەلکى کۆمارى نەبوون و ژبەر نەبوونا ھاریکاریین دەرەکی و زیدەبارى دورپیچا ئابوورى ژلاى حکومەتا تەھران قە و برینا بودجا کۆمارى بوونە ئەگەر کاریگەرەکا زۆر ل لایەنى ئابوورى ل کۆمارى کرن، بەرامبەر قان ئاستەنگان داھاتیى حکومەتا کۆمارى بتنى ل سەر ئابوونین حیزبایەتى و گومرگ و باجان دەھاتە کومکرن، لى قان داھاتیان نەشیان خەرجیین کاروبارین کۆمارى دابین بکەن، لەورا دى بینین ئابووریا کۆمارى تا ئاستەکی مەزن ئابووریهکا لاواز بوو و ئەڤ لاوازی ئابوورى د بەرپەرین روژناما کوردستان دا ب روھن و ئاشکەرا دیاردبیت.

تهومری دووی

بواری فیڤرکرنی و رهوشهنبیری کوردی یا گشتی

أ - چالاکیین فیڤرکرنی:

۱- دامهزراندنا ههیهتهتی فرهههنگی کوردستان (لیژنا رهوشهنبیری کوردستان):

دبواری پهروهرده و فیڤرکرنی دا کومارا کوردستان بایهخ و گرنگیهکا مهزن ددا فی لایههنی و بزووترین دم ب بریارا قازی محهمهد و کومیتیهیا ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان چهنهین پینگاقین مهزن بو گهشهپیدانا ژیا نا فیڤرکرنی هاتنه هافیتن، ژوان پینگاقان وهک دامهزراندنا ههیهتهتی فرهههنگی کوردستان (لیژنا رهوشهنبیری کوردستان) و بکارئینانا زمانئ کوردی ل قوتابخانان و دامهزراندنا چهنهین قوتابخانین کور و کچان و گوهورینا ناڤین قوتابخانان ژ زمانئ فارسی بو زمانئ کوردی.

ئهڤ ههمی کار و پینگاقین کومارا کوردستان وهک مهزنتین و گرنگترین دهسکهفتیین کواماری د لایههنی پهروهرده و فیڤرکرنی دا دهینه هژماردن، لهورا روژناما کوردستان ب شیوهیهکی هویر و ب پیزانینین گرنگ د بهریهریین روژنامی دا باس ژقان دهسکهفتیان دکهت، دهریارهی دامهزراندنا ههیهتهتا فرهههنگی کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناڤی (کوبونهوهی ههیهتهتی فرهههنگی کوردستان) بهلاڤکریه کو

"ل روژا چوار شه‌مبی ۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ روونشتنا هه‌یه‌تی فه‌ره‌ه‌نگی کوردستان ل دهم‌زمیر دوو پشتی نی‌شرو هاته گی‌ران، سه‌بارت بابته‌تی قوتابخانه و دانانا دوو که‌سان وه‌ک پشکنی‌ر بو قوتابخانان دانوستاندن هاتنه کرن و هه‌روه‌سا (علی خسروی و رحیم لشکری) بو کارێ پشکنی‌ری (پشکنین) هاتنه هه‌لبژاردن" (۴۳).

هه‌روه‌سا ده‌رباره‌ی دامه‌زاندنا وه‌زیری فه‌ره‌ه‌نگ (ره‌وشه‌نبیری)، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی دیاردکته کو "ریشه‌به‌ری قوتابخانا خسروی (حبیبی) ل پيش هه‌می ماموستاین قوتابخانا خسروی ب هه‌لکه‌فتا دانانا (میرزا مناف کریمی) ل پوستی وه‌زیری فه‌ره‌ه‌نگ و (دلشاد رسولی) ل پوستی جیگر و فه‌کۆله‌ری گشتی یی وه‌زاره‌تا فه‌ره‌ه‌نگ ب ریکا روژنامی سوپاسنامه‌کی پیشکیشی هه‌ردوو که‌سین ناڤبری دکته" (۴۴)، پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ئه‌یار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی دیاردکته کو "(حسن کاکا غازاده) نوونه‌ری فه‌ره‌ه‌نگا نه‌غه‌ده ژێ ل شوینا هه‌می ماموستایین کور و کچ یین قوتابخانا کوردستان ل نه‌غه‌ده ژبه‌ر دانانا (میرزا مناف که‌ریمی) وه‌ک وه‌زیری فه‌ره‌ه‌نگ و (دلشاد رسولی) وه‌ک جیگر و فه‌کۆله‌ری گشتی یی فه‌ره‌ه‌نگا کوردستان پیروزبایی پیشکیشی وان دکته"، ژقان هه‌ردوو پیروزباییان بومه دیاردبیت کو (میرزا مناف که‌ریمی) وه‌زیری فه‌ره‌ه‌نگا کۆمارا کوردستان بوو و (دلشاد رسولی) جیگری وه‌زیری فه‌ره‌ه‌نگا کۆمارێ بوو" (۴۵).

۲ - بریارین فی‌رکرنی:

د کومبوونا (هه‌یه‌تی فه‌ره‌ه‌نگی کوردستان) دا ل ۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶، چه‌ندین بریارین گرنگ ده‌رباره‌ی فی‌رکنا زارۆکان ژلایی قی لیژنی فه‌هاتنه ده‌ریخستن ژوان بریاران:

۱. ئه‌و زارۆکین بی که‌س و یین ل بازاران ده‌ستی خو ل به‌ر خه‌لکی فه‌دکه‌ن(۴۶) هه‌می به‌ینه کومکرن و دناڤ ملله‌تی دا دابه‌ش بکه‌ن و روژانه

ل قوتابخانا گه لاویژ بخوینن و ژبو کومکرنا شان هه ژار و بی که سان
شارهوانیی بریار دا کو هه میان کوم بکهن و بدهنه دهستی (حسین فروهر و
منافی کهریمی) دا کو ئه و دناق مللهتی دا وان دابهش بکهن.

۲. ب زۆرینه یا بوچوونان هاته په سه ندکرن کو (فروهر و کریمی) خه لکی
نه خوانده وار ئاماده بکهن کو شه فانه ل قوتابخانی بزمانی کوردی
بخوینن.

۳. هه می نیشانین تابلوین کارگیری و قوتابخانه و جهین بازرگانی و
ئاهاهیان ژ زمانی فارسی بو زمانی کوردی بگهورن.

۴. ئه و زاروکی بهینه کومکرن ژیی وان ژ (۶) تا (۱۴) سالان زیده تر نه بیت.

۵. ل دووماهیا روونشتنی دا په سه ندکرن کو ل روونشتنا بهیت جوری
جلوبه رگین قوتابیین قوتابخانان دیار بکهن^(۴۷).

ل دویف بریارا خالا سیی ناڤین هه می قوتابخانین ل دهقهرین کوماری ژ
ناڤین فارسی بو ناڤین کوردی هاتنه گهورین، بو نمونه روژنامی ل ژمارا ب
میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی د ئاگه هداریه کی دا هاتیه کو "ل دویف فهرمانا
پیشهوا و سه روکی کومارا کوردستان ل ۱۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ لیژنه ک ژ
شارهزایی فه رههنگی ل کارگیری فه رههنگی کومبوون و بریار په سه ندکرن کو
قوتابخانا په هلهوی ب ناڤی قوتابخانا (کرمانجی کوردستان) هاته بناڤکرن"^(۴۸)،
ههروهسا ومزارهتا فه رههنگ ب شیوهیه کی بهردهوام بریارین گهورینا ناڤین
قوتابخانان د روژناما کوردستان دا به لاق دکرن لهورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا
۱۸ ئه یار ۱۹۴۶ دمرکهفتی دیاردکتهت کو "ل دویف فهرمانا ومزارهتا فه رههنگ و
په سه ندکرنیشهوا یی کوردستان درسرخانه (شاپور) بوکان ب ناڤی درسرخانه ی
(کورانی پیشوای کوردستان) هاته گهورین و ژقیری پیقه ب ناڤی نوی دهیته
بناڤکرن"^(۴۹).

قازی محهمهد پشتهفانی به لافکرنا زمانی کوردی بوو و ژ بریارین وی یین گرنگ دقئ بواریدا، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی د ئاگههداریهکی دا به لافکریه کو "ب ههمی خه لکی خوشتشی یی سابلاغ (مههاباد) رادگههینن ل سهر فهرمانا پیشهوا و بریارا حزبا دیموکراتی کوردستان ههر ژ نوکه پیقه پیدقیه بو گرنگی پیدان و به لافکرنا زمانی کوردی خواندن ل قوتابخانان ب زمانی کوردی بیت و ههر ژقی میژوووی تا (۱۰) روژین دی ههر کهسهکی کور و کچ ههبن کو ژیی وان بگههیته ژیی و مرگرتنا خواندن پیدقیه بهنیرن قوتابخانی، ههلبهته ههر کهس ژقی بریاری خو بدهته پاش ب توندترین سزا دهیته سزادان"^(۵۰)، د ئاگههداریهکا دیدا هاتیه "ب ههمی دایکو بابین قوتابیین قوتابخانین نافهندی رادگههینن ههر ژ به لافکرنا قی ئاگههداریی زاروکین خو بیننه قوتابخانی و ب شیوهیهکی ریکخستی وان بو خواندن و وهرزشی نامادهبکه، ههکه نه ب ریکا پولیسان دی ب ناچاری زاروکین وان ئینن و دی وان سزا ژ کهن"، ئەف ئاگههداریه ژلای سهروکی فهرههنگا مههاباد (صدقی) هاتبوو به لافکرنا^(۵۱).

ههر ژ پینگافین قازی محهمهد بو به لافکرنا زمانی کوردی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی مزگینهک به لافکریه و تیدا هاتیه کو "لهسهه ئهمری حضرتی پیشوای کوردستان له ژماره (۳۲) روژنامهی کوردستان رادهرسی زمانی کوردی بو ئەو کهسانه ی که تازه دست به خویندن دهکن (پولی اوهل) چاپ دهکری پیویسته بریان و خوشکان که دیانه وی کوردی نوسین و خویندنهوه فیرین لهم نعمته گهوره استفاده بکهن"^(۵۲)، پشتی به لافکرنا قی دهنگوباسی ههر ژ ژماره (۳۲) تا ژماره (۶۷) وانین کوردی بناقین (دهرسی زمانی کوردی)^(۵۳) بو فیرکرنا خواندن و نقشینا دهستیکی یا زمانی کوردی د روژناما کوردستان دا دهاتنه به لافکرنا^(۵۴).

ههر د چوارچووئی گرنگی پیدانا قازی محهمهد ب بواری خواندن و فیرکرنا د وتارهکا خودا بهرامبهر هوژین کوردی باس ژ گرنکیا خواندن و

زانستی بو گهلی کورد دکهت و د وتارا خودا گلهییان ژ هۆزین کوردی دکهت کو بو خواندهواریی ههولین رژد ناکهن و دبیزیت: "برایین خوشتی یا من ژ ههوه دقیت بتنی شهركهر نهبن، بهلكو چهكهكى وهسان هه لگرن كو بشین بهرامبهری لهشكهري مللهتین دی راوهستن، ئەو چهكه ژى (زانست و خواندهوارییه) من ژ ههوه دقیت ب زانست بهرهنگاریا دوژمنی بکهن (چهكى بی عهقل دوژمنی ژناق نابهت)، بهلی ب داخسه ئاغاكان (سهروك هۆزین کوردی) ئاماده نینن مفایی ژ فیقیا خواندنئ وهرگرن، ئەگهر بیژم کورین خو برایین خو بینن دا ببهنه گورهپانا شهري ناترسن و ئەگهر دهه کور ههبن ههمیان دئینن، بهلی ئەگهر بیژم دی بو خواندنئ هنیرن رووین خو گرژ دکهن و ب بههانه لیبورینی دکهن و ئەگهر بیژم قوتابخانهکی ل گوندین خو ئاقابکهن بی دهنگ و مهندههوش دمینن"، پاشان باسی مللهتی روس و پیشکهفتنا وان یا زانستی دکهت و ههروهسا دبیزیت: "پێخه مبهه (ص) دبیزیت (اطلبو العلم من المهد الى اللحد)، و دبیزیت ل ژيانا کوردان دا سی تشتین مهزن گه لهك پیدقی نه (خواندن، رهوش و پهرومردا باش، فیداکاری)"^(٥٥).

۳ - قوتابخانی بزمانی کوردی:

۳ - أ - قوتابخانا گه لاویژ:

روویهکی گهش یین کارین حکومهتا کوردستان گرنگی دان ب خواندن و دامهزراندنا قوتابخانان بوو و روژناما کوردستان پیزانین گرنگ دهمبارهی دامهزراندنا قوتابخانان و ب تایبتهت (قوتابخانا گه لاویژ) به لاق دکهت، لهورا ل ژمارا ب میژوویا ٤ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتی ب ناخی (مهدرسه ی گه لاویژ) باس ژ دامهزراندنا قوتابخانی دکهت و تیدا دیاردکهت کو ل دویش بریارا روونشتنا ههمی ئەندامین باژیری ل روژا ٤ ئەیلول ١٩٤٦ ل نیزیک تهنشت پرا سور کوم ببوون، دقئ روونشتنی دا قازی محهمهد دبیزیت: "ئهفرو بومه دانانا قوتابخانهکا ملی ب ناخی قوتابخانا گه لاویژ گه لهك پیدقیه، و دقیت وانه ب زمانئ دایکو

بابین مه تیدا بهیته گوتن و ل دهستیکی بیج بیچه بشین خه لکی بیننه سه ریکا راست و ژ خهوا وان هشیار بکهن" (۵۶).

پشتی ئاخشتنا قازی محمهد بدووماهیك هاتی (مه لا داودی) (۵۷)
داخوازكر و گوت "ئه گهر مه ره ما پیشه وای پیشکیشکرنا هاریکاری یه ب قان
نزیکان دی قوتابخانه کی ل گهره کا (قوله قهبران) دامه زرینن"، پاشان دهسته ک ژ
لاوین باژیر و ژ دلسوزین دهووبه ریین وان هاتنه دهق مه لا داودی و داخوازا قه کرنا فی
قوتابخانی کرن، و تا شهقا ۱ حوزه میران ۱۹۴۶ ل خانیی (حاجی احمد گادانی)
قوتابخانه ک ب ناخی (گه لاویژ) دانان و ئیکه م که سین هاریکاری پیشکیشکرین
ئه قین لخواری بون:

(عزیز، ابراهیمیان، حسن حسن پور، محمد داودی، علی فرهادی، سید
عبدالله طه زاده، حامید خسروی، صدیق معروفی سهرج، هاشم موسی زاده) بون و بو
نیشاندا نا خواندنئ دوو ماموستا (کاک سعید داودی) بو گوتنا وانا زمانی کوردی
و (کاک رحمان طلعتی) بو گوتنا وانا زمانی روسی هاتنه دانان (۵۸)، و ژبه ر فی
قوتابخانی چ پاره نه بوو بو بهیته خه ر جکر، حاجی مصطفی داودی، میرزا سعید
یوسفی، میرزا مجید ویسی، سید قادر افتخاری هاریکاری بو تهختین داری (مقاعد)
و رونا هییی پیشکیشکر و بریار هاته دان کاک سعید داودی ماموستایی زمانی
کوردی هه یقی (۲۰) تومه نان و کاک رحمن طلعتی هه یقی (۱۰) تومه نان ل شوینا
زه حمه تیا وان پیشکیشی وان بکهن (۵۹).

ژبه ر پیدقی فی قوتابخانی (قاسم آغای ایلخانی زاده) (۱۰۰) تومه ن
پیشکیشی پیدقیین قوتابخانی کرن (۱۰)، بشی چه ندی که سی ناقبری دبیته که سی
دوو هاریکاری پیشکیشی قوتابخانی کری، چونکه ئیکه م کهس پیشه وای (قازی
محمهد) (۱۱) بوو و یی دووی (قاسم آغای ایلخانی زاده) بوو، و بو ماوی دوو هه یشان
قوتابخانی خه رجیین خو ژفی ریژا پاره ی د مه زاختن، پاشان (حاجی سید عبدالله
طه زاده) خانیه کی خو رووبه ری وی مه زنتر بوو به رامبه ر کریه کا کیم پیشکیشی

هه‌میان دوو پولین وانین زمانی روسی یین شه‌فانه ل قوتابخانا گه‌لاویژ فه‌کریه و ب شیوهیه‌کی ریکخستی وانین بزمانی روسی لی دهینه خواندن، ئەو که‌سین دقین زمانی روسی فی‌ربین بزووترین دەم سەرهدانا دهفته‌را کارگیریا فه‌رهه‌نگا کوردستان بکه‌ن و ناڤین خو بنفیسن دا‌کو شه‌فانه مژوولی و مرگرتنا وانه و خواندنا زمانی روسی بن"، ئەف مزگینه ژلایی جیگری سەرۆکی فه‌رهه‌نگا کوردستان (دلشاد رسولی) فه‌هاتیه به‌لاڤکرن^(۷۰).

دەرباره‌ی خەرجیێن قوتابخانا گه‌لاویژ قی قوتابخانی چ داها‌تی نه‌بوو دا‌کو بشیت پی خەرجیێن قوتابخانی و موچه‌یێن ماموستایان بدەت، لی گه‌له‌ک که‌س و لایه‌نان هاریکاری و پشته‌فانیا مادی پیشکیشی قی قوتابخانی دکرن، وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی روژناما کوردستان ب ناڤی (یارمه‌تی) به‌لاڤکریه و تیدا ریڤه‌به‌ری قوتابخانی (مه‌لای داودی) هاریکاریێن وان که‌سین پاره پیشکیشی قوتابخانی کرین بو روژناما کوردستان دهنیریت و تیدا دیاردکه‌ت کو "برایی خوشتی (هه‌ژار) هۆزانفانی کۆماری (۲۰۰) ریال وه‌ک هاریکاری بو قوتابخانا گه‌لاویژ پیشکیشکرن و برایی مه (سید مصطفی سیدی) (۹) شوشه‌یێن جه‌وه‌ه‌ری یین سور و (۱۰۰) لاپه‌ریێن کاغه‌زی سپی و ئیک ده‌ستی پینوسی قامیشی بو قوتابیێن هه‌ژار یین قوتابخانا ناڤبری پیشکیشکرن"^(۷۱)، و د جه‌ژنه‌کا سه‌ربه‌خویی دا (برایمی ایلخانی زاده) (۳۰۰) تومه‌نان بو زارۆکیێن قوتابخانا گه‌لاویژ خه‌رج دکه‌ت^(۷۲)، زیده‌باری فان هاریکاریان (قاسم آغای ایلخانی زاده) ل جه‌ژنا شرکه‌تا ته‌ره‌قی کوردستان دبیزیت: "نوکه ژلایی و مزاره‌تا معارف (په‌روه‌ده) یا کوردستان چ بودجه بو قوتابخانا گه‌لاویژ نه‌هاتیه دانان، له‌ورا ئەز (۱۰۰۰) تومه‌نان پیشکیشی قی قوتابخانی دکه‌م"، پاشان ئەو که‌سین ل جه‌ژنی ناماده‌بوین هه‌ر که‌سه‌کی ل دویف شیانیێن خو کۆژمه‌کی پاره‌ی پیشکیشی قی قوتابخانی کرن^(۷۳).

۳ - ب - قوتابخانین دی:

ژیلی قوتابخانا گه لایوژ قازی محهمه د و حکومه تا کومارا کوردستان گرنگی ب دانانا چهن دین قوتابخانین دی دکرن و ب مهره ما به لاقکرنا خواندن و فیکرکی ئەه قوتابخانه ل دهقهرین جودا جودا یین کوماری دداهه زرانندن، دهر باره ی دامه زرانندا قان قوتابخانان روژناما کوردستان چهن دین دهنگوباسین جوراوجور به لاقکرینه و ناماژه ب دامه زرانندا چهن دین قوتابخانان کریه وهک ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه قتی باس ژ (دانانی مدرسه ی کچان له شاری شنو) دکه ت و تیدا هاتیه کو "پیدقیه ژن ژ ی بخوینن و زانستی وهرگرن، له ورا جه نابی سهرۆکی حزبا دیموکراتی یا شنو (قاضی محمد خضری) هه ولدا کو قوتابخانا کچان ژ لشی باژییری بهیته قه کرن و ل سهر فه رمانا قی جه نابی ئەقرو قوتابخانا کچان هاتیه قه کرن و پیدقیه خه لک کچین خو به نیین قی قوتابخانی و مزوولی خواندن ی بن" (۷۴)، ئەه دهنگوباسه ژلای سهرۆکی قوتابخانا شنو (حسن کاظمی) هاتیه به لاقکرن، ههروه سا روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه قتی دهنگوباسین دامه زرانندا قوتابخانا اکابری یایان (ژنن مهزن) بو ژنان به لاقکریه و تیدا هاتیه کو "ل دویف فه رمانا پیشه وایی کوردستان لده ستییکا سالا نوی ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ قوتابخانا (اکابری یایان) لجه ی قوتابخانا کچان هاتیه دامه زرانندن و تا نوکه نیزیکی (۴۰) کهس ژکچ و ژنان بو خواندن لشی قوتابخانی ناچین خو تومارکرینه و هه می روژان ل دهمژمیر ۳ لجه ی ناچبری کوم دبن و مزوولی خواندن دبن و ل سهر هه می کچ و ژنن نه خوانده وار پیدقیه ژقی نعمه تا مهزن مفایی وهرگرن و بو خواندن و فیروونا زانستی لشی قوتابخانی ناماده بن"، ئەه دهنگوباسه ژلای ناموژگاریا قوتابخانا کچان (کبرای عظیمی) هاتبوو به لاقکرن، دهیته تیبینی کرن ئەه قوتابخانه بو ژن و کچین نه خوانده وار هاتبوو قه کرن (۷۵).

ههر دهر باره ی قی بابه تی روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۱۰ نیسان ۱۹۴۶

دهرکه قتی دیاردکه ت کو "ل سهر فه رمانا پیشه وایی کوردستان ل شه فا ۵ نیسان

١٩٤٦ پيڻج پولين شهفانه بو مهزن و خواندهفانان ل قوتابخانا كوردستان هاتنه فهكرن و شهفانه ل دهمزمير (٨) تا دهمزمير (١٠) سهد و پيڻجي كهس لژير چاقديريا ماموستايين خودان سهريور مژوولي خواندنا زمانى كوردى و روسى دبن" (٧٦)، ديسان ئەف ئاگههداربه ژلايى ريشهبرى قوتابخانا كوردستان (مبلغى) هاتبوو به لافكرن (٧٧).

زيدهبارى دامهزاندنا فان قوتابخانان حكومهتا كوردستان و سهركردايهتيا وي گرنگيهكا تايهت ب كهه نهتهوهيا جوهى ل باژيري مههاباد ددان (٧٨)، و ژبهردا كور و كچين جوهييان ژ خواندنا زمانى عبرى بى بههرنهبن و زمانى زگماكى بى خو فيربين (٧٩) ب بريارا قازى محهمهد قوتابخانهكا خواندنا زمانى كوردى و عبرى دهيته دامهزاندن، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١١ ئاب ١٩٤٦ دهركهفتى د ئاگههداربهكى دا به لافكريه كو ب ههمى خهلكى ئاكنجيين مههاباد رادگههينن ل دويش بريارا پيشهوايى كوردستان و كارگيريا فرههنگ قوتابخانهك بزمانين كوردى و عبرى دهيته فهكرن، پيدقيه ههر ژ ميژوويا فى ئاگههداريى زاروكين خوچ كور يان كچ ب دهفتهرا فى قوتابخانى بهرامبهر ئاهايا (داود زاده) (٨٠) بدهنه نياسين (٨١).

٤- فهكرنا خولين فيركرنى بو ماموستايان:

ژبو ب هيژكرنا ئاستى ماموستايان دلایهنى خواندن و فيركرنى دا خولين فيركرنى (دورات تدریسیه) ژلايى وهزارهتا فرههنگا كوردستان دهاتنه فهكرن، ئەفه ژى پينگافهكا مهزن بوو بو بهيژكرنا ئاستى زانستى ل قوتابخانين كوومارى، دهربارهى فهكرنا خولين فيركرنى روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢ تهمووز ١٩٤٦ دهركهفتى د ئاگههداربهكى دا به لافكريه كو "وهك پيدقى هاته زانين بو پيشكهفتنا ئاستى پيزانينان ل دهف برايين ماموستايان خوئهكا فيركرنى بو ماوى (٢) ههيشان بهيته فهكرن و مههم ژ فهكرنا فى خولا زانستى ژبهردوو ئهنجاما يه":

پیشکەفتنا ئاستی پیزانین ماموستایان داکو باشتر بشین خزمەتی ب
فەرھەنگا کوردستان بکەن.

پشتی ب دووماهیك هاتنا قی خولاً دوو هەیشی ئەزمونەك ب هەمی
ماموستایان دەیتە کرن و هەر ئیک ل دویش ئاست و شیانی وی پلەیا کارگیڕیا
خۆ وەردگریت^(۸۲).

دیسان ئەو وانین لقی خولاً زانستی بو ماموستاین قوتابخانین کۆماری
دەهاتنە گوتن د روژناما کوردستان دا وەك ل خواری هاتیە باس کرن:

شعبەیی- ریاضیات- حساب- هندسە- جەبر

ادبیات- شعرو ادبیاتی کوردی و فارسی- تاریخ و جغرافیا

طبیعیات- فیزیك- شیمی (کیمیا)- زمین ناسی (زەوی ناسی) -

گیاه شناسی (رووەك ناسی)- حیوان شناسی (گیانە وەر ناسی).

پولین کومەلایەتی- پەرورە- وەرزش- گورانی کوردی- بەداشت

(تەندروستی)^(۸۳).

ب - بە لاکرنا رموشەنبیری کوردی یا گشتی:

۱ - دامەزراندنا پەرتوو کخانان:

کۆمارا کوردستان گرنگیەکا تایبەت ب لایەنی دامەزراندنا
پەرتوو کخانان و بە لاکرنا رموشەنبیری ددا، دەربارە قی بابەتی روژناما
کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی هاتیە کو "ل دویش فەرمانا
سەروکاتیا کۆمارا کوردستان هاتیە بەرچاقرن کو پەرتوو کخانەك بو مفايي
هەمیان ب تایبەت نچیسەرین روژنامە و گوڤارا کوردستان ل کارگیڕیا روژنامی
دامەزرینن"^(۸۴)، لەورا ئەو کەسین پەرتوو کین خواندنگەها عیسی زاده و
پەرتوو کخانا فەرھەنگی ل دەق وان هەبن پیدقیە رادەستی کارگیڕیا روژناما
کوردستان بکەن^(۸۵)، پشتی بە لاکرنا دوو ئاگەهداریان دەربارە رادەستکرنا

په‌رتووکان روژناما کوردستان سوپاسیه‌ک بو دوو کهسان پیشکیشکریه ئه‌وژی (سید قادر جعفری) کو (۲۵) به‌رگین په‌رتووکان و (قادری مدرسی) (۲۰) به‌رگین په‌رتووکان بو په‌رتووکان چاپخانه کوردستان پیشکیشکرن، به‌رامبه‌ر کاری وان روژنامی سوپاسنامه‌ک بو وان به‌لا‌فکریه^(۸۷).

ژ پینگاقین دی یین حکومه‌تا کوردستان دبواری خواندن و ره‌شه‌نبیری دا دامه‌زراندنا په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی بوو، دامه‌زراندنا په‌رتووکانی وه‌ک پیدقیه‌کا شارستانی و بو به‌رزکرن ئاستی زانیاری و ره‌شه‌نبیریا خه‌لکی کورد ل کوماری بوو، له‌ورا بریار هاته دان هه‌می په‌رتووک و چاپه‌مه‌نی و دوکیومینت هه‌بن ل ئیک جه بهینه کومکرن و بیته ده‌ستپیک بو دامه‌زراندنا په‌رتووکانه‌کا مه‌زن^(۸۷)، دمه‌باره‌ی دامه‌زراندنا قی په‌رتووکانی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌قتی ب نا‌قی (دامه‌زراندنی کتبخانه‌ی میلی) به‌لا‌فکریه و تیدا هاتیه "چونکه پیدقیه‌کا زور ب هه‌بوونا په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی ل باژیری مه‌هاباد هه‌ست پی ده‌یته کرن، پیشه‌وایی کوردستان بریاردا بزووترین دم ده‌ست ب کومکرن په‌رتووکیان خواندنگه‌ها عیسی زاده و فره‌ه‌نگ به‌یته کرن و جهی وی ل سالونا ته‌نیشته چاپخانه کوردستان به‌یته دانان و په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی و گشتی به‌یته فه‌کرن"^(۸۸).

ژبلی قان په‌رتووکانان، په‌رتووکانه‌کا دی ب نا‌قی (کتب خانه‌ی فره‌ه‌نگ) ده‌یته دامه‌زراندن و روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته‌موز ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌قتی ئاماره ب دامه‌زراندنا قی په‌رتووکانی کریه و تیدا هاتیه کو "په‌رتووکانه‌ک ب نا‌قی (کتب خانه‌ی فره‌ه‌نگ) ل ته‌نیشته قوتابخانا گه‌لاویژ هاته فه‌کرن، هیثی ژ براین خوشته‌ی دکه‌ین چ ب په‌رتووک و چ ب میژ و کورسیک هاریکاریا قی په‌رتووکانی بکه‌ن، چونکه ئه‌ف په‌رتووکانه بو مفای هه‌میانه"^(۸۹)، هه‌رچه‌نده ئه‌ف په‌رتووکانه نوو هاتبوو دامه‌زراندن لی د ماوه‌یه‌کی کیم دا شیان (۶۰۰) به‌رگ ژ په‌رتووکیان کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی و تورکی و فره‌ه‌نسی و ئینگلیزی و روسی کوم بکه‌ن^(۹۰).

ههرد چوارچووئی گرنکی پیدانا قازی محهمهد ب بواری به لافکرنا زمانئ کوردی بریارد خوتبئین روژا ههینی ب زمانئ کوردی بهینه خواندن، چونکه مزگهفت بو حزبا دیموکراتی کوردستان و حکومهتا کوردستان گرنک بوو و قازی محهمهد گهلهك ژ کومبوونئین گرنک ل مزگهفتی دکرن و لویری دگهل زانایئین ئاینی و مهزئین کوردان دانوستاندن سهبارهت گهلهك بابتهئین گرنک دکرن^(٩١)، پشتی قئی بریاری بو ئیکهم جار خوتبا روژا ههینی ب زمانئ کوردی ل باژییری مههاباد و دهقهرین کوماری دهیته خواندن و روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ٤ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتی ب ناقئ (ههوهل جاره که ختبهی جمعه به کوردی دهخویندریتهوه) به لافکریه و تیدا هاتیه کو "ههمو دهزانن سالیکی تهواوه کهله لایهن حزیهوه دهستور به امامی جمعه درابو که خطبه ی جمعه به کوردی بخویندریتهوه و امام له پیشدا خطبه کهی به کوردی دهخویندمو پاشان به عربی به لا دوینی ١٢ - ١١ - ١٣٢٤ (١ شوات ١٩٤٦) امام پاش بسمله. حمدله. تصلیه. آیه خطبه کهی به کوردی خویندموه دلی ههمو کوردیکی پی رون بو و به تهواوی لی حالی بون"^(٩٢).

ههروهسا قازی محهمهد بریارد (مه لا حسین مجدی)^(٩٣) ههمی ئیمامئین مزگهفتان ل ههمی باژیرو گوندئین کوردی ئاگه هدار بکهت دوویاتکرنئ ل سه ر قان بابتهتان بکهن (ریزگرتنا یاسا و ئاینی و ئافاکرنا نه خوشخانان و کاریگه ریا ئیمناهی د سهرکهفتنا نیشتمانی دا و ئیکگرتنا نه تهوهیی و گهلهك بابتهئین دی)، پیدقیه ئهف جورئین بابتهتان بهرچاڤ بهینه وهرگرتن و خهتیبئین گوندان ژی پشتهقانیی لئی بریاری بکهن^(٩٤)، بشی شیوهی زهلامئین ئاینی شیان رولهکی باش د رهوشهنبیرکرنا هاوه لاتیان و راوهستاندنا وان دگهل ریزئین کوماری بگئرن^(٩٥).

ژ گرنگی پیدانین رهوشه نگیری یین حکومه تا کومارا کوردستان نهوژی دانانا ئیزگی رادیویا مه هاباد بوو، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئه یار ۱۹۴۶ ده رکهفتی ب ناقی (کوردستان قسان دهکا) به لاقکریه و تیدا باسی دامه زراندا ئیزگه هی رادیویا مه هاباد دکهت و دیاردکتهت کو "ل روژا سی شه مبی ۳۰ نیسان ۱۹۴۶ ئیزگه هی رادیویا مه هاباد پایتهختی حکومه تا کوردستان دگه ل (۵) ده زگه هی ن سه ماعین دهنگ بهرز (۱) - ل هه وشا باره گایی حزبا دیموکرات ۲- ل پيشمه رگه خانه ۳- بهرامبه ر شاره وانیی ۴- ل بهرامبه ر خانیی پيشه وا قازی محمه د ۵- بهرامبه ر مزگه فتا عباس آغا) دانان، بشی هه لکهفتی جه ژنه کا مه زن ل باژی ری مه هاباد هاته گی ران و بهرپرسی ن کومار و حزبی پشکداری تیدا کرن"، و (دلشادی رسولی) ژلایی وهزاره تا فرههنگ ل بهرامبه ر مایکروفونی وتاره ک خواند و تیدا سوپاسیا ئیکهتیا سوقیهت کر هه مبه ر قی دیاریا ئیزگه هی رادیوی^(۹۶)، لی ل ده می جه ژن گی رانا ئیزگه هی رادیوی (قازی محمه د) ل ته بریز بوو و پشتی زقزی ل ۲ ئه یار ۱۹۴۶ ل ده مز می ر (۶) پشتی نیضرو وتاره ک پيشکیشکر و تیدا پیروزیاهیا ملله تی کورد بشی ده سکهفتنی کر و د وتارا خودا دبیزیت: "برایانی خوشه ویست له دامه زراندا نی ده سته گای رادیو ئه م موفقیته ی (سه رکهفتن) که ده سته تان خسته وه تبریکتان لی ده که م چونکه له وهختی کردنه وه ی ده سته گای رادیو لیره نه بوم ایستا احساساتی خوم نسبت به پیشکوهتنی ایوه اظهار ده که م، ئومیده وارم که لیره به دووا روژ به روژ بتوانین له مسایلی مدنیدا پتر ترقی بکهین، له هه موو شتیک چاتر بو ایمه ئه وهیه که بتوانین قسه ی خومان به گوی دونیا بگهینین و تصدیق ده فره موون که هه موو شتیک وورده وورده ترقی پیده دری، دیسان ده توانین به هوی ئه م ده سته گایه ده رسی اخلاقی فلاحتی، به برایانی خوشه ویست بلین و له آینه دش دا بهرنامه یه کی باش بو رادیو که مان دیاری ده کهین"^(۹۷)، "په خشکرنا ئیزگه هی رادیوی ل باژی ری مه هاباد بو ئیکه مین جار بو په خشی

راديووی دهنگو هاوارین کوردان ب گوهین تاکه که سین ملله تی کورد دگه هینیت" (۹۸).

هه ر دهر باره ی ئیزگه ی راديويا کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۶ حوزه میران ۱۹۴۶ دهر که قتی د دهنگوباسین نافخویی دا ب ناڤی (اخباری نیو خومان) ل دووماهیا فان دهنگوباسان ب ناڤی (دانان) به لاقکریه و تیدا دیارد که ت کو "علی خسروی ل دهستیکا هه یقا حوزه میران ۱۹۴۶ وه ک جیگری و مزاره تا تبلیغات و ریقه به ری ئیزگه ی راديووی هاته دانان و بریارا فه رمی بو وی هاته هنارتن و هه ر ژفی میژوووی پیقه ده ست بکار کریه" (۹۹).

هه ر چاوان بیت په خشی راديويا کوردستان نه دگه هشته باژیرین دی یین کو ماری و وه ک دهنگه کی ناوچه یی بو باژیری مه هاباد ما، لی هه ر فی راديووی شیا روله کی کاریگه ر ل ئیگرتنا زمان و گه شه پیدانا هه ست و هشیار کرنا نه ته وه یی ده زرا گشتی یا خه لکی دا بگیری ت، دگه ل گرتنا باژیری مه هاباد ژلای لی له شکه ری ئیرانی فه ئیزگه ی راديويا کوردستان هاته گرتن" (۱۰۰).

۴ - ئیکه مین سینهمایا کوردی:

ئیک ژ هه ولین دی یین حکومه تا کوردستان دبواری ره وشه نبیری دا دامه زراندنا سینهمای بی بو، دیاره سینهما وه ک هویه کا راگه هاندنا دیتنی و بو گه شه پیدانا هشیاریا سیاسی و جقاکیا خه لکی بو، چونکه دوی سه رده میدا زوربه یا خه لکی کورد نه خوانده وار بوون و سینهما وه ک هویه کا بورینا وه ختی (۱۰۱) و بو تیگه هشتنا خه لکی نه خوانده وار گرنگیه کا زور هه بوو، دگه ل ئینانا ده زگه ی راديووی ژلای لی کاربه ده ستین سوڤیه ت فه ده زگه ی سینهمایا گه روک وه ک دیاری پیشکیشی حکومه تا کوردستان کرن" (۱۰۲).

دهر باره ی ئینانا ده زگه ی سینهمای روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۹ شوات ۱۹۴۶ دهر که قتی ب ناڤی (سینمای کوردستان) به لاقکریه و تیدا دیارد که ت کو "جعفر آغای کریمی داخواز ژ حزبا دیموکراتی کوردستان کر کو ئیمتیازا

كوردستان) به لافكريه، ئەف فله ژ دوو پشكان پيک دهيت د پشکا ئيکي دا بشيوهيهکي ئەدهبي باس ژ بهفر و دهريايهکا بي دەنگ دکهت و قی ديمهني کارهگهري ل سهرته ماشه فانان کرو ژ وانهکا مهزن يا ناموژگاريان پيک دهات، و پشکا دووي ههري بهر ب شيوي ئەدهبي باس ژ گيانی زه لامين مهزن و شههيدین دريکا نازادي و ههروهسا گيانی ژن و زاروکی بي گونهه ئەوين بوينه قوربان دکهت^(١٠٦).

ههري چاوان بيت سينه مايا كوردستان ل مههاباد وهك ئيکه مين سينه مايا كوردی د ميژوويا كوردی دا دهيتته هژماردن و قی سينه ماياي شيا تا رادهيهکي باش خزمهتهکا رهوشه نبيري پيشکيشی خه لکی مههاباد و ب تاييهت خه لکی نه خواندهوار بکهت.

ههري چنده ماوي حوکمرانيا حومه تا کو مارا كوردستان ب تنی (١١) ههيف بوون، لی سههراي قی ماوي كورت قی کو ماری شيا لاپه رهکی زيرين دبواری خواندن و فيرکرن و بواری رهوشه نبيري دا تومار بکهت و ئەو هيقي و ئوميدين گه لی كورد چهندين سال بون لهيشيا جي به جيكرنا وان بجه هاتن، ديسان ئەو مافين فيرکرن و رهوشه نبيري بين گه لی كورد ژي بي بههري دماوي حوکمرانيا کو ماری دا ئەف مافه هاتنه جي به جيكرن، و ئەف بينگاڤ و كاري دق پشکی دا باس ژي هاتيه كرن باشترين به لگه نه بو دهسكه قتيين کو ماری دبواری خواندن و فيرکرن و رهوشه نبيري دا.

تهوهري سي

حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان:

د هه می قوناغین میژوويا كوردی دا ژنا كورد رۆله كی دیار هه بوو، ب تایبته ل سهردهمی نوی دی بینین چهن دین ژنن كورد یین ناقدار هه بون، وهك خانزاد^(۱۰۷) و عادلته خانم^(۱۰۸) و كوثر^(۱۰۹)، ههروهسا ل سالآ ۱۹۱۹ ژنن كورد شیان ئیکهه كومهلا (ژنن كورد)^(۱۱۰) دامه زینن، ولدویف نفیسینن رۆژناما كوردستان دیاردبیت كو ژنا كورد رۆله كی بهرچاڤ و دیارد كو مارا كوردستان دا هه بوو.

أ - دامه زانندا حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان:

كو مارا كوردستان گرنگيه كا بهرچاڤ ب رولی ژنا كورد ددا، ژ گرنگترین كار و چالاكیین ژلای ژنن كو ماری قه هاتینه نه نجام دان تهوژی دامه زانندا (حزبا ديموكراتيا ژنن كوردستان)^(۱۱۱) بوو و رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهر كهفتی ب ناڤی (سازکردنی حزبی دموكرات، له لاین ژنانی كوردستان) به لآڤكریه و تیدا دیاردكته كو "ل رۆژا جومعه ۱۵ ئادار ۱۹۴۶ ژلای یای^(۱۱۲) ژنا پیشه وایی كوردستان (مینا خانم) و ژماره كا زور ژنن تیگه هشتی یین كوردستان ل دهم ژمیر (۳) پشتی نیڤرو ل نه نجومه نی فرههنگی كومبوون و ب سهروكاتیا ژنا پیشه وایی كوردستان (حزبا ديموكراتيا ژنن كوردستان) هاته دامه زانندن و ژماره كا زور ژنان ناڤین خو توماركرن و هه یشانه یا نه نداهه تیا خو ژتومه نهك تا (۱۰) تومه نان بستوهی خوڤه گرتن"^(۱۱۳).

ب - دهستهكا دامهزاندنا حزبی (ئهندامین وی):

روژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (کنفرانسی سخنرانی یایان) ئانکو (کونفرانسی وتارین ژنان) به لآفکریه^(۱۱۴)، ههر دقتی کونفرانسی دا ئهندامین قتی حزبی دهینه هه لبراردن و ئەق پیژانینه د وتارا (یای خانمولى امامی) دا دیاردبیت و وتارا وی ل ژمارا ب میژوويا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی هاتیه به لآفکرن و د وتارا خودا دبیتیت: "خوشکین خوشتی ئەقرو لژیر سیبهر کوردستان و پیشه‌وایی بهرز ب سه‌ربه‌خو دژین و حزبا ژنا هاته پیکتینان و ئهندامین قتی حزبی دیارکرن و لژیر دهستی سه‌روکا حزبی کو ژنا پیشه‌وایی کوردستانه کاروبارین قتی حزبی بریقه‌دبهت"^(۱۱۵).

ژ پیژانینین گرنگ یین ب ریکا روژناما کوردستان بدهست مه کهفتی ئەوژی ل ژمارا ب میژوويا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ دهرکهفتی د دهنگویاسه‌کی دا هاتیه کول روژا ۱۷ ئاب ۱۹۴۶ ل باره‌گایی حزبا ژنان هه لبراردن دهستیپکرن و خانمین لخواری هاتنه هه لبراردن.

۱. کبرای عظیمی صدر، سه‌روک

۲. ماوزه‌ری بله زاده یاریده‌ی صدر، جیگری سه‌روک

۳. خدیجه خانم خزینه‌دار

۴. مریم خانم نقیسه‌ر

۵. سلطنت خانم حساب دار (ژمیاریار)^(۱۱۶)

ته‌مام کرنا قتی پیژانین ل ژماره (۸۰) یه^(۱۱۷)، لی ب داخسه چونکه ژماره (۸۰) ژ روژناما کوردستان نه‌هاتیه دیتن، له‌ورا چ پیژانینین دی بدهست مه نه‌که‌فتن، دبیت ئەق هه لبراردنه بو دیارکرن پوسیتین (حزبا دیموکراتی یا ژنین کوردستان) بیت.

هه‌روه‌سا ل ده‌می حزبا دیموکراتیا ژنین کوردستان پیدتی ب فه‌رمانبه‌ریین خوانده‌وار دبون ل روژناما کوردستان دا پیدتیین خو به لآف دکرن وهک ل ژمارا ب

میژوویا ۵ ئەیلول ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (بو یایانی خویندهوار) بە لاقکریه و تیدا "بو ژنێن خواندهوار رادگههینیت کو هەر کهسهکی ههز بکهت کارهکی ل حزبا ژنان دا بدهستقههینیت وهک (ژمیریار - خهزینه دار - صندوق دار) بلا سه ره دانا دهفته را حزبا ژنان بکهت دا کو کاری بدهنی" (۱۱۸).

ج - داها تیی حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان:

تیک ژ داها تیی کۆمارا کوردستان هاریکاریین خه لکی بون، له ورا پشتی حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان ها تیه دامه زراندن ژنێن کورد ب تاییهت ئەوین ئەندام دقێ حزبی دا هاریکاری پیشکیشی قی حزبی دکر، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی لژیر نافونیشانیین (باربوو له لاین یایان) بە لاقکریه و تیدا دیاردکهت ل روژا جه ژنا سه ره به خویی کو ل باره گایی حزبا ژنان جه ژن ها ته گیران و خانمێن لخوا ری هه ر تیک ل دویش شیانین خو هاریکاری بو حزبا ژنان پیشکیشکر (۱۱۹) و ئەق هاریکاریه ژلایی (۳۳) ژنێن کورد بون هه ر ژماره (۱) ب ناڤی ژنا پیشه وایی کوردستان (مینا خانم) ب (۲۰۰) ریالا دهستپیدکهت تا ژماره (۳۳) بناڤی (آمینه الهی) (۱۰) ریالا ب دووماهیك دهیت هاریکاری پیشکیشی قی حزبی دکر، و ئەق حزبه ب ریکا روژنامی سوپاسیا وان خانمان دکهت ئەوین هاریکاری پیشکیشکرین (۱۲۰)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (پیشکەش) بە لاقکریه و تیدا دیاردکهت کو "ژنا منیجهی تیک دهستی په یالان و چادانکهک و تیک سینیک ب حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان پیشکیشکر و ژلایی حزبا نافبری قه سوپاسیا وی دکهن" (۱۲۱).

حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان کار و چالاکی و داها ت و خه رجیی خو هه می ب ئاشکه رای د روژناما کوردستان دا به لاق دکر، له ورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئاب ۱۹۴۶ دەرکەفتی داها ت و خه رجیی هه ر سی هه یقین نیسان و ئەیار و حوزه یران ل سالا ۱۹۴۶ به لاقکریه و ل دهستیکی داها ت و خه رجیی هه ردوو هه یقین نیسان و ئەیار ب ناڤی (داها ت و مخارج له دوو مانگه ی

خاکه‌لیوه و بانه‌مه‌رری (۱۳۲۵) به‌لأفکریه و دده‌ته دیارکرن کو داهاات و خه‌رجییڻ هه‌ردوو هه‌یشیڻ نیسان و ئەیار پی‌کڤه (۹۲۹۱،۵۰) ریال بوون^(۱۲۳).

د هه‌مان ژماره دا روژناما کوردستان ب ناڤی (داهاات و مخارجی حزبی یایان له‌یه‌ک مانگه‌ی جوزدان ۱۳۲۵) به‌لأفکریه و تی‌دا داهاات و خه‌رجییڻ حزبا دیموکراتیا ژنیڻ کوردستان یا هه‌یقا حوزه‌یرانا سالاً ۱۹۴۶ دیاردکته کو داهااتیڻ قی هه‌یشیڻ گه‌هشته (۴۶۲۷) ریال و خه‌رجییڻ وان (۴۴۲۹) ریال بوون^(۱۲۳).

پشتی دیارکرن داهاات و خه‌رجییڻ قی حزبی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کی داهااتیه به‌لأفکرن کو "ب هه‌می ئەندامیڻ ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان رادگه‌هینن دقیت تا میژوویا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ هه‌ر که‌سه‌ک هه‌یشانه‌یا خو ب حسابداری [ژمی‌ریار] ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان ل ئاڤاها امیریکائی‌ان راده‌ست بکه‌ت و پسولا گه‌هشتنی وهرگرت و پیدقی ناکته جاره‌کا دی هه‌وه رابگه‌هینن و دقیت هه‌می هه‌یشان ل سه‌ری هه‌یشیڻ هه‌یشانه‌یا خو بدن و پسولا گه‌هشتنی وهرگرن"^(۱۲۴)، ئەڤ ئاگه‌هداریه ژلایڻ ژمی‌ریاری ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان (ماوزری بله زاده) هاتبوو به‌لأفکرن، دیسان ژ به‌لأفکرن قی ئاگه‌هداریڻ بومه دیاردبیت بنگه‌هی قی حزبی ل ئاڤاھیڻ امیریکائی‌ان بوو.

دی بینین ئەو ژنیڻ دبوته ئەندام دناڤ حزبا دیموکراتیا ژنیڻ کوردستان دڤیا هه‌ر ئەندامه‌کی کارتا حزبی هه‌با و وهرگرتنا قی کارتی وه‌ک فه‌رمان ژلایڻ (می‌نا خانم) دهاته دهری‌خستن، دهری‌اره‌ی قی بابته‌ی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کی دا به‌لأفکریه کو "ل سه‌ر فه‌رمانا ریبه‌را حزبا ژنان (می‌نا خانم) ب هه‌می ژنیڻ مه‌هاباد رادگه‌هینن کو تا روژا ۱۴ نیسان موله‌ت هه‌یه دقیت بزووترین دهم کارتا ئەندامه‌تیا حزبی وهرگرن، ئەگه‌ر هه‌تا روژا ناڤبری هه‌ر که‌سه‌ک ژژنان کارتا ئەندامه‌تیا حزبی لده‌ڤ نه‌بیت نه ل هه‌مام و نه ل جڤاتین گشتی و تاییه‌تی دا ری‌ک ب وی ناهیته دان"^(۱۲۵).

د - چالاکیین حزبا دیموکراتیا ژنیین کوردستان:

کۆمارا کوردستان گرنگیه کا بهرچاڤ ب رۆلی ژنا کورد ددا، لهورا دی بینین رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی لژییر ناڤونیشانیین (کنفرانسی یایان له ئه نجمنی فرهنگی کورد و شورهوی) به لافکریه و تیدا دیاردکته کو "ل رۆژا جومعه ۸ ئادار ۱۹۴۶ ژلایي ژنا پیشه وایي کوردستان کونفرانسه ک بو روهنگرنا کارین کومه لا ژنیین کوردستان ل یانا رهوشه نبیریا کورد و سوفیهت هاته گیران، دق کونفرانسی دا ژماره کا زور ژنیین ئه ندامین کومیتیه و ماموستا و قوتابیین قوتابخانا کچان و کارگه رین حزبا دیموکرات و کارگیرین حکومی و بازرگان و خودان کار ئاماده بون، ل دهستیکی ژنا پیشه وایي کوردستان وتارا خو دهرباره ی گرنگیه خواندنا ژن و کچان و پیشکهفتنا ئیکهتیا ژنیین سوفیهت و پیدقیا چاقلیکرن ل وان پیشکیشکر" (۱۲۶).

پشتی دامه زانندا (حزبا دیموکراتیا ژنیین کوردستان) رۆژناما کوردستان دهنگوباسین گیریدانا کونفرانسه کی ژنان ب سهروکاتیا (مینا خانم) ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناڤی (کنفرانسی سخیرانی یایان) ئانکو (کونفرانسی وتارین ژنان) به لافکریه و ددهته دیارکرن کو ل رۆژا جومعه ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ کومبوونا وتارین ژن و کچین مه هاباد ل ئاڤاهیي فرههنگا کوردستان هاته گیریدان و ل دهستیکی ژنا پیشه وایي قازی محهمهد کونفرانس دهستیکر و وتاره کا باش دهرباره ی زانست و رهوشه نبیری و پیشکهفتنا دهوله تا ئیکهتیا سوفیهت پیشکیشکر و پاشان چهند کچ و ژنان وتارین خو خواندن، (مینا خانم) د وتارا خودا باس ژ گرنگیه زانست و پیشکهفتنا ئیکهتیا سوفیهت دکته و دبیریت "ژن و کچین خوشتی بزنان کو ژنیین دهوله تا ئیکهتیا جه ماوه رین سوفیهت پیشرویه کا سه رسورما ئه نجام داینه و د زانست و رهوشه نبیری دا ههمی مل ب ملین زه لآمان دچنه پیش، دقان رۆژان دا دبینن باب و دایک د بابه تی هنارتنا کور و کچان بو قوتابخانان هه ولددهن و هیضیا من ئه وه دق بواریدا ئه م پینگاقین باشتر باقین" (۱۲۷).

ل دهمی بهریخودانا بهریه‌ریڤن قی روژنامی دی بینین ژنن کورد ل کومارا کوردستان پشکداری د چهن‌دین چالاکی و ریوره‌سمین کوماری دا دکرن، ب تایبته ل دهمی ریثه‌برنا ریوره‌سمین جه‌ژنن سه‌ریه‌خویا کوردستانی قان ژنا شیان روله‌کی به‌رچاڤ دقان جه‌ژنان دا بگین و ئەڤ چالاکیڤن ژنان د به‌ریه‌ریڤن روژناما کوردستان دا ب شیوهیه‌کی دیار دهینه دیتن، و ژماره‌کا ژن و کچین کوماری روله‌کی به‌رز د جه‌ژن و ریوره‌سمین کوماری دا دگیران و وتار پیشکیش دکرن ژوان کچ و ژنن روژنامی ئاماژه پیکرین ئەوژی (یای ویلمه‌ی صیادیان^(۱۲۸))، یای خجیجه‌ی مجدی^(۱۲۹)، یای کبرای عظیمی، یای پیشه‌وا (مینا خانم)، یای عصمت قاضی کچا پیشه‌وا قازی محهمه‌د، یای مه‌زری بله زاده^(۱۳۰)، یای سلطنت داود زاده، یای فریده زهن‌دی، یای عشرت عظیمی، یای ایرانی بلوری، یای شاه سلطان فتاحی^(۱۳۱)، یای خدیجه‌ی بابا سوری^(۱۳۲)، مریمی کاظمی، خه‌جیجه‌ی که‌مالی، مریم حمیدی، صاحبه‌ی یاهو) بوون^(۱۳۳).

دماوی جه‌ژنن سه‌ریه‌خویا کوردستانی دا ژن و کچین کورد وتار پیشکیش دکرن و دقان وتاران دا ژنن کورد پال‌دندان کو کچین خو قریکه‌نه قوتابخانان و مفایی ژ گرنکیا زانستی وهرگرن و ئەڤ ههمی وتارین وان د روژناما کوردستان دا دهاتنه به‌لاڤکرن وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (جیژنی سه‌ریه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان له لایهن آموزگارانی مه‌درسه‌ی کچان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردبیت کو "ل روژا چوارشه‌مبی ۱ ئادار ۱۹۴۶ ژلایی ماموستاین قوتابخانا کچان ل ده‌مژمیر (۲) پشتی نیقرو ل هولاً کارگی‌ریا فه‌ره‌نگ جه‌ژن هاته گی‌ران و ژنا پیشه‌وایی کوردستان و ژماره‌کا زور ژ ژنن ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان و ههمی چینین باژی‌ری مه‌هاباد پشکداری دق‌ی جه‌ژنی دا کرن"^(۱۳۴).

دق‌ی جه‌ژنی دا ژنا پیشه‌وایی کوردستان پشتی پیشکیشکرنا وتارا خو دهرباره‌ی پیشکه‌فتنا ژنن کوردستان سوپاسیا ژنن ماموستا کر و جوته‌ک

گوهارکین زیری وهك دیاری پیشکیشی ریقه‌به‌را قوتابخانا کچان کر، پاشان گه‌له‌ک ژن و قوتابیین قوتابخانا کچان وتارین خو پیشکیشکرن^(۱۳۵).

ل دهستیکا قان وتاران ژنا پیشه‌وایی کوردستان (مینا خانم)^(۱۳۶) وتارا خو پیشکیش دکهت و دبیزیت: "ژنن خوشتی زاروکین خو دناڤ چوار دیوارین مالی دا نه‌هیلن و وان قریکه‌نه قوتابخانی دا کو نه‌بنه وهك زه‌لام و ژنن نه‌خواندموار و بشین به‌ره‌قانی ژ مافین خو یین نه‌ته‌وهیی بکه‌ن و ژنن کورد بگه‌هنه ریزا ژنن ژ دهرقه یین شارستانی"^(۱۳۷)، پاشان (یای ویلمه‌ی صیادیان) ریقه‌به‌را قوتابخانا کچان د وتارا خودا دبیزیت: "ئه‌ی خوشکین مه کچین خو قریکه‌نه قوتابخانی و ئه‌گهره‌هین هه‌ز بکه‌ن ملله‌تی کورد وهك ملله‌تین دی سه‌رکه‌فن دقیت کچ و کور وهك خوشک و برا بو بجه ئینانا فه‌رمانین پیشه‌وایی مه‌زن فیداکاریی بکه‌ن"^(۱۳۸)، هه‌روه‌سا (یای کبرای عظیمی) وتاره‌کا جوان پیشکیش دکهت و دبیزیت: "ب داخسه خه‌لکی مه‌هاباد نزانن ئه‌و کچین خو به‌دبه‌خت و نه‌خواندموار دکه‌ن و دبیزن ئه‌م کچین خو نابهنه قوتابخانی چونکه دی بی ئه‌ده‌ب بیت، و د کومببونان دا ب چاقه‌کی کیم به‌ریخودده‌نه ماموستایین ژن و ئه‌گهر ئه‌م به‌ریخوبده‌ینه ژ دهرقه ئه‌م دی گه‌له‌ک ب خه‌م که‌فین و دی بیژن ئه‌ی خودا ئه‌م ژی مروفن بوچی باژیره‌کی وهك مه‌هاباد نه نوژدار و نه ددانساز یین ژن دناڤدا نینن، بلا ئه‌م ژی نوژدار و ددانساز و نیشته‌رگه‌ریان دناڤ خودا په‌یدا بکه‌ن"، ل دووماهیی دبیزیت: "هیضیا من ئه‌وه ئه‌ڤ داب و نه‌ریتا نه‌هنارتنا کچان بو قوتابخانی نه‌مینیت"^(۱۳۹).

سه‌ره‌رای به‌لاڤکرنا قان وتاران ژلایی روژناما کوردستان قه ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له لایه‌ن یای پیشوای کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکه‌ت کول روژا ۵ شوات ۱۹۴۶ ژلایی ژنا پیشه‌وایی کوردستان و ژماره‌کا زور ژنن باژیری مه‌هاباد و ماموستایین قوتابخانا کچان جه‌ژن هاته گی‌ران، دڤی جه‌ژنی دا (مه‌زهری بله‌زاده) دبیزیت: "ئه‌ی خوشکین مه‌ومرن مل ب ملین کور و برا و باب و میرین خو پشکداریی د زانست و زانینی دا بکه‌ن، و ومرن ب زانست و زانینا خو دگه‌ل زه‌لامین خو ب ده‌نگو ره‌نگ پشکداریی

بكهين، و كچ و كورين خو بو قوتابخانين كوردستانى بيهن"^(١٤٠)، ههروهسا (ياى كبراي عظيمى) د وتارا خودا دبيژيت: "چ جياوازي دناقبهرا ژن و زهلاماندا نينه و نزانم نهگهر چيه هندهك خهلك كچين خو د مال دا زيندان دكهن و ههتا رازى نابن كو ژن ب نازادى بچيته ههماما و دنيايا ئاقهدانكرى ببينيت و نوكه ئهم دبينن ئەهف ياسايا هوڤانه هيشتا ل دهف هندهك كهسان ماييه"، ل دووماهيهي هيشى دكهت كو پتر قوتابخانه بهينه دامهزراندن داكو ژن و كچ د هه مى كاران دا دگهل كوران ههفشك بن و ژ مافين خو يين جفاكى بي بههر نهبن"^(١٤١)، دههمان جهژن دا (گهوههري داود زاده) د وتارا خودا دبيژيت: "ئهى دايك و خوشكين خوشتقى هيشيا من نهوه د هنارتنا كچ و كورين خو بو خواندنا زمانى زگماكى يى خو كيماسيى نهكهن"^(١٤٢)، ژقان وتارين ژنين كوومارى پيشكيش كرين و د روژناما كوردستان دا به لاق بوين دياردبيت ژنا كورد ل وى سهردهمى د جفاكهكى پاشكهفتى دا بوو و ژ سهرهتايترين ماف نهوژى خواندن و نقيسين بي بههر بوون، لهورا پشتى دامهزراندنا حزبا ديموكراتى يا ژنين كوردستان ئەندامين قى حزبى ب سهروكاتيا ژنا پيشهوا (مينا خانم) گهلهك ههول و تيكوشان بو رموشه نبيركرنا ژن و كچين كورد نهنجام ددان.

حزبا ديموكراتيا ژنين كوردستان ب شيوهيهكى بهردهوام چالاكى و كومبوونين حزبى نهنجام ددان، لهورا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١ ئەيار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (جلسه يايان) به لاقكريه و تيدا دياردكهت كول روژا ٢٩ نيسان ١٩٤٦ كوميتيهيا ديموكراتيا ژنين كوردستان كومبوونهك نهنجام دان و كچا كورد (رهعناى داودى) وتارهك پيشكيشكر و تيدا دبيژيت: "پيدقيه ژنين كورد وهك زهلامين كوردستان خزمهتى بو نيشتمانى خو بكهن و ل سهر كومه لا مه (حزبا ژنان) خزمهت ب نيشتمانى خوشتقى نهركه ههتا مه ژى دهست د سهركهفتين خودا ههبيت و بي بههر نهبن ژقى نعمهتا مهزن نهوا ب ريكا خزمهتكرنا نيشتمانى پيك دهيت"^(١٤٣).

دامه‌زrandنا کۆمارا کوردستان و به‌لأفكرنا چه‌ندین روژنامه و گوڤارین کوردی دهره‌ت بو ژنا کورد په‌یدا کر پشکداریی د بواری نئیسینی دا بکه‌ن، له‌ورا دی بینین چه‌ندین ژنن کورد بابته و نئیسینی جوراوجورد روژنامه کوردستان دا به‌لأف دکر و ژوان ژنن نئیسینی وان د روژنامی دا هاتینه به‌لأفکر نئه‌وژی (شا سولطان خانم فتاحی قاضی^(۱۴۴) و کبرای عظیمی^(۱۴۵) و مه‌زه‌ری بله زاده^(۱۴۶) و حلب سمایی فرجی^(۱۴۷) و روقیای - شنویی^(۱۴۸) و مریم احمدی^(۱۴۹))، قان ژنن کورد ب ریکا نئیسینا راپورت و بابته‌ین خو پشکداری د روژنامه کوردستان دا دکر، ژ بابته‌ین قان ژنان نئیسین ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (آموژگاری بو ژنان) ژلایی (مه‌زه‌ری بله زاده) هاتیه به‌لأفکر و تیدا چه‌ندین ئاموژگاریان ل ژنن کورد دکته وهک "ژنا باش و راست تاجا سه‌ری می‌ری خویه"^(۱۵۰) و "زاروکی بچووک فی‌ری ترسی نه‌که‌ن و نه‌بیژن ئه‌فه گورک هات، به‌لکو ریکا زیره‌کی و دلیری نیشان بدن"^(۱۵۱) و "ژنا تیگه‌هشتی مالاً خو ئافادکته به‌لی ژنا نه‌تیگه‌هشتی مالاً خو ب ده‌ستین خو خراب دکته"^(۱۵۲)، ئه‌ف چه‌ند نموونه ژلایی ژنا کورد (مه‌زه‌ری بله زاده) وهک ئاموژگاری بو ژنن کورد د روژنامه کوردستان دا ده‌اتنه به‌لأفکر.

هه‌روه‌سا قازی محهمه‌د و سه‌رکردایه‌تیا کۆماری ژنا کورد بو زانست و زانین و ره‌وشه‌نبیری پالددان و چه‌ندین قوتابخانین تایبه‌ت ب ژن و کچین کورد هاتنه دامه‌زrandن وهک قوتابخانا کچان ل باژی‌ری شنو^(۱۵۳) و ل ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ ب فه‌رمانا قازی محهمه‌د قوتابخانا (اکابری یایان) ل جهی قوتابخانا کچان هاته دامه‌زrandن بو فی‌رکر و خواندنا کچ و ژنن نه‌خوانده‌وار و نیزیکی (۴۰) کچ و ژنان ناڤین خو ئشی قوتابخانی تومارکر^(۱۵۴).

هه‌ر د چوارچووئی فه‌کرنا قوتابخانین کچ و ژنان ئه‌ف راستیه دیاردبیت ده‌می ل کونفرانسی ژنان ژلایی ژنا کورد (کلثوم قنادی) د وتارا خودا فی چه‌ندی دیاردکته ئه‌وا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی و دبیزیت: ل دونیا یا شارستانی و خواندنا زانستی دا چ جیاوازی دناقه‌را ژن و زه‌لاماندا نینه و پی‌شه‌وایی

تهوهری چواری

میژوویا کوردستانی و ناقدارین کورد

أ - میژوویا کوردان د روژناما کوردستان دا:

ل دهمی بهریخودانا روژناما کوردستان دی بینین چهنیدین بهریه‌رین روژنامی بو میژوویا کوردان هاتینه تهرخانکرن، و هر ل دهستیکی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژی‌ر نا‌فونیشانی‌ن (قازانجی میژو، تاریخ) ئانکو مفا‌یی میژوو‌یی به‌لا‌فکریه و تیدا مفا و قازانجی میژوو‌یی دده‌ته دیارکرن کو میژوو رابوردوو‌یی ملله‌تایه و پیشکه‌فتن و شارم‌زایی و زانایا ههمی ملله‌تان د میژوو‌یی دا ده‌یته دیتن^(۱۵۷)، و دیاردک‌هت کو میژوو‌یا کوردستانی ب کوردان نیشان دده‌ت کا چاوا مه‌زن و سه‌رکردی‌ن کوردان یی‌ن به‌ری قی سه‌رده‌می چهنیدین کیشه و نه‌خوشی و کوشتن و برسیاتی و لبه‌ر گهرمی و سه‌رمایا دژوار ژبو ری‌کا ئازادی و سه‌ربه‌خویا کوردستان ههمبه‌ر دوژمن و سه‌مه‌کاران دراوه‌ستان^(۱۵۸).

روژناما کوردستان ب نا‌قی (کوردان از بدو تاریخ تا سال ۱۹۲۰)^(۱۵۹) ئانکو کورد ژ دهستی‌کا میژوو‌یی تا سال ۱۹۲۰ ب وهرگی‌رانا سید محمد حمیدی راپورته‌ک د (۳۰) ژماران دا ئینایه خوار و تیدا قوناعی‌ن میژوو‌یا کوردان ژ دهستی‌کی تا سال ۱۹۲۰ د به‌ریه‌رین روژنامی دا به‌لا‌فکریه، دهربارمی دیارکرن نه‌ژادی کوردان

ل ژمارا ب میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناھی (گفتار اول -
منشأ کوردان آنها) ئانکو پشکا ئیکی نهژاد و میژوویا کوردان به لآفکریه^(۱۶۰) و ژبو
دیارکرنا نهژادی کوردان دوو بوچوونان دئینیت:

هندهك ژ رۆژه لاتناسان دبیزن بنهجهی کوردان ل چیاين زاگروس و
قهفقاژی بون.

پشکه کا دی ژ رۆژه لاتناسان ل وی باومریی نه کو رهگهزی (هند و
ئهوروپی) ئانکو (ئاری) ل سهدی (۳۰) بهری زاینی بهرهف چیاين زاگروس هاتن و ل
رۆژه لات و رۆژئاقا جیگیر بوینه و دگهل مللهتین دی ل زاگروس و کوردستان
تیکه ل بوینه، و کوردین نوکه پشکه کن ژوان^(۱۶۱).

لایهنگرین بوچوونا دووی دبیزن "گرنگترین مللهتین بهرهف زاگروس و
کوردستانی قه چووین مللهتی (ماد) بون و ل رۆژه لاتا گولا ئورمی ئانجی
بوون و پشتی (ماد) مللهتین (پارس) و (مانهی) و (بارسیوی) و (کاردوشی) ... هتد
ئیک ل دویف ئیکی بهرهف کوردستانی هاتن"^(۱۶۲).

ههروهسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب
ناھی (شاخه شوم کاسای یا کوشیها) ئانکو (پشکا سیی کاشی و گوتی)
به لآفکریه و تیدا باس ژ مللهتی کاشی دکهت کو "کاشی ژ لقا سیی ژ زنجیره
چیاين زاگروس پیک دهین و بو جارا ئیکی ل کرمانشان بوون، لی دیار نینه چ
دهمی بهرهف کرمانشان هاتن و دناقبهرا سهد سالییا (۱۸) بهری زاینی بسهر وهلاتی
بابل زال بون و ل سومهر و ئەکهده دهولهتهکا بهیز دامهزراندن و ب (کاردونیاش)
هاتنه نیاسین و نیزیکی شهش سهدهیان بهردهوام بوو، لی پشتی ژناقچوونا حکومهتا
وان بهرهف زاگروس (لورستانا ئەقرو) زفرین"^(۱۶۳).

دههمان ژماره دا باس ژ سوباریان وهك مللهتهکی کورد دکهن و
دیاردکته کو ناھی سوباری د سهردهمین کهفن دا دهریرینهکا جوگرافی بوو و ژ
وهلاتهکی ل باکووری رۆژه لاتا دهولهتا ئیلام ههتا چیاين (ئامانوس)^(۱۶۴) پیک

دهات^(١٦٥)، لى ناڤى سوپاريان ل ميژوويدا بهرزهبوييه و ل شوينا وى ناڤى نايري ل سهر وان هاتيه دانان و دبیت نايري لقهك ژ سوپاريان بیت و بشى ناڤى هاتبنه بناڤكرن^(١٦٦)، ههروهسا كوردین شه مزینان یین نوکه ب سوپاری یین نايري دهاتنه نیاسین^(١٦٧).

ههروهسا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٦ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (طبقه دوم، ماد و توابع آن) ئانكو (چينا دووى، ماد و پاشگريين وى) به لاڤكريه و تيدا باس ژ بهر به لاڤبوونا ملله تى ماد دكهت و دياردكهت كو "ماد ل سهدى (٣٠) بهرى زاینى ژ باكوورى دمريا قهزوين بهرهڤ ميديا هاتن و ئەو هند و ئەوروپى نه و نهژادى وان ئارى نه، و ئاشوورى وان ب ناڤى (ئامادا) يان (مادا) ددهنه نیاسین و ئيکه مين حكومهتا مادی ل دووماهيا سهدى (٨) بهرى زاینى هاتيه دامهزراندن و نهته وهين پارس و یين ديتر كو بهرهڤ باشوورى روژئاڤا هاتبوون كهفته ژير دسته لاتداریا وان و باژيرى ئەكباتان (هه مه دان) پایتهختى وان بوو و ماد هۆزهكا كوردى يه و ههتا باشوورى دمريا قهزوين داگیرکریون^(١٦٨)، لى حكومهتا ماد ژناڤچوو و پشتى ماوميه كى جارهكا دى ديار بوو^(١٦٩).

دهربارهى حكومهتا ماد يا دووى روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١٦ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (دوره دوم مادها) ئانكو (قوناغا دووى ماد) به لاڤكريه و تيدا دياردكهت كو "ماد ژ شهش هۆزين جودا پيکهاتبوون و ل دهمى نهخوشى و مهترسياندا پيکهه ههڤه يمان بوون و هاريكاري ئيکو دوو دكرن، ل دهستپيكي كاري شقانيى دكرن لى ل دويڤدا كاري جوتيارى ژى كرن، ماد ل روژه لات و باكوورى روژه لاتا ئيرانى (ئازمربايجان و كوردستانا نوکه) جيگير بوون^(١٧٠).

"دهمى دهولهتا (ماد) ل سالا (٧٠١) بهرى زاینى هاتيه دامهزراندن ل دويڤ گوتنا هيرودوتسى ئيكي، ئيکه مين پاشايى ماد ديوكس يان دزوسس كورى فرارت بوو و باژيرى (ئەكباتان) كره پایتهختى خو، ئەڤ باژيره ژ ههفت ديواران پيکههات و ههر ديوارهك بهرامبهري ديتر بوو و كوچكا پاشاي ل كه لا ههفتى دا بوو، ديوكس شيا ئيگرتنى دناڤ هۆزين (ماد) دروست بکهت و قى پاشايى بو ماوى (٥٣)

سالان (۷۰۸ - ۶۵۵) بهری زاینی حوکم کر و پشتی وی کوری وی ب نافی (فرارت) یان (فرورتیش) لجهی وی روونشت، لی د شهرهکی دگهل ئاشوریان هاته کوشتن و ماوی حوکمرانیا وی (۲۲) سال بوون ئانکو ژ ۶۵۵ ههتا ۶۳۳ بهری زاینی" (۱۷۱).

"پشتی وی (کیاکسار یان هوخستر) حوکمرانیا ماد وهرگرت و دگهل (نبوپولاسار) پاشایی بابل دژی ئاشوریان ریکهفت و ههردوکان باژییری نهینهوا (پایتهختی ئاشوریان) دورپیچ کرن (۱۷۲)، و پشتی باژییری ناقبری گرتین پشکهکا مهزن ژ ئاسیا بچووک کهفته ژیر دهستههلاتداریا دهولهتا ماد، کور و جیگری (نبوپولاسار) (نبوخذ نصریی دووی ۶۳۰ - ۵۶۱ ب.ز) دگهل کیاکساری پهیمانا ههقالینیی گریدا و کچا پاشایی (ماد) (ئامیتس) بو خو خواست، و سنورین دهولهتا ماد ژ روژههلات بو (ههمههوان) و ژروژئاقا بو رووباری هالیس (قزل ایرماق) ژ باکووری دهریا قهزوین و ژ باشوور بو کهنداخی فارس بوو ئانکو بانئ ئیرانی دگهل پشکهک ژ ئاسیا بچووک ب سنورین دهولهتا ماد دهاته هژماردن، لی کیاکسار ل سالآ (۵۸۴) بهری زاینی دمریت و پشتی وی جیگری وی ب نافی (ئاستیاک) ئانکو (ایشتووگو) دهیت و فی پاشایی شیا بو ماومیهکی دریژ ب تهناهی و ئارامی حوکمرانیی بکهت لی ل سالآ (۵۵۰) بهری زاینی کوروشی مهزن دامهزینهری دهولهتا ههخامهنشی ب ئاسانی دهولهتا ماد ژناقبر (۱۷۳)، و پشتی ژناقچوونا دهولهتا مادیان بهشهکی زور ژ مادا پهنابرنه بهر چیایان و نهقیان لژیر دهستی فارسان دا بن و بهشهکی دی ژ مادیان لجهین خو مان و ل سهردهمی ههخامهنشیان گههشته پلهین بهرز و هندهک جاران دژی فی دهولهتی دراوهستان، و ئەه ئاژاوه بهردهوام بوون تا ئیسکهندهری مهقدونی دهولهتا ههخامهنشی ژناقبری" (۱۷۴).

ديسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهركهفتی باس ژ بهلاقبوونا ئاینی ئیسلامی ل دهقهري کوردی دکهت و ددهته دیارکرن کو "بهری هاتنا ئاینی ئیسلامی زوربهیا کوردان لسهر ئاینی زهرهدهشتی بوون، لی ل دهمی لهشکهری ئیسلامی ل سالآ (۶۳۷ز) (۱۶ک) دهقهري (حهلوان و تکريت)

قه‌کرین پیچ پیچه ئاینی ئیسلامی ل کوردستانی به‌ریه‌لأق بوو^(۱۷۵)، و ل سه‌رده‌مین خیلافه‌تا ئومه‌وی و عه‌باسی ژێ کوردا ده‌وله‌ت و میرگه‌هین سه‌ریه‌خو هه‌بوون و حوکم ل گه‌له‌ک ده‌قه‌ران دکرن ژوانان وه‌ک ده‌وله‌تا مه‌روانی یا کوردی ب سه‌رکردایه‌تیا میر (أحمد کوری مه‌روان) ل جه‌زیری هاته دامه‌زراندن، هه‌روه‌سا ده‌وله‌تا ئه‌یوبی ب سه‌رکردایه‌تیا (صلاح الدین ئه‌یوبی) هاته دامه‌زراندن و صلاح الدین شیا حوکمرانی ل گه‌له‌ک ده‌قه‌رین جیهانا ئیسلامی ب تاییه‌ت وه‌لاتی شام و مسر بکه‌ت و ژ گرنه‌ترین کارین وی قه‌کرنا باژیری (بیت المقدس - قودس) بوو^(۱۷۶)، بشی شیوه‌ی کوردان شیان خزمه‌ته‌کا مه‌زن پی‌شکیشی ئاینی ئیسلامی بکه‌ن.

هه‌روه‌سا ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی باس ژ هه‌فرکیا عوسمانی و سه‌فه‌ویان^(۱۷۷) دکه‌ت و ده‌ته دیارکرن "کو دقێ هه‌فرکیی دا زۆریه‌یا میرین کوردان چونه پال سولتان سه‌لیم و د ئه‌نجامدا ل شه‌ری چالديران^(۱۷۸) شاه ئیسماعیلی سه‌فه‌وی (۱۵۰۱ - ۱۵۲۴) ب توندی شه‌سته^(۱۷۹)، لی ئه‌ق روودانه دبیته ده‌ستپیکا به‌لأقبوونا ده‌سته‌لاتداریا عوسمانیان ل کوردستان و سولتان سه‌لیم (۱۵۱۲ - ۱۵۲۰) ب هاریکاریا (مه‌لا ئیدریسی به‌دلیسی)^(۱۸۰) ریکه‌فتنامه‌ک^(۱۸۱) دگه‌ل کوردان گریدا و ژ ئه‌نجامی گریدانا قی ریکه‌فتنامی کورد ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی که‌فتنه ژیر ده‌سته‌لاتداریا عوسمانیان، ل دویف پی‌زانینین روژنامی دیارکرین کو "به‌ری ده‌قه‌رین کوردی بکه‌قنه ژیر ده‌سته‌لاتداریا عوسمانیان کوردستان ل سه‌ر (۴۶) میرگه‌ه و باژیران ده‌اته دابه‌شکرن و ناڤین ڤان میرگه‌هان بشی شیوه‌ی ئینایه: (دیاریکر، شاره‌زور، نور، آرديال، عقره، عمادیه، که‌رکل، خنیک، حسن کیف، جموش که‌زه‌ک [چمشکه‌ه‌ک]، میرداسی، ئه‌کیل، ساسور، هیزان، کلیس، شیروان، ده‌رزینی، ئه‌ردیکان، حق، ته‌رکه‌ل، سه‌یدی، سلیمانیه، سوران، ته‌رکه‌ل، کالی، داود، پلینگان، بتلیس، غارزان، بوتان) ... هتد"^(۱۸۲).

ده‌رباره‌ی پشکداریا کوردان د ده‌وله‌تا عوسمانی دا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی دیارده‌که‌ت کو "کوردان رۆله‌کی دیارد

دهولهتا عوسمانی دا هه‌بوو، لی قی دهولهتی نه‌دقییا کورد سه‌ریه‌خو بن، له‌ورا عوسمانی رابون ب ویرانکرن و تالانکرن ده‌قهرین کوردستانی، هه‌ر دقی ده‌میدا گه‌له‌ک هۆزانشانین کورد هه‌ست ب نه‌خوشی و نازارین ملله‌تی کورد دکرن ژوانان: ئەحمەدی خانى^(١٨٣) و هۆزانا خو یا بناقو ده‌نگ ب ناقى (مه‌م و زین) نقیسی، دقى هوزانى دا ئەحمەدی خانى ده‌رینی ژوی زۆرداریا ل نه‌ته‌وه‌یی کورد ده‌یته کرن دکه‌ت و دبیزته کوردان رابن سه‌رخو و زولم و زۆرداریی ژناق خو ده‌ریخن و نه‌هیلن دوژمن هه‌تا هه‌تا هه‌وه بن ده‌ست بکه‌ت رابن و ریکا رزگارکرنی هه‌لبزیرن و دوژمنی ژناق خو ده‌ریخن^(١٨٤).

ب تایبه‌ت ده‌می سولتان مه‌حمودی دووی (١٨٠٨ - ١٨٣٩) بریاردایی مه‌رکه‌زیه‌تی ل ده‌وله‌تا عوسمانی جیبه‌جی بکه‌ت و ده‌ست ب ژناقبرنا میرگه‌هین کوردی کرن، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٣ نیسان ١٩٤٦ ده‌رکه‌فتی باس ژ میرگه‌ها بابان^(١٨٥) دکه‌ت کو "تیك ژ میرگه‌هین کوردی یین مه‌زن و به‌یز بوو و ب هه‌می هیزا خو هه‌ولدا سه‌ریه‌خویا خو بیاریزیت و نیزیکی (٣٥٠) سالان حوکمرانی کر و هنده‌ک جاران دژی عوسمانیان و هنده‌ک جاران دژی ئیرانی شه‌ر دکر، تا سه‌رده‌می سولتان عبدالمجید یی ئیکی (١٨٣٩ - ١٨٦١) والیی به‌غدا نجیب پاشا هیرش کره سه‌ر أحمد پاشا (١٨٣٨ - ١٨٧٥) (دووماهییک میری میرگه‌ها بابان) و دقی شه‌ریدا أحمد پاشا شکه‌ست و میرگه‌ها بابان ب دووماهییک هات، قی میری ل که‌ها کویسنجه‌ق ب (٢٠) هه‌زار شه‌رکه‌ران شه‌ری نجیب پاشا کر و نجیب پاشا نه‌شیا قی هیزی بشکینیت، له‌ورا رابوو ئاینی ئیسلامی بکارئینا و ده‌رگه‌هی دانوستاندنان دگه‌ل هنده‌ک زاناین کوردان قه‌کرن و قان زاناین ئاینی خه‌لک و له‌شکه‌ری میرگه‌هی ئاگه‌هدارکرن کو نابیت شه‌ری دژی ده‌وله‌تا عوسمانی بکه‌ن، و ئیک ژوان که‌سین که‌فتیه ژیر کاریگه‌ریا قی پرویاگه‌نده‌یا ئاینی (برمیار ئاغا) بوو، ئەفه که‌سه‌کی ئایندار بوو به‌لی سیاسیه‌کی نه‌زان بوو و ب دزیکی قه‌ دگه‌ل پشکه‌کا مه‌زن یا له‌شکه‌ری میری

چوونه پال عوسمانیان و دژی میری خو راوهستان، د ئهجامدا ئهف کسه بوونه
ئهگهر که لها کویسنجهق ژلایی عوسمانیان فه بهیته ستاندن" (۱۸۶).

دەربارە میڕگەها بوتان (۱۸۷) رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶
نیسان ۱۹۴۶ دەڕکەفتی لژیڕ نافونیشانی (شورش امیر بدرخان) ئانکو (شورەشا میر
بەدرخان) بە لاقکریه و تیدا ددەته دیارکرن کو "میر بەدرخان حوکم ل دەقەرین
جزیری و بوتان دکر و ل سالاً ۱۸۲۱ کەفتە د هزرا ویدا کو هەمی کوردستانی ژ
بن دەستەلاتداریا عوسمانی رزگار بکەت و هەولدا ئیکگرتنەکی دناقبەرا
میرگەهین کوردی دا چیکەت، بقی مەرەمی هەمی میر و مەزنین کوردان
داخوازکرن لژیڕ ئیک ئالایی کوم بن و زۆریهیا میر و مەزنین کوردان بەرسفا
داخوازیای وی دان وهک (شیخ محمد ژ خەلکی مووسل و شیخ یوسف ژ خەلکی زاخو)
کو هەردوو ژاناین مەزن ین کوردان بوون، قان هەردوو زانایان ل دەقەران دگەریان
و ب خوتبە و ئاخشتنین خو خەلک بو داخوازیای میری رادکیشان کو ل دور (میر
بەدرخان بەگ) کوم بن، د ئهجامدا میرین کوردان داخوازیای میر بەدرخان قەبوول
کرن و هەقەیمانەک ب ناخی (حلف المقدس - قولپا پیروز) (۱۸۸) پیکئینان، میر
بەدرخان دەست ب کاروبارین ریکخستنا لەشکەری کر و کارگەهەکا چەکی و
بارودی ل باژییری جزیری دروستکر و ب مەرەما خواندنێ هەندەک قوتابی هەنارتنە ژ
دەرڤە بو ئەوروپا و هەندەک پاپور ل دەریاچا وانێ چیکرن، ئی دخی سەردەمیدا
ئاریشەک دناقبەرا میر بەدرخان و ئاشوریان دا هاتە روودان ئەوژی نسطوریان بریاردان
ئیدی باجی نەدەنە میر بەدرخان و ژین بریارین میری دەڕکەفن، د ئهجامدا میر
بەدرخان هیژەکا (۱۰) هەزار کەسی هەنارت و بزاقا وان ژناقبەر، ئی دەولەتین ئەوروپی
ب ناخی مەسیحیەتی نەرازیبون و ل دەستپیکێ ئینگلتەرا و فەرەنسا داخواز ژ
حکومەتا عوسمانیان کرن کو میر بەدرخان ژ سەر حوکمی راکەن، ل دووماهی
(باب العالی) کەسەکی کورد ب ناخی (مەلا مەحمودی بایەزید) (۱۸۹) هەنارتنە دەق
میر بەدرخان و ب ناخی خەلیفی عوسمانی ئەو داخوازکر کو بجیت ستەمبولی، ئی
میر بەدرخان داخوازیای وی رەتکر، ژبەر فی چەندی (باب العالی) لەشکەرەک ب

سەروکاتیا (عوسمان پاشا) ھنارت و دەستی راستی یی قی لەشکەری (فریق عمر پاشا) بوو و لایئ چەپی سەرۆک ئەرکانی لەشکەری عوسمانی (صبری پاشا) بوو و ل نیزیکی ئورمیە شەر دناقبەرا ھەردوو ھیزان دا ھاتە روودان و میر بەدرخان بەسەرکەفت، ئی لایئ چەپی یی لەشکەری وی (عزالدین شیر) ب لەشکەری خوڤە گەھشتە ھیزین عوسمانی و لگەل لەشکەری عوسمانی ھێرشکرنە سەر جزیری و میر بەدرخان ناچار بوو د ھەوارا پایتەختی خو بجیت، بە ئی (عزالدین شیر) شیا جزیری بگریت و لەشکەری میر بەدرخان ل نیزیکی ئورمیە شکەست و میر بەدرخان ل کەلھا (ئاروخ)^(۱۹۰) خو ئاسی کرو و ھیزا عوسمانیان دگەل یا عزالدین شیر بو ماوی (۸) ھەیشان ئەڤ کەلھە دورپیچ کرن، ئی چونکە روژ ب روژ خوارن و چەک کیم بوون میر بەدرخان ناچار بوو خو رادەستی ھیزا عوسمانیان بکەت"^(۱۹۱)، بشی شیوھی میرگەھا بوتان ب دووماھیک ھات.

ھەرھەسا دەربارە شۆرەشا کورین میر بەدرخان^(۱۹۲) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۸ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (شورش حسین کنعان پاشا و عثمان پاشا) بە لاکریە و تیدا دیاردکەت کو "ل سالاً ۱۸۷۷ شەری دەولەتا عوسمانی دگەل روسیا ھاتە روودان، بەشەکی زور ژ لەشکەری عوسمانی لژیر سەرکردایەتیا کورین میر بەدرخان دابون و (حسین کنعان پاشا و عثمان پاشا) فەرماندە بوون ئەڤ دەرڤەتە ب دەلیڤە زانین و دگەل ئەفسەر و مەزنین کوردان یین لژیر فەرمانرەواییا وان ھەمیان بریاردان بچنە کوردستانی و دژی عوسمانیان شۆرەشی بکەن و ئەڤ ھەردوو میرین کورد ل سالاً ۱۸۷۹ ب نھینی ڤە چونە کوردستانی و بەرڤ جزیری ھاتن و کاروبارین دەڤەری کرنە ددەستین خو و ئیکسەر سەربەخویا کوردستانی راگەھاندن و چەندین جارن لەشکەری عوسمانی دەھاتنە وان ئی وان شیان سەرکەفتنی ب سەر لەشکەری عوسمانی بینن و دەستەلاتداریا وان گەھشتە ھەتا دەڤەری (ھەکاری و زاخو و ئامیدی و ماردین و ھەدیات و نصیبین) و ناڤی برایی مەزن (میر عثمان) ل جھێ سولتان عوسمانی ل خوتبێ دەھاتە خواندن، ئی سولتان عبدالحمید (مەرەم پی سولتان عبدالحمیدی

دووئی یه ۱۸۷۶ - ۱۹۰۹) بریاردا دهولهتا عوسمانی کومبوونان دگهل فان میرین کورد گریدهت و د کومبونهکی دا ههردوو میر و زیرهفانین وان و مالباتا وان دورپیچ کرن و دهستهسهرکرن و بو باژییری ستهمبول دوورکرن" (۱۹۳).

دهریاره میسرهلدانا شیخ عبیدالله نههری روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقی (شورش سال ۱۸۸۰) (۱۹۴) به لاقکریه و دهته دیارکرن کو "ل سالاً ۱۸۸۰ شیخ عبیدالله ژ دهقهره شهمدینان شورهشا خو دهستیپر و داخوازا سهربهخویا کوردستانی کر، قی شورهشی گرنگیه کا مهزن ههبوو، چونکه زوربهیا مریدین شیخی و هوژین دهقهری پشکداری د سهرهلدانا شیخی دا کرن و شیا ههتا سنورین ئیران و نیزیکی سنورین روسیا بچن و ل ئیران دهقهرین (خوی، ماکو، ئورمییه، مههاباد، میاندواب، مراغه) کونترول کرن و کومهلهک ژ مهزنین ئهفسهرین کوردین ئیرانی پشتهفانیا شیخ عبیدالله دکرن ژوانان (همزه ئاغای مهزن یی مهنگور)، لی ئیران و روسیا دژایهتیا قی شورهشی کرن و شیخ ناچار بوو دگهل هیژین ئیرانی و عوسمانیان شهره بکته، د ئه نجامدا شیخ عبیدالله شکهست و عوسمانیان شیخ دهستهسهرکرن و بو باژییری مهدینئ دوورکرن و لویری ما ههتا مری" (۱۹۵).

د ههمان ژماره دا روژناما کوردستان ئامازه ب شورهشا مهلا سهلیم بهدلیسی دکته و ب ناقی (شورشی سالی ۱۹۱۳) (۱۹۶) به لاقکریه و دیاردکته کو "دقی سالی دا شورهشه کا کوردی ب سهرکردایهتیا (ملا سلیم و شهاب الدین و علی) ل ویلایهتا بهدلیس بهریابوو، لی ئهق شورهشه ژلایئ هیژین عوسمانی قه ب دووماهییک هات، چونکه ئهق شورهشه بتنی ویلایهتا بهدلیس بخوقهدهگرت ئانکو شورمش ل دهقهره کا بهرتهنگ بوو و ژ دهقهره بهدلیس زیدهتر نهدهردکته، پشتی شکهستنا قی شورهشی مهلا سهلیم چوو کونسلاخانهیا روسیا ل بهدلیس و بویه پهناهر و لویری ما تا دهستیپرنا شهری جیهانی یی ئیکی ل ۱۹۱۴ مهلا سهلیم ناچار بوو خو رادهستی (۱۹۷) حکومهتا عوسمانیان بکته و ئیکسهه عوسمانیان نهو سیدارهدان" (۱۹۸).

پشتی روژناما کوردستان باس ژ چهندین شورهش و سه‌ره‌لدانیین کوردی کرین ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی باس ژ دمرکه‌فتنا روژنامه و گوڤار و پارتیین سیاسی ژلایئ نه‌ته‌وه‌خازین کورد فه دکهت و دده‌ته دیارکرن کو "پشتی نه‌ته‌وه‌خازین کورد دهرئه‌نجامین خه‌مناک یین شوره‌شین کوردی دیتین دقیان ب ریکا دهریخستنا روژنامه‌کی تهو نه‌خوشی و زوما ل کوردان دهیته کرن بدهنه دیارکرن و هیقی و ئومیدین خو ب ده‌ستقه‌بینن، له‌ورا بو دیشچوونا کیشا کوردی و نیاسینا وان ب دموه‌تیین جیهانی بریاردان روژنامه‌کا کوردی دهریخن، ل سهر قی هزری میر (مقداد مه‌دحت به‌درخان) روژنامه‌کا کوردی بناقی کوردستان^(۱۹۹) ل قاهیره دهریخست و ئەڤ روژنامه ب زمانی کوردی بوو و بابته‌تیین وی یین سهره‌کی دهریاره‌ی سه‌ریه‌خویا کوردستانی بوون، پاشان ئیکه‌مین کومه‌لا سیاسی یا کوردی ل سالاً ۱۹۰۸ ب ناقی کومه‌لا (ته‌عاون و ترقی کورد)^(۲۰۰) هاته پی‌کئینان و ئەڤ کومه‌له ژلایئ (میر امین عالی بدرخان و فریق شریف پاشا و سید عبدالقادر و داماد احمد ذو الکفل) هاته دامه‌زراندن و ئەڤ کهسه ئەندامین سهره‌کی یین قی کومه‌لی بون"^(۲۰۱).

ههر دقئ ده‌میدا کومه‌له‌کا ئەده‌بی و سیاسی یا مه‌زن ب ناقی (جمعیت نشر معارف کوردی)^(۲۰۲) هاته دامه‌زراندن، هه‌روه‌سا ل سالاً ۱۹۱۰ کومه‌لا (هیقی)^(۲۰۳) ژلایئ هنده‌ک کوردپه‌روه‌یین کوردانقه هاته دامه‌زراندن و دگهل ده‌ستپیکرنا شه‌ری جیهانی یی ئیکئ هه‌می ئەندامین قی کومه‌لی بو گوره‌پانیین شه‌ری چوون، لی پشتی ب دووماهییک هاتنا شه‌ری ئەڤ کومه‌له ژلایئ (مسته‌فا که‌مال) فه هاته ژناقبرن، و ژ گرنگترین کارین قی کومه‌لی دهریخستنا دوو روژنامین کوردی بوون ب ناقی (روژی کورد)^(۲۰۴) و پاشی (هه‌تاو کورد)^(۲۰۵) کو ئزیر کارگی‌ریا (عبدالکریم بگ سلیمان) ل سالاً ۱۹۱۲ ده‌اته به‌لا‌فکرن، ههر دقئ ماوه‌یدا زانایه‌کی کورد ب ناقی (که‌مال فوزی بگ) روژنامه‌کا کوردی ل سته‌مبول ب ناقی (ژین)^(۲۰۶) دهریخست و بابته‌تیین وی دهریاره‌ی (کوردستان ناخا کوردانه) بوون^(۲۰۷).

پشتی ب دووماهیك هاتنا شهرئ جیهانی یئ ئیكئ میر ثریا (میر سورہیا بہدرخان) ل قاہیرہ (کومہ لآ سہریہخویا کوردی)^(۲۰۸) دامہزراندن، پاشان "چہندین نہتہوہخازین کورد وہک (سید عبدالقادر و امین عالی و مراد و محمد علی و خلیل رامی و کامران نہقیئ بہدرخان پاشا و فؤاد پاشا و حکمت و حسین و شکری و فؤاد و محمود و علی ژبابانیان و سید عبداللہ و رمزی بگ خربوطی و اکرم جمیل پاشا و نجم الدین حسین و ممدوح سلیم و حسن حامد و فرید و دکتور شکری محمد و حسین عونئ (نوونہرئ خربوط) و محمد نوونہرئ (ملاطیہ) و امین زکی (ریقہبہرئ ئابووریا گشتی ل عیراقئ) و میر آلائی خلیل بگ درسملی و محمود ندیم پاشا و میر لواء مصطفی پاشا و فریق حمدی پاشا و قائمقام محمد امین بگ ژخہلکئ سلیمانیئ و شیخ علی و سید شفیق خیزانی) کومہلہکا کوردی ب ناقئ کومہ لآ (تعالی کوردستان)^(۲۰۹) دامہزراندن"^(۲۱۰).

پاشان "میر امین عالی و جلادت کامران بہدرخان و کمال فوزی و اکرم جمیل پاشا و دکتور شکری محمد و ممدوح سلیم (جمعیا تشکیلات کوردستان)^(۲۱۱) دامہزراندن و دہمان دەمدا کومہلہکا دی یا کوردی ب ناقئ (پارتا نہتہوہمیا کورد)^(۲۱۲) دامہزراندن و بنگہہئ ویئ یئ سہرہکی ل ستہمبول بوو و لقین وی ل گہلہک باژیران ہہبوون، لئ ئەق کومہلہ ژلایئ کەمالیان قہ دەیتہ ژناقبرن"^(۲۱۳).

ہەر دقئ ماومیدا دەستہیہک ژ شیخ الاسلام ابراہیم افندی حیدری یئ کوردی ل وی سہردہمی جیگرئ (صدر الاعظم) بوو و عبوق پاشا ناظر اشغال [وہزیرئ ئەشغال] و عونئ پاشا ناظرئ بحری [وہزیرئ ہیژا دەریایی]، دگہل ئەندامین (جمعیا تعالی کوردستان) روونشتن و ئەندامین قئ کومہلئ ل باب العالی کومبوون کرن، د ئەنجامدا بریار ل سہر دوو خالآن ہاتہ دان^(۲۱۴).

۱. سہریہخویا ناقخوئی بدہنہ کوردستانی ب مہرجہکی کورد قہبوول بکەن کو کورد بہینہ دناق کومکارا ئوسمانی دا (الرابطة العثمانية).

۲. بزووترین دەم دەست ب چالاکیان بکەن دا کو قی هزرا پشکداریا کوردان د

زانکویا عوسمانی دا دناق کوردان دا بە لاق بکەن^(۲۱۵).

بە لای "حکومەتا فرید پاشا گەلەک پالپشتی ل سەر بەریتانیا دکر و ئەق داخوایین کومە لا کوردی گیروکرن، لەورا دقیان کومە لاین کوردی بزاق و چالاکیین خو دناق فەرمانگەهین سیاسی یین ئەوروپا دا بکەن و هەر ئیک ژ (جمعیای عالی کورد و جمعیای تشکیلات اجتماعی و جمعیای استقلال کوردستان) قان کومە لاین کوردی (شریف پاشا)^(۲۱۶) کرە نوونەری خو و ب سەرۆکاتیا دەستەکی بەرهق پاریس هنارتن و شریف پاشا راپورتا خو یا سیاسی دەربارەری دامەزراندنا دەولەتا کوردی ل ۲۲ ئادار ۱۹۱۹ پشکیشی ئەنجومەنی ئاشتیی ل قرسیای کر و دق راپورتی دا داخوایا سەر بەخویا کوردستانی کر و هەولدا دانپیدانەکی دناقبەرا خو و دەستەیا ئەرمەنی ب سەرۆکاتیا (بوغوص نوپار پاشا)^(۲۱۷) ل کونگری ئاشتیی چیکەت، هەر چاوان بیت ژ ئەنجاما بزاقین ژنرال (شریف پاشا) پەیمانایا سیقەر هاتە دانان و دق پەیمانایا دا بەندین (۶۲ و ۶۳ و ۶۴) ب سەر بەخویا کوردستانی قە گریدایی بوون، لی ل پاشەرۆژی ب ئەگەری نەرازیبونا (مستەفا کەمال) پەیمانایا سیقەر هاتە ژناقبرن، دیسان روژناما کوردستان ددەتە دیارکرن کو "مەزنترین دوژمنی کوردان دق سەردەمیدا کەسەکی ب بنیات کورد ب ناقتی (ضیاء کوک آلب بگ)^(۲۱۸) بوو و ئەق کەسە بابی روحی یی گەنجین تورک بوو، قی زانایی کورد داخوای ژ مللەتی خو دکر کو دناق نەتەوهیا تورکی دا نوقی ببن و وهک دوو برایا مل ب ملین ئیک پیکشە بزین و وی دگوت دی تورک مافیین سروشتی یین کوردان دەت"^(۲۱۹).

سەرەرای قان هەمی سوژین ل پەیمانایا سیقەر ب کوردان داین، بە لای بچووکتترین ئەنجام ل دویش قی پەیمانایا دا نەهات^(۲۲۰)، بقی شیوهی روژناما کوردستان ب راپورتین (کوردان از بدو تاریخ تا سال ۱۹۲۰) ئانکو (کورد ژ دەستپیکا میژووی هەتا سال ۱۹۲۰) میژوویا کوردان و کوردستانی ژ دەستپیکی تا

سال ١٩٢٠ بزمانی فارسی پیشکیش دکهت و مه‌رم ژفی چهندی دا خوانده‌قانیین رۆژناما کوردستان میژوویا کوردستانی و ئەو قوناغیین میژوووی بیین کوردستان تی‌را بوری و ئەو نه‌خۆشی و نازاریین سهرکردیین کوردان ژبو سهربه‌خویا گه‌لی کورد و کوردستانه‌کا نازاد دیتین بدهنه دیارکرن، هه‌روه‌سا ب به‌لا‌فکرنا قان راپۆرتان شورەش و سهرهلدانین کوردی بو خه‌لکه‌کی نیشان ددان.

ب – ناقداریین کورد:

رۆژناما کوردستان ل سهرده‌ستی سه‌ید محهمه‌دی حه‌میدی بایه‌خ و گرنگیه‌کا زۆر ب ساخکرنا زانا و ناقداریین کورد کریه، وه‌ک به‌شداریه‌ک بو پهدابوونا هزره‌کا نیشتمانپه‌روه‌ری ل ده‌ف خوانده‌قانیین رۆژنامی، بشی شیوه‌ی رۆژناما کوردستان پی‌زانینیین وورد و گرنگ دهرباره‌ی ژیاننامه و به‌ره‌مه‌یین زانا و ناقداریین کورد به‌لا‌فکریه^(٣٢١)، لشی‌ره دی باس ژ ژیاننامه و به‌ره‌مه‌می چهندین که‌سایه‌تیان که‌ین ئەوین رۆژناما کوردستان باس ژئ کرین، و دی هه‌ولده‌یین ژیاننامه وان که‌سایه‌تیین ژیده‌ران ب درییژی باس لی کرین ب کورتی دیاریکه‌یین.

١ – زاناین ئاینی:

١ – أ – مه‌لا علی قزلجی تورجانی:

رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ١٥ کانوونا دووی ١٩٤٦ دهرکه‌فتی باس ژ زیان و به‌ره‌مه‌یین فی مه‌لایی بناقوده‌نگ دکهت و دیاردکتهت کو مه‌لا علی قزلجی تورجانی کوری مه‌لا محهمه‌ده ل گوندی قزلجه ل رۆژئاقاییی باژی‌ری پی‌نجوین ژدایک بوویه، ل ده‌ستپیککی خواندن لده‌ف بابی خو خواندیه و زانستی نحو و صه‌رف ل ده‌ف مه‌لا محهمه‌د بابی ل گوندی باغلوچه دخوینیت و گه‌له‌ک زانستیین دی ل مزگه‌فتا (سوری سابلاغ) وه‌رگرتن، پاشان دچیته ده‌ف (مه‌لا محهمه‌د مفتی زه‌هاوی) ل به‌غدا و ماوه‌یه‌کی ل وی‌ری مژوولی خواندنن دبیته،

پاشان دزقريت بو مههاباد و دهیته دهق مهلا محهمهد بابو و د خزمهتا ویدا خواندن ب دووماهیك ئینا و اجازا وانهگوتنی لی و مرگرت^(۲۲۲).

ئهق زانایی مهزن بو ماوی (۴۰) سالان ل تورجان وانه دگوتن و زانستی وی ل دهقرا موکریان بهلاق بوو و گهلهك مهلا و زانا وهك (سهید حسن جوری و مهلا عبدالله پیرهبابی) ل سهردهستی وی هاتنه پهروهدهکرن، ل سهردهمی وی ناغو دهنگی و زانست و مهزناهییا وی ل ئیران و مسر و جهزیرا عهرهبی دا بهلاق ببوو و کهسانین فهقی ژ مسر و عیراق و شام و ژ بائیرین دوور یین ئیرانی وهك (خه لخال و طالش) و ژ داغستان و ئهفغانستان دهاتن دهق قی زانایی و ل سهردهستی وی فییری زانست و خواندنی دبوون^(۲۲۳).

مهلا علی ب زیرهکی و هزرا هیزا خوراگر (قوی حافظه) ناغودهنگین وی بهلاق ببون، ههردوو شهرحین (شهریف الرضی) ل سهر دوو مقدا ابن الحاجب (کافییه و شافییه) و پهرتووکا قاموسی ژ بهر بوو و تا نوکه چهند حاشیه و پهرتووکی چاکی ل مسر و عیراق یین وی ههنه، ل سال ۱۸۷۸ز دچیته بهر دلوقانیا خودی و قهبری وی ل تورجان^(۲۲۴).

۱- ب- مهلا جامی:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهکتهقتی باس ژ مهلا جامی دکته کو ژ بنهمالا ماقولین (چورییه) و ژ زاناین مهزن یین سهردهمی خو بوو^(۲۲۵)، دق سهردهمیدا (بوداق سلطان کوری بشیر خان کوری شیخ حیدر خانی مکرری) کو حکومهتا موکری و بهشهکی زور ژ کوردستانا ئیران و بهشهک ژ کوردستانا عیراق لژیر دهستین ویدا بوون و ل سال ۱۶۷۸ز (قوتابخانه و مزگهفتا سوور) ل مههاباد دروست دکته، مهلا جامی ههمی ژیی خو لقی قوتابخانی و مزگهفتی دبورینیت، هندهک ژ حواشیین جودا جودا ل دهروبهرین لاپهرین پهرتووکی دا چاپ کرینه، ئهق زانایه ژ زاناین چهرخی یازدی یه و ل دهستیکا چهرخی دوازدی دچیته بهر دلوقانیا خودی و ل مههاباد ل نیزیك قوتابخانا وی ل گورستانهکی ب ناخی وی دهیته بناقکرن هاته قهشارتن^(۲۲۶).

۱ - ج - ابن الحاجب:

دەریارەى ژیاننامە و بەرھەمەین (ابن الحاجب) رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی چەندین پیزانینان سەبارەت ژیاننامە و بەرھەمەین فی زانایى دیاردکەت کو ناڤى وى جمال الدين ابو عمرو عثمان كورى عمر كورى ابوبكر كورى يونس فقيهى مالکى یە، ناڤودەنگین وى ب (ابن الحاجب) بە لاق بوییه، بابى وى پەردەدارى میر عزالدین موسی صلاح یى کورد بوو، ل سالاً ۱۱۷۴ز ل باژیرەكى بچووك ب ناڤى (ئەسنا) ل باكوورى مسرى ژدايك بوويه و ل باژیرى قاهیره خواندنا قورئان و نحو و ئەدەبیات و فقهى مالکى ب دەستڤهئینا، پاشان دچیتە دیمەشق ل زاویا مالکى یا مزگەفتا دیمەشق کو ب مزگەفتا ئومەویان دەیتە بناڤکرن ب وانەگوتنى ڤه مژوول بوو و خەلكى مفايهكى زور لى وەرگرتن، پاشان دزڤریت بو قاهیره و ژویری دچیتە ئیسکەندەریه و ل ویری ل سالاً ۱۲۴۸ز دچیتە بەر دلوقانیا خودی، (ابن الحاجب) چەندین پەرتووك ل دویش خو هیلاینه، وهك (كافیه وشافیه ل نحو، المقصد الجلیل إلى علم الخلیل) و هندهكین دی (۲۲۷).

۱ - د - ساق (اسحق):

ئیک ژزانین دی یین کورد و د بەرپەرین رۆژناما کوردستان دا باس لى هاتیه کرن ئەوژى (سلطان ساق) ل ژمارا ب میژوويا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ سلطان ساق و مەزەهەبى (على اللهی - أهل الحق) (۲۲۸) دەیتە کرن و دیاردکەت کو سلطان ساق پیشه‌وایی مەزەهەبى (أهل الحق) دەیتە بناڤکرن، ئەڤ کەسە ل چەرخى دوازدى یان چواردى زاینی ژیايه و کورى (شیخ عیسی) یه (۲۲۹).

سلطان ساق ل کوردستان لژیريا چیا یین زاگروس و رووبارى سیروان مەزەهەبى خو بە لاقکریه، ل دویش ئاخشتەكى سلطان ساق ب (گورانی) د ئاخشت و هەر ژڤى هوزى یه، پشتی سلطان ساق (ابراهیم و بابا یادگار و مصطفى داودان و

داودی کبود) ل دویف ئیک بونه پیشه‌واین (أهل الحق)، قهبری بابا یادگار ل چایین ده‌لاهول باکووری رۆژه‌لاتا (قه‌سر شیرینه) و قهبری سلطان و هه‌قالین وی بین دی ل که‌ناری سیروان دناقبه‌را هه‌ورامان و پاومه‌وخانه‌گا دایه^(۲۳۰).

ریکا علی‌الهی (علی) ب خودا نزانن به‌لکو باومری ب پی‌خه‌مبه‌ر محمد (سلاقیین خودی لسه‌ر بن) و علی نینن، ئەف ده‌سته (طائفه) وه‌ک دروزین ل سوریا پشته‌قان و مریدین (سلطان ساق) بوون و ده‌سته‌یا (علی‌الهی و دروز) په‌یوه‌ندیه‌کا زۆر دناقبه‌را واندا هه‌یه، ئەف ده‌سته سلطان ساق ب خودی دزانن و ل ده‌ف وان علی هه‌ر ئەوه، له‌ورا دبیزن (علی‌الهی) و ئەگه‌ر بیژن (علی) مه‌رهما وان سلطان ساقه و قه‌بری وی ب قبله دزانن و به‌رده‌وام سه‌رده‌انا قه‌بری وی دکهن، ئەف ده‌سته ابراهیم ب تیمام حسن و بابا یادگار ب تیمام حسین ناف دکهن و په‌رتووکا (نورمن)^(۲۳۱) لجه‌ی قورئانی دزانن و هنده‌ک بنه‌ما و په‌یقین سلطان ساق رامانا راستیا هه‌بوونا دونیایی د وجودی دایه ئانکو خودایی مه‌زن دی لسه‌ر وینی مروقی لحو که‌ت و ده‌یته سه‌ر ئەردی، و ده‌می ده‌ین جفاتان دا دقیت ئیک ئیک ده‌ستین ئاماده‌بوویان ماچ بکه‌ن و ئەف چه‌نده لده‌ف وان دیده‌قانه و گرن‌تیه‌که‌ه کو ده‌ستی خودی ماچ دکهن، و رۆزیین وان (۳۰) رۆژن و ل شووینا نغیژی نیه‌ت هه‌نه، که‌سانین قی ده‌سته‌کی گه‌له‌ک ساده و بی ئاگه‌هدار و بی ره‌وشه‌نبیرن و خه‌لکی سنجابی زۆریه‌یا وان ژقی ده‌سته‌کی نه و ئەف مه‌زه‌به‌ه وه‌ک زۆریه‌یا مه‌زه‌به‌یین باطل (درو) ژ شیع‌ه‌گه‌ریی و مرگرتینه^(۲۳۲).

۱- ه - مه‌لا عبدالله پیره‌باب (انی عبدالله):

دهرباره‌ی ژیاننامه و به‌ره‌مه‌یین مه‌لا عبدالله پیره‌باب، رۆژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ شوات ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌فتی ده‌ته دیارکرن کو مه‌لا عبدالله پیره‌باب ژ زانایین به‌رز بین چه‌رخ‌ی چواردی زاینی یه و ل ده‌قه‌را موکریان ب زانست و پاراستنا زانستی دا بناقوده‌نگ بوو و خه‌لکی گوندی (دیبوکر) یه ل ده‌ف فیضی افندی (مفتی زهاوی) و مه‌لا علی قزلجی خواندیه و پتر د خزمه‌تا مه‌لا علی دابوو و

ژ وی اجازا وانهگوتنی وهرگرتیه، ماوهیهکی ل باژییری سنه دخوینیت و زۆریهیا زانستان باش دزانی ب تایبتهت د زانستی بیرکاری و ژمیریاری دا شارهزایی ههبوو، نژیسین و پهرتووکی زانستی یین بیرکاری و ژمیریاری ههنه و لژیئر نژیسینین وی ناڤی خو (انی عبدالله) دانایه، پیرهباب ل (وهتهمیش و ایندرقاش و شمیدینان) و ل مههاباد ل قوتابخانا (عباس ئاغا) وانه دگوتن و ل سالاً ۱۳۰۹ زل مههاباد چویه بهر دلوقانیا خودی^(۲۳۳).

۱- و - شیخ معروفی نودی:

ئییک ژ زاناین دی یین کورد و روژناما کوردستان باس لیگیری (شیخ معروفی نودی) یه ل ژمارا ب میژوویا ۹ شوات ۱۹۴۶ ده رکهفتی باس ژ ژیاننامه و بهرهه مین قی زانایی مهزن دکته و ددهته دیارکرن کو ئەف زانایه ژ مرشدین بناقودهنگ و به لافکه رییکا قادری یه ل دهقەرا سلیمانیه و دهوروبه رین وییه، ناڤی وی سید محهمهده و ب شیخ معروف نودی ناقودهنگین وی به لاف بوییه، ل سالاً ۱۱۶۶ ز ل گوندی نودی نیزیکی (شارباژیر) ژ دایک بوویه، شیخ معروف ل (قه لاچولان) ل قوتابخانا (غزاییه) دخوینیت و ماوهیهکی ل (هه زارمیرد) ل دهق زانایی بناقودهنگ (مه لا محمد ابن الحاج) بهردهوامی لسه ر خواندن کر، دقئ ماوهیدا په یوهندی دناقبهرا وی و دگه ل (مه لا عبدالله بیتوشی) په یاددبیت، پشتی خواندنا هندهک بهرهه مین ئەدهبی یین بیتوشی خو ددهته لای هوزان و ئەدهب و ژ بیتوشی پتر پیش دکهفت، تا نوکه (۵۴) نژیسینین لهر دست و هندهک یین بهرزه کری ههنه^(۲۳۴)، و ژیلی قان بهرهه مان چه ندین هوزان ههنه، و ژیی خو ب خواندن و دانانا پهرتووکان و نیشاناندانی دا بوراندیه و ب سی زمانین عه رهبی و فارسی و کوردی شعر دانایه و پهرتووکا (ایشده مخلوق) نموونا شعرا فارسی یا وییه^(۲۳۵).

۱ - ز - مه‌لا حسن ابن عثمانی:

دهریاره‌ی ژیاناناما (مه‌لا حسن ابن عثمانی) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژفی زانایی دکهت و ددهته دیارکرن کو مه‌لا حسن کوری خه‌لیفه مه‌لا ومیسی شنوئییه و ژهوژا خالدی یا کورده هه‌تا پینج پشته مه‌لا بوون^(۲۳۶)، ل ده‌قه‌را شنو خه‌لک فی‌ری خواندنئ دکرن، ل سالآ ۱۸۶۸زل گوندئ (قه‌لای رسولی سیت) ژدایک بوویه و بو‌ماوی (۳) سالآن د خزمه‌تا بابئ خو ده‌ست ب خواندنئ کریه و ل ده‌ستیکی نحو و صه‌رف ل ده‌ق بابئ خو دخوینیت، و ل ژئی (۱۲) سالیئ دا ل قوتابخانا (عمبار و صاحب) ل سقز و ل وه‌ته‌میش و مه‌هاباد دخوینیت و ل سالآ ۱۸۸۷ دچیته قوتابخانا تورجان و د خزمه‌تا مه‌لا حسنی کوری قزلجی چهند سالآن دخوینیت و ل سالآ ۱۸۹۱ دچیته عیراقئ و بو‌ماوی (۲) سالآن دخوینیت و دچیته هه‌ولیر و بیرکاریئ دخوینیت، ل سالآ ۱۸۹۵ ل گوندئ (قه‌لای رسولی سیت) بو‌ماوی (۸) سالآن وانه‌بیژیئ دکهت و ل ۱۹۰۲ دچیته مه‌هاباد، پاشان ل ۱۹۰۸ بو (قه‌لای رسولی سیت) دزقریت و ل ۱۹۲۷ لویری دمريت و ل گورستانا (ساری بابا) هاته‌قه‌شارتن و (۳۳) سالآن وانه‌بیژی کریه و ب فارسی و عه‌ره‌بی و کوردی گه‌له‌ک هوژان هه‌نه^(۲۳۷).

۱ - ح - مولانا خالد کوردی شارهمزوری:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژ مه‌زنترین و گرنگترین زانایی کورد دکهت نه‌وژی (مولانا خالد کوردی شارهمزوری)^(۲۳۸) یه و دقئ ژمارئ دا ددهته دیارکرن کو مولانا خالد نوونه‌ر و دانهرئ ریکا نه‌قشه‌به‌ندی ل کوردستانا ئیران و عیراق و تورکیا یه و دناق فارسین سنی ژی ده‌سته‌لات هه‌بوو، ناسناقئ وی (ضیال‌الدین) بوو، دبیته کوری احمد کوری حسین و ژ هوژا جاف (میکایلی) و نه‌قیئ پیر میکایله و قه‌بری وی ل سه‌نته‌ری روژه‌لاتا باژی‌ری سلیمانئ یه، ل سالآ ۱۷۷۵ ل (زه‌ردی آوای قره‌داغ) ژدایک بوویه، ژلایئ بابئ خو‌قه هاتیه په‌روم‌ده‌کرن و هه‌رزوو نیشانئ زیره‌کی و زه‌لام باشیئ ل ده‌ق دیاربون،

هونهرمهندی بناقودهنگ (سیف القضاة) ل سالآ ١٨٦٢ ل باژیری مههاباد ژ دایک بوویه و ژ بنه‌ماله‌کا کهفن یا خودان زانست و قاضیاتی بوو و زه‌لامه‌کی زانا و ئایندار و نیشتمانی‌په‌روهر و نقیسه‌ره‌کی بناقودهنگ و سه‌روکی زانایین ئاینی بوو^(٢٤٢).

ناقودهنگیا قی زانایی ل ههمی ئیران و باژیرین کوردستان به‌لاق ببوو و سه‌روکی زانا و ژیدهری زانستی یی خه‌لکی بوو، بو ماوی (٤٠) سالان ژیی خو د وانه‌گوتن و دادوهریی دا دهریازکریه و بو وهرگرنا زانستی سه‌ره‌دانا ههمی زانایان دکر، دیسان دریکا ئازادیا کوردان و د شوره‌شا ده‌ستوریا ئیران دا پشکداریه‌کا به‌رچاق هه‌بوو و ژبه‌ر هزرا وی یا ئازادیک‌خواز (٤) جاران ده‌یته‌گرتن^(٢٤٣).

زانستین ئاینی د خزمه‌تا علامه‌یی به‌رز (مه‌لا عبدالله پیره‌باب) ل (وته‌میش و مه‌هاباد) و د خزمه‌تا زانایی به‌رز (مه‌لا محمد حسن بورهانی) ل مه‌هاباد ل مزگه‌فتا قاضی دخوینیت، قاضی علی چه‌ند به‌رگین په‌رتووکی زانستی نقیسه‌ینه، به‌لی ل شه‌ری جیهانی یی ئیکی دا ده‌می سوتن و کوشتیاری ل مه‌هاباد هاتیه‌کرن، په‌رتوو‌کخانا وی به‌لاق بوو و نقیسه‌ینین وی ژناقچوون ب تنی شه‌رحه‌کا ل سه‌ر هوژانا (پانت سعادت) ب فارسی نقیسه‌یه، و ب نقیسه‌ینا وی یا ده‌ستی مایه، ل ١٨ چرییا ئیکی ١٩٣١ دچیته‌به‌ردلو‌قانیای خودی^(٢٤٤).

٢ – هوژانقانی کورد:

أ – سیف القضاة:

دهریاری ژیاناما (سیف القضاة)^(٢٤٥) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٨ کانوونا دووی ١٩٤٦ دهرکه‌فتی باس ژقی هوژانقانی دکه‌ت کو هوژانقانی بناقودهنگی کومه‌لا (J.K) ه و ناقی وی ابو الحسن سیف قاضی کوری میرزا ابو القاسم قاضی ل ٢٨ نیسان ١٨٧٦ ل باژیری مه‌هاباد ژ دایک بوویه و ژ بنه‌مالا قاضی یه^(٢٤٦) و ناقودهنگین وی ب سیف القضاة به‌لاقبوو^(٢٤٧)، سیف القضاة وه‌ک که‌سه‌کی زانا و نیشتمانی‌په‌روهر ده‌یته‌نیاسین^(٢٤٨) و ژبه‌ر گه‌له‌ک

نیشتمانپهرومر و کورد خوشتشی بوو گهلهك كهريبن وی ژ ئیرانیان فهدهبون، ل دهمی رابونا شیخ محمدی خیابانی دگهل حزبا دیموکراتی نازمربایجان پهیوهندی کرن و دگهل حزبین سیاسی یین کوردین تورکیا ژی پهیوهندیه کا باش ههبوو، ل ۲۷ کانوونا دووی ۱۹۴۵ ل ژیی (۷۰) سالیی دا دجیته بهر دلوقانیا خودی، سیف القضا ب فارسی و کوردی گهلهك ههلهست ههنه و زۆریهیا وان نیشتمانپهرومری و نهتهوهیی نه^(۲۴۹).

ب- بابا ظاهر عریان:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی باس ژ (بابا ظاهر عریان)^(۲۵۰) دکهت کو ژ هوزانقانیین چهرخی جاری و پینجی مشهختی یه، رضاتلیخان ل (تذکره مجمع الصفا) دا دبیزیت: "ظاهر عریان همدانی له زانایان و حکما و عرفای زمان و خاوهنی کرامات و مقاماتی بلیند بو"، هوزانیین وی گهلهك دهسکاری تیدا هاتینه کرن، لهورا کوپیا رهسهن ب دروستی نههاتیه دیارکرن، بابا ظاهر ههستی نیشتمانپهرومری د هوزانیین ویدا ب ئاشکهراییی دیاردبیت^(۲۵۱).

ج- فقیه طیران:

ژ هوزانقانیین دی یین روژناما کوردستان باس لی کرین (فقیه طیران) ه و ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی دیاردکتهت کو فقیه طیران ناخی وی محموده و خهلکی باژیری (مکس) ه ل سالاً ۱۳۰۲ ز ژ دایک بوویه، دوو دیوانیین شعری یین مهزن ههنه ۱- شیخ سنائی ۲- حکایاتی برسسیسا، و ژیلی قان ههردوو دیوانان چهندیین هوزانیین دی ههنه^(۲۵۲).

د- شیخ بابا سعید:

دهربارهی ژیاننامه و هوزانیین (شیخ بابا سعید) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۶ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی ددهته دیارکرن کو شیخ بابا کوری شیخ

اسماعیل کلاوقوچ کورئ سید محمد کورئ سید بابا سعیده و ب صدر السادات نافوده‌نگین وی به‌لاف بون، ل سالاً ۱۸۳۷ز ل گوندئ (قولەر) ژ دایک بوویه، ل دستپیکئ خواندنا خو ل دهف میرزا سه‌لیمی شاعر بوو و هه‌روهسا ل دهف مه‌لا علی قزلجی ل تورجان و مه‌لا عبدالله پیره‌باب ل وه‌تمیش خواندیه و اجازا نیشان‌دانئ ژ شیخ (مارفی کانی کهوه‌یی) و مرگرت، شیخ بابا د ریکا سه‌ریه‌خویا کوردستانی دا گه‌له‌ک زحمه‌ت کیشایه و په‌یوه‌ندی دگه‌ل روسیا قه‌یسه‌ری هه‌بوو، ئی فه‌رماندئ هی‌زین تورک ل موکریان (عمر ناجی به‌گ) بقئ په‌یوه‌ندیئ ئاگه‌هدار بوو، له‌ورا رابوو ل سالاً ۱۹۱۴ شیخ بابا گرت و بی دادگه‌ه ل گوندئ (که‌ریزه‌ی گلی) ل قه‌راغ سی‌داره‌دان و هه‌ر ل ویرئ فه‌شارتن، ئی پشتی دهرکه‌فتنا هی‌زین تورک ژقئ ده‌فه‌ری جه‌نازی وی بو گوندئ (قولەر) فه‌گوه‌استن و لویرئ هاته فه‌شارتن، شیخ بابا ژ هوزان‌ناین به‌رزه و دیوانا وی (سعیدیه و معنویه) یین وینه ئی هیشتا نه‌هاتینه چاپکرن و ب کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی هوزان هه‌نه^(۲۵۳).

هـ - ملا خضری نالی:

ژ گرنگترین هوزان‌ناین روژناما کوردستان باس ئی کری (ملا خضری نالی) یه، ل ژمارا ب میژوو یا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی دیاردکته کو ملا خضر نالی کورئ احمد شاه‌ه‌یسه و خه‌لکئ گوندئ (خاک و خول) ل ده‌فه‌را شاره‌زوور ل سالاً ۱۷۹۷ز ژ دایک بوویه^(۲۵۴)، دقئ سه‌رده‌میدا (قره‌داغ) جه‌ئ زانستی بوو و بو خواندنی دچیته ویرئ و هه‌ر ژ زارو‌کینیی ده‌ست ب شعر گوتنی دکته، ل قره‌داغ کچه‌کئ ب ناقئ (حبیبه) دبینیت و وی ئەف کچه گه‌له‌ک قیا و د هوزانین خودا باس ژئ دکته و پشتی ماوه‌کئ قئ کچی ماره دکته و ئەف کچه ل ژيانا نالیدا گه‌له‌ک کاریگه‌ر بوو و تا دووماه‌یا ژيانا خو هه‌ر خوش دقیا له‌ورا ده‌می ئیک ژ کوردین سلیمانئ ل سته‌مبول پرسیار ئی دکته و دبیزیت: "بوچی بقئ پیراتیئ فه هه‌ر ئەف ژنه ل ده‌ف ته خوشتقی یه" د به‌رسف دا گوت: "چونکه ژیدهرئ شعر گوتن و ئەگه‌ری الهاما منه"^(۲۵۵).

پشتی چهند سالان دچیتە سلیمانیی و ل مزگهفتا (سید حسن) ل دهق
(ملا عبدالله رهش) دخوینیت، پاشان دچیتە هه جی و ل سالاً ۱۸۳۸ دچیتە سته مبول
و تا دووماهیا ژیی خو ل وییری دمینیت، دهمی (احمد پاشای بابان) دهیت سته مبولی
نالی دبیتە هه قالی وی یی بهردهوام و میری ئەو گه لهك دقا و دگوتی ماموستا، ل
سته مبول ل سالاً ۱۸۵۵ دچیتە بهر دلوقانیا خودی و ل گورستانا (ابو ایوب
الانصاری) دهیتە فه شارتن^(۲۵۶).

نالی ژ بهرزترین شاعرین سلیمانیی یه و هوزانین وی گه لهك ب رامن بون،
لهورا ل ههمی کوردستانی بناقودهنگ بوو و ب زمانین کوردی و عهره بی و تورکی
هوزان هه نه، لی زوربه یا هوزانین وی ب زمانی کوردی نه و دیوانا وی ل سالاً ۱۹۳۱ ل
بهغدا هاتیه چاپکرن^(۲۵۷).

و- هیمن:

ژ هوزاننانین رۆلهکی مهزن و دیار ل کو مارا کوردستان دا گیراین و
روژناما کوردستان باس لی کری ئەوژی (هیمن)^(۲۵۸)، ل ژمارا ب میژوو یا ۲ ته موز
۱۹۴۶ دهرکهفتی چهن دین پیزانینان دهریاری قی هوزاننانی پیشکیش دکهت و
ددهته دیارکرن کو (هیمن) ناخی وی سید محمد کوری سید حسن (شیخ الاسلام)
ه ژ بنه ماله کا زانستی و یا زانایی بناقودهنگی کورد (سیدی چوریه) ل سالاً ۱۹۲۱ ل
گوندی لاجین نیزیکی مه هاباد ژ دایک بوویه، خواندنا خو یا سه رهتایی ل
قوتابخانین (سعادت و پهلهوی) ل مه هاباد ب دووماهیك ئینایه، و پاشان ل
قوتابخانا ئاینی (خانقای شیخ بورهان) دخوینیت و ماومهیه کی ئەدهبیات ل دهق
شاعر و ئەدیب (مه لا ئەحمهد فهوزی) خواندی، قی لایه نی ئەدهبی کاریگه ری ل سه ر
هیمن هه بوو و دق ماوهیدا هه زو قیانا هوزان گوتنی ل دهق وی پهیدا بوو^(۲۵۹).

هیمن هوزانین وی یین غه زه ل و عشقی گه لهك کیمن، به لکو ههمی
هوزانین وی به رههنگاری دگه ل دوژمنین کورده و به رهقانی ژ مافین ملله تی کورد و
راگه هاندنا هاوارین کوردان ب گو هین دونیایی بگه هینیت و دگه ل دامه زراندا

كۆمارا كوردستان^(۲۶۰) هيمن پشكداريه كا مهزن د رۆژنامه و گوڤارين كۆمارى دا ههبوو و هۆزانيى وى ل رۆژناما كوردستان دا چاپ دبون و شلوڤه كرنا رهوشا خو دگهل وينيى وى دگهل دهسته شعرهكى بۆ نازهربايجاني و مرگيرابوو و ل رۆژناما نازهربايجان دا هاتيه چاپكرن^(۲۶۱).

هيمن هۆزانيى وى ل دوو بهرگ دا ب ناڤى (بليسه - فرميسك) هاتينه كومكرن و چاپكرن^(۲۶۲)، ل ۱۹/۴/۱۹۸۶ دچيته بهردلوڤانيا خودى^(۲۶۳).

ز- ههژار:

دهربارهى هۆزانقانى مهزن (ههژار) رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۱ تهموز ۱۹۴۶ دهركهفتى لثير ناقونيشانيى (شاعرى مى و بهناويانگى كورد ههژار) به لافكريه كو شاعرى گهنج و بناڤودهنگى كورد عبدالرحمان (ههژار) كورى مهلا محمد ژ بنه مالا حسنخاليه كو هۆزه كا ماقول و ژ كوردين موكرپانه، ل سالا ۱۹۲۰ ل باژيرى مه هاباد ژ دايك بوويه^(۲۶۴) و ههر ژ زاروڤكينا خو لثير ئاموژگارى بابى خو كو زه لامه كى زانا و نيشتمانپهروم بوو ههژار پهروهرده كر و ههستى ملهت و نه ته و ايه تى تيكه لى ره و خويانا وى ببوون^(۲۶۵).

ههر ژ زاروڤكينا خو عاشقى چيائين بهرز و ههوا و ديمه نى جوان يى كوردستانى بوو و ب چاقه كى شاعرانه و دله كى پر نه ته و ميبى به ريخوددا چيائين كوردستانى، ههر ژ بهر قى چهنديى هۆزانيى (حاجى قادري كويى و نالى) د هۆزانيى ههژار دا دهيتته ديتن و د ماوى (۳) سالان دا ههژار نيزيكى (۲۰۰۰) هۆزان يان زيده تر دگوتن و هۆزانيى وى ل گوڤارين (نيشتمان) و (هاواري كوردستان) و (ئاوات) و رۆژناما كوردستان دا چاپ و به لاف دبون و ژ بهر بهر زيا رامان و به هايى ته دهبى بهرگهك ب ناڤى (آله كوك) ل ته بريز ب ناڤى (سه وهت مدنيت ايوى) چاپكريه و ژلايى ته فسه رى سوڤيه تى (جعفر خندان) بۆ زمانى نازهربايجاني هاتيه و مرگيران و چاپكرن^(۲۶۶).

ب - کهسایه‌تییڻ سیاسی :

ب - ۱ - میرزا فتاحی قاضی :

ئیڤک ژ نیشتمانپه‌روه‌رین کورد ییڻ روژناما کوردستان باس لیڤیری (میرزا فتاحی قاضی) یه ل ژمارا ب میژوو یا ۱۱ ئه‌یار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی لژیڤر ناقونیشانیڻ (پیاویکی به نیوی فیداکار له‌کوردان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکته کو میرزا فتاحی قاضی ئیڤک ژ نیشتمانپه‌روه‌رین سه‌رده‌می خو بوو ل سالآ ۱۸۳۳ ل باژیڤری مه‌هاباد ژ دایک بوویه و ههر ل ده‌ستپیکا ژیا نا خو وه‌ختی خو ب فیڤیوونا زانستیڻ (نحو، صرف، منطق، حکمت، کلام) دبوراند و د خزمه‌تا (مه‌لا کچکه‌ی هه‌ولیر) دخوینیت، و زوربه‌یا سالیڻ ژیا نا خو بو رزگارکرنا ملله‌تی خو لژیڤر ده‌ستیڻ بیانیان خه‌بات دکر، ل سه‌رده‌می وی سته‌مکاریا پاشایڻ قاجاری دگه‌ل کوردان گه‌هشتبوو راده‌کی مه‌زن و به‌ریرسیڻ قاجاری ل مه‌هاباد وه‌ک کوپله و ئیخسیران ره‌فتار دگه‌ل کوردان دکر، لی میرزا فتاح ب هه‌می هیڤ و شیانیڻ خو به‌ره‌فانی ژ کوردان دکر و ژ ئه‌نجامی رابونا وی چ نه‌مابوو حوکمرانیا قاجاریان ل مه‌هاباد ژناق بچیت، له‌ورا قاجاری ناچاربون میرزا فتاح ببه‌نه ته‌بریز و پشتی ماوه‌یه‌کی دوو تیمیڻ (فوج) له‌شکه‌ری قاجاری ده‌یڻ و وی بو ته‌هرانی دبه‌ن، لی پشتی هیڤیڻ تورکان هیڤرش کرین سه‌ر سنوریڻ ئیرانی قاجاری ناچاربون میرزا فتاح بو مه‌هاباد بزق‌رین، لی پشتی زق‌رینا میرزا فتاحی ههر ده‌ست ژ خه‌بات و تیڤوشانا خو نه‌به‌ردا تا ل سالآ ۱۹۱۵ دچیته به‌ر دلوقانیا خودی^(۲۷۰).

ب - ۲ - قه‌دری به‌گ جه‌میل پاشا :

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۳ چرییا ئیڤکی ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (قه‌دری به‌گ جه‌میل پاشا پیاویکی نیشتمان په‌روه‌ری کورد) به‌لاڤکریه و دایه دیارکرڻ کو قه‌دری به‌گ ل سالآ ۱۸۹۲ ل باژیڤری دیاربه‌کر ژ دایک بوویه^(۲۷۱)، ههر ل ژیی (۱۶) سالیڻ دا بو خواندنی دچیته سته‌مبول و ماوه‌یه‌کی ل قوتابخانا ناقنجیا سته‌مبول و دوو سالان ل قوتابخانا فه‌لاحته (کشتوکالی) دخوینیت، ل

سال ١٩١١ ئانكو ل ژيى (١٩) ساليڊا دگهل چهند كوردان ب ريبه راتيا (خه ليل خه يالى موتكى)^(٢٧٢) كومه لا (هيشى) دامه زراندىن و ئارمانجا قى كومه لى سهر كه قتن و پيشكه قتنا نه ته وه يى كورد بوو^(٢٧٣).

قه درى به گ ل سالىن ١٩١٢ - ١٩١٣ ل باژيرى لوزان زانستى سوسيو لوژى (علم الاجتماع) دخوينيت و لويرى دگهل دوو خزمين خو (ئه كرم و شمس الدين) و كه سايه تيه كا بابانى يى بناقودهنگ ب ناقي (چابى) و (سه ليم ديرسمى) لقه كا كومه لا (هيشى) ل لوزان دامه زراندىن و دهست ب نياسينا نه ته وه يى كورد ب كه لىن دونيايى دانه كرن^(٢٧٤).

ل ده مى به ريبا بوونا شه رى جيهانى يى ئيكي ب ناچارى دزقريت توركي و دچيته دناق هيزين عوسمانى ب پله يا ئه فسه رى يه دهك و پشتى شه رى (قه درى به گ دگهل دوكتور فؤاد و بابى توژو) (حزبا استقلالى كوردستان) دامه زراندىن، پاشان دگهل شيخ سه عيد پيران ل سال ١٩٢٥ دژى حكومه تا توركي سهرهلدان ئه نجام دان، لى سهرانىن قى سهرهلدانى ژلايى حكومه تا توركيا فه هاتنه سيڊاره دان، و قه درى به گ ب شيويه كى كه لهك سه ير ژ سيڊاره دانى رزگار بوو^(٢٧٥).

د ئه نجامدا قه درى به گ بو ئه زمير هاته دووركرن و ل سال ١٩٢٦ بو دياربه كر دزقريت، ژبه ر حكومه تا توركي دچيته سوريا و لويرى تيكه لى كومه لا خويون بوو و دگهل ممدوح سه ليم^(٢٧٦) و چهندين نه ته وه خازين كورد كاردكرن^(٢٧٧).

پشتى ژناقبرنا سهرهلدانان ئارات (١٩٢٧ - ١٩٣١) فه رهنسيان ب بريارا توركان قه درى به گ دووركرن، پاشان دزقريت شامى و ل وييرى مژوولى ئه نجام دانا كارى نه ينى دبىت، و ل ده مى ب دامه زراندىن (حزبا ديموكراتى كوردستان) ل ئيران ئاگه هداربوى ئيكسه ر كارى نه ينى هىلا و كه هشته قى حزبى^(٢٧٨)، روژناما كوردستان دياردكه ت كو هه تا قى وهختى ژيى قه درى به گ (٥٤) سال بون^(٢٧٩).

پهراویزین پشکا چواری

- (۱) کومپانیه‌کا بازرگانی یا فهرمی یه سه‌په‌رشتی لسه‌ر کارین بازرگانی یین دهره‌کی و گرینه‌ستین کومپانیی دکرن. بنیره: ولیام ایغلتن، المصدر السابق، ص ۱۴۹ - ۱۵۰.
- (۲) روژناما کوردستان، ژماره (۱۵)، ۱۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۰.
- (۳) روژناما کوردستان، ژماره (۱۶)، ۱۸ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۴.
- (۴) محهمه‌د ئەمین معینی سه‌په‌رشتی شرکه‌تا تهره‌قی کوردستان و وه‌زیری ناڤخویی یی کوماری بوو. بنیره: موجته‌با بورزوویی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۴۲۰.
- (۵) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۲۳)، ۶ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۹.
- (۷) میرزا محمد امین مه‌نگوری، به‌سه‌ره‌اتی سیاسی کورد له ۱۹۱۴ وه هه‌تا ۱۹۵۸، به‌شی یه‌که‌م، ج ۲، سلیمانی، ۲۰۰۰، ل ۱۱۲ - ۱۱۳.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۲۳)، ۶ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۹.
- (۹) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۱۰) روژناما کوردستان، ژماره (۴۳)، ۴ ئه‌یار ۱۹۴۶، ل ۱۷۵ - ۱۷۶.
- (۱۱) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۱۲) کورمانج حه‌کی، ده‌وله‌تی کوماری کوردستان (۱۹۴۶ - ۱۹۴۷) ده‌روازه‌یه‌ک، وه‌رگه‌یران: ئاسۆس محهمه‌د مه‌لا قادر، گوڤارا کاروان، ژماره (۱۷۲)، هه‌ولیر، ۲۰۰۳، ل ۱۷۳.
- (۱۳) مؤلف مجهول، جمهوریة کوردستان ۱۹۴۶ - ۱۹۴۷، ترجمه: فؤاد قادر، مجلة گولان العربي، العدد (۷۷)، آرییل، ۲۰۰۲، ص ۹۱.
- (۱۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۲ حوزمه‌یران ۱۹۴۶، ل ۲۱۰.
- (۱۵) روژناما کوردستان، ژماره (۷۸)، ۱۷ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۰.
- (۱۶) هه‌مان ژماره.

- (١٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ١٩٥.
- (١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٠.
- (١٩) سه‌رهه‌نگی ئيکه‌تيا سوڤيه‌ت بوو و بنگه‌هی وی ل باژیری نه‌غه‌ده بوو، دگه‌ل فه‌کيشانا له‌شکهری ئيکه‌تيا سوڤيه‌ت ژئيران ل ئه‌يارا ١٩٤٦ ئيران بجه‌ هيللا و به‌ره‌ف ئيکه‌تيا سوڤيه‌ت چوو. بنيره: وليام ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١١٧.
- (٢٠) المصدر نفسه، ص ١٥٠.
- (٢١) هه‌تا ده‌ستپيکا هه‌يڤا ئه‌يار تووتنا كوردی ب كوژمی (٨٠٠٠٠٠) دۆلاران ب پارێ ئيراني بو روسيا هاته فروتن و به‌رامبه‌ر كومارا كوردستان هنده‌ك كه‌لوپه‌لين روسی وه‌ك شه‌كو و قوماش و شوشه‌ يين چيني و مرگرتن. بنيره: وليام ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٥٠؛ عثمان علي، المصدر السابق، ص ٨٢٩.
- (٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٨.
- (٢٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٨.
- (٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٢٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٨٠.
- (٢٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٢.
- (٢٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٦.
- (٢٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.
- (٣٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥)، ٢٠ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٠.
- (٣١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٣.
- (٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥١.
- (٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٩.
- (٣٤) هه‌مان ژماره.
- (٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٢.
- (٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٦.

- (٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٧٩ .
- (٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٤)، ١٠ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٨ .
- (٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٦)، ١٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٦ .
- (٤١) دهريارهى ناف و كوژمى پارهمى ئەوى ژلايى وان كهسین هاريكاري پيشكيشى
كومارى كرين. بنيره: پاشبهندي ژماره (٧).
- (٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٩ ؛ رۆژناما كوردستان
ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٣ .
- (٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢ .
- (٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٣ .
- (٤٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٨٧ .
- (٤٦) قاسم آغاى ايلخانى زاده دهريارهى قان زاروكا دييژيت: "تشتى سهرنجا من
راكيشايى قوتابخانا كه لاويژه، چونكه ژبهرى نوكه زاروكين بى دايكو باب و
بى كاروبار ل كولان و بازاران دا دهاتن و دچوون و قان زاروكا زهحمهتى و
نارهحمهتى بو خهلكى دروست دكر، بهلى ژ ئه نجامى هزرا پيشهوايى كوردستان
بريار دا قوتابخانا كه لاويژ بهيته دامه زراندن و دماومهيهكى كه له ك كيم دا
ئهف قوتابخانه پيشكهفت و وهك دايكهكا دلوقان ئهف جورين زاروكان ل ئاميزا
خودا هه لگرتن". بنيره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٩ .
- (٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢ - ٤ .
- (٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠ .
- (٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٩٤ .
- (٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٤ .
- (٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٥٩ .
- (٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٨ .
- (٥٣) بو وهرگرنا پيزانينان لسهر وانين (دهرسى زمانى كوردى). بنيره: پاشبهندي
ژماره (٨) .
- (٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢ .
- (٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨٦ - ٢٨٧ .

- (٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٥٧) مه‌لای داودی: ریشهبه‌ری قوتابخانا گه‌لاویژ بوو. بنی‌ره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٥٨) ماموستاین باشووری كوردستان ژى وانه ئمى قوتابخانى دگوتن وهك "وههابى حه‌مه‌د، عه‌لى ئاغا سلمان به‌گى دهرگه‌له، مه‌غدید نانه‌كه‌لى، میرحاج ئه‌حمه‌د و خه‌یرووللا عه‌بدولكه‌ریم و هه‌مزه عه‌بدووللا " ژ دیارترین ماموستایان بون كو زاروكین كورد فی‌رى خواندن و ئیسینا زمانى كوردی دكرن. بنی‌ره: قاره‌مان حه‌یدمر ره‌حمان، رۆلى كورده عیراقییه‌كان له‌كۆماری كوردستان ١٩٤٦ز، گو‌قارا میژوو، ژماره (٢٨)، سالى حه‌وته‌م، هه‌ولیر، ٢٠١٣، ل ٣١.
- (٥٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٦٠) هه‌مان ژماره.
- (٦١) قازی محه‌مه‌د ژ مالى خو یی تاییه‌ت (١١) هه‌زار تومه‌ن ب قوتابخانا گه‌لاویژ پيشكیشكرن. بنی‌ره: ره‌حیمی قازی، بزوو‌تنه‌وه‌ی رزگاریی نه‌ته‌وایه‌تی گه‌لى كورد و قازی محه‌مه‌د ١٩٤١ - ١٩٤٧، هه‌ولیر، ٢٠١٢، ل ١٦٧.
- (٦٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٣.
- (٦٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٨.
- (٦٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٠.
- (٦٥) عه‌بدووللا سو‌فی كه‌ریم سه‌راج، سه‌ربازیکی ون له‌تاكه كۆماره‌كه‌ی كوردا، یاداشت، هلسنكى، ١٩٩٥، ل ٧.
- (٦٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (٦٧) قازی محه‌مه‌د ئه‌ف قوتابخانه ب (پاشه‌روژا رووناھی یا گه‌لى كورد) بنا‌ف دكر. بنی‌ره: ره‌حیمی قازی، سه‌رچاوه‌ی پيشوو، ل ١٦٨.
- (٦٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٩.
- (٦٩) عوله (ع.م.أ)، سالیك بوو كورد ئازاد ئه‌ژیا، چ ٢، هه‌ولیر، ٢٠٠٠، ل ١٧.
- (٧٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٤.
- (٧١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.

(٩٣) ومزیری دادوهر و ئیمامی جومعی ژى بوو، ریزگرتهنکا مهزن لدهف خه لکی باژییری مههاباد هه بوو و ژ هه می زاناین ئاینی یین مههاباد پتر ریزل وی دهاته کرن، هه چهنده ماومه کی کورت بوو هاتبوو دناق ریزین (حزبا دیموکراتی کوردستان) دا، لی ناق و دهنگیا وی یا دادوهری و ئاینی بویه نه گهر مه لا حسین مجدی ببیته به ریزیری ئیکی بو و مزارهتا دادوهری. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٢٢.

(٩٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.

(٩٥) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ١١٩.

(٩٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٣.

(٩٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٨.

(٩٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٥.

(٩٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٤)، ٦ حوزه یان ١٩٤٦، ل ٢١٩.

(١٠٠) ئه حمهد حه مه ئه مین (رهنجیار)، کوماری کورد له رۆژه لاتی کوردستان

کانوونی دووه می ١٩٤٦ بو تشرینی دووه می ١٩٤٦، سلیمانی، ٢٠٠٠، ل ٤٧.

(١٠١) نهوشیروان مسته فا ئه مین، حکومه تی کوردستان...، ل ١٦٩ - ١٧٥.

(١٠٢) ئه حمهد حه مه ئه مین (رهنجیار)، سه چاوه ی پیشوو، ل ٤٧.

(١٠٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٧.

(١٠٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٥.

(١٠٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ حوزه یان ١٩٤٦، ل ٢٥٠.

(١٠٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨١ - ٢٨٤.

(١٠٧) پشتی کوشتا برایی وی میر (سلیمان به گ کوری شاقولی به گ) ژلایی والیی

به غدا (قره عه لی) ل سالأ (١٥٩٠) دبیته میرا میرگه ها سوران، ئه ف ژنه د

میژوو یا کوردی دا بناقی (میرا سوران) دهیته بناق کرن. بنیره: جمال نه به ن،

الأمیر الكردي میر محمد الرواندي الملقب ب "میری کوره"، ترجمه: فخري

شمس الدين سلاشور، ط ٢، أربيل، ٢٠٠٣، ص ١٢٤.

(١٠٨) میجرسون باس ژ زیره کی و حوکمرانیا قی ژنا کورد دکهت و دیاردکتهت

کو قی ژنی دهسته هلات و جهه کی بهرز دناق کوردین دهقه را شاره زووور و

حه له بچه دا هه بوو. بنیره: میجرسون (میرزا غلام حسین شیرازی)، رحله متنکر

الی بلاد مابین النهرین و کردستان، ترجمه: فؤاد جمیل، ج ۱، بغداد، ۱۹۷۰، ص ۲۷۵ - ۳۳۷.

(۱۰۹) نیکه‌مین ژنا کورده پشکداری د روژنامه‌گه‌ریا کوردی دا کری، راپورتا وی ل ژماره (۱۰) د گوڤارا هه‌تاوی کورد ل ۲۳ تهموز ۱۹۱۴ بناقونیشانی (بو گوڤارا هه‌تاوی کورد) هاتیه به‌لاڤکرن، ل ده‌ستپیکا فی راپورتی خو دده‌ته ناسکرن کو کچه‌کا کورده و ژبنه‌مالا بابانه. بنیره: هوگر ظاهر توفیق، دور الصحافه الکوردیه...، ص ۱۹۷ - ۱۹۸.

(۱۱۰) ئەڤ کومه‌له ل ئەیارا ۱۹۱۹ ب ناڤی کومه‌لا ته‌عالیا ژنن کورد (کرد قادینلری جمعیتی) ژلای کومه‌لا ته‌عالیا کوردستان ڤه هاته دامه‌زراندن. بنیره: علی تتر توفیق نیرومی، الحیاة السیاسیة فی کردستان ۱۹۰۸ - ۱۹۲۷، ترجمه: تحسین ابراهیم الدوسکی، مراجعة: عبدالفتاح علی البوتانی، دهوک، ۲۰۰۷، ص ۱۶۴.

(۱۱۱) ئەڤ حزبه لقه‌که ژ حزبا دیموکراتی کوردستان و ریشه‌به‌ریا (حزبا دیموکراتیا ژنن کوردستان) ب سه‌روکاتیا (مینا خانم) و ژژنن کورد وهک (گوڤه ریحان، خه‌لیفه ئامین، ئامینه داوودی، زیبا ئیوبیان، شا سولطان فه‌تاحی قازی، ره‌عنا فروه‌هر، کلثوم سولطانیان، نه‌زاکته حاجی ره‌شیدی، خه‌دیجه‌ی حه‌یده‌ری، وه‌جیه‌ی شو‌جاعی، ویلمه‌ی صیادیان، کبرای عظیمی، سه‌لته‌نه‌ت ده‌ولته‌ت زاده) پیک ده‌اتن. بنیره: سمایلی ماملی، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ۱۴۸.

(۱۱۲) ئەڤ ووشه ب رامانا ژن ده‌یت، و ل ده‌ڤه‌رین کومارا کوردستان و هنده‌ک ده‌ڤه‌رین پارچین دی بین کوردستان ژ ده‌یته بکارئینان.

(۱۱۳) روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۳.

(۱۱۴) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۲.

(۱۱۵) روژناما کوردستان، ژماره (۳۹)، ۲۴ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۶۰.

(۱۱۶) روژناما کوردستان، ژماره (۷۹)، ۲۲ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۳.

(۱۱۷) دڤی راپورتی دا هاتیه کو ته‌مامکرنا فی بابته‌ی ل ژماره (۸۰) یه، به‌لی ب داخسه تا نوکه ئەڤ ژماره یا به‌رزیه.

(۱۱۸) روژناما کوردستان، ژماره (۸۵)، ۵ ئه‌یلول ۱۹۴۶، ل ۳۱۷.

- (۱۱۹) بو دیارکرنا ناڤ و کوژمیین پارهی ییین وان (۳۳) ژنیین کورد. بنییره: پاشبهندی ژماره (۹).
- (۱۲۰) روژناما کوردستان، ژماره (۴۶)، ۱۱ ئەیار ۱۹۴۶، ل ۱۸۸.
- (۱۲۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۸)، ۱۸ ئەیار ۱۹۴۶، ل ۱۹۶.
- (۱۲۲) روژناما کوردستان، ژماره (۷۷)، ۱۵ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۰۸.
- (۱۲۳) ههمان ژماره.
- (۱۲۴) روژناما کوردستان، ژماره (۷۹)، ۲۲ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۶.
- (۱۲۵) روژناما کوردستان، ژماره (۴۰)، ۲۷ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۶۳.
- (۱۲۶) روژناما کوردستان، ژماره (۲۴)، ۱۳ ئادار ۱۹۴۶، ل ۹۹.
- (۱۲۷) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۲.
- (۱۲۸) ریشهبەرا قوتابخانا پهروانه یا کچان ل مههاباد بوو. بنییره: روژناما کوردستان، ژماره (۱۳)، ۱۱ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۹.
- (۱۲۹) ههمان ژماره.
- (۱۳۰) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۲۵ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۰ - ۱۱۱.
- (۱۳۱) روژناما کوردستان، ژماره (۲۸)، ۲۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۴.
- (۱۳۲) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۰.
- (۱۳۳) روژناما کوردستان، ژماره (۳۸)، ۱۲ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۳ - ۱۵۶.
- (۱۳۴) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۳۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۳۶) قازی محهمەد دبیزیت مینا خانم "داکو خەلک بتایبەت ژن بەرهڤ کاروبارین جشاکی ییین، پیددقیه تو ژبهری ههمی کهسا ل دژی نهخوشیا نهخواندهواریی دەست ب خەبات و تیکۆشانی بکهی و ل قوتابخانان دەست ب وانهگوتنی بکهی"، پاشان دناڤ بازاران دا بهلاڤوکهک راکههاندن کو پیددقیه ههمی ژنیین کورد ل کاروبارین جشاکی ییین مللهتی دا بشکداریی بکهن و د ماوهکی کیم دا ژنیین گهنج و کچ دهاتن و خو فییری خواندنی دکرن. بنییره: کاکشار نۆرهمار، دیمانه لهگه ل دایکی کورد مینا قازی هاوسهری پیشه‌وای نهمر، ومهرگیران: دیرسم نۆرهمار، سلیمانی، ۲۰۱۳، ل ۳۱.

- (١٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٠.
- (١٣٨) هه مان ژماره.
- (١٣٩) هه مان ژماره.
- (١٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢.
- (١٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٨)، ٢٢ نيسان ١٩٤٦، ل ١٥٥.
- (١٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (١٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٢)، ١ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٧٢.
- (١٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ٣٠.
- (١٤٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٢.
- (١٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١١.
- (١٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٣.
- (١٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٧.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ١١ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٥.
- (١٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١١.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٤.
- (١٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١٥٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٧.
- (١٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣١.
- (١٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (١٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٦٠.
- (١٥٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٤٩.
- (١٥٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٦.
- (١٥٩) ئە ه ه بابته د بنه رته دا وانين ره فبق حلمى نه، ناقبرى دنا قبه را سالىن ١٩٣٣ -
 ١٩٣٥ ماموستا بوو ل باژيرى مووسل و چه ندين وانه لژير ناقونيشانين (الأكراد
 منذ فجر التاريخ الى ١٩٢٠) پيشكيش دكرن، سه يد محهمه د حهميدى بفر
 ديت فان بابته تان د رۆژناما كوردستان دا به لاق بكه ت.
- (١٦٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ٢٧.

- (١٦١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ٣١.
- (١٦٢) هه مان ژماره.
- (١٦٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٨.
- (١٦٤) دكه فیته باشووری رۆژناقا ئیران.
- (١٦٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٨.
- (١٦٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٦٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (١٦٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٦٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٦.
- (١٧٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٨.
- (١٧١) هه مان ژماره، ل ٥٩.
- (١٧٢) هه مان ژماره.
- (١٧٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٢.
- (١٧٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٨.
- (١٧٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٧٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٧٧) بو پتر پیزانینان سه بارهت هه قركيا عوسمانی و سه فهوی. بنیره : سعدي عثمان هروتي، كوردستان والامبراطورية العثمانية: دراسة في تطور سياسة الهيمنة العثمانية في كوردستان ١٥١٤ - ١٨٥١ م، دهوك، ٢٠٠٨، ص ٣٠ - ٤٣.
- (١٧٨) ئەف شه ره ل ٢٣ ئاب ١٥١٤ دناقبهرا له شكه ری ئوسمانی كو ژمارا وان دگه هشته (١٠٠) هه زار كه سان و له شكه ری سه فهوی ژمارا وان (٦٠) هه زار سوار و پیا ده بون ل دهشتا چالديران ل باكووری رۆژه لاتا ده ریا چا وان هاته روودان، د ئە نجامدا شه ره كی خویناوی دناقبهرا هه ردوو لایه ناندا به ریا بوو و ئەف شه ره ب سه ركه فتنا سولتان سه لیمی ئی كی و شكه ستنا شاه ئی سما عیلی سه فهوی ب دووماهیك هات. بو زی ده تر پیزانینان بنیره: عه لی ته ته ر نیرومی، میژوویا ئیرانی ژ دامه زران دننا حكومه تا سه فهویان تا دووماهییا جهنگی جیهانی ئی كی

- ١٥٠١ - ١٩١٨، دهوك، ٢٠١٠، ل ٤٢؛ سهعدى عوسمان ههروتى، چهند لايه نيكي ميژووى راميارى و كومه لايه تى و ئابوورى كوردستان له سهردهمى عوسمانيدا، ههولير، ٢٠١٣، ل ٢٢ - ٢٣.
- (١٧٩) رۇژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٦.
- (١٨٠) ئيدريس كورئى حسام الدين كورئى عهلى يه و بناقى بهدليسى دهيتته بناقكرن، چهندين پوستين گرننگ ل دموله تا ئاق قوينلو و ههردوووك دموله تين سهفهوى و عوسمانيا و مرگرت، ژبهه جهئ وى يئ ئاينى و ئهدهبى لدهف كوردان سولتان سهليم ئهه راسپارد ريكهفتنامه كئ دناقبههرا سولتان سهليم و ميرين كوردان دا گرئدهت، ل سالا ١٥٢٠ دمريت. بنيره: محمهه بايراقدار، ئيدريسى بهدليسى، و مرگيران: شكور مستهفا، چ ٢، ههولير، ٢٠٠٩، ل ١١ - ٤٦.
- (١٨١) دهبراهى ريكهفتناما سولتان سهليم دگهل ميرين كورد. بنيره: عهلى تهتهه نيروهى، كورد و ميژوو، ب ٢، دهوك، ٢٠١٠، ل ٢٢ - ٢٥.
- (١٨٢) رۇژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٩ - ٨٠.
- (١٨٣) ئهحمهدى خانئ كورئى ئهلياسه و ناسناقئ وى خانيه ل سالا ١٦٥٠ ل باژيرئ بايهزيد ژدايك بووه و ههه ژ دهسپيكي مژيلى خواندنا قورئانا بيروز دببت، بو خواندنئ دچيته ئورفه و ئهخالات و بهدليس و گهلهك جهين دى، ژ گرنگترين بهرهه مين وى يين بهها چيروكا (مهه و زينه)، دقئ چيروكئ دا دهبرين ژهههه و ههستئ نهتهوهيئ كوردا دكهت، ل سالا ١٧٠٧ دچيته بهه دلوقانيا خودئ. بنيره: سديق بوهرهكهيى (سهفى زاده)، سههچاوهى پيشوو، ل ٤٨٦ - ٤٩٣.
- (١٨٤) رۇژناما كوردستان، ژماره (٣٠)، ١ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٣ - ١٢٤.
- (١٨٥) بو پتر پيزانينان سهبارهت ميرگهها بابان. بنيره: عبد ربه ابراهيم الوائلي، تاريخ الامارة البابانية ١٧٨٤ - ١٨٥١، دمشق، ٢٠٠٨، ص ٨٦ - ٢٦٩.
- (١٨٦) رۇژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٧.
- (١٨٧) بو پتر پيزانينان سهبارهت ميرگهها بوتان. بنيره: صلاح محمد سليم محمود هرورى، اماره بوتان، دهوك، ٢٠٠٠، ص ١١ - ١٣١.
- (١٨٨) بو پتر پيزانينان سهبارهت حلف المقدس يان قولپا بيروز. بنيره: مصدر نفسه، ص ٧٤ - ٧٦.

- (١٩٩) رۆژناما كوردستان وهك ئيكةمين رۆژناما كوردى ل ٢٢ نيسان ١٨٩٨ ل باژيرى قاهيره ژلايى مقدار مهدهت بهدرخان هاته دهريخستن. بو پتر پيزانينان بنيپره: كوردستان يهكهمين رۆژنامهى كوردى ١٨٩٨ - ١٩٠٢، كوكردهوه و پيشهكى: كهمال فوئاد، بهغداد، ١٩٧٢، ل ١ - ١٠٤.
- (٢٠٠) ئەڤ كومهله ل ١٩ ئهيلول ١٩٠٨ ل ستهمبول هاته دامهزاندن. بو پتر پيزانينان بنيپره: مالميسانژ، جهمعيهتى تهعاون و تهههقى كورد و رۆژنامهكهى، وهركيران: زريان رۆژههلاتى، پيداچوونهوهى: سديق سالح، سليمانى، ٢٠٠٧، ل ٢١ - ٧٦.
- (٢٠١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.
- (٢٠٢) ل سالا ١٩٠٨ وهك كومهلهكا ئهدهبى و پهروهردمى هاته دامهزاندن. بنيپره: عبدالستار طاهر شريف، الجمعيات والمنظمات والاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨ - ١٩٥٨، بغداد، ١٩٨٩، ص ٣٥ - ٣٧.
- (٢٠٣) بو پتر پيزانينان سهبارت كومهلا هيشى بنيپره: عبدالستار طاهر شريف، المصدر السابق، ص ٣٧ - ٤٠؛ على تتر توفيق نيروهى، المصدر السابق، ص ٩٥ - ١٠٤.
- (٢٠٤) بو پتر پيزانينان سهبارت گوڤارا روژى كورد. بنيپره: هوگر طاهر توفيق، دور الصحافة الكوردية...، ص ١٦٨.
- (٢٠٥) بو پتر پيزانينان سهبارت گوڤارا ههتاو كورد. بنيپره: المصدر نفسه، ص ١٩٠.
- (206) M.EMIN BOZARSLAN, JIN: GOVARA KURDI TURKCE DERGI 1918 1919, CILD: II, WESANXANA DENG, UPPSALA SWEDEN, 1985.
- (٢٠٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.
- (٢٠٨) ئەڤ كومهله ب چهندين ناڤا دهيته بناڤكرن وهك (ليژنا سهريهخويا كوردستان و ليژنا سهريهخويى ل قاهيره و ليژنا كوردى ل قاهيره و كومهلا كوردستان ل قاهيره). بنيپره: على تتر توفيق نيروهى، المصدر السابق، ص ١٧١ - ١٧٧.
- (٢٠٩) كومهلا (تعالى كوردستان) ل ١٩ چرييا دووى ١٩١٧ ل ستهمبول هاته دامهزاندن و ل ٣٠ كانوونا دووى ١٩١٨ بشيوهيهكى فهرمى هاته راگههاندن: بنيپره: على تتر توفيق نيروهى، المصدر نفسه، ص ١٥٧.
- (٢١٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.

- (٢١١) ئەف كومهله ل ٢٠ ئەيار ١٩٢٠ ب سهروكاتيا ئەمين عالی بهدرخان هاته دامهزاندن. بنیره: علي تتر توفيق نيرهه، المصدر السابق، ص ١٨٥ - ١٩٤.
- (٢١٢) بو پتر پيزانينان سهبارت پارتا نهتهوهيا كورد. بنیره : روها آلاكوم، خويون وثورة آگري، مراجعة: شكور مصطفى، بيروت، ٢٠٠٠، ص ١١.
- (٢١٣) روژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.
- (٢١٤) هه مان ژماره.
- (٢١٥) هه مان ژماره.
- (٢١٦) شريف پاشا (١٨٦٥ - ١٩٥١) كورئ سعيد پاشا خهندانه ژ خهلكئ سليمانئ لسهردهمئ سولتان عبدالحميد يئ دووي باليوزي دهولتا عوسمانئ ل سويد بوو، ژ دامهزينهريئ دهستيكي يئ كومهلا (تهعاون و تهرفق كورد) بوو ل سالا ١٩٠٨، ل سالا ١٩١٩ وهك نوونهري كوردا پشكداري د كونگري ناشتيئ ل پاريس دكهت. بنیره: روها آلاكوم، شريف پاشا : السنوات العاصفة لدبلوماسي كردي، ترجمة : شكور مصطفى، دهوك، ٢٠٠٤، ص ١٧ - ١٥٣ : صالح محمد حسن (عزت بادي)، شريف پاشا حياته ودوره السياسي (١٨٦٥ - ١٩٥١)، دهوك، ٢٠٠٥، ص ١٦ - ٢٠٩.
- (٢١٧) بوغوص نوبار پاشا (١٨٥١ - ١٩٣٠) ل مسر ژ دايك بووه، زانستئ ئەندازياري ل فهرفنسا و سويسرا دخوينيت، ژ ئەندامين حزبا الرامكافار يا ئەرمهنيئ چالاكشان بوو، ل سالا ١٩١٩ ئەرمهنا ئەو وهك نوونهري خو بو كونگري ناشتيئ ل پاريس ههلبزارتن. بنیره: اليس هاگوب بطرس آپراهاميان، آنترانيك پاشا سيرته و دوره في الحركة القومية الأرمنية ١٨٦٥ - ١٩٢٧، رسالة ماجستير، فاكولتي العلوم الإنسانية، جامعة زاخو، ٢٠١٤، ص ٧٩.
- (٢١٨) ضياء كوك ئەلب: ماموستايئ زانستين كومهلايهتي بوو و خهلكئ دياربهكره، نهژادي خويئ كوردي فهشارت ههتا بويه ئيك ژ بهلافكهريئ هزرا تورانيهتي ل توركيا، دبته بابئ گيانئ يئ توركيا نوي. بنیره: هوگر طاهر توفيق، دور الصحافة الكوردية...، ص ٢٤٠ : مالميسانئ، القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرينات، ترجمة : شكور مصطفى، أربيل، ٢٠٠٠، ص ١٨، ٣٨.
- (٢١٩) روژناما كوردستان، ژماره (٣٦)، ١٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٧ - ١٤٨.
- (٢٢٠) هه مان ژماره.

- (٢٢١) رەفیع سالح و سدیق سالح، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣٨.
- (٢٢٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣)، ١٥ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٠.
- (٢٢٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤)، ١٧ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٤.
- (٢٢٤) هه‌مان ژماره.
- (٢٢٥) ئەف زانا و هونەرمنده ل دویف پەرتووکا (دەورەى عابدين) ل دووماهیا سەدی
 هەفتی کوچی ل شارمەزور ژ دایک بوویه و ل دەستپێکا زارۆکینیا خو لدهف
 بابی خو مژوولی خواندنی دبیت و پاشان دچیتە حوجرا فەقییان و ل گەنجاتیا
 خو دچیتە بەغدا و ل ویژی خواندنا خو ب دووماهیەک دئینیت. بنیره: سدیق
 بۆرەکهیی (سەفی زاده)، میژووی ویژە کوردی، ب ١، چ ٢، هه‌ولیر، ٢٠٠٨، ل
 ٣٦٤.
- (٢٢٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥)، ٢٠ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٨.
- (٢٢٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦)، ٢١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٣.
- (٢٢٨) (على اللهية - أهل الحق - يارسان): دەربارەى فێ کومەلێ شیخ عبدالقادر
 الگیلانی دبیزیت: "ئەف دەستە وهک دەستەکا ئیسماعیلیه و قه‌رامطه یه، و
 کوردین (هوفانه) و (به‌رمایین مه‌جوسان) دهاتنه دناف فێ کومەلیدا، و
 دەربارەى نافى على (خودى ژى رازى) دراستیدا شیوهک ژ شیوین پەرستنا
 په‌یکه‌رانه هەر وهک لسه‌رده‌مین کهفن". بنیره: ط. اکوف (هاکوپیان)،
 الکورد الکوران، ترجمه: نزار آیوب گولی، مراجعه و تقدیم: عبدالفتاح على
 البوتانى، دهوک، ٢٠٠٧، ص ٣٨ - ٣٩.
- (٢٢٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٢٣٠) هه‌مان ژماره.
- (٢٣١) نافى فێ پەرتووکی یی دروست (سەرەنجام) ه و بو ئیکه‌مین جار ل سالاً ١٩١٤
 مینورسکی شیا فێ پەرتووکی ب دەستخوفه‌بینیت. بنیره: ف. مینورسکی،
 الأكراد ملاحظات وانطباعات، ترجمه: معروف خزنده‌دار، بیروت، ١٩٨٧، ص
 ٨٣ - ٨٤.
- (٢٣٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٢٣٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (٢٣٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٦.

- (٢٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (٢٣٦) باب و كور ئيک ل دويف ئيکی هه می مه لآ بون.
- (٢٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٣.
- (٢٣٨) بو پتر پيزانينان سه بارهت (مولانا خالد كوردی شاره زوری). بنيپره : محمد خالد محمد عبدالله، مولانا خالد النقشبندی ١١٩٣ - ١٢٤٢هـ، رساله ماجستير، كليه اللغه العربيه، جامعه الأزهر، ١٩٨٠م، ص ٢ - ٣٢٢.
- (٢٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٨.
- (٢٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٢.
- (٢٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (٢٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٧٧.
- (٢٤٣) هه مان ژماره.
- (٢٤٤) هه مان ژماره.
- (٢٤٥) سيف قاضی شاعره كی شوره شگير و ئيک ژانايين نافدار يين سه رده می خو بوو، ب زمانی كوردی و فارسی و عه ربه بی گه لهك شعر هه نه و ل ميژوويا نه ده می كوردیدا ب پيره ميڤردی موكریان دهیته نیاسين. بو پتر پيزانينان بنيپره: نه نوه می سوئتانی و حه سه نی قازی، ژيان و شيعره كوردیيه كانی "سه يفوئقوزاتی قازی" ١٨٧٦ - ١٩٤٥، سليمانی، ٢٠٠٨، ل ٥٣.
- (٢٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٩.
- (٢٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٥.
- (٢٤٨) هه روه سا زه لآمه كی زي رهك و تيگه هشتی و زانا و نيشتمانپه روه ر بوو و ل ده مق هه می لايه نان ب خوشتقی دهاته دیتن و ژيي خو هه می د نيشتمانپه روه ريی دا به خت كر. بنيپره: گو قارا كوردستان، ژماره (٤)، سالی يكه م، مه اباد، مه ١٩٤٦، ل ٢.
- (٢٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٣٢.
- (٢٥٠) ژ دايك بون و مرنا وی ب دروستی نه هاتيه زانين، لی دبیت ل ٩٣٧ز ژ دايك بوويه و ل ١٠١٠ز مریه، ناقي وی تاهيره و دگوتنی (بابا)، چونكه ئيک ژ زه لآمين باش يين نه هلی هه قی يارسان بوو و ووشا بابا ژيه ری ناقي بو رييه رين

- ثابتنى يارسان و طريقا دمويشين ئيسلامى دهاته بكارئينان، ههروهسا (عوريان) ژى دگوتنى ژيهروى بخو ئهف ناڤه ههلبزاردبوو ئانكو رووت، چونكه وى باومرى ب فهلسهفا سوڤيزم ههبوو، ههروهسا دگوتنى (ههمهدانى) چونكه ل ههمهدان ژيايه و ههرو لويى دمرىت و دهيتته فهشارتن و د شعر دا ناڤى خو (تاهير) بكارئينايه وهك ناسناڤ. بنپره: مارف خهزنهدار، ميژووى ئهدهبى كوردى، بهرگى يهكهم: لهسهرهتاوه تا سهدهى چواردهم، چ ٢، ههولير، ٢٠١٠، ل ٢٠٥.
- (٢٥١) روژناما كوردستان، ژماره (٩)، ٢ شوات ١٩٤٦، ل ٣٤.
- (٢٥٢) روژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٨.
- (٢٥٣) روژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٨.
- (٢٥٤) نالى ژ هوژا ئالى بهكى مكاييلى يه و ژعهشيرهتا جافه، د هندهك ژيدهران دا هاتيه ل سالا ١٨٠٠ ژ داىك بوييه. بو پتر پيزانينان بنپره: مارف خهزنهدار، ژيدهرى بهرى، بهرگى سييهم: نيوهى يهكهمى سهدهى نوژدهم ١٨٠١ - ١٨٥٠، ل ٦٣.
- (٢٥٥) روژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٦.
- (٢٥٦) ههمان ژماره.
- (٢٥٧) ههمان ژماره.
- (٢٥٨) هيمن شيا رولهكى بهرچاڤ د كومارا كوردستان دا بگيريت و ل زوربهيا جهژن و ههلكهفتين كومارى (هيمن) ب گوتنا هوژانين خو پشكدارى دكر، لهورا قازى محهمهد دببئيت: (هيمن شاعيرى ميللهته). بنپره: صلاح شيخ شرف، هيمن و ئاوارهه و غوربهته، ههولير، ٢٠١٣، ل ٢٣.
- (٢٥٩) روژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٢٦٠) بهرى كومارا كوردستان بهيته دامهزاندن هيمن ب هاريكاريا عهبدوكرهحمان زهبيحى دببته ئهندامى كومهلا (J.K) و ناڤى نهينى يى وى (هيمن) بوو و ژمارا ئهندامهتيا وى (٥٥) بوو، بئى چهندي هيمن كهفته د قوناغهكا نوى دا و گورانكاريهكا بهرچاڤ ب سهر ويدا هات و بهردموام هزر د رزگاركرنا كوردستان دا دكر. بنپره: هيمن، سهراوهى پيشوو، ل ٢٠.
- (٢٦١) روژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.

- (٢٦٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٢٦٣) جوتیار توفیق، سهراوهی پیشوو، ل ١٢٦.
- (٢٦٤) ههژار ل رۆژهکا باران و ژدایکهکا شازده سالی و بابهکی چل و ههشت سالی ل گهرهکا (خری) ژدایک دبیت، دهمی ژیی وی دگههسته دوو سالی دایکا وی دمريت و ژنهکا بیانی وی خودان دکهت تا ژیی وی دگههسته چوار سالان بابی وی ژنهکا دی دئینت، ئانکو ههژار ژ قیان و میهرهبانیا دایکی بی بهش بوو. بنیره: ههژاری موکریانی: سهبردهی ژیان و ون له بهرههمی ویدا، ههولیر، ٢٠١٢، ل ٨.
- (٢٦٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٤.
- (٢٦٦) ههمان ژماره.
- (٢٦٧) ههمان ژماره.
- (٢٦٨) ماموستا ههژار، سهراوهی پیشوو، ل ٥٢١.
- (٢٦٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٦)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٥.
- (٢٧٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئهیار ١٩٤٦، ل ١٨٧.
- (٢٧١) قهدری بهگ کوری فؤاد بهگ کوری جهمیل پاشایه ل سالأ ١٨٩٢ ل ئامهد (دیاربهکر) ژدایک بوویه و ل سالأ ١٩٧٣ ل دمشق مریه، ژکهقندا باپیرین وی ژدهشتا سلوی بهرهق باژیری ئامهد قه چوون و ل ویری جیگیر بون و ههر ژقی چهندی ب ناقی (زنار سلوی) دهیته بناقکر. بو پتر پیزانینان بنیره: قدری جمیل باشا (زنار سلوی)، المصدر السابق، ص ٨.
- (٢٧٢) خهلیل خهیالی موتکی (١٨٧٦ - ١٩٢٦) ژ بناق و دهنگترین وان کهسایهتیایه ئهوین ل چاریکا ئیکی ژسهدی بیستی د بواری پیشقهبرنا زمان و رموشهنبیریا کوردی دا کارکرین، و وهک دامهزینهری ئهلفوبییا کوردی ب پیتین عهرهبی دهیته هژمارتن. بنیره: هوگر طاهر توفیق، ئهلف و بیی کوردی به پیتی عهرهبی و لاتینی، وهرگیران: نهیرمان عهبدوئلا خوشناو، ههولیر، ٢٠٠٩، ل ٢٤ - ٢٥.
- (٢٧٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکی ١٩٤٦، ل ٣٢٩.
- (٢٧٤) ههمان ژماره.

- (٢٧٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٢٩.
- (٢٧٦) مه‌مدوح سه‌لیم وانلی ل سالا ١٨٩٠ ژ دایک بووه، به‌پرسی گوفارا (ژین) ل سته‌مبوول بوو هه‌تا ژماره (٢٥) کول ٢ کانوونا دووی ١٩١٩ هاتیه ده‌ریخستن، ل سالا ١٩٧٧ دجیته به‌ردلوقانیا خودی. بنیره: نازاد عوبید سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٢٠٣ - ٢٠٤.
- (٢٧٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٣٠.
- (٢٧٨) ئی د ژیده‌ری کوماری دا ب چ شیوه‌یان ئاماژه ب کار و چالاکیین قه‌دری به‌گ د (حزبا دیموکراتی کوردستان) دا نه‌هاتیه کرن.
- (٢٧٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٣٠.

پاشبەند

پاشبهندی ژماره (۲)

ناشین وان ژنیڤن پاره وهك هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان گرین^(۱).

ماوهی جیژی سهره خوئی آموزگارانی
مهدرسهی کچان له دووای ووتاره کان
سه لیک له پایه کان هه ره کسه بریکه یول
باربوی حزبی دموکراتی کوردستان کرد
که له زیرهوه نیویان ده لوسری -

۱ -	یای آعای صالح شاطری	۲۰۰	ریال
۲ -	آعای خلیل قادری	۲۰۰	:
۳ -	علی شاطری	۱۰۰	:
۴ -	رحمت شافعی	۲۵۰	:
۵ -	سیدمصطفی سیدی	۱۰۰	:
۶ -	حاجی عبدالله	۱۰۰	:
۷ -	سیدعبدالله سیدی	۱۰۰	:
۸ -	مصطفی سلطانیان	۵۰	:
۹ -	کریم احمدین نیمه پاری		:
۱۰ -	رحمن کریمی	۱۰۰	:
۱۱ -	مجید ساوجیلاجی	۱۰۰	:
۱۲ -	سیدجامی جعفری	۱۰۰	:
۱۳ -	احمد توحیدی	۱۰۰	:
۱۴ -	دکتر حاتمی	۱۰۰	:
۱۵ -	غفور بابانزاده	۵۰	:
۱۶ -	علی رحمت داودی	۱۰۰	:
۱۷ -	حسین فروهر	۵۰	:
۱۸ -	علی ریحانی	۱۰۰	:
۱۹ -	سیدقادر فتادی	۵۰	:
۲۰ -	ابراهیم بلوریان	۵۰	:
۲۱ -	سلیمان افلاطون	۵۰	:
۲۲ -	سینتو زرگری	۵۰	:
۲۳ -	علی خسروی	۵۰	:
۲۴ -	عزیز مشیری	۱۰۰	:
۲۵ -	سیدمحمد سیدی	۵۰۰	:
۲۶ -	حاجی مصطفی شاطری	۲۰۰	:
۲۷ -	حاجی صالح مکه	۵۰	:
۲۸ -	سالح سهیلی	۵۰	:
۲۹ -	قاسم کریمی	۱۰۰	:
۳۰ -	حاجی مصطفی داودی	۱۰۰	:
۳۱ -	محمد ابیالی	۵۰	:
۳۲ -	حسین فتاحی	۹۰	:
۳۳ -	حسن شیرزاد	۵۰	:
۳۴ -	آقای پاشانی	۵۰	:
۳۵ -	خلیل ساوجیلاجی	۵۰	:
۳۶ -	سالح سلیمی	۵۰	:
۳۷ -	هاشم یوسف مگری	۵۰	:
۳۸ -	حسن ولی	۱۰۰	:
۳۹ -	غنی خسروی	۵۰	:
۴۰ -	شاهسلطان فتاحی فاطمی	۵۰	:
۴۱ -	فاطمه فتاحی	۵۰	:

وله ساتی ه پاش نیوهره جیژن له نیوههست
نوواندن وخرهیکه زوردا تهواپو .

پاشبهندی ژماره (۳)

ناقین وان کەسین پاره وهک هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان

کرین^(۳).

(گههرازهوه)

برایانی خوشهوست حاجی سید محمد سیدی ومهلامحمد
امین حدادی کهچندی لهمهوپیش لهلابهن حزبی دیموکراتی
کوردستان بسواطرافی ماکو وکوردانی آارات بودانانی
شکیلاتی حزبی دیموکرات وایجادی برابتهی لهبو نهواندا

کرین^(۳) یون روزی ۱۵ - ۱ - ۲۵ به موقعیت
گههوه وه مساهرهتهی نهواندا نم آغایانهی
نوبهواوی ژیرهوه کهلهطایفهی کوردی جلالین
وهکو نوسراوه بارهوی حزبی دیموکراتی
کوردستانیان کردوه :

۱ - عیخ عبدالقادر حاکمی کوردستان ماکو
۹ - لیرهی دهسکدارو یکدانه بینج لیرهو
۳۷۵۰ ریال اسکناس -
۲ - حیدرآغای حیدرانتو ۲ لیرهو - ۵۷۰۰
ریال اسکناس -
۳ - محمد آغای اوتالی ۵۰۰۰ ریال
۴ - مصطفی آغای هردوسی مصرهکی ۹۰۰۰ «
۵ - ابراهیم آغای شرف بهلخهکی ۵۰۰۰ «
۶ - مصطفی آغاوحسن آغای بروکانو ۱۰۶۰۰ «
۷ - عمرتهبو ههسو خنقی ۱۵ سهروشک
۸ - بکر آغای جنیکی ۲۰ سهروشک
۹ - طی مسنو جنیکی ۱۰ «
۱۰ - خانوی ههسو جنیکی ۱۰ «
۱۱ - خانوادی قزلباش ۲۰ «
۱۲ - حسن آغای بلطکی ۹۰ «
(آغایانی نیوبراوی ژیرهوهش لهطایفهی میلانی
نم باربروانهیان کردوه)

۱ - عمر آغای اووموی صدری کومیتتهی محلی
لکی میلان وخلهکان ۱۵ لیرهو ۱۵۰ ریال اسکناس
۲ - حسن آغای دلانی بوخوی وطایفهی ۵۰ سهروشک
۳ - سمایل آغای معاونی صدری کومیتته ۵۰۰۰ دارتلفون
۴ - آغای محمد صدیق ههروماندهی هیزی
میلانی و شهرومعاونی ۱ بخشداری ۴۰ سهروشک
لهلین حزبی دیموکرات کوردستانهوه لهنیشتمان
یههستی وههنگاوههلهینانی نهوبرایانهسویاس کراوه -

پاشبهندی ژماره (٤)

ناقیین وان كهسین پاری ئەندامهتیا خو پیشكیشی كومیتهیا ناڤهندی یا حزبا
 دیموكراتی كوردستان كرین^(٤).

كومه گ

چەندىك اهوى پيش برای خوشه و پست ابراهيم
 ابراهيمان له لایهن كميتهى مركزى حزبى
 دموكرات كوردستان بو مهلبه ندمه كانى ملي
 جلاى . قره نى . كارى درايه كه به كومه يته -
 كانى محلى و ولايه تى نه و جيگابانه
 رابگا وده ستورائى يوويستيان بداتى پاش به جى
 هينالى كارى بى اسپير درا و چه مند روزيكه

كوردستان

ماوهى لایره ٣

كومه گ

پولانهى زيرويان له بابته بوى عشوبته وه بو كميتهى
 مركزى ناردراوه :

١ -	كميتهى قزداغ به هوى امو آغاي	٦٠٠٠	ريال
٢ -	كميتهى قره نى به هوى حيدر آغاي	١٤٩٠	"
٣ -	كميتهى آداخان به هوى عمر آغا	٣٩٩٠	"
"	تهواوى	١١٣٨٠	"

و آغايانى نو براوى زيره و وش ته م پولانهيان به كومه لا تاردوه :

١ -	آغاي عبدالله قهرمانى س. سدرى	١٠٠٠٠	ريال
٢ -	آغاي عزيز آغاي دوده كى	٣٠٠٠	"
٣ -	آغاي صديق آغاي قهرمانى	٢٠٠	"
٤ -	آغاي حسين آغاي علمشاهى	٦٠٠	"
"	تهواوى	١٦٦٠٠	"

پاشبەندی ژماره (ه)

ناقین وان کەسین هاریکاری پیشکیشی هیژین کۆمارا کوردستان کرین^(ه).

ناردنی سووقات بو

برایانی بارزانی له جبهه

و-سكو ادارى تبلیهاتی کوردستان
خبری داوه روزی ٦ گهلاویز له لایهن
اداره‌ی ناوبراوه وه ٣٠٠ چوت گۆ-
رهوی له سوقاتی خه‌لکی شاری بو
برایانی بارزانی له جبهه ناردرا.

صلوه‌ی نیوی ئه‌و کەسانه‌ی

کومه‌گیان به‌ برایانی جبهه کردو

١٨	حلی محدود فک نازی	٥٠	قالب صابون
١٩	حسن مجور	١٦	دانه کاغذ سباز ٣ قالب صابون
		١	چوت گۆرهوی
٢٠	وستاماح عباس سلمانی	٥٠	ریال نه‌غده
٢١	سۆفی‌ئی	٥٠	«
٢٢	محر الدین حمانجی	٥٠	«
٢٣	محمد احمدحاجی سلمانی قۆمه‌چی	٥٠	«
٢٤	سوری آوگری حدام شجاع‌الملك	٢٠	ده‌سه کاغذ سباز ٣ قالب صابون
		٥٠	ریال پول
٢٥	احمد حاجی سلمانی قۆمه‌چی	٥٠	ریال ٥ ده‌سه کاغذ
٢٦	عبدالحق مینه‌ی زینی	٢٠	«
		٥	«
		١٠	«
٢٧	محمدواسه‌عجل تکه‌چی شاگرد مدرسه‌ی کوردستان		
		١٠٠	ریال نه‌غده
٢٨	سدون شمسی		١ چوت کهوش

کومه‌گ

ئه‌و یایو آغایان کومه‌گیان به‌ برایانی جبهه کردو:

آغای مه‌ میرزا علی مهاجری ٤ چوت گۆره‌وی ٢ قالب صابون

« رحیم قۆمه‌چی حمادی نه‌ره ١ « ٢ «

« یای صغری خسروی ٣ « ١٥ «

آغای غنی خسروی ٥٠٠

« یای خدیجه‌ی حیدری ١٠ « ١٠ قالب صابون

آغای جعفر آغای کریمی ٥٠٠

« کارگه‌رانی چاپخانه‌ی کوردستان ٥٠٠ ریال نه‌غده

آغای نتاح انامید کارمند اداره‌ی آمار ٨ چوت گۆره‌وی ٢٠ ده‌سه کاغذ سباز

آغای حسین ندین ١٠ قالب صابون ٨ چوت گۆره‌وی

پاشبهندی ژماره (٦)

ناقین وان کەسین هاریکاری پیشکیشی هیژین کۆمارا کوردستان کرین^(٦).

صورتی اشیا ئیکێ که له طرف نیو بر اوانی خوارو ههو پيشمه رگه گانی جبهه هه بکراوه		ماوهی نیوی نهو که سانهی که کومه گیان به جبهه کرده	
نیوی دیاری	نیو و نیو بانگ	ردیف	نیو و نیو دیاری هه
٥٠ ربال	١ صالح بارامی خباط	١	٣٧ آغا یوزا حهین الیاسی ١٠٠٠ ربال نقد
١٠٠٠ ربال نقد	٢ آغا عابره خان اردلان صدوی کوبینهی سقا	٢	٣٨ مرزا حهه رسول کاراژ ٥٠٠ : :
(٢٥) بوط آرد	٣ هشت دکان علاف میرزا محمود حابیدی و خلیل صالحی و عبدالخالق و میرزا مصطفی سید نجه الدین و سید صالح و محمد بازیدی عزیزی کوری وهایی عبدالله ریبی	٣	٣٩ آیین زنی عرزنی کاروانسرا دار ١٠٠ : : : ١٥ دسه کاغذسیفار
٣ قالب مایون و دسه کاغذسیفار	٤ رحمن رشید زاده	٤	٤٠ معروف دربابی ٦ قالب مایون ٣٠ دسه کاغذی سیفار
٨ قالب مایون ١٠ دسه کاغذسیفار	٥ محمد غالب دباغی مایون ساقی کلاوژ	٥	٤١ محمدي خاطر ی ١٠٠ ربال
٤ جوت گوره وی ١٠ دسه کاغذ سیفار	٦ عبدالله حاجی کریم خباط	٦	٤٢ سلطانی عزیزیه ٣٠ :
٢ جوت گوره وی ٤١ دسه کاغذسیفار	٧ میرزا کریم فرهادی	٧	٤٣ کاکه رسول مینالی خال ١٠ دسه کاغذسیفار ٦٠ ربال نقد
١٠ قالب مایون	٨ امیر کوری کاکه رحیمی جوانبرد	٨	٤٤ مصطفی بدلی ٣ قالب مایون جوتیک گوره وی ٢٠ ربال بول
١٠ جوت گوره وی و ١٠ قالب مایون			٤٥ بارون آناز سووم ١٠ دسه کاغذسیفار ١ دسه سجه ٣ قالب مایون
			٤٦ ددان بونه ٥٠ ربال بول
			٤٧ کریمی طاهر ٥٠ ربال بول
			٤٨ بارون ارناک ١٠ دسه کاغذ ٣ جوت گوره وی ١٥ قالب مایون
			٤٩ کچی : : چکوله ٣٠ ربال نقد
			٥٠ ژنی باهون ارناک ٣٠ :
			٥١ آردوشی گوروش دوو ٨ ساله ٥٠ قالب مایون ١١ دسه کاغذسیفار
			٥٢ حاجی حلیل دانشی ٥٠ ربال
			٥٣ کریم باغچه بی خال ٣٠ دسه کاغذ دو دسه سجه ٤ قالب مایون
			٥٤ حاجی علی نوکمه بی ١٣ : : : ٥٠ ربال بول
			٥٥ محمدي خدادادی ٥٠ ربال نقد
			٥٦ عریزی گل باغی ٥٠ :
			٥٧ حسن اسکندری ٣٠ دانه کاغذی سیفار
			٥٨ عقی حسانی ٣٠ : :
			٥٩ حاجی صالحی خرازی ٣٥ :
			٦٠ رحیمی خرازی ١٥ دانه کاغذی سیفار
			٦١ حسین خرازی ١٠ دسه کاغذی سیفار
			٦٢ رحمنی ٥ : : :
			٦٣ سولفی حسن فاوچی ١٠٠ : : :
			٦٤ محمد حاجی سید کریمیان ٣ جوت گوره وی ٣٠ دسه کاغذی سیفار
			٦٥ ده قالب مایون
			٦٦ حاجی محمدي نوکمی ٣٠ دسه کاغذسیفار ١٠ قالب مایون ٢ جوت گوره وی
			٦٧ حکیمی زرگه بی خال ١٠٠ ربال نقد
			٦٨ پیش بهرگفاح مطلب آله ویسی ١٥ دسه کاغذسیفار ١٠ قالب مایون
			٦٩ خانجیران مازوچی ٥ قالب مایون ٤ دانه آرد چمن ٣ جوت گوره وی
			٧٠ بارون مشروب فروش ٢٠٠ ربال نقد
			٧١ وستا رحمان شهری و سلطانی برادی ٦٠ دسه کاغذی سیفار

پاشه‌ندی ژماره (۷)

ناقین وان که سین هاریکاری بو زیندانیین دریکا نیشتمانیدا هاتینه زیندانکرن

پیشکشکرین^(۷).

هواغایانه اعانه‌یان بومجوسین ری‌نیشتمان لهد	
پرداخت کردوه	
ردیف -	نیوونهرت
۱ -	جناب حاجی باه شیخ
۲ -	رحیم آقای سیف قاسی
۳ -	احمد آقای ایلخانی زاده
۴ -	حاجی کاوهرجن ایلخانی زاده
۵ -	ابراهیم آقای ایلخانی زاده
۶ -	سید محمدامین هیم شاعرلی
۷ -	عبدالرحمن هزار : :
۸ -	ابراهیم آقای قهرمانی
۹ -	حسن آقای دهبوری زاده
۱۰ -	حاجی کریم پنجوی
۱۱ -	رحمن ولی زاده
۱۲ -	حمید بلوربان
۱۳ -	ملا عبدالله مفتی زاده
۱۴ -	حاجی عبدالخالق حسن زاده
۱۵ -	حاجی فتح‌اله ناصری
۱۶ -	سعد ولی زاده
۱۷ -	حاجی محمد سوئی زاده
۱۸ -	رحمن عطاری
۱۹ -	عبدالکریم بلوربان
۲۰ -	عزیز صدیقی
ماوه‌له‌لایره ۳	
هواغایانه اعانه‌یان بومجوسین ری‌نیشتمان لهد	
پرداخت کردوه	
ماوی ژماره ۱۵	
۲۱ -	حاجی مصطفی و حسین داودی
۲۲ -	حاجی سید عبدالله ابوی
۲۳ -	سید جامی چهلری
۲۴ -	محمد مولوی زاده
۲۵ -	حاجی شیخ عبدالله شریفی
۲۶ -	میرزا محمد خرازی
۲۷ -	رسول جامی
۲۸ -	مصطفی محمود زاده
۲۹ -	حاجی مطلب بونقی
۳۰ -	حاجی صالح عثمانی
۳۱ -	محمد رسول سوئی زاده
۳۲ -	سید صالحیان
۳۳ -	حاجی رحمان شیرینی
۳۴ -	هاشم حلیل زاده
۳۵ -	حاجی صالح ساجیان
۳۶ -	حاجی محمد کرمانیان
۳۷ -	محمد نورکی
۳۸ -	حاجی محمد نکالی
۳۹ -	حیدر نیک قاسی
۴۰ -	دودان زارگری
۴۱ -	بنیامین عظیمی
۴۲ -	حاجی حسن کانی‌رشی
۴۳ -	آغا محمد ساوچیلانی
۴۴ -	محمد حمیدی
۴۵ -	حاجی حسن آلبانی
۴۶ -	محمد حسن بیژاده و محمد صالح زاده
۴۷ -	مناف کریمی
۴۸ -	معروف شافعی
۴۹ -	بازید شافعی
۵۰ -	ملا علی مفتی
۵۱ -	حاجی صالح خرازی
۵۲ -	مصطفی سلیمانان
۵۳ -	کریم احمدین
هجمه ۳۹۶۱۰	
(هواغایانه اعانه‌یان بومجوسین ری‌نیشتمان)	
(تهد کردوه)	
۱ -	آقای بیروت آقای امیر عثمانی
۲ -	کریم آقای کریمی
۳ -	حاجی محمد آقای حسینی
۴ -	همزه آقای عزیزی
۵ -	قادر قهرمانی
۶ -	کاوهرجن امیر عثمانی
۷ -	کاوهرجن قادری
۸ -	سلطان آقای معروفی
۹ -	عزیز آقای عباسی
۱۰ -	رحمت شافعی
۱۱ -	سلیم آقای باقری
۱۲ -	علی خان نودری
۱۳ -	بایر آقای ام‌پاری‌منگور
۱۴ -	بازید آقای کورک
۱۵ -	قادر آقای معروفی
۱۶ -	همزه آقای کریمی
۱۷ -	همزه آقای قهرمانی
۱۸ -	بازید آقای عباسی
۱۹ -	علی خسروی
هجمه ۸۰۰۰	

پاشبهندی ژماره (۹)

ناڤین وان ژنڤن پاره وهك هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتیا ژنڤن کوردستان

کرین^(۹).

[باربووله لاین یایان]

روژی جیژنی نهوای مه کهله حزب یاین
جیژن کیرابوو خانان زیره وه هه ریک به
اندازهی خسوی کومه گیان به حزب زمان
کرد سوپاسیان ای ده کهمین .

۱ -	یاسی معظم پیشوا	۲۰۰	ریسال
۲ -	رحمت شافعی	۸۰	»
۳ -	غی شامی	۲۴۰	»
۴ -	حسن داودی	۸۰	»
۵ -	حاجی مصطفی شاطری	۸۰	»
۶ -	سالم شاطری	۱۰۰	»
۷ -	حاجی قوم قلمهیی	۵۰	»
۸ -	حاجی طه زاده	۵۰	»
۹ -	ملا عبدالله مدرسی	۲۰	»
۱۰ -	سید رحمان ابویی	۵۰	»
۱۱ -	مهیدساو جیلا عجمی	۵۰	»
۱۲ -	علی خسروی	۵۰	»
۱۳ -	عزیز مشیری	۲۰	»
۱۴ -	کریم ناظمی	۴۰	»
۱۵ -	وهاب بلوری	۴۰	»
۱۶ -	عای رحمانی	۵۰	»
۱۷ -	خلیل قادری	۵۰	»
۱۸ -	سیفی قاضی	۱۰۰	»
۱۹ -	رعای زرگری	۵۰	»
۲۰ -	باباخانی	۳۰	»
۲۱ -	عزیز صدیقی	۴۰	»
۲۲ -	حاجی داودی	۴۰	»
۲۳ -	مصطفی سلطانیان	۵۰	»
۲۴ -	صدیقه ولی زاده	۵۰	»
۲۵ -	سید محمد حمیدی	۲۰	»
۲۶ -	مصطفی مؤمنی	۲۰	»
۲۷ -	دلشاد سوای	۲۰	»
۲۸ -	فتاح مصباحی	۱۵	»
۲۹ -	مصطفی بلوری	۳۰	»
۳۰ -	امامی	۱۰	»
۳۱ -	وهاب قاضی	۵۰	»
۳۲ -	حسن شیرزاد	۴۰	»
۳۳ -	آمینا الهی	۱۰	»

پهراویزین پاشبهندی

- (۱) روژناما کوردستان، ژماره (۱)، ۱۱ کانونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱
- (۲) روژناما کوردستان، ژماره (۲۹)، ۳۰ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۲۰.
- (۳) روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۴.
- (۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۲)، ۲ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۱ - ۲۱۲.
- (۵) روژناما کوردستان، ژماره (۵۶)، ۱۱ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۲۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۵۹)، ۱۸ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۳۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۷۳)، ۴ ئاب ۱۹۴۶، ل ۲۸۹.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۵۸)، ۱۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۳۴ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۹.
- (۷) روژناما کوردستان، ژماره (۱۵)، ۱۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۵۹ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۱۶)، ۱۸ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۳.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۳۱)، ۳ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۲۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۲ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۳)، ۸ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۶ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۴.
- (۹) روژناما کوردستان، ژماره (۴۶)، ۱۱ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۸۸.

ئەنجام

هەر چه‌نده ماوی حوکمرانیا کۆمارا کوردستان ماوه‌کی کورت بوو و بتنی (۱۱) هه‌یف بوون، لی دقئ ماوه‌یدا کومه‌کا گۆقار و رۆژنامه‌یین کوردی هاتنه‌ دهریخستن و به‌لاکرن وه‌ک (گۆقارا ئاوات، گۆقارا هاواری کورد، گۆقارا کوردستان، رۆژنامه‌ کوردستان، گۆقارا هه‌لاکته‌، گۆقار و رۆژنامه‌ هاواری نیشتمان، گۆقارا گروگالی مندالانی کورد، گۆقارا زانست، گۆقارا ئاگر)، ژ ناخین قان گۆقار و رۆژنامه‌یین کوردی ره‌وشا کوردان یا وی سه‌رده‌می بۆ مه‌ دیاردبیت، چونکه هه‌ر ئیک ب راما نا جه‌ی کوردان و نه‌خوشیی کوردان و هه‌یشی و ئومیدی گه‌لی کورد هاتینه‌ بناکرن.

ل ده‌می خواندنا رۆژنامه‌ (کوردستان)، و به‌ریخودانا بابته‌ و راپورتین ب ده‌قهرین ئزیر ده‌سته‌ه‌لاتداریا کوماری قه‌ گریدایی، چه‌ندین ئه‌نجام دیاردبن، ژوانان :

۱. دهرکه‌فتنا رۆژنامه‌ کوردستان مه‌زنترین ده‌سکه‌فتیا کۆمارا کوردستان بوو، چونکه ئیکه‌مین رۆژنامه‌ کوردی یه‌ ل سه‌ر پارچه‌کا ئازاد و سه‌ریه‌خویا کوردستان هاتیه‌ دهریخستن و به‌لاکرن، له‌ورا قئ رۆژنامه‌ی گرنگی و جه‌ه‌کی تاییه‌ت ل ده‌ق خه‌لکی مه‌هاباد و ده‌قهرین کوماری هه‌بوو و ناما سه‌ره‌کی یا قئ رۆژنامه‌ی بۆ خه‌لکی ئه‌و بوو، کو گه‌لی کورد وه‌ک هه‌می ملله‌تین جیهانی مافی ئازادی و سه‌ریه‌خویا نه‌ته‌وه‌یی هه‌یه‌.

۲. ئه‌م شین بیژین د ماوی حوکمرانیا کۆمارا کوردستان، رۆژنامه‌ کوردستان شیا زیده‌ترین ژماران ل کورتنترین ماوه‌یی دا به‌لاکته‌، هه‌ر چه‌نده ژیی قئ کوماری بتنی (۱۱) هه‌یف بوون، لی قئ رۆژنامه‌ی شیا تا (۱۱۳) ژمارین خو به‌لاکته‌

بکەت و ژمارە (۱۱۴) ل دەمی هاتنا هیژین ئیرانی بۆ مەهاباد د چاپخانی دا هاتە سوتن، دیسان ب چ شیوهیان ئەق رۆژنامە نە دهاتە پاش ئیخستن، بەلکو رۆژ ب رۆژ نئیسەرین زیدەتر ل دەوروبەرین خۆ کوم دکرن.

۳. رۆژناما کوردستان شیا رۆلەکی بەرز د هشیارکرنا هەستی نەتەوهیی و ئیکگرتنا کوردان دناق گەلی کورد ل کۆمارا کوردستانی دا بگیریت، چونکە رۆژناما کوردستان رۆژنامەکا شورەشگیری و نەتەوهیی بوو و کوردین کۆمارێ هزرکرن ئەو گەهشتن وی چەندا د سەری واندنا رەنگشەدایی و ژ نیشکەکی قە کوردان ئەق حوکمرانیە ب دەستخوقەئینان.

۴. هەرەسا ئەق رۆژنامە دبیتە ئیک ژ ژیدەرین هەرە گرنگ بۆ میژوویا گەلی کورد ب تاییەت میژوویا رۆژەلاتی کوردستانی، و هەر ژ ژمارا (۸) ل میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی تا ژمارە (۳۶) ل میژوویا ۱۴ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی، باس ژ میژوویا کوردان دەیتە کرن، دیسان بریکا قی رۆژنامی رەوشا کۆمارا کوردستانی و بارودۆخ و روودانین دقئ ماوهیدا ل دەقەری پەیدابوین بومە دیاردبن.

۵. دی بینین ژمارین قی رۆژنامی ل زۆریەیا دەقەرین لژیر دەستەلاتداریا کۆمارا کوردستانی دهاتنە بەلاقکرن، زیدەباری گەهشتنا قی رۆژنامی بۆ دەقەرین باشووری کوردستان (کوردستانا عیراق)، لەورا ل ژمارە (۱۳) ئەوا ب میژوویا ۱۱ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (بو حزبی دیموکراتی کوردستان) ژلایی (تیشک) ژ باشووری کوردستان بۆ رۆژنامی هاتیە هنارتن و تیدا پیروزبایان ل بلندکرنا ئالایی کوردستان دکەت.

۶. رۆژناما کوردستان پەردە ل سەر گەلەک لایەنین قەشارتی ل کۆمارێ راکرن، وەک بەلاقکرنا پیزانینین گرنگ دەبارە ی چافیکیکەفتنا رۆژنامەقانی ئیرانی دگەل قازی محەمەد و روودانین بەرپابوونا هەمی شەرین دناقبەرا حکومەتا تەهرانی و هیژین کۆمارێ دا هاتینە روودان و دیارکرنا ناقین وان کەسین خیانتە ل کۆمارێ کرین، هەرەسا قی رۆژنامی هەمی بەندین ریکەفتناما

كوردستان - ئازمريايجان ب شيوهيهكى وورد به لاقكريه، زيدهبارى دياركرنا ئابووريا كوومارى، بو ئيكه مين جار لقهكى (حزبا ديموكراتى كوردستان) تايهت ب ژنيى كوومارى قه ب ناقي (حزبا ديموكراتيا ژنيى كوردستان) هاته دامهزاندن، و ژنيى كورد ب نقيسينا بابته و راپورتان پشكدارى د روژناما كوردستان دا دكرن، دگهل دياركرنا گه لهك كار و چالاكيين دى يين ژلايى كوومارا كورستانقه هاتينه ئه نجام دان دقي روژنامى دا باس لى هاتيه كرن.

۷. دمبارهى راپورت و بابتهين روژناما كوردستان دهيته تيبينى كرن، كو زوريهيا نقيسه رين قى روژنامى نقيسه ر و چالاكفانين سياسى و هونه رمه ندين زي رهك و شارهزا بوون، ئه ق چهنده بويه ئه گهر راپورتين قى روژنامى ب شيوهيهكى ساده و كاريگهر و مضادار بهينه نقيسين، ههروهسا هندهك ژ نقيسه رين قى روژنامى به رهه مين وان ل روژنامهين ئيرانى ژى دهاتنه به لاقكرن، ژوان نقيسه ران وهك (ههژارى موكريانى) ئانكو كورد ژ كارى روژنامه قانيى نه دوور بون.

ژیدەر

ئىكەمىن : رۇژنامىن كوردى:

أ - رۇژناما كوردستان:

۱. رەفلىق سالىق و سدىق سالىق، رۇژنامەى كوردستان : مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ى ھەتاوى (۱۹۴۶)، سلىمانى، ۲۰۰۷.

ب - رۇژنامە و گوڤارىن كوردى:

۱. رۇژناما ھاوارى نىشتمان: ارگان يەكەتى جەوانانى ديموكرات كوردستان، ژمارە (۱) و (۲)، سالى ئەوھل، ۱۹۴۶.
۲. رۇژناما كوردستان، ح. د. ك. ا، ژمارە (۲۳۳)، ۱۹۹۶. (حزبا ديموكراتى كوردستانا ئيران).
۳. گوڤارا نىشتمان: گوواريكى كومەلايەتى، ئەدەبى، خویندەوارى و مانگى كوردیە، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، مەھاباد، پوش پەرى ۱۳۲۲، جولای ۱۹۴۳.
۴. گوڤارى اوات، ژمارە (۱)، سالى يەك، ۱ خەزەل وەرى ۱۳۲۴ - ۲۳ ئوكتوبەر ۱۹۴۵.
۵. گوڤارا ھاوارى كورد، ژمارە (۱)، رەزبەرى ۱۳۲۴ شمسی.
۶. گوڤارا ھەلالە، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، رەشەمەى ۱۳۲۴، بوكان.
۷. گوڤارا ھاوارى نىشتمان : بلاوكەرەوہى بىرى يىكەتى جەوانانى ديموكرات، ژمارە (۱)، سالى ھەوھل، مەھاباد، ۱۹۴۶.
۸. گوڤارا كوردستان، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، مەھاباد، ۶ كانونى يەكەم ۱۹۴۵.
۹. گوڤارا كوردستان، ژمارە (۴)، سالى يەكەم، مەھاباد، مە ۱۹۴۶.

ج - رۇژنامە و گوڤارىن كوردى يىن لسەر شىوى پەرتووكان بەلاڤكرى:

۱. جەمال نەبەز، گوڤارى نىشتمان : تەمووزى ۱۹۴۳ - مايسى ۱۹۴۴ زمانى ھالى كۆمەئەى ژىكاف و ئىدىولوژى ھورده بۇرژواى رۇشنىبرى ناسيونالىست لە كوردستاندا، سوید، ۱۹۸۳.
۲. صدىق صالح و رفلىق صالح، نامە ھفتگى كوهستان، شماره (۱ - ۸۴)، (۱۷ اسفند ۱۳۲۳ - ۱۲ اسفند ۱۳۲۵)، سلىمانى، ۲۰۱۰.
۳. كوردستان يەكەمىن رۇژنامەى كوردى ۱۸۹۸ - ۱۹۰۲، كۆكردنەوہ و پىشەكى : كەمال فوئاد، بەغداد، ۱۹۷۲.
۴. ھىمدادى حوسىن، گوڤارى گرگاى مندالانى كورد و سەرەتاي رۇژنامەنووسى پەرەردەمىي، چاپخانەى وەزارەتى پەرەردە، ھەولئير، ۲۰۰۲.

دووهمین : به لکه نامەین نه به لافکری :

أ - به لکه نامەین عیراقی :

۱. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۹۰، ص ۱۶۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۲ كانون الأول ۱۹۴۵.
۲. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۷۱، ص ۱۲۸، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ۱۰ كانون الثاني ۱۹۴۶.
۳. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۷۷، ص ۱۳۹، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۱ كانون الثاني ۱۹۴۶.
۴. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۹۳، الوثيقة رقم ۲۱۰، ص ۲۶۲، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ۴ آب ۱۹۴۶.
۵. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۹۳، الوثيقة رقم ۲۲۷، ص ۱۹۴۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۵ آب ۱۹۴۶.

سییه مین : بیرهاتنین که سایه تی :

أ - بیرهاتنین بزمانی کوردی :

۱. سدیق سألح، بیرمورهیه کانی محهمهد شاپه سندی، له بلاؤکراوه کانی بنکهی ژین، سلیمان، ۲۰۰۷.
۲. عهبدولأ سوفی کهریم سهراج، سهریازیکی ون له تاکه کۆماره کهی کوردا، یاداشت، هلسنکی، ۱۹۹۵.
۳. عهقید به کر عهبدولکهریم چهویزی، گه شتیکی به کۆماری مه هاباد دا : بیرمورهیه کانم له رۆژه لاتی کوردستاندا ۱۹۴۴ - ۱۹۴۷، ج ۲، دهمزگای چاپ و بلاؤکردنه وهی ئاراس، ههولیر، ۲۰۰۱.
۴. غه نی بلوریان، ئاله کۆک : به بۆنه ی په نجا سألهی دامه زرانده وهی حیزی دیموکراتی کوردستانی ئیران ۱۳۲۶ - ۱۳۷۶ ههتاوی، کۆکردنه وه و ئاماده کردنی : حامید گه وهه ری، Forfattares Bokmaskin، ستۆکه هولم، ۱۹۹۷.
۵. قوام السلطنه، موحاکمه کردنه کهی پيشهوا قازی محهمهد له یاداشته کانی قوام السلطنه دا، ومه گیران : موهری، ج ۴، دهمزگای چاپ و بلاؤکردنه وهی ئاراس، ههولیر، ۲۰۰۷.

٦. كهريمى حسامى، له بيرهوهريه كانم : له منداليهوه تا سالى ١٩٥٧، وهشانين ژينا نوى، سويد، ١٩٨٦.
٧. ماموستا ههژار، چيشتى مجبور، پهخشانگاي ئانا، سنه، ١٣٩٢.
٨. محهمهد همهه باقى، بيرهوهريه كانى سهييد عهزى شهمزىنى (زيندهگى من)، له بلاوكراوه كانى بنكهى ژين، سليمانى، ٢٠١١.
٩. ميرزا محمد امين مهنگورى، بهسههاتى سياسى كورد له ١٩١٤ وه ههتا ١٩٥٨، بهشى يهكهه، ج ٢، سليمانى، ٢٠٠٠.
١٠. هاشم سهليمى، پيشهواى رابوون : بيرهوهريه كانى سهعيدى هومايون، ومهريگان، رهسوول سووتانى، ههولير، ٢٠٠٧.
١١. هيمن، تاريك و روون (شيعر)، بنكهى ئهدهبى پيشهوا، ٢٠٠١.

ب - بيرهاتنين بزمانى عهههه:

١. "مذكرات شاه ايران المخلوع محمد رضا بهلوي"، ترجمه : مركز دراسات الخليج العربي، البصرة، ١٩٨٠.

چارههههه : نامههين ئهكاديمى (زانكويى):

١. آزاد محمد سعيد، كوردستان في استراتيجيه القوى الكبرى (القرن العشرون وما بعد)، أطروحة دكتوراه، كلية القانون والسياسة، جامعة صلاح الدين، ٢٠١٠.
٢. امل عباس جبر البحراني، الاذربيجانيون و دورهم السياسي في ايران ١٩٠٥ - ١٩٤٦، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ١٩٩٧.
٣. اليس هاگوب بطرس آبراهاميان، أنترانىك پاشا سيرته و دوره في الحركة القومية الأرمنية ١٨٦٥ - ١٩٢٧، رسالة ماجستير، فاكولتي العلوم الإنسانية، جامعة زاخو، ٢٠١٤.
٤. سميرة عبدالرزاق عبدالله العاني، العلاقات الإيرانية - البريطانية ١٩٣٩ - ١٩٥١، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩٧.
٥. عبدالمجيد عبدالحميد العاني، سياسة الولايات المتحدة الأمريكية تجاه ايران ١٩٤١ - ١٩٤٧، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩١.
٦. فوزية صابر محمد، ايران بين الحربين العالميتين : تطور السياسة الداخلية ١٩١٨ - ١٩٣٩، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة البصرة، ١٩٨٦.

٧. محمد خالد محمد عبدالله، مولانا خالد النقشبندی ١١٩٣ - ١٢٤٢هـ، رسالة ماجستير، كلية اللغة العربية، جامعة الأزهر، ١٩٨٠م.
٨. ناظم يونس الزاوي، التاريخ السياسي لأمتيازات النفط في إيران ١٩٠١ - ١٩٥١، أطروحة دكتوراه، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ١٩٩٩.
٩. هند طاهر خلف البكاء، العلاقات الإيرانية - السوفيتية ١٩٤١ - ١٩٥١، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ٢٠٠٥.
١٠. ياسين خالد حسن، كردستان الشرقية : دراسة في الحركة التحررية القومية فيما بين الحربين ١٩١٨ - ١٩٣٩، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة صلاح الدين، ١٩٩٥.

پینجھمین: پھرتووک:

أ - پھرتووکین کوردی:

١. نارام محمەد غەریب و کاکشار ئورەمار، میژوووی کۆماری کوردستان لە وینەدا، موزەخانەى نیشتمانى ئەمنە سوورەکە، سلیمانی، ٢٠١٣.
٢. ئافراسیاو هەورامى، پەيوەندیەکانى کوردستان و ئازەربایجان و هەرەسەینانى هەردوولا لە ساڵى ١٩٤٦ (لە بەلگە و سەرچاوەکاندا)، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٣.، رووداوەکانى رۆژەلآتى کوردستان لە چەند بەلگەنامەىەكى شورەمویدا (١٩٤٥ - ١٩٤٧)، پێشەكى و پێداچوون، یاسین سەردەشتى، لە بلاوکراوەکانى بنکەى ژین، سلیمانی، ٢٠٠٦.
٤.، مستەفا بارزانى : لە هەندىک بەلگەنامە و دۆکیومەنتى سۆقیەتیدا ١٩٤٥ - ١٩٥٨، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوهى ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢.
٥. ئەحمەد حەمە ئەمین (رەنجیار)، کۆماری کورد لە رۆژەلآتى کوردستان کانوونى دووهمى ١٩٤٦ بو تشرینى دووهمى ١٩٤٦، سلیمانی، ٢٠٠٠.
٦. ئەحمەد محمەد ناسر باومر، دۆزى کورد لە پەيوەندیەکانى عێراق - ئێراندا (١٩٣٧ - ١٩٤٧)، سەنتەرى لیکۆلینەوهى ستراىجى ی کوردستان، سلیمانی، ٢٠١٠.
٧. ئەنومەرى سولتانی و حەسەنى قازى، ژيان و شیعەرە کوردیەکانى "سەیفولقوزاتى قازى" ١٨٧٦ - ١٩٤٥، لە بلاوکراوەکانى بنکەى ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٨. ئەيوب ئەيوب زاده، لە ژیکافەوه بو کۆمار : میژوونووسى حیزبى لە ژیر تیشكى رەخنەدا، چاپخانە رۆژ، هەولێر، ٢٠١٤.

٩. ئیدریس عەبدوڵلا مستەفا، رۆژنامەگەریی منداڵان بە زمانی کوردی : لیکۆلینەوویەکی میژوویی رەخنەیی یە، بەریوەبەرایەتی چاپخانەیی رۆشنبیری، هەولێر، ٢٠٠٤.
١٠. بورهان قانع، دیوانی قانع : شاعیری چەوساوەکانی کوردستان ١٨٩٨ - ١٩٦٥، چ ٤، سلێمانی، ٢٠٠١.
١١. جەلیل گادانی، با نەبیتە درۆی پاش مردوو، ب.ج، ٢٠٠٠.
١٢.، پەنجا سال خەبات : کورتە میژووییەکی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، ب ١، چ ٢، چاپخانەیی خانە، دھوک، ٢٠٠٨.
١٣. جەمال خەزەندار، ئینسکلۆپیدیای رۆژنامەگەریی کوردی ١٨٩٨ - ٢٠١٠، پێداچوونەووە و پوختەکردن : عەبدوڵلا زەنگەنە، لە بلاوکراوەکانی سەندیکیای رۆژنامەنووسانی کوردستان، هەولێر، ٢٠١١.
١٤. جوتیار توفیق، بیلۆگرافیای رۆژنامەگەریی کوردی لە رۆژھەڵاتی کوردستان و دەرموویدا، لە بلاوکراوەکانی بنکەیی ژین، سلێمانی، ٢٠٠٧.
١٥. حامید گەوھەری، ژبانی سیاسی و کۆمەڵایەتی پێشەوا قازی محەمەد و کاریگەریی لەسەر ھەقالانی و چەند بەلگەنامەییەک، پەرتوکا (یادی ٦٠ ساڵەیی شەھیدبوونی پێشەوا و ھاوڕێیانەیی)، پێداچوونەووە : قادر وریا، چاپخانەیی رۆژھەڵات، ب.ج، ٢٠٠٧.
١٦.، کۆمەڵەیی ژبانی کوردستان، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٤.
١٧. حەسەنی دانیشفەر "ھیۆر"، بارزانی لە ویژدانی رۆژھەڵاتی کوردستاندا، بەرگی یەکەم، چاپخانەیی وەزارەتی پەروردە، هەولێر، ٢٠٠٣.
١٨. حەمە کەریم ھەورامی، ئەدەبی منداڵانی کوردی دوای راپەرین، ب ٢، بلاوکراوەیی کۆری زانیاری کوردستان، هەولێر، ٢٠٠٧.
١٩. محەمەد حەمە باقی، راپەرینی ھەمز اغای مەنگور لە بەلگەنامەیی قاجاریدا ١٨٥٤ - ١٨٨٠، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢.
٢٠. حسین مەدەنی، کوردستان و ئیستراتیژی دەولەتان، ب ٢، چاپخانەیی رۆژھەڵات، هەولێر، ٢٠٠٩.
٢١. خەلیلی فەتاحی قازی، کورتە میژوویی بنەمالەیی قازی لە ویلائیەتی موکری، وەرگێر و ئامادەکار، حەسەنی قازی، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٩.
٢٢. رەحیمی قازی، بزووتنەووی رزگاریی نەتەواپیەتی گەلی کورد و قازی محەمەد ١٩٤١ - ١٩٤٧، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠١٢.

٢٣. سادق شەرفكەندی، كورته میژووی بزوتنەوه نەتەواوەتییه‌كانی كورد، وەرگیان : تەها عەتیقی، چ ٢، چاپخانەى رۆژەه‌لآت، هەولێر، ٢٠١٢.
٢٤. سەعدى عوسمان هەروتى، بزاقى رزگاربخوازی نیشتمانی له كوردستانی رۆژەه‌لآتدا (١٨٨٠ – ١٩٣٩ز)، بلاوكراوهى كۆرى زانیاری كوردستان، هەولێر، ٢٠٠٧.
٢٥.، چەند لایەنێكى میژووی رامیاری و كۆمەلایەتی و ئابووری كوردستان له سەردەمی عوسمانییدا، له بلاوكراوهى ئەكادیمیای كوردی، هەولێر، ٢٠١٣.
٢٦. سەلاح محەمەد سەلیم هروری، عەبدولرەزاق بەدرخان (١٨٦٤ – ١٩١٨) ژیان، تیکەلین سیاسی، خەباتا چاندی، له بلاوكراوه‌كانی بنكەى ژین، سلیمانی، ٢٠٠٥.
٢٧. سەید موحەمەدی سەمەدی، ژى كاف چبوو ؟ چی دەویست ؟ وەچی ئى بەسەر هات ؟، مەهاباد، ١٩٨١.
٢٨. سدیق بۆرەكەیی (سەفی زاده)، میژووی ویژەى كوردی، ب ١، چ ٢، چاپخانەى دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٨.
٢٩. سمایی ماملی، كۆماری دیموکراتی كوردستان ١١ مانگ و ٢٠ رۆژ بەختەوهریی، كۆتایی و تراژیدیای كۆمار ١٩٤٦ – ١٩٤٧، مۆزەخانەى نیشتمانی ئەمنە سوورەكە، سلیمانی، ٢٠١٣.
٣٠. سمكو جەبارى، كۆى بەرەمە كوردییه‌كانی (جەبارى جەبارى) ی شەهید و نووسەر، چاپخانەى شقان، سلیمانی، ٢٠٠٤.
٣١. سینان هاكان، كورد و بەرخودانە‌كانی ١٨١٧ – ١٨٦٧ له بەلگەنامە‌كانی ئەرشیفى عوسمانییدا، پێشەكى و پێداچوونەوه : دكتور جەبار قادر، وەرگیان : بەكر شوانی، بلاوكراوهى ئەكادیمیای كوردی، هەولێر، ٢٠١٢.
٣٢. صلاح شیخ شرف، هیمن و ئاوارەیی و غوربەتی، له بلاوكراوه‌كانی سەنتەرى لیکولینەوه و پەخشی كۆیه، هەولێر، ٢٠١٣.
٣٣. عبدالقادر دباغی، راپەڕینی " كۆمەلەى " ی ژى كاف : وەلامیك بەنامیلکەى " ژى - كاف چ بوو ؟ "، چ ٢، ئینتشارات و تەبلیغاتی كۆمیتەى ناوەندی حیزبى دیموکراتی كوردستانی ئیران، ب.ج، ١٣٦٧ ش.
٣٤. عەبدوللا زەنگەنە، سەرجهمی بەرەمە رۆژنامە‌نووسییە‌كانی شەهید جەبار جەبارى، له بلاوكراوه‌كانی سەندیکای رۆژنامە‌نووسانی كوردستان، هەولێر، ٢٠١٠.
٣٥. عەلانەددینی سەججادی، میژووی ئەدەبى كوردی، پیاچوونەوه : سەعید كەرەمى، بلاوكردنەوهى كوردستان، سنه، ١٩٨٤.

٣٦. عهلی تهتهر نیروهیی، کورد و میژوو، ب ٢، چاپخانا سپیریژ، دهوک، ٢٠١٠.
٣٧.، میژوو یا ئیرانی ژ دامهزراندنا حکومهتا سهفهویان تا دووماهیا جهنگی
جیهانیی ئیکێ ١٥٠١ - ١٩١٨، چاپخانا سپیریژ، دهوک، ٢٠١٠.
٣٨. عهلی کهریمی، ژیان و بهسههاتی عهبدوهرهحمان زهبیحی (ماموستا عولهما)، بنکهی
چاپهههنی زاگرووس گوتنبرگ، سوید، ١٩٩٩.
٣٩.، نیشتمان بلاوکهرهوهی بیرى کۆمهلهی ژ. ک، له بلاوکراوهکانی
بنکهی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٤٠. عهلی ئەصغهری شهمیمی هههههانی، جوغرافیای کوردستانی ئیران، وهرگیان :
عبدالرحمن محمد امین زهبیحی، چاپخانهی کۆری زانیاری عیراق، بهغدا، ١٩٨٠.
٤١. علی اکبر سرهنگ، شورشای شیخ عوبهیدوللایی نههری د بهلگهنامهیین ئیرانیدا، وهرگیان و
ناصری)، توێژاندن و وهرگیان : مسعود خالد گوئی، چاپخانا پارێزگهها دهوکی، دهوک،
٢٠١٣.
٤٢. عوله (ع.م.أ)، سالییک بوو کورد نازاد نهژیا، چ ٢، ههولیر، ٢٠٠٠.
٤٣. فاخر ههسهن گوئی، سمکویی شکاک و شورهشا وی د بهلگهنامهیین ئیرانیدا، وهرگیان و
بیداچوون : نزار نهیوب گوئی، له بلاوکراوهکانی ئەکادیمیای کوردی، ههولیر، ٢٠١٠.
٤٤.، سمکویی شکاک ریههری تهفگههرا رزگاربخوازا گهلی کورد، وهرگیان :
ششان قاسم ههسهن، چاپخانا هاوار، دهوک، ٢٠١٢.
٤٥. فهرمیدوون نووری، بزاشی بارزانی، دهمزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ئاراس، ههولیر، ٢٠٠٧.
٤٦. کاکشار ئورهمار، دیمانه لهگهڵ دایکی کورد مینا قازی هاوسهری پیشهوای نهمر،
وهرگیان : دیرسم ئورهمار، موزهخانهی نیشتمانیی ئەمنه سوورهکه، سلیمانی، ٢٠١٣.
٤٧. کاوه قادری، کۆمهلهی ژ. ک تا کۆمار، بهشی یهکهم، چاپخانهی رۆژههلات، ههولیر،
٢٠٠٨.
٤٨. کهمال عهبدووللایی، سیبههری نازادی : ههوراز و نشیوهکانی میژوووی خهباتی کۆمهلهی ژ.ئ.
کاف ١٣٢٤ - ١٣٢١، له بلاوکراوهکانی بنکهی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٤٩. کهمال مهزههر ئەهمهه، تیگههیشتنی راستی : شوینی له رۆژنامهنوسی کوردیدا، چاپخانهی
کۆری زانیاری کورد، بغداد، ١٩٧٨.
٥٠. کهیوان نازاد نهنومر، ههمه رهشید خانی بانه (١٨٩٨ - ١٩٧٤)، چاپخانهی بهدرخان،
سلیمانی، ٢٠٠١.

٥١. كريس كوچيرا، كورد له سهدهى نۆزده وببيسته مەدا، وەرگيران : حەمە كەریم عارف، چ ٦، هەولیر، له بلاوكراوه كانی كتیبخانهی ئاویر، ٢٠١١.
٥٢. گوئراد مرادی، به بۆنهى سهده ساڵهى رۆژنامه نووسى كوردی یهوه، ل : قادر وریا، كوردستان، و مزارهتی رۆشنیری، آرییل، ١٩٩٨.
٥٣. مهلا مهحمودی بازیدی (١٧٩٧ - ١٨٦٧) تهرجه ما شهرفنامه یا شهرفخانێ بدلیسی، چاپخانا سپیریژ، دهوك، ٢٠٠٧.
٥٤. ماجد مهردوخ رۆحانی، ههژار بو كوردستان، چاپی نۆههه، پهخشانگای پانیز، تهران، ١٣٩٣.
٥٥. مارف خهزنه دار، میژووی ئهدهبی كوردی، بهرگی یه كهه و بهرگی سییهه : له سه ره تاوه تا سهدهی نۆزدهه، چ ٢، دهزگای چاپ و بلاوكردنهوهی ئاراس، ههولیر، ٢٠١٠.
٥٦. مالمیسانژ، جه معیهتی تهعاون و ته رهقی كورد و رۆژنامه كهی، وەرگيران : زریان رۆژه لاتی، پیدچاوه نهوهی : سدیق سالیح، له بلاوكراوه كانی بنكهی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٧.
٥٧. مهحمود مهلا عززهت، جه مهوریهتی كوردستان توژیینه وهیه کی میژووی و سیاسیه، دهزگای چاپ و پهخشی سهردهه، سلیمانی، ٢٠٠١.
٥٨. محهمه بابوئی، رۆژنامه نووسى تاییه تمه نه، بلاوكراوهی ئه كادیمای كوردی، ههولیر، ٢٠١٣.
٥٩. محهمه بایراقدار، ئیدریسی بدلیسی، وەرگيران : شكور مسته فا، چ ٢، دهزگای چاپ و بلاوكردنهوهی ئاراس، ههولیر، ٢٠٠٩.
٦٠. محمد بهالدين مهلا صاحب (ماموستا دانا)، پيشهوا قازی محمد و كووماری مه هاباد، چ ٢، له بلاوكراوه كانی كتیبخانهی ژیان، سلیمانی، ٢٠١٢.
٦١. موجته با بورزووی، بارودۆخی سیاسى كوردستان، وەرگيران : نازناز محهمه ده بدولقادر و هنده كین دی، دهزگای چاپ و بلاوكردنهوهی موكریانی، ههولیر، ٢٠٠٥.
٦٢. نهوشیروان مسته فا ئه مین، بهدهم ریگاوه گوئچنین : چه نه لاپه رهیه ك له میژوی رۆژنامه وانی ی كوردی ١٨٩٨ - ١٩٥٨، كتیبی دوهم، بهرگی یه كهه، الدار العربیه للعلوم ناشرون، بیروت، ٢٠١٣.
٦٣.، حكومهتی كوردستان كورد له كهمه ی سوڤیتی دا، چ ٢، سه نه ته ری لیكوئینه وهی ستراتییجی ی كوردستان، سلیمانی، ٢٠٠٦.
٦٤.، كورد و عه جهه م : میژوی سیاسى كورده كانی ئیران، چ ٢، سه نه ته ری لیكوئینه وهی ستراتییجی ی كوردستان، سلیمانی، ٢٠٠٥.

٦٥. ههژاری موکریانی : سهبردهی ژیان و ون له بهرهمی ویدا، دهمزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ئاراس، ههولیر، ٢٠١٢.

٦٦. هوگر طاهر توفیق، ئەلف و بیی کوردی به پیتی عهرهبی و لاتینی، وهرگیان : نهیرمان عهبدوئلا خوشناو، دهمزگای توژیینهوه و بلاوکردنهوهی موکریانی، ههولیر، ٢٠٠٩.

٦٧. هیمدادی حوسین، رۆژنامهوانی و ئەدهبیاتی نوینی کوردی، له بلاوکرارهکانی بنکهی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.

٦٨. رۆژنامهوانی کوردی سهبردهمی کواماری دیموکراتی کوردستان ١٩٤٣ - ١٩٤٧، دهمزگای چاپ و بلاوکردنهوهی بهدرخان، لوبنان، ٢٠٠٨.

٦٩. وریا جاف، کاروانی رۆژنامهگهیری کوردی، چاپخانهی ومارهتی رۆشنبیری، ههولیر، ١٩٩٨.

٧٠. یاسین خالد حهسهن، چهند لاپههیهک له میژووی گهلی کورد له رۆژهلاتی کوردستان، ب ١، چاپخانهی سیما، سلیمانی، ٢٠٠٧.

٧١. ، خویندنهوهیهکی میژووی فیکر و کهسایهتی پیشهوا قازی محهمهد، پهرتوکا (یادی ٦٠ سألهی شههیدبوونی پیشهوا و هاوڕیانی)، پیداجوونهوه : قادر وریا، چاپخانهی رۆژهلات، ب.ج، ٢٠٠٧.

٧٢. کوردستانی ئیران لیکۆئینهوهیهکی میژووی له جولانهوهی رزگارخوازی نهتهوهیی گهلی کورد (١٩٣٩ - ١٩٧٩)، دهمزگای چاپ و پهخشی سهبردهمی، سلیمانی، ٢٠٠٣.

ب - پهرتووکین عهرهبی :

١. ابن هشام، السیره النبویه، تحقیق : مصطفى الشقا و آخرون، ط٢، مجلد الثاني، ج٤، القاهرة، ١٩٥٥.

٢. احمد عبدالکریم، الصحافه الايرانیه، مدیریه الاعلام العامه، بغداد، ١٩٧٢.

٣. ادور سابیلیه، ایران مستودع البارود (اسرار الثورة الاسلامیه)، ترجمه : عزالدین محمود السراج، بغداد، ١٩٨٣.

٤. أرجی روزفلت، جمهوریه مهاباد الكردیه، ترجمه : ظاهر حمد طه، مطبعة الشهيد جعفر، د.م، ١٩٨٨.

٥. آمال السبکی، تاریخ ایران السیاسی بین ثورتین (١٩٠٦ - ١٩٧٩)، سلسله عالم المعرفة (٢٥٠)، الکویت، ١٩٩٩.

٦. برهان ابابکر یاسین، کوردستان فی سیاست القوی العظمی ١٩٤١ - ١٩٤٧، ترجمه : هوراس، مطبعة هاوار، دهوک، ٢٠٠٢.

٧. بولیفوی و جوکوف، لینیننا، دار التقدیم، موسکو، ب.ت.

٨. جرجيس فتح الله، مبحثان على هامش ثورة الشيخ عبيدالله النهري، ط ٣، دار نآراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٠.
٩. جليلي جليل، نهضة الأكراد الثقافية والقومية في نهاية القرن التاسع عشر وبداية القرن العشرين، ترجمة : باي في نازي وولاتو، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٦.
١٠. جمال خزندهار، مرشد الصحافة الكردية، مديرية الثقافة الكردية العامة، بغداد، ١٩٧٣.
١١. جمال نهبهز، الأمير الكردي مير محمد الرواندي الملقب ب "ميري كوره"، ترجمة : فخري شمس الدين سلاحشور، ط ٢، دار نآراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٣.
١٢. جورج لنشوفسكي، الشرق الأوسط في الشؤون العالمية، ترجمة : جعفر خياط، مراجعة : محمود حسين الأمين و ابراهيم احمد السامرائي، مكتبة دار المتنبى، بغداد، ١٩٦٤.
١٣. جوناثان راندل، أمة في شقاق : دروب كردستان كما سلكتها، ترجمة : فادي حمود، ط ٢، دار النهار للنشر، بيروت، ١٩٩٩.
١٤. حربي محمد، تطور الحركة الوطنية في ايران من سنة ١٨٩٠ حتى سنة ١٩٥٣، منشورات الثورة، بغداد، ١٩٧٢.
١٥. حسن الجاف، الوجيز في تاريخ ايران : دراسة في التاريخ السياسي منذ ظهور الدولة الصفوية إلى نهاية الدولة القاجارية، ج ٣، بيت الحكمة، بغداد، ٢٠٠٥.
١٦. ديفيد مكدول، تاريخ الأكراد الحديث، ترجمة : راج آل محمد، دار الفارابي، بيروت، ٢٠٠٤.
١٧. روح الله رمضاني، سياسة ايران الخارجية ١٩٤١ - ١٩٧٣ : دراسة في السياسة الخارجية للدول السائرة صوب التحديث، ترجمة : علي حسين فياض و عبدالمجيد حميد جودي، مطابع دار الشؤون الثقافية العامة، جامعة البصرة، ١٩٨٤.
١٨. روهاآت آالكوم، خوييون وثورة آگری، مراجعة : شكور مصطفى، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ٢٠٠٠.
١٩. شريف باشا : السنوات العاصفة لدبلوماسية كردية، ترجمة : شكور مصطفى، دار سپريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٤.
٢٠. رياض الصمد، العلاقات الدولية في القرن العشرين، ج ١، ط ٢، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت، ١٩٨٣.
٢١. سعدي عثمان هروتي، كوردستان والامبراطورية العثمانية : دراسة في تطور سياسة الهيمنة العثمانية في كوردستان ١٥١٤ - ١٨٥١ م، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، دهوك، ٢٠٠٨.

٢٢. صالح محمد حسن (عزت بادي)، شريف باشا حياته ودوره السياسي (١٨٦٥ - ١٩٥١)، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٢٣. صلاح محمد سليم محمود هروري، إمارة بوتان، مؤسسة موكرياني للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٠.
٢٤. طاهر خلف البكاء، التطورات الداخلية في ايران ١٩٤١ - ١٩٥١، بيت الحكمة، بغداد، ٢٠٠٢.
٢٥. ف. ف. مينورسكي، الأكراد ملاحظات وانطباعات، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٧.
٢٦. عبدالرحمن قاسم، اربعون عاماً من الكفاح من اجل الحرية، ترجمة و تقديم و هوامش : عزالدين مصطفى رسول، ج ١، ط ٢، بيروت، ١٩٩٤.
٢٧. عبدالستار طاهر شريف، الجمعيات والمنظمات والاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨ - ١٩٥٨، دار الحرية للطباعة، بغداد، ١٩٨٩.
٢٨. عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحريرية : ملاحظات تاريخية و دراسات أولية، مؤسسة موكرياني للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠١.
٢٩. عبدالهادي كريم سلمان، ايران في سنوات الحرب العالمية الثانية، دار الكتب للطباعة والنشر، بغداد، ١٩٨٦.
٣٠. عبد ربه إبراهيم الوائلي، تاريخ الإمارة البابانية ١٧٨٤ - ١٨٥١، دار الزمان للطباعة والنشر والتوزيع، دمشق، ٢٠٠٨.
٣١. عثمان علي، الحركة الكردية المعاصرة : دراسة تاريخية وثائقية ١٨٣٣ - ١٩٤٦، ط ٣، مكتب التفسير للنشر والاعلان، اربيل، ٢٠١١.
٣٢. عزالدين مصطفى رسول، حول الصحافة الكردية، مطبعة دار الجاحظ، بغداد، ١٩٧٣.
٣٣. علي تتر توفيق نيروهي، الحياة السياسية في كردستان ١٩٠٨ - ١٩٢٧، ترجمة : تحسين إبراهيم الدوسكي، مراجعة : عبدالفتاح علي البوتاني، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٧.
٣٤. علي محافظة، ايران بين القومية الفارسية والثورة الإسلامية، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، ٢٠١٣.
٣٥. غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والأحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي ١٩٢١ - ١٩٥٨، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٣٦. فاضل رسول، كردستان والسياسة السوفيتية في الشرق الأوسط، ترجمة : غسان نعسان، مراجعة : ماموستا جعفر، مؤسسة حمدي للطباعة والنشر، سلیمانیه، ٢٠٠٨.

٣٧. فرح صابر، محمد رضا شاه بهلوي الدكتاتورية والتحديث، مركز كردستان للدراسات الاستراتيجية، السليمانية، ٢٠١٤.
٣٨. قدري جميل باشا (زنار سلوبي)، مسألة كردستان : ٦٠ عاماً من النضال المسلح للشعب الكردي ضد العبودية، تنقيح وتقديم : عزالدين مصطفى رسول، ط٢، بيروت، ١٩٩٧.
٣٩. كريم حسامي، قافلة من شهداء كردستان ايران، ترجمة : نزار محمود، دار الحرية للطباعة، بغداد، ١٩٧٣.
٤٠. كمال مظهر احمد، دراسات في تاريخ ايران الحديث والمعاصر، الأمانة العامة للثقافة و الشباب، بغداد، ١٩٨٥.
٤١. ك. اكويف (هاكوبيان)، الكورد الكوران، ترجمة : نزار أيوب گولي، مراجعة وتقديم : عبدالفتاح علي البوتاني، مركز الدراسات الكوردية وحفظ الوثائق، دهوك، ٢٠٠٧.
٤٢. ماريانا خاروداكي، الكرد والسياسة الخارجية الأميركية : العلاقات الدولية في الشرق الأوسط منذ ١٩٤٥، ترجمة : خليل الجيوسي، دار أراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١١.
٤٣. مالميسانز، القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرينات، ترجمة : شكور مصطفى، دار نارس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٠.
٤٤. محمد توفيق ووردي، قافلة الشهداء الأكراد في ايران و الشعوب الايرانية، مطبعة اللواء، بغداد، ١٩٧٢.
٤٥. مسعود البارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية انتفاضة بارزان الاولى (١٩٣١ - ١٩٣٢)، كردستان، ١٩٨٦.
٤٦. ميجرسون (ميرزا غلام حسين شيرازي)، رحلة متنكر الى بلاد ما بين النهرين و كردستان، ترجمة : فؤاد جميل، ج ١، مطابع الجمهورية، بغداد، ١٩٧٠.
٤٧. ميهقان محمد حسين رشيد البامرني، سياسة الاتحاد السوفيتي تجاه الحركة القومية الكوردية التحررية في كوردستان الجنوبية (١٩٤٥ - ١٩٦٨)، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، أربيل، ٢٠٠٨.
٤٨. ف. ف مينورسكي، الأكراد ملاحظات وانطباعات، ترجمة : معروف خزندهار، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٧.
٤٩. نزار أيوب حسن الكولي، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٣٩ - ١٩٤٧، مطبوعات الاكاديمية الكوردية، أربيل، ٢٠٠٩.
٥٠. هاشم يحيى الملاح، الوسيط في السيرة النبوية والخلافة الراشدة، دار ابن الاثير للطباعة والنشر، الموصل، ٢٠٠٥.

٥١. ه. ا. ل. فشر، تاريخ أوروبا في العصر الحديث (١٧٨٩ - ١٩٥٠)، تعريب: أحمد نجيب هاشم و
وديع الضبع، ط ٥، دار المعارف بمصر، د. م، د. ت.
٥٢. هوزان سليمان ميرخان الدوسكي، جمهورية كردستان ٢٢ كانون الثاني ١٩٤٦ - ١٧
كانون الأول ١٩٤٦: دراسة تاريخية - سياسية، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٥٣. هوگر طاهر توفيق، دور الصحافة الكردية في تطوير الوعي القومي الكردي ١٨٩٨ - ١٩١٨،
دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٤.
٥٤.، قومية بلا عنوان: أسباب عدم قيام دولة كردية من حركة الشيخ
عبيدالله النهري حتى نهاية مشكلة الموصل ١٨٨٠ - ١٩٢٥، مؤسسة موكرياني للبحوث
والنشر، أربيل، ٢٠٠٦.
٥٥.، الكرد والمسألة الأرمنية ١٨٧٧ - ١٩٢٠، دار آراس للطباعة والنشر، أربيل،
٢٠١٢.
٥٦. وديع جويده، الحركة القومية الكردية نشأتها وتطورها، ترجمة: مجموعة من المترجمين،
إشراف و تدقيق: غازي برو، دار آراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٣.
٥٧. وزيرى أشو، دوسية البارزاني في محفظة ستالين الفولاذية، ترجمة و تقديم: إسماعيل
حصاف، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، هولير، ٢٠٠٨.
٥٨. وليام ايغلتن الابن، جمهورية مهاباد: جمهورية ١٩٤٦ الكردية، ترجمة وتعليق، جرجيس فتح
الله، دار آراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٢.
٥٩. ويلسون ناتانيل هاول، الكورد و الاتحاد السوفيتي، ترجمة: ضياء الدين المرعب، مراجعة:
فؤاد حمه خورشيد و فائزة رشيد جمعة، مطبعة أيلاف، بغداد، ٢٠٠٦.

ج- پهرتووكين فارسي:

١. ابراهيم افخمى، تاريخ فرهنگ و ادب موكریان مهاباد و سردشت و اشنوويه، جلد اول و دوم،
بى. جا، ١٩٧٣.
٢. باقر عاقلی، شرح حال رجال سياسى و نظامى معاصر ايران، جلد اول، تهران، نشر گفتار با
همكارى نشر علم، ١٣٨٠ ه. ش.
٣. جعفر مهدى نيا، زندگى سياسى قوام السلطنه، انتشارات گلديس، تهران، ١٣٧٨ ش.
٤. حاميد گوهرى، جمهورى كردستان ١٩٤٦/١٢/١٧ - ١٩٤٦/١/٢٢، ترجمه: حسن ماورانى،
اربيل، ٢٠١٣.
٥. سيد محمد صمدى، نگاهى به تاريخ مهاباد، نشر رهرو، تبريز، ١٣٧٣.

۶. محمد ترکمان، اسرار قتل رزم آرا، خدمات فرهنگی رسا، تهران، ۱۳۷۰ ش.
۷. محمد تمدن، اوضاع ایران در جنگ اول یا تاریخ رضائیه، کتابفروشی اسلامیه، رضائیه - ارومیه، ۱۳۵۰.
۸. محمد معین، فرهنگ معین، ج ۲، موسسه و انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۵.

د- بهرتووکین ئینگلیزی:

1. Robert Eccleshall and Graham Walker, BIOGRAPHICAL DICTIONARY OF BRITISH PRIME MINISTERS, London, 1998.

شه‌شەمین : قەكۆلینین بە لاقەری :

أ- قەكۆلینین بزمانی كوردی :

۱. ئاركیبۆلد بولوك رووزقنیت، كۆمارا كوردان ل مه‌هابادی، گوڤارا واته، ژماره (۵)، هه‌ولیر، ۲۰۱۰.
۲. ئازاد عوبید سالح، فەرهنگی روژنامه‌نووسانی كوچ کردووی كورد، گوڤارا روژنامه‌قانی، ژماره (۳)، هه‌ولیر، ۲۰۰۰.
۳. ئاسۆ لاله، حسن قزلیجی : سەرنووسەری گوڤاری "هەلالە"، روژناما كوردستان، ژماره (۲۵۷)، ۱۹۹۸.
۴.، صدیق انجیری آذر، روژنامه‌ی كوردستان، ژماره (۲۵۷)، ۱۹۹۸.
۵. ئەحمەد باوەڕ، عیراق - ئێران لە چوار چۆی پەیوەندی نیوان ولاتە زەهێزەکاندا و کاریگەریی ئەسەر دۆزی كورد (۱۹۴۳ - ۱۹۴۵)، گوڤارا دۆسی ئێران، ژماره (۱۵)، سلێمانی، ئەیلوولی ۲۰۰۹.
۶. ئەحمەدی شەریفی، سەرنووسەری روژنامه و گوڤاری كوردستان (۱۲۸۲ - ۱۳۵۸ هەتاوی)، گوڤارا روژنامه‌نووس، ژماره (۴)، هه‌ولیر، ۲۰۰۵.
۷. ئیدریس عەبدوڵا مستەفا، گروگالی مندالانی كورد : پێشەنگە گوڤاری دنیای روژنامه‌گەریی مندالان، گوڤارا روژنامه‌قانی، ژماره (۱۱ - ۱۲)، هه‌ولیر، ۲۰۰۳.
۸. تاهیر حاجی میرخان، چۆنیەتی دامەزراندنی (كۆمەڵە ئێك) و دەرکردنی گوڤاری (نیشتمان)، گوڤارا خەباتی قوتابیان، ژماره (۴۰)، ۲۰۰۰، هه‌ولیر.
۹. جەعفەر حوسین پوور (هیدی) "حەسەن قازی"، چوارده بەلگەنامە‌ی حکوومەتی میلیی كوردستان لە مه‌هاباد، گوڤاری ژین، ژماره (۲)، سالی دووهم، سلێمانی، ۲۰۱۰.

۱۰. جوتیار حاجی توفیق، کتیبی : "رۆژنامه نووسی کوردی سەردەمی کۆماری دیمۆکراتی کوردستان ۱۹۴۲ - ۱۹۴۷" راستکردنەوی هەندیک لە هەلەکانی، گوڤارا رۆژنامه نووس، ژمارە (۵)، هەولێر، ۲۰۰۵.
۱۱. ح. ماوەرانی، رۆژنامه گەری کوردی لە کوردستانی رۆژھەلات، گوڤارا هاوار، ژمارە (۵)، ئەمانیا، ۱۹۹۹.
۱۲. ھەمە سەلح فەرھادی، رۆژنامه نووسی منداڵان لە کوردستاندا، گوڤارا رۆژنامەقانی، ژمارە (۲)، هەولێر، ۲۰۰۰.
۱۳. دانەرێ نەدیار، بیرەمەری دوو رۆژنامە نووسی ئێرانی لەمەر کۆماری کوردستان (۱۹۴۶)، وەرگیان : ئەنومەری سوێتانی، گوڤارا گزینگ، ژمارە (۲۴)، سوید، هاوینی ۱۹۹۹.
۱۴. رەفیق سەلح ئەحمەد، ئیندیگیسی رۆژنامەوانی نەینیی کوردی تا ۱۴ ی تەموزی ۱۹۵۸، بەشی یەكەم، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱)، هەولێر، ۲۰۰۴.
۱۵. سازیان تائب سەلح، رۆژنامە گەری لە رۆژھەلاتی کوردستان چاپەمەنی سەردەمی کۆماری تا رۆژنامەکانی ئاشتی و رۆژھەلات، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۷)، هەولێر، ۲۰۰۶.
۱۶. سەدیق سەلح، رۆژنامە "کوردستان" مەھاباد، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ (۱۹۴۶)، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱۱)، هەولێر، ۲۰۰۷.
۱۷. شادمان مەلا ھەسەن، رۆژنامە "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەیی ناوەندی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێران، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۴)، هەولێر، ۲۰۰۵.
۱۸. گوڤار و رۆژنامەکان، گوڤارا رۆژی نوێ، ژمارە (۱۰)، سلیمانی، ۱۹۶۱.
۱۹. ع. زو رەفیق سەلح ئەحمەد، رابەری رۆژنامە نووسی کوردی، گوڤارا رۆژنامەقانی، ژمارە (۱۱ - ۱۲)، هەولێر، ۲۰۰۳.
۲۰. عبدالجلیل صالح، کۆمارا کوردستانی " ۲۲ کانوینا دووی سالا ۱۹۴۶"، گوڤارا مەتین، ژمارە (۱۶۰)، خولە، ۴، دھوک، ۲۰۰۷.
۲۱. عبدالوھاب تالەبانی، گوڤاری کوردستان : لاپەرەیک لە میژووی رۆژنامە نووسی کوردیمان لە کوردستانی ئێران، گوڤارا رۆشنبیری نوێ، ژمارە (۱۰۵)، بغداد، ۱۹۷۹.
۲۲. عەلی کەریمی، رۆژنامە "کوردستان" ی سەردەمی جەھووری کوردستان لە مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ی ھەتاوی (۱۹۴۶)، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱۱)، هەولێر، ۲۰۰۷.
۲۳. قارەمان ھەیدەر ھەمان، رۆژی کوردە عێراقییەکان لە کۆماری کوردستان ۱۹۴۶ز، گوڤارا میژوو، ژمارە (۲۸)، سالی ھەوتەم، هەولێر، ۲۰۱۳.

٢٤. كاكشار ئورهمار، "ههقیهیشین ب داییکا كورد مینا قازی ره خه مخورا بندهستی و ههژاریا گه ئی كورد"، هاقیبون (گوقارا)، ژماره (١٠)، پشكا ئیكى، بهرلین، ٢٠٠٢.
٢٥. كهمال غه مبار، ئاومردانه وهیه کی خیرا له رۆژنامه نووسی مندا لانی كورد، ژماره (١٥٦)، ههولیر، ٢٠٠١.
٢٦. كورمانج حه کی، دهولته تی كۆماری كوردستان (١٩٤٦ - ١٩٤٧) دهره زهیه ك، ومركییران : ئاسۆس محهمه د مه لا قادر، گوقارا كاروان، ژماره (١٧٢)، ههولیر، ٢٠٠٣.
٢٧. مامه ند رۆژه لات، په یوه ندییه كانی كورد ئازمربایجان هه ره شه كان، دمره ته كان، گوقارا دۆسی ئیران، ژماره (٥)، سلیمانی، شوباتی ٢٠٠٧.
٢٨. مه حمود مه لا عزه ت، با بۆچوونه شیواو و هه له كان راست بکهینه وه، گوقارا گزینگ، ژماره (١٤)، سوید، زستانی ١٩٩٧.
٢٩. پیشه وا له سه رده می سه رۆك كۆماردا، گوقارا رابوون، ژماره (٢)، سوید، ١٩٩١.
٣٠. قازی محهمه د له ناو رووناکی میژوودا، گوقارا مامۆستای كورد، ژماره (٢٤ و ٢٥)، سوید، زستان و به هاری ١٩٩٥.
٣١. محهمه دی شاپه سه ند، رۆژنامه ی كوردستانی نوی، ژماره (١١٩)، ١٩٩٤.
٣٢. مسته فا مه عروفی، باسیك سه باره ت به رۆژنامه نووسی كوردی له كوردستانی ئیران، گوقارا كاروان، ژماره (١٢٠)، ههولیر، ٢٠٠٠.
٣٣. گوقارا و رۆژنامه كانی كوردستانی ئیران، رۆژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨.
٣٤. موحه مه د حه سه ن پور، دامه زرانندی كۆمه له ی " ژ، ك " و چه ند راستیه ك، گوقارا كاروان، ژماره (١٦٠)، ههولیر، ٢٠٠١.
٣٥. نه وزاد عه لی ئه حمه د، دهولته مه ند كردنی بابه تی رۆژنامه گه ربی كوردی له كوردستانی ئیراندا سه ده ی بیسته م، گوقارا رۆژنامه نووس، ژماره (٤)، ههولیر، ٢٠٠٥.
٣٦. هانا، مامۆستا محهمه دی شاپه سه ندی : بیته چن و نووسه ری رۆژنامه و گوقاره كانی سه رده می كۆماری كوردستان، رۆژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨.
٣٧. هیمداد حوسین به كر، حه فته نامه ی كوهستان : لاپه ره یه کی كه م ناسراو له میژووی ئه ده ب و رۆژنامه نووسی كوردیدا، گوقاری سه نته ری برایه تی، ژماره (٥)، ههولیر، ١٩٩٨.
٣٨. دهره زهیه ك بۆ رۆژنامه وانیی كوردی - فارسی و چه ند سه ره قه له میك، گوقارا كاروان، ژماره (١٧٠)، ههولیر، ٢٠٠٣.

٩. مؤلف مجهول، جمهورية كوردستان ١٩٤٦ - ١٩٤٧، ترجمة : فؤاد قادر، مجلة گولان العربي، العدد (٧٧)، أربيل، ٢٠٠٢.
١٠. ناظم يونس عثمان، البارزانيون و جمهورية كوردستان : دراسة في ضوء الوثائق العراقية غير المنشورة، مجلة جامعة دهوك، المجلد (١٣)، العدد (١)، دهوك، ٢٠١٠.
١١. هوگر طاهر توفيق، الشيخ عبدالقادر النهري ١٨٥١ - ١٩٢٥ الواجهة السياسية الكردية الأولى في استانبول في الربع الأول من القرن العشرين، مجلة جامعة زاخو، المجلد (١)، العدد (١)، ٢٠١٣.

حفتهمين : بهرتووكين نهسكلويديا:

١. عبدالوهاب الكيالي وآخرون، موسوعة السياسة، الأجزاء (١، ٢، ٣، ٥)، ط ٢، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، دار الهدى، بيروت، ١٩٩٠.

فهرستا كهسايهتي و زاراڤ و جهان

چه

بهريتانيا، ۱۱، ۴۳، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲،
۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۶۰، ۳۳۳

بوکان، ۹۵، ۱۱۹

تھبریز، ۱۹، ۲۸، ۴۵، ۶۰، ۶۵، ۷۰، ۱۱۲، ۱۳۶، ۱۳۷

۱۳۹، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸

۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۳۵

۲۷۲، ۲۷۴

جلالی، ۸۲، ۸۷

خوی، ۳۷، ۶۲، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۹۲، ۱۰۶، ۱۱۹، ۱۵۷

۲۵۷

رضائیه، ۴۲، ۸۲، ۳۲۸

روژھه لاتا کوردستان، ۹، ۱۰، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۹

۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۵۹، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۷، ۷۹

۸۱، ۱۱۹، ۲۰۰

سهردهشت، ۸۲، ۹۱، ۱۱۴، ۱۴۲، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۱

۱۹۰

سهقن، ۷۶، ۸۲، ۹۱، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۳

۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۸۷

۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱

سندوس، ۸۲، ۱۰۱

شاپور، ۸۲، ۲۲۴

شنو، ۶۹، ۸۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۱۹، ۱۵۹

۱۶۰، ۱۶۱، ۲۳۰، ۲۴۷، ۲۶۶

قرمئی، ۸۲، ۸۷

کومارا کوردستان، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۲۹، ۳۲، ۳۳

۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۹، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۵، ۶۷

۶۸، ۷۰، ۷۴، ۷۶، ۷۹، ۸۴، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۵

۹۹، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۹، ۱۲۷، ۱۳۱

۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۵، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۶۱

۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴

۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۸، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۷

۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳

۲۲۴، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۳

۲۴۴، ۲۴۷، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۳۰۱، ۳۰۹، ۳۳۳

۳۳۴

ماکو، ۸۲، ۸۷، ۹۱، ۲۵۷

مههاباد، ۱۲، ۱۳، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳

۳۴، ۳۶، ۳۷، ۴۱، ۴۲، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۹، ۵۱، ۵۲

۵۳، ۵۴، ۶۰، ۶۲، ۶۳، ۷۴، ۷۸، ۸۰، ۸۴، ۸۵، ۸۶

۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۳

۱۰۴، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲

۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۷

۱۴۴، ۱۴۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۴

۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲

۲۱۴، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۳

۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴

۲۴۵، ۲۵۷، ۲۶۲، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۷۱، ۲۷۲

۲۷۴، ۲۸۱، ۲۸۳، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۰

۳۲۲، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۱

نهغهده، ۹۲، ۹۵، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۱۹، ۲۲۳، ۲۷۷

نازمریاجان، ۳۷، ۵۹، ۷۸، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۴۴

۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸

۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶

۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۸۶، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶

۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۵۱، ۲۶۹، ۲۷۲، ۳۱۱، ۳۱۸

۳۳۰

ئهمریکا، ۱۱، ۱۱۰، ۱۳۱، ۱۷۲، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱

۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۹، ۲۰۳، ۳۳۳

١٥٩، ١٩٨، ٢١١، ٢١٣، ٢١٤، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٩،
 ٢٢٠، ٢٢٢، ٢٢٥، ٢٣٤، ٢٣٦، ٢٤٤، ٢٧٥، ٢٨١،
 ٢٨٢، ٢٩٤، ٢٩٨، ٢٩٩، ٣٠٠، ٣١١، ٣٣٣

حزب ديموکراتيا ژين کوردستان، ١١، ٢٠٧،
 ٢٣٩، ٢٤٠، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٦، ٢٨٢، ٣٠٥،
 ٣٣٤، ٣١١

حزب نازاديوخوازا کوردستان، ٢٤
 حکومهتا تهرانی، ١٠، ١١، ٧٠، ١٣١، ١٣٣، ١٣٤،
 ١٣٦، ١٣٨، ١٣٩، ١٤٠، ١٤١، ١٥١، ١٦٠، ١٦٤،
 ١٦٥، ١٧٠، ١٧٢، ١٨٥، ٢٠٩، ٣١٠، ٣٣٣

حکومهتا نازمربايجانی، ١١، ١٣١، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٧،
 ١٦٣، ٣٣٣

دياری کۆمهلهی ژیکاف بو لاوانی کورد، ٢٦
 روز ژمیری کۆمهله، ٢٦
 روزا کورد و شهقا عهجهم، ٢٢
 روزناما کوردستان، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٠، ١١، ١٢، ١٣،
 ١٥، ٢٧، ٣٤، ٣٩، ٤٧، ٥٢، ٥٣، ٥٥، ٥٧، ٥٩، ٦٠،
 ٦١، ٦٢، ٦٣، ٦٤، ٦٥، ٦٦، ٦٨، ٦٩، ٧٠، ٧٢، ٧٣،
 ٧٤، ٧٥، ٧٦، ٧٩، ٨٠، ٨١، ٨٢، ٨٣، ٨٥، ٨٦، ٨٧،
 ٨٨، ٨٩، ٩١، ٩٢، ٩٤، ٩٥، ٩٧، ٩٨، ٩٩، ١٠٠، ١٠١،
 ١٠٣، ١٠٤، ١٠٥، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١١٠، ١١١،
 ١١٢، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١١٦، ١١٧، ١١٨، ١١٩،
 ١٢٢، ١٢٣، ١٢٤، ١٢٥، ١٢٦، ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩،
 ١٣٠، ١٣١، ١٣٣، ١٣٤، ١٣٦، ١٣٧، ١٣٨، ١٤١،
 ١٤٢، ١٤٣، ١٤٥، ١٤٦، ١٤٧، ١٤٨، ١٥٠، ١٥٢،
 ١٥٣، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٧، ١٥٨، ١٥٩، ١٦٠، ١٦١،
 ١٦٢، ١٦٣، ١٦٤، ١٦٥، ١٦٦، ١٦٧، ١٦٨، ١٦٩،
 ١٧٠، ١٧١، ١٧٢، ١٧٣، ١٧٤، ١٧٥، ١٧٧، ١٧٩،
 ١٨٠، ١٨١، ١٨٢، ١٨٣، ١٨٤، ١٨٥، ١٨٦، ١٨٧،
 ١٨٨، ١٨٩، ١٩٠، ١٩١، ١٩٢، ١٩٣، ١٩٤، ١٩٥،
 ١٩٦، ١٩٧، ١٩٨، ١٩٩، ٢٠٠، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٠٣،
 ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٧، ٢٠٩، ٢١٠، ٢١١، ٢١٢، ٢١٣،
 ٢١٤، ٢١٥، ٢١٧، ٢١٨، ٢١٩، ٢٢٠، ٢٢١، ٢٢٢

ئورمیه، ٢٠، ٢١، ٤١، ٤٢، ٩٩، ١١٤، ١١٩، ١٣٦، ١٣٧،
 ١٥٧، ١٦٢، ١٦٥، ٢٥٦، ٢٥٧

فیران، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٢، ١٣، ١٩، ٢٥، ٢٩، ٣٠، ٣٢، ٣٣،
 ٤٠، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٤٩، ٥١، ٥٢،
 ٥٩، ٦٠، ٦٧، ٦٨، ٧٠، ٧٦، ٧٨، ٨١، ٨٢، ٩٠، ١٠٣،
 ١٠٥، ١١١، ١١٤، ١١٥، ١١٩، ١٢٠، ١٢١، ١٢٧،
 ١٣٦، ١٣٨، ١٤٠، ١٤٢، ١٤٥، ١٥٠، ١٥٣، ١٥٤،
 ١٥٦، ١٥٧، ١٦٣، ١٦٤، ١٦٦، ١٦٧، ١٦٩، ١٧٠،
 ١٧٢، ١٧٩، ١٨٠، ١٨٣، ١٨٧، ١٩٠، ١٩٣، ١٩٤،
 ١٩٧، ١٩٨، ٢٠٢، ٢٠٣، ٢٥٧، ٢٦٢، ٢٦٦، ٢٦٨،
 ٢٧٥، ٢٧٧، ٢٨٥، ٣١٥، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٠، ٣٢١،
 ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٨، ٣٢٩، ٣٣٠

ئیکهتیا سوڤیهت، ٤٣، ٥٩، ١٦٩، ١٧٠، ١٧١، ١٧٢،
 ١٧٤، ١٧٥، ١٧٦، ١٧٧، ١٧٩، ١٨٠، ١٨١، ١٨٢،
 ١٨٣، ١٩١، ١٩٣، ١٩٧، ١٩٩، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٠٣،
 ٢١١، ٢١٢، ٢١٣، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٤٣، ٢٧٧، ١٠، ١١،
 ٣٣، ٧٧، ١٠١، ١٢٧، ١٣١، ١٦٦، ١٦٩، ١٧٠، ١٧٥،
 ١٨٣، ٣٣٣

زاراڤین سیاسی و کارگیری

پیشهوار، ٥٩، ٦٧، ٦٩، ٨٠، ٨٣، ٨٤، ٨٧، ٩٤، ١٠٠،
 ١٠١، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١٢٥، ١٢٩، ١٣٠، ١٣٥،
 ١٤٧، ١٥١، ١٦٢، ١٦٦، ١٦٧، ١٧٤، ١٨٦، ١٨٧،
 ١٩٢، ٢١٢، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٧، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٤٣،
 ٢٤٤، ٢٤٦، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٣٠

جهژنا سهربهخویی، ٥٧، ٨٧، ٩٠، ٢٤١، ٣٣٣

حزب ديموکراتی کوردستان، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٠،
 ١١، ١٢، ١٣، ١٥، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٤٩، ٥٤، ٥٧،
 ٦٢، ٦٤، ٧٠، ٧٧، ٧٨، ٧٩، ٨٠، ٨١، ٨٢، ٨٣، ٨٤،
 ٨٥، ٨٦، ٨٧، ٨٨، ٨٩، ٩٠، ٩١، ٩٢، ٩٤، ٩٧، ٩٩،
 ١٠٣، ١٠٦، ١٠٧، ١١٢، ١٢٠، ١٢١، ١٢٢، ١٤٠

کەسایەتی

(قەوام السلطنە، ١٦٧، ١٧٢، ١٨٠)

١. کەبرای عظیمی، ١٠٠، ٢٣٠، ٢٤٠، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٨٢

ابراهیم ابراهیمیان، ٨٧، ٨٢

ابن الاثیر، ٢٧٣، ٣٢٦

ابن الحاجب، ٢٦٢، ٢٦٣

بابا ظاهر عریان، ٢٦٩

جەعفەر باقرۆف، ١٦٩

جەعفەر پێشەوهری، ١٥٤، ١٥٦، ١٥٧، ١٥٩، ١٦٤، ١٦٧، ١٩٣

جەعفەر سولتان هه‌ورامان، ٢٤

جعفر آغای شکاک، ٧٠

ح قزنجی، ٦٨

حاجی سید بابا شیخ، ١٠٠، ٢٤٨

حاجی سید عبدالله طه زاده، ٢٢٧

حەسەنی قزنجی، ٣٥

حەمە رمشید خان، ٢٤، ٨٥، ٦٧

حمزە آغای مەنگور، ٧٠

خجیجەهی مجدی، ٧١، ٢٤٤

خدیجەهی بابا سوری، ١٠٠، ٢٤٤

خوشەوی خەلیل، ١٥٠، ١٩١

خیرالله عەبدولکەریم، ١٥٢

دلشاد رەسوولی، ٣٩، ١٧٤، ٢٠٠

رەزم ئارا، ١٤٠، ١٤٣، ١٤٤، ١٤٧، ١٤٨، ١٥٣، ١٨٦، ١٨٨، ١٩٠

رحیم لشکری، ٢١٦، ٢٢٣

رزا شاھ پەهلەوی، ١٠، ٢٣، ٢٤، ٤٣، ٦٩، ٧٠، ١٠٣

١٣٤

رشید عزیززی، ١٠١

زێرو بەک، ٩٤، ٩٦، ٩٨، ١٥٥

ساق (اسحق)، ٢٦٣

٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٣٠، ٢٣١

٢٣٢، ٢٣٣، ٢٣٤، ٢٣٥، ٢٣٦، ٢٣٧، ٢٣٩، ٢٤٠

٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٤٨

٢٤٩، ٢٥٠، ٢٥١، ٢٥٢، ٢٥٣، ٢٥٤، ٢٥٥، ٢٥٦

٢٥٧، ٢٥٨، ٢٦٠، ٢٦١، ٢٦٢، ٢٦٣، ٢٦٤، ٢٦٥

٢٦٦، ٢٦٧، ٢٦٨، ٢٦٩، ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٣

٢٧٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٧، ٢٧٨، ٢٧٩، ٢٨٠، ٢٨١

٢٨٢، ٢٨٣، ٢٨٤، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٧، ٢٨٨، ٢٨٩

٢٩٠، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤، ٢٩٧، ٣٠٤، ٣٠٦

٣٠٩، ٣١٠، ٣١١، ٣١٥، ٣٣٣، ٣٣٤

روژناما نامە هفتگی کوهستان، ١٣

زانست، ٣٧، ٣٩، ٧٨، ١٠٥، ١٧٠، ١٧١، ٢٢٦، ٢٤٣

٢٤٥، ٢٤٧، ٢٦٢، ٢٦٤، ٢٦٧، ٣٠٩

گروگائی مندالانی کورد، ٣٧، ٣٨، ٥٤، ٥٥، ٣١٥

گوڤار و روژناما هاواری نیشتمان، ١٣، ٣٠٩

گوڤارا کوردستان، ١٣، ١٤، ٢٠، ٣٣، ٤١، ٥٢، ٨٨، ٩٥، ١١٢، ٢٣٢، ٣٠٩

گوڤارا نیشتمان، ١٣، ٢٨، ٤٨، ٤٩

گوڤارا هاواری کورد، ١٣، ٣٠٩

گوڤارا هه‌لاله، ١٣، ٣٥، ٣٠٩

قاراوا، ١٤١، ١٤٣، ١٤٤، ١٨٧، ١٨٨

قوتابخانا خسرووی، ٦٢

کۆمه‌لا (J.K)، ٢٦، ٣٢

کۆمه‌لا خێرخوازا کوردی، ٢٤

کۆمه‌له‌ی ژیانه‌وه‌ی کوردستان، ٢٥، ٤٧، ٣١٩

ئالایی کوردستان، ٩٠، ١٠٧، ١٢٥، ١٢٦، ١٧٧، ٣١٠، ٣٣٣

ئاله‌کۆک، ٢٧، ١٢١، ٣١٦

یالتا، ١٧١، ١٨١، ١٩٩

ئاوات، ٣١، ٣٢، ٤٩، ٢٧٢، ٣٠٩

ئه‌تلانتیک، ٧٧، ١٢٠، ١٧١، ١٧٢، ١٧٣، ١٨١

۱۰۶، ۱۰۵، ۱۰۴، ۱۰۳، ۱۰۰، ۹۹، ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۱
 ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۸، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰
 ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۴۹
 ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۰
 ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰
 ۱۷۴، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۴، ۲۱۰، ۲۱۲
 ۲۱۴، ۲۱۷، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۰
 ۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۷، ۲۴۸
 ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۹۲، ۳۰۴، ۳۱۰، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۳
 ۳۳۰، ۳۳۳
 قاسم آغای ایلخانی زاده، ۲۷۸، ۲۲۹، ۲۲۷، ۹۲
 قاسم حجازی، ۷۲
 قاضی علی، ۲۶۷، ۲۶۸
 قهدری بهگ جهمیل پاشا، ۲۷۴
 قهره‌نی ناغای مامه‌ش، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷
 ئینین، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۲
 مه‌حمود خان دزئی، ۲۴
 مه‌زمری بله زاده، ۱۰۰، ۲۴۵، ۲۴۷
 مه‌لا جامی، ۲۶۲
 مه‌لا حسن ابن عثمانی، ۲۶۶
 مه‌لا حسین مجدی، ۲۳۴، ۲۸۱
 مه‌لا خه‌لیل، ۲۴، ۴۵
 مه‌لا خه‌لیلی مه‌نگور، ۶۷
 مه‌لا عبدالله بیرمباب (انی عبدالله)، ۲۶۴
 مه‌لا علی قزنجی تورجانی، ۲۶۱
 مه‌لا مصطفی، ۸۴
 محهمه‌د رزا په‌هله‌وی، ۲۵، ۴۶
 محهمه‌د شاپه‌سه‌ندی، ۲۹، ۳۱، ۴۹
 محهمه‌د نانه‌وازاده، ۷۹، ۱۲۲، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲
 ۱۹۲
 محهمه‌د ئه‌مین معینی، ۲۰۹، ۲۷۶
 محهمه‌دی ته‌مه‌دون، ۲۱، ۴۲
 محمد حسین خان سیف قاضی، ۷۱، ۹۶

سه‌دیق ئه‌نجیری ئازم، ۳۶، ۵۳
 سه‌مه‌ند سیامه‌ندوف، ۱۷۵، ۱۷۶، ۲۰۱
 سه‌ید محهمه‌دی حه‌میدی، ۳۳
 ستالین، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۴
 ۳۲۷
 سمکو شکاک، ۲۰، ۲۱، ۱۱۷، ۱۲۶
 سید عبدالقادر گیلانی، ۷۲
 سید محمد طه‌ زاده، ۷۱
 سیف القضاة، ۲۶۸، ۲۶۹
 شیخ بابا سعید، ۲۶۹
 شیخ سه‌عید پیران، ۶۷، ۲۷۵
 شیخ مه‌حمود حه‌فید، ۶۷
 شیخ معروفی نودی، ۲۶۵
 صدیق حیدری، ۸۴
 عبدالقادر فتاحی قاضی، ۷۲
 عبدالقادر مدرسی، ۹۱
 عه‌بدوئرهمان زه‌بیحی، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۴۶، ۴۹
 ۳۲۱
 عه‌بدوئرهمان به‌درخان، ۲۰، ۴۰، ۳۲۰
 عه‌زیز زه‌ندی، ۲۴، ۴۵
 عه‌قید به‌کر حه‌ویزی، ۱۵۱
 عه‌لی قازی، ۳۷
 عه‌زت عبده‌زه‌زیز، ۱۴۳، ۱۴۴
 عه‌شرت عظیمی، ۱۰۰، ۲۴۴
 عصمت قاضی، ۹۹، ۲۴۴
 علی خسروی، ۹۱، ۹۵، ۲۲۳، ۲۳۶
 غنی خسروی، ۶۲، ۸۴
 فتاحی قاضی، ۲۱۴، ۲۴۷، ۲۷۴
 فقیه طیران، ۲۶۹
 قادر مدرسی، ۸۳، ۲۱۵، ۶۰
 قازی محهمه‌د خضری، ۱۵۹
 قازی محهمه‌د، ۱۱، ۳۳، ۳۷، ۵۷، ۵۹، ۶۵، ۶۷، ۶۹
 ۷۰، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۹۰

محمد مبلغی، ۱۰۱
محمد نانهوازاده، ۹۱
مستهفا خوشناو، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۲
مستهفا کهمال، ۱۰، ۲۴، ۲۵۸، ۲۶۰
مظفر فیروز، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۹۶
ملا خضری نالی، ۲۷۰
مولانا خالد کوردی شارمزوری، ۲۶۶، ۲۹۱
میرحاج ئەحمەد، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۹۱، ۲۷۹
میرزا رحیم لەشکری، ۹۱
مینا خانم، ۹۹، ۱۰۰، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴
۲۴۵، ۲۸۲، ۲۸۳
مینورسکی، ۲۱، ۲۹۰
ههژان، ۲۶، ۳۰، ۴۷، ۵۰، ۶۰، ۹۱، ۹۲، ۱۱۷، ۱۷۱
۱۷۲، ۱۷۴، ۲۱۴، ۲۲۴، ۲۲۹، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۹۳
۳۱۷، ۳۲۲
هێمن
، ۲۷، ۲۸، ۴۹، ۶۰، ۱۱۳، ۱۵۰، ۱۶۱، ۲۹۲، ۳۱۷، ۳۲۰
ویلما صیادیان، ۹۹
ئیسماعیل ئەردەلەن، ۳۰، ۴۹

ناقهروك

پيشهكى ۷

پشكا ئيكي

- ۱۷ روژنامه گهريا كوردى ل روژهلاتى كوردستانى دناقبهرا سالين ۱۹۰۸ - ۱۹۴۶
- ۱۹ تهمورى ئيكي: دهستپيكا روژنامه گهريا كوردى ل روژهلاتى كوردستان ۱۹۰۸ - ۱۹۲۲
- ۲۵ تهمورى دووي: روژنامه گهريا كوردى ل ئيراني دناقبهرا سالين ۱۹۴۲ - ۱۹۴۶

پشكا دووي

- ۵۷ دمركهفتنا روژناما كوردستان و دنگوباسين دامهزاندنا كومارى
- ۵۹ تهمورى ئيكي: دمركهفتنا روژناما كوردستان
- ۶۴ تهمورى دووي: ئارمانجا روژناما كوردستان
- ۷۷ تهمورى سيي: دنگههانا چالاكيين حزبا ديموكراتى كوردستان د روژنامى دا
- ۹۰ تهمورى چوارى: بلندكرنا ئالايى كوردستان و جهژنا سهريه خويى
- ۱۰۳ تهمورى پينجى: روژناما كوردستان و سهروكى كومارى قازى محهمهه

پشكا سيي

- ۱۳۱ هه لويستى روژناما كوردستان ژ پهيوهنديين دمرهكى يين كومارى
- ۱۳۳ تهمورى ئيكي: پهيوهنديين كومارا كوردستان دگهل حكومهتا تههرانى
- ۱۵۴ تهمورى دووي: پهيوهنديين كومارا كوردستان دگهل حكومهتا نازمربايجانى
- ۱۶۹ تهمورى سيي: هه لويستى روژناما كوردستان ژ ئيكةتيا سوقيهتى
- ۱۷۹ تهمورى چوارى: هه لويستى روژناما كوردستان ژ بهريتانيا و ئهريكا

پشکا چواری

۲۰۷		رۆژناما کوردستان و کار و چالاکیین ئابووری و رموشهنبیری و نافخوویی
۲۰۹		تەومرئ ئیکئ: ئابووریا کۆمارا کوردستان د بهرپه‌رین رۆژنامئ دا .
۲۲۲		تەومرئ دووی: بواری فی‌کرنئ و رموشه‌نبیری کوردی یا گشتی .
۲۳۹		تەومرئ سیئ: حزبا دیموکراتیا ژنئین کوردستان
۲۴۹		تەومرئ چواری: میژووویا کوردستانئ و ناقداریین کورد .
۲۹۵		پاشبه‌ند .
۳۰۷		ئه‌نجام
۳۱۳		ژیدەر
۳۳۳		فهرستا که‌سایه‌تی و زاراڤ و جهان

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی

تەق پەرتووکه

رۆژناما کوردستان (زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان) د میژوو یا رۆژنامه قانیا کوردی دا جهه کی دیار و ژیهه کی بهرچاق ههیه، جوداهیا قی رۆژنامی تهوه ئیکه مین رۆژناما کوردیه ل سه ر پارچه کا کوردستان یا سه ر به خو هاتیه دمریخستن و به لاق کرن و تیدا باسی روودانین وی سه ر ده می چ یین ناقخویی یان دهره کی دکهت، ههروه سا قی رۆژنامی شیایه ههستی نه ته وه می لدهق ملله تی کورد ل رۆژه لاتا کوردستان بهرز بکهت، و د ماوی (۱۱) هه یشتین حوکمرانیا کوردی شیایه ببیته خودیکا راسته قینه یا وی ده می و ژیدهره کی راست و دروست بو خوانده قانین کورد.

محمد عباس حمید

ل سال ۱۹۸۷ ل ده قهرا دمرکاری ل باژی رزی زاخو ژ دایک بوویه.

ل سال ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ خواندنا خو ه یا ئاماده یی ل ئاماده یا زاخو یا کوران ل باژی رزی زاخو ب دوماهییک هینایه.

ل سال ۲۰۱۰-۲۰۱۱ باومرناما به کالوریوسی ل پشکا میژوو، کولیژا په رومردی، زانکویا زاخو بدهستقه هینایه.

ل سال ۲۰۱۵ باومرناما ماسته ری ل پشکا میژوو، فاکولتیا زانستین مرو قابه تی، زانکویا زاخو، بدهستقه هینایه.

تها ژی ل پشکا زانستین کومه لایه تی، کولیژا په رومردا بنیات، زانکویا زاخو ماموستایه.

9 789922 908182 >

© مافن چاپن یی پاراستیه بو
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی
zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

